

AGHEGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI LAPFOLYAM

Szerkeszti:
Tar Károly

Munkatársak:
Baklázs Viktória, Békássy N. Albert,
Kasza Imre (képzőművészeti rovatvezető),
Kovács Ferenc (szerkesztőhelyettes), **Maros Miklós, Ortman Mária,**
Patachich Csilla, Sulyok Vince,
Szente Imre, Ungváry Tamás.

11-13. szám (1354—1704 oldal) ● **2006**

Tartalom

Tar Károly: Felelet a nem-re

Klein György 80 éves

Tar Károly 70 éves

IRODALOM

Tar Károly: Hetvenkedő versek 1377

Hegedűs Zsolt: Svédcsavar – Mayer Hella rajzaival 1385

Sulyok Vince versei 1447

Strassburger Ferenc: Két írás 1451

Kovács katáng Ferenc: Cím nélküli versek 1456

AKIK ELŐTTÜNK JÁRTAK

Szente Imre: Wagner Nándor 1465

AKIK MELLETTÜNK JÁRNAK

Szalontai Éva: Faludy Malmőben 1474

ÉSZAK HÍRNÖKEI

Kalevala – 7-10. ének - Szente Imre fordításának folytatása 1478

Sulyok Vince versfordításaiból 1496

Bernhard Nordh: A hődtavi újtelepesek (Nybyggarna vid Bäversjön) 1499

Tomas Tranströmer versei – Tar Károly fordításában 1505

PÁHOLY

Kovács katáng Ferenc: Kortárs dráma fesztivál, Oslo - 2005 1508

Tar Károly: Világos emlékezet - rádiójáték 1520

ZENE/SZÓ

Elment Rózmán Ákos 1529

Bartók

KÉPTÁR

Ács István 1533

Mayer Hella 1536

Urbán Attila 1540

KÉPFÉNY

Bárány Tibor 1544

RÜGYEK

Varga Péter: Hősök hátszelével 1548

Mokos Ádám 1558

Bartha Magda 1561

JÁRKÁLÓ

Tar Károly: Pillantás a kompról 1562

Peregrinusok: Szőke László: Előljáróban; Veress Zoltán: Nemzeti alapon szervezett tudományos asztaltársaság?; Susanna Fahlström: "...az idegek borzongjanak..." - Weöres Sándor költészetéről angolul, Svédországban; Daróczy Szabolcs: Itteni apánk - Emlékezés Juhász Imrére; Lukács Enikő: "Az igazság egyszerű, csak meg kell találni" - Beszámoló egy Teller Edénél tett látogatásról; Értékrend

változás a svédországi magyarok körében?; György-Ullholm Kamilla: Eva M. Hamberg *Livsaoekaodning, religion och värderingar i en invandrargrupp* című könyvéről 1589

Jankovits Irén: Gasztronómia és művészet 1625

KÖNYVEK

Bartal Klári új könyve 1633

Szente Imre: Esszéim elé 1634

Veress Zoltán Szente Imre könyvéről 1635

Kalász Márton: Ajánlás 1636

Kasza Imre: Csak a beérés ideje a biztos 1637

Margócsy Klára: „tenyered melegében / hiányoddal / alszom el” - Kovács katáng

Ferenc új kötetéről 1638

Pfeifer Iván könyve 1644

Tar Károly: És – versek, játékok, töprengések 1646

Tar Károly: Kutyatár - tényregény 1646

Lépés a Gutenberg-galaxisból -Tar Károly 22 könyve CD-lemezen 1647

MEGJEGYZÉSEK

Lázár Ervin Járkáló: Emlékeztető — 150 éve halt meg a dán filozófus, teológus, író Sören Kierkegaard 1653

Oslói hírek 1656

Az Irodalmi Jelen - a világ legnagyobb példányszámban megjelenő irodalmi lapja 1662

Panna Grigoncza Olesen: Mi fán terem a Klezmer? 1664

Anna Berthelsen: A fantasztikus Klezmer 1668

Boross Kálmán: „Emlékem elől ne fussatok” 1669

Nyílt levél az Ághegy támogatóihoz 1671

A SKANDINÁVIAI MAGYAR ALKOTÓK NÉVSORA

KÉPTÁR MELLÉKLET

Az első oldalon Mayer Hella: Pác (akvarell). Az utolsó oldalon Kasza Imre: Univerzum (vegyes technika) című alkotása.

Lapszámunkat Ács István, Bartha Magda, Bárány Tibor, Mayer Hella, Urbán Attila munkáival díszítettük.

ISSN 1650—8483

Szerkesztőség: Landsdomarev. 1, 222 40 LUND, Svédország, tel/fax 04646 145
www.hhrf.org/aghegy 364 tar.karoly@gmail.com

Ligeti Pál: Az éjszaka szeme (fotó)

Tar Károly

Felelet a nem-re

Egy évvel ezelőtt választott — vagy nem választott — az ország: öt millió, a határon kívül élő, magyart szíven ütött a népszavazás eredménye.

„Az nem lehet...”, hogy a **nem** lehet
a felelet,
s a határon kívüliekben maradt volna csak
magyartudat, összetartozás-érzés,
a vérszerződés szentséges tisztelete.

A zsibbadt nép megtagadta önmagát.
Az irigy kisszerűség elnemzetlenített
hínárjában magát felejtí Pató Pál úr,
és magával „szórakozik” „elnézést” szajkózva,
háromnegyed ország, himnuszunkkal
most Isten áldását kérve, ájtatosan.

Ugyan már, kik voltak szülei, tanítói,
példaképei alulművelt seregeteknek?
Mely szemináriumokon tanultátok
a magatok-felejtést, s foghíjas történelmetek?

Felmenőink sírjukban forgolódnak,
az utánunk jövők szégyenkezhetnek
halálukig, ti nemzetgyilkosokat bambán
pártoló, sunyi otthonmaradók!
Nem-emberek, magyarság-tagadók,
globalizált pitiánerek, befogadott
idegenek késői, satnya leszármazottjai.

Magyarország magyarság nélkül?!
„Az nem lehet...” Ez nem lehet!
De van, és lesz még magyarság
— „ahogy lehet” — anyaország nélkül?!
A **nem**-re most sem lehet más,
nincs sajtóbb, magyarabb felelet.

Lund, 2005. december 5.

Klein György nyolcvan éves

Köszöntjük a világpolgárt

Klein György 1925-ben született Budapesten, és a ráció, az európai reneszánsz, a felvilágosodás, a klasszikus német filozófiai és a polgári, humanista magyar és világirodalom gyermeke.

Életének első hat évét Kárpátalján tölti édesanyjával, akivel aztán Pestre költöznek. 1943-ban érettségizik a Berzsényi Gimnáziumban.

Rövid jogi tanulmányok után – bár ő nem jelentkezett e beosztásért – hirtelen zsidóvá nevezik ki. Ekkor határozza el, hogy „utána”

nem él többé Magyarországon.

1944-ben a Zsidó Tanács mellett titkárkodva kezébe kerül az Auschwitzit Jegyzőkönyv. Így nem lehetnek illúziói afelől, hogy hová indult el az a menet, ahová őt is beterelték. Békásmegyernél megszökik. Kardos György névre szóló hamis papírokkal bujdosik a háború végéig.

Két évig Szegeden, illetve Pesten orvostudományt hallgat, majd feleségével, Évával együtt 1948-ban Svédországba költözik. Stockholmban befejezi tanulmányait és a Karolinska Intézet munkatársa lesz, majd nyugdíjazásáig, sőt máig, egyik meghatározó vezetője,

1983-tól a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

Ezernyi, főleg tumorbiológiával foglalkozó szakkikk publikálása után, Klein a nyolcvanas években kezdett szépirodalmi műveket alkotni. Esszéket írt, s már első „kísérleteivel” érdeklődést keltett előbb Svédországban, majd szerte a világon, végül Magyarországon is.

Klein valamennyi esszéjének magyarra fordítása még várat magára.

Köszöntjük a nyolcvan esztendősvéd-zsidó-magyar világpolgárt. Az embert köszöntjük, aki nyelvünket épp oly tökéletesen beszéli, mint jómagunk. Csodálatos, mosolyogtató és példamutató.

Kívánjuk: az észnek, a gondolkodó, a tudósan kérdező embernek sugárzó erejét továbbra is bírja, hogy rákérdezhesen továbbra is minden létezőre.

Hogy miért?

Azért mert minden van.

És azért, mert minden véget ér.

De ez sem szentség. Klein szerint, csupán csak biológiai esemény, amely bármikor bekövetkezhet. De csak az, aki tudja, – Klein György szépen leírt balese-téből (A holló pillantása – „*Korpens blick*” című könyvéből) vett képpel élve – milyen hártavékony, törekeny jégen járjuk mindennapi utunkat, csak az becsüli meg minden pillanatát, mindazt, ami még megadatik a feneketlen sötétség felett.

A társadalomban, amelyben az ész-vesztés lett az általános – igen jól ecsetelte ezt emlékiratainak a „...szülőházám helyett” („...i stället för hemlandet”) című kötetének esszéjében, a zsidóüldözés budapesti képeivel (folyóiratunk adta elő-ször közre magyarul), hogy nincs nagyobb kincs az okos szónál.

Kívánuk Klein György professzor úrnak hosszú, boldog emberi és irodalmi-szellemi termékek tömkelegétől gazdag, jó egészségsben bővelkedő öregkort.

Dr. Békássy N. Albert

"...három dolgot egyszerre már nem tudok csinálni..."

Klein György rákkutató professzorral Garam Katalin* készített interjút

Klein György magyar származású rákkutató professzor, huszonöt évig az orvosi Nobel-díj bizottság tagja, feleségével, Klein Évával együtt a stockholmi Karolinska Egyetem Tumorbiológiai Intézetének alapítója. Több tudományos akadémia tagjai, idén 80 évesek. A Magyar Tudományos Akadémia ünnepi szimpóziumot tartott tiszteletükre, amelyen mindketten az Akadémia Ezüst Díját kapták. (Korábbi interjúink egyikében Klein György felhívta figyelmemet a svédek XX. századi - szerinte legforradalmibb - "találmányára": az ország az 1960-as évek elején kollektívan áttért a tegezésre. A professzor ezt a demokrácia egyik kifejezésének tartja. A felajánlott tegeződést - nem megilletődöttség nélkül - elfogadtam.)

- *Változott-e a magyarsághoz, a magyar nyelvhez, a Magyarországhoz való viszonyod az elmúlt tíz-tizenöt évben?*

- Tulajdonképpen nem, ért azonban nemrég meglepetés: a magyar miniszterelnök auschwitz-i beszédében azt mondta, „elengedtük a kezüket”. Amennyire tudom, a magyar kultúrában felnevelkedett zsidók szerint is ez a központi kérdés, akik szá-

mára 1944 legnagyobb traumáját nem a németek és a nyilasok okozták, hanem a magyarság zöme.** Akkor a magyar lakosság majdnem egytizedét - akik ebből a kultúrából származtak, ezt a nyelvet beszélték, itt jártak iskolába, az apjuk és nagyapjuk harcolt Magyarorszáért, büszke magyar katonák voltak - egész egyszerűen átadták, minden zokszó nélkül egy idegen hatalomnak, kivégzés céljából. Miközben voltak országok, például Románia, amelyek nem adták ki a zsidókat.*** Sok bajuk volt, de nem adták ki őket. Vagy a dánok, akik úgy gondolkodtak, hogy magánügy, szeretjük-e a zsidókat vagy nem, de ők dánok, a mi állampolgá-

raink, és őket mi nem adjuk ki.**** Persze, azt is tudom, milyen módon reagált a magyar jobboldal Kertész Imre Nobel-díjára, tehát nem tudhatom, mit jelentettek a miniszterelnök szavai az emberek zöme vagy a jövő számára, de hogy kimondta őket, az magában is óriási dolog.

- Annyi minden érdekelt gimnazista korodban, az iroda-

lom, a zene is; hogyan fordult az érdeklődésed az orvostudomány, a biológia, a rákos sejtek felé?

- Írtunk Évával egy félig személyes, félig tudományos önéletrajzot, amelyben megírtuk, "how one thing has led to another", az egyik dolog vezetett a másikhoz. Mikor 1945-ben kijöttem a pincéből, első gondolatom az volt: most tanulni kell. Tele voltam pozitív érzésekkel az oroszok iránt, hiszen megmentették az életemet. Egy távoli rokonom illegális kommunista vezető volt, kérdeztem tőle, mi lesz most itt. Azt mondta: az egyetlen megoldás, ha Magyarország szovjetköztársaság lesz, mint a balti államok. Kicsit elcsodálkoztam, de nem nagyon. Hívtak, hogy menjek el az első ideiglenes kommunista pártgyűlésre. Ott voltak a régi, tizenkilences kommunisták, összeszedtek minden pirosat, amit találtak, zászlókat... De meglepett a rokonom és a felesége hangulata: nem voltak felszabadultak, könnyedek vagy boldogok, hanem arról beszéltek, hogy most vigyázz arra, mit mondasz, mert "A" gyanús figura, és "B"-nek nincsenek jó kapcsolatai, és "C"-vel is baj van. Nem értettem: életem első és utolsó kommunista gyűlésén

mindenki gyanakszik és fél, és azt mondják nekem, jöjtek holnap is. De én inkább tanulni mentem Szegedre. Ez az egyetlen alkalom egész életemre immúnissá tett, ennek köszönhetem, hogy alapjában véve szociopata vagyok. Nem látszik rajtam, mert ügyesen leplezem, de alapjában a magam társaságában szeretek lenni, megérteni a dolgokat, tanulni, dolgozni. És állandóan menekülök a társadalmi "összefüggésektől".

- Talán épp ez a tulajdonságod mentett meg a náci időkben is? Hogy nem sodortad magad a tömeggel, a tömegben belül is megőrzöd az integritásodat, a gondolkodásod szabadságát.

- A náci időkben ez sokkal könnyebb volt, mert amikor elolvastam az auschwitzi jelentést, amelyet két szlovák írt, akiknek sikerült onnan megszökniük, megértettem, hogy kollektíve halálra ítélték bennünket. Attól kezdve fel sem merült bennem, hogy respektáljam az ellenfelet. 1944-ben borzasztó egyszerű volt az algoritmus: az ember azt mondta, hogy a kormány és a hatóságok bűnözők, tehát ha megtagadom és megszegem a törvényeket, attól magam nem leszek bűnöző.

- Könyvedben leírod, hogy erről megpróbáltad meggyőzni a környezetet is, de nem sikerült. Te voltál az egyetlen, aki - önálló gondolkodását megőrizve - cselekedett. Mivel magyarázod ezt?

- Nem azon múltott a dolog, hogy az ember elhitte, vagy nem hitte el, hanem hogy értse a logikáját. Mert ha végiggondolod, azt semmilyen logikával sem lehet elhinni, hogy azért zárnak be mindenkit - csecsemőktől nagymamáig, összezsúfolva egy marhavagonba, egyetlen vödör társaságában -, hogy munkára telepítsék át őket valahova. Ez teljesen abszurd feltételezés. Tehát ha elhitte az ember az auschwitzi jelentést, abból az következett számára, hogy azonnal el kell bűjni. Erre azonban a többségében becsületes polgáreemberekből álló, jóhiszemű zsidóság nem volt képes: nem volt képes egy egész rendszert bűnösnek tartani. Én azért voltam képes másképp gondolkozni, mert sosem éreztem, hogy valamely közösséghez kell tartoznom. Nagyon jól megvoltam saját magammal, majdnem autisztikus módon. A legtöbbször erre képtelenek. Aránylag közelről ismertem Peter Weisst: fantasztikus analitikus elme volt, elemzéseit olvasni ma is élmény, és mégis, szélsőséges, szinte elvakult kommunista párttag vált belőle. Svédországban élt, ahol idegennek érezte magát, próbált filmet csinálni, nem sikerült neki, megpróbált svédül írni, nem ment. Végül kénytelen volt németül írni, mert csak azon a nyelven tudott, és akkor óriási író lett belőle. De hol fogadták el őt? Az NDK-ban, ahol a Marat-Sade azonnal óriási sikert aratott. És Peter Weiss annak a közösségnek a tagjává vált, és elkezdett hazudni. És hirtelen minden szava hazugsággá vált. Tehát őt nem védte meg az intellektus. Ezért is hiszem, hogy a legfontosabb dolgok egyike: szükség van-e arra, hogy valamilyen csoporthoz tartozz, vagy nincs. Nekem nincs rá szükségem.

- *Fontos tulajdonsága-e ez egy sikeres kutatónak?*

- Számomra nem olyan fontos, hogy sikeres kutató legyek. Nem számítottam a sikerre, nem is harcoltam érte. A siker akkor jön, ha az ember nem szalad utána. Számomra az volt a fontos, hogy olyan munkám legyen, ami mellett tisztességesen élhetek, anélkül, hogy be kelljen illeszkednem. Hogy ne valaki más mondja meg nekem, mit gondoljak, mit csináljak. Ez a legfőbb vonzereje a kutatómunkának: azt csinálsz, amit akarsz. Ehhez persze produkálni kell, úgy, hogy azt mások is elismerjék. A kutatómunka másik kihívása, izgalma, csalódása, hogy soha nem tudod, hogy jövőre mit fogsz csinálni. Mindig érhetnek meglepetések. De ez nem olyan nagy baj.

Visszatérve a kérdésre: 1945-ben nagyon erős volt bennem az érzés: innen el, és tanulnom kell. A csalódottság miatt. Azt mondták neked, hogy nem vagy magyar? Jó, hát akkor nem vagyok magyar. Isten veletek! Ez borzasztó erős motiváció volt. Az irodalom vagy a zene révén nem lehet elmenni, csak ha nagyon kiváló az ember, és akkor is csak sok év múlva. Márpedig azonnal el akartam menni. Erre a természettudomány művelése a legalkalmasabb lehetőség, például az orvostudomány. Azért választottam az utóbbit, mert abban sok a lehetőség, az még nem végleges választás. Folytatódott a kórbonctannal. Nem elégtített ki, hogy csak tanulok és vizsgázom, hanem akartam valami "sajátot" kezdeni. Végül a patológián kötöttem ki, megtanultam a boncolást, és nagyon izgalmasnak találtam. És akkor váratlanul megkérdezte tőlem egy fiatalabb medikus, hogy akarok-e Svédországba menni, ugyanis egy svéd-zsidó diákszövetség meghívására tizenyolc egyetemista pár hétre oda utazhat. Persze! - válaszoltam, hiszen ki az a hülye, aki nem akar Svédországba menni?

Aztán el is felejtettem az egész históriát, mert mindenféle nehézségek adódtak a kiutazással, és akkor következett az az almádi hét, amikor megismerkedtem Évával. Ez vasárnap történt, és szerdán jött a távirat, hogy utazhatok. És akkor már nem akarok menni, Éva miatt, de muszáj. Svédországban kétségbeesetten keresem a kutatás lehetőségeit, kihallgatást kérek Casperssontól, a svéd genetika és sejt kutatás atyjától, aki nem is fogad, és aztán hazamegyek. Titokban feleségül veszem Évát, megint visszamegyek, akkor végre Caspersson fogad, és egyetlen beszélgetés után odaadja életem legfontosabb fizetését, ötszáz koronát! És hazudok neki. Mert azt kérdezi tőlem, hogy nős vagyok-e, és én - minthogy a házasságom titkos -, azt válaszolom: "nem vagyok nős". Mégis, nem sokkal később, amikor Éva nem kap útlevelet meghívólevél nélkül, bemegyek Casperssonhoz, és azt mondom neki, hogy "bocsánat, én hazudtam". Pedig egy svédnek az ember nem hazudik, mert attól kezdve az nem áll veled szóba. Caspersson azonban nagyot nevetett, és írt egy gyönyörű meghívólevelet, mintha Éva már valami óriási tudományos teljesítményt mondhatna a magáénak. Szóval így kerültem Casperssonhoz, akinek az intézetében mindenféle sejtekkel lehetett dolgozni, de egy véletlen folytán engem a ráksejtek kezdtek érdekelni, és aztán így

„belecsúszunk" ebbe a dologba. De mi mindenbe belecsúszunk! Nem mondhatom, hogy bármit előre elterveztem volna.

- *A nyolcvanadik születésnap, általában a kerek évfordulók mindig visszatekintést, előretekintést, számvetést is jelentenek. Mit akarsz véghezvinni a következő öt-tíz-tizenöt évben?*

- Nem tervezek. Az egyetlen, amit remélek, hogy intellektuális képességeim nem tűnnek el hamarább, mint a testem. Ha már nem tudom az agyamat használni, akkor mit csináljak? Akkor végem van. Tehát semmit nem tervezek, hanem minden napnak örülök, amikor még aránylag normálisan működik az agyam. De az öregség egyik világos jele, hogy három dolgot már nem tudok egyszerre csinálni. Kettőt még néha, de legtöbbször csak egyet.

- *Ha nem tervezel, hogyan tudsz kutatni?*

- A kutatás mindig csoportban történik. Van még három nagyobb és néhány kisebb csoportom. A nagyobb csoportokat érett kutatók vezetik, teljesen kompetensek, akikkel rendszeresen találkozom, és a szerepem ma már a kritikuse, az ördög ügyvédjéé: megtámadni azt, amit gyengeségnek érzek. Ezt még ma is elég jól csinálom. Azért volt egyébként olyan nagy siker a tumorbiológia, mert minden más professzor az adminisztrációt, a hierarchiát tette a középpontba - az emberek egymáshoz való viszonyát, hogy kié a felelősség, a tekintély, nálunk sohasem volt így. Nálunk a centrumban mindig a probléma állt, maga a téma. Az ajtó csak azok előtt volt nyitva, akik tudományos kérdéssel jöttek hozzám, akiknek adminisztratív problémáik voltak, mert tőlem függött a fizetésük, a pozíciójuk, azoknak azt mondtam: írj egy cédulát a postafiókomba, ha lehet, tizenkét órán belül választ kapsz rá, és az egyszerű igen vagy nem lesz. De adminisztratív kérdésekről beszélni?! Tudniillik rájöttem, hogy ezek a fiatal emberek, ha valamilyen adminisztratív kérdéssel állítanak meg a folyosón, legfőképpen arra kíváncsiak, azt akarják megállapítani a mimikámból, hogyan állnak a megbecsülési rangsorban. Ilyenkor azonban a válaszom nem lehet adekvát, mert lehet, hogy valaki feldühített, vagy éppen vécére kell mennem. Adminisztratív kérdést tehát nem szabad pozíciószondázásra használni, arra való a papír és a ceruza. Mindig a tárgynál kell maradni, és az felszabadító dolog, mert a tárgy mindig érdekes.

- *Mégis, huszonöt évig az orvosi Nobel-bizottság tagja voltál...*

- Ez az egyetlen bizottság, amelyik kellemes. Utálom a bizottságokat, mélyen hiszek Peter Nollnak, aki szerint minden bizottság elnöke ördög. A bizottság ugyanis csak olyasmikről tárgyal, amit már előre elhatároztak. Az asztal körül kis ördögök ülnek, akiket ő ültetett oda, és akiknek az egyetlen céljuk, hogy felesleges kérdésekkel még meghosszabbítsák az ülést. A Nobel-díj bizottság nem ilyen. Elsősorban azért nem, mert senki sem saját magáért harcol. Minden más bizott-

ságban a professzorok a saját érdekeiket védik. A Nobel-díj esetében nemes küzdelem zajlik, ami a végső ülésen dől el. A bizottságban ül, mondjuk, tizenöt professzor, aki az orvostudomány és a biológia rendkívül különböző területeit reprezentálja. Összehasonlítani őket ugyanúgy lehetetlen, mint az almát meg a körtét. Mindenki egy területet képvisel, a többit nem nagyon érti. Az elnök megpróbálja megérezní, hogy melyik az a terület, amelyik nem fog elég szavazatot kapni, ez rendszerint hamar ki is alakul. Végül két fontos terület áll egymással szemben, amelyeket a tizenöt közül már csak ketten, hárman vagy négyen reprezentálnak. Ez azt jelenti, hogy tizenketten már elvesztették a jelöltjüket, de ott van a szavazatuk. A döntés végül attól függ, hogy a "versenyben lévő" kettő közül melyik tudja meggyőzni a többieket, hogy az ő jelöltje a fontosabb. Nem azért, mert jó tudományt csinált, mert mindenki azt csinált, hanem mert a paradigmája megváltoztatta a világot.

Volt egy nagyon érdekes eset: a Nature-ben publikált egy könyvtártudós egy cikket tizenöt évvel ezelőtt arról, hogy a komputerizált tudományosított indexből, vagyis abból, hogy kit hányszor idéznek, ki lehet-e kalkulálni, melyik tíz tudós közül fog kikerülni a következő Nobel-díjas. Tovább azonban nem lehet jutni, mert a többi a bizottsági folyamatban dől el. Hogy miért hiszi a világ...? A világ egy csomó marhaságot hisz. Az egyik évben én voltam a "végső fórum", a Nobel-testület elnöke. De tagja voltam a bizottságnak is, ahol az immunológusokért harcoltam, a klinikusok, pedig egy klinikai díjért, de többsége volt az immunológusoknak. És mivel a testület kevésbé szakértő, mint a bizottság, valószínű volt, hogy elfogadják, amit a bizottság többsége mond, ezért azt készítette elő a titkár is. De a klinikusok - mivel rettenetesen haragudtak, hogy sosem adnak ki klinikai díjat - megszervezték, hogy mindenki menjen el szavazni, nekem pedig, mint elnöknek, semlegesnek kellett lennem. A titkos szavazáson így fifty-fifty lett az eredmény. Mit csináljunk? Kint vár a sajtó, a tévé... Végül felhívtuk az alapítványt, és megtudtuk, hogy Nobel azt írta: szavazategyenlőség esetén sorsot kell húzni. Így is tettünk, és akkor a klinikusok, a komputertomográf kapta meg a díjat. Viszont minden papír, amit előkészítettek, az immunológusokról szólt. A titkár ezért kénytelen volt azt mondani a sajtónak, hogy technikai okok miatt nincsenek anyagok, jöjjenek vissza három óra múlva. Persze, az egész világsajtó azal volt tele, hogy a színpalak mögött - mert az ipar olyan borzasztóan nyomta a műszert, mert gyártani akarja - a bizottság az utolsó percben megváltoztatta az ítéletét, és Klein professzor, a Nobel-testület elnöke nem hajlandó nyilatkozni... Pedig nem volt semmiféle nyomásgyakorlás, demokratikus folyamat zajlott, amely során csak a szavazatok számítanak. És mindig próbálok vigasztalni azokat, akik az életüket teszik fel a díjra, és tényleg megérdemelnék - ezt mi Stockholmban "nobelitis"-nek nevezünk -, mert ez nem a tudomány legfelsőbb bírósága, amelynek az ítélete szent, hanem egy tipikus bizottsági munka, korlátozott eszközökkel. Mert csak egy díj van minden évben, a tudomány, pedig óriási. De nem, ezt nem fogadják el, és legtöbbször azon kezdenek gondolkodni, hogy kit sér-

tettek meg, és mikor reggeliztek együtt a Nobel-bizottság titkárával, amikor valamit talán nem jól mondtak... Ezt a történetet már el lehet mesélni, mert nagyon régen történt, és mind a két csoport már régen megkapta a Nobel-díjat.

- Száztíz évvel ezelőtt, amikor a díjat alapították, Svédország jelentéktelen, provinciális kis ország volt, provinciális szintű tudósokkal és tudománnyal. Mitől lett ez a díj ekkora?

- Több oka van, az egyik az, hogy a díjat Grönköpíngben adják, ezen a vicceken szereplő, isten háta mögötti helyen, amely olyan, mintha Rátótot mondanánk magyarul, és nem Londonban, Párizsban vagy New Yorkban. Ez azért fontos, mert nincs lobbizás. Mikor Tage Erlander De Gaulle-nál volt hivatalos látogatáson, aki keserűen panaszkodott, hogy a svéd Nobel-bizottságok diszkriminálják a francia tudósokat, és kérte a miniszterelnök közbenjárását, Erlander azt mondta nagyon becsületesen, hogy neki semmiféle befolyása nincs a bizottságok munkájára, de ha mégis megpróbálná, csak az ellenkező hatást érné el vele. De Gaulle ezt egészen egyszerűen nem hitte el, és azóta is mindenki azt gondolja, hogy ez valójában politikai díj. A legjobb bizonyíték ez ellen Kertész Imre irodalmi Nobel-díja volt: a Svéd Akadémiának fogalma sem volt róla, mekkora bomba lesz ez Magyarországon. És nem értették, amikor százával kapták a faxokat és emaileket, amelyekben a Svéd Akadémiát azzal vádolták, hogy a New York-Tel-Aviv cionista tengely irányítja őket. Hogyan jutott valaki erre a gondolatra? Az irodalom persze komplikáltabb, mert az már természeténél fogva sem lehet nem politikus.

- Miért kezdte el írni? Mi az írás számodra? Hobbi?

- Az is a véletlen műve volt. Egyszer, harminc éve részt vettem egy vacsorán, ahol találkoztam a Bonnier Kiadó tulajdonosával, és váltottunk néhány mondatot. Egy héttel később kaptam tőle egy levelet, hogy írjak egy könyvet, szeretné kiadni. Borzasztóan meglepett. Könyvet? Miről? Akármiről - válaszolta. Egy héttig gondolkodtam, aztán megköszöntem, hogy megtisztel, de rájöttem, hogy nekem nincs miről írnom a tudományomon kívül, ami nagyon kevés embert érdekel. Eltelt tizenöt év, amikor egy izraeli diáknak az intézetben elmeséltem ezt, és rábeszélte, hogy írjak. "Jó, megírom, ha holnapra ideadod nekem a könyv tartalomjegyzékét" - válaszoltam. Másnap visszajött egy hosszú tartalomjegyzékkel, egy crescendo vagy apoteózis volt, Budapest-Stockholm-Jeruzsálem. Szórakoztatónak találtam, és azt mondtam, hogy írni nem fogok, de talán lediktálom. És elkezdtem diktálni az első könyvem első részét, az életemet háromtól huszonkét éves koromig, és elküldtem a Bonnier-nek, hátha még emlékszik. Azonnal válaszolt, hogy közölni kívánja, de írjak még két részt arról, mi történt Svédországban, és a tudományról. Így született az első könyvem, az I stället för hemland, magyarul Haza helyett. Majd elkezdte élni a maga életét, és akkor beesett a postaládámba Peter

Noll könyve, a Diktaten über Sterne und Tod, hogy írjak hozzá előszót. De kinek van ideje egy háromszáz oldalas könyvet elolvasni? Majdnem elutasítottam, de mivel kíváncsi vagyok, belelapoztam. Azonnal megfogott. Megírtam az előszót, ez volt az első esszé. A második úgy jött létre, hogy hosszú repülőutakon rendszerint a kötelességemet igyekszem teljesíteni, diákjaim rossz angolsággal írt kéziratait javítani, pokoli unalmas, vagy pénzkérvényeket diktálni, ami még unalmasabb. Gondoltam, inkább megpróbálkozom valami szórakoztatóbbal, és diktálni kezdtem gondolataimat megmaradt emlékeimből, Schopenhauer szövegeiből az önző génekről, önző DNS-ről, és borzasztóan szórakoztatott. És amikor megérkeztem, egyáltalán nem voltam fáradt. De ez természetesen ma sem az igazi foglalkozásom, ez a "tiltott bűn": szabadon írni. Mert a tudományban nem írhat az ember szabadon.

A szerk. megjegyzései:

* Garam Katalin Lundban él, a Kossuth Rádióban hallhatók rendszeres, többnyire a svéd életmódot ismertető tudósításai.

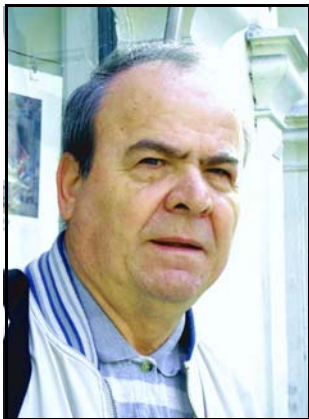
**Klein György tiszteletteljes ünneplésének alkalmával sem hallgathatjuk el azt az újabb szerencsétlen vitát, amely a magyarellenesség vádjával, legalább két táborra kívánja osztani a világ magyarságát. Ilyen értelemben a „magyarság zöme” kifejezés sem szerencsés, amennyiben a kollektív bűnösség vádját rejti magában, és ezzel talán nem éppen hiábavalóan, újabb vitára ad alkalmat. (Lásd: Tóth Károly Antal: A gyilkosok felsőbbrendűsége című írását, www.keve.se/olvasmány). Ez a megfogalmazás, miszerint 1944 traumáját nem a németek és a nyilasok okozták, hanem a magyarság zöme, inkább a kérdezett, ifjúkorában ért, és egész életére kiható, traumáját mutatja. Meggyőződésünk, hogy, hogy Klein György ma is, és nem csak születése jogán, a magyarság zöméhez tartozik, lesújtó véleménye ilyenformán belülről fakad, nem nemzetellenes, hanem mindenekelőtt javítószándékú. Azokhoz tartozik ma is, akik, az interjúban később olvasható megállapítása szerint a többségében becsületes polgáremberekből álló jóhiszemű zsidóságot alkották, akik nem voltak képesek az „egész rendszert bűnösnek tartani”. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy T.K.A., különben higgadt, elemzésében néhány sarkított minősítése, akár az első magyar irodalmi Nobel-díjasunkról szóló írásában elkövetett durvaságok, nem célszerűek, nem éppen hasznosak, gátolják a józanész által kívánt együttértés kialakulását.

** Árnycsökkentőbb fogalmazással közelebb kerültünk volna a valósághoz. Erdély akkor Magyarországhoz tartozó részéből számosan úgy menekültek meg a deportálástól, hogy jó pénzért átszöktek Románia erdélyi részébe. De ez nem feledtetheti, hogy Románia más részein, például Moldvában elkövetett, sok ezer zsidó halálát okozó, tömeggyilkosságokat. (Lásd többek között TKA idézett írását.)

*** Lásd még Gergely Ágnesnek a dán-svéd ellenállásról szóló könyvét.

Tar Károly hetven éves

Lászlóffy Csaba levele

Kedves Tarcsi!

„Kívánok nektek európai tudatot!” – így kezdődik 1987-es január 2-i naplód (FARAGOTT FÁJDALOM című kötet). Nem hiszem, hogy akkor megfordult volna a fejedben vagy bármelyikünkében, hogy svédországi magyar író lesz belőled valaha is. Elmondhatom, hogy Te lettél a legkalandosabb életű (író)barátom.

Húsz évvel ezelőtti naplójegyzeted ma is eleven, ha úgy tetszik, „szagos” kordokumentum. Idézek belőle: „Csont és bőr szarvasmarha áll roskatagon a Mihai Viteazul szobor mellett. Olyan, mint sok tévesz istállójában számos társa... Messziről látszik gondozatlansága, bőrén vastagon áll a trágya, szőrét csomókba ragasztotta a trágyalé. Valaki – talán az ujjaival – ezt írta az oldalára: Epoca Ceausescu. Rendőrök jöttek, pokrócot dobtak a tehen hátára. Gyorsan teherautó jött, eltakarították a tehenet. A vágóhídi munkások még elolvashatták a tehen oldalára rótt feliratot...”

És még egy (ugyancsak egy 1987-es) bejegyzés: „Márciustól a magyar nyelvű elemi iskolában román nyelvű ábécéskönyvből tanítják a tanulókat...” Mennyi mindent értünk meg, Tarcsi, együtt, amire ma már nem kíváncsi ez a „szép új világ”. Nem köszöntőbe kívánczó kifakadás ez, tudom, de a nyilvánosság elé kerülő magánlevélben az elidőzés az ürügyül szolgáló életküzőbön (70 év!) a mára tán hihetetlennek (naivságnak, ostobaságnak?) tűnőt is kikotorja a por meg hamu alól, még ha fájdalmas is – semmiképpen sem megkönnyebbítően röhögtető számunkra –, az a sommázó megjegyzésed például, hogy „a riporter dolga a biztatás”. Ki olvassa ki ma ebből, itt vagy ott, az üldöztetés, a szexusmegfigyelés ellenére is igenelt ellenállást? (A Baba mosolyát látom magam előtt, miközben te egy nehéz, megalázó terepútról hazaérve arra gondolsz, hogy: megérted – „ekkor megértettem” – a félelmet, amely az íróat alattomosan gyomrozva az utazás legváratlanabb pillanataiban hatalmába keríti...)

Regény, elbeszélés, riport, abszurd dráma, vers, szerkesztés, lapkiadás... és fémipari technikum, lakatosmesterség, műszaki rajzolás és tervezés, bukaresti újságíró „fejtágtató”, román-magyar nyelv és irodalomtanári, sajtóvezető képző, robotolás napilapnál és hetilapnál; gyermeklapok főszerkesztője, megyei közmű-

velődési felügyelő, zsebszínház-alapító, lapalapító, külföldi rádiótudósító... ne is folytassam. Hány élet szükségeltetik mindehhez – holott még csak itthoni „előéleted” főbb funkcióit sorolhatom; a folytatás, az utóélet színtere számomra inkább csak hallomás, mint ahogy hallomásból (se) értesültek mostani híveid és közönséged arról, hogy mit műveltél itthon, azonkívül, ami a kötetekben fennmarad.

Kísérleti ember voltál s vagy, Tarcsi! Most jövök rá döbbenettel, hogy az én blazírt Kennedy-vigyorú néhai kollégám s barátom ki is tulajdonképpen, mármint olyan értelemben... Azt hiszem, minden értelemben. (Mintha egy porcelán bőrű ártatlan pofikájú csajról, akin az ember az utcasarkon befordulva minden reggel kedvére legelteti tekintetét, váratlanul az derülne ki, hogy egy újabb Mata Hari!... Csak hát ez az egész nem ilyen vicces sztori, Neked, aki megélted különösképpen nem az).

A kétségbeesés lehetőségeiből rajtoltál – onnan indult minden. Magántragédiá(k)ból rohantál világgá – ahogyan ismerlek, csak magadban szűkölve –, és valahányszor új otthonodból hazatérsz Erdélybe, ide Kolozsvárra, még nehezebb lesz a szíved – néhai magadra, és ránk is gondolva, persze. Hisz 1989 utolsó napjaiban még itt próbáltál meg mindent újrakezdeni velünk – nagy lendülettel szerveztél, támadtál, védekeztél, írtál, hogy aztán az igazi (belső) forradalom helyett csak a keserűség gyűljön benned. De nem menekültél, állítom; mint ahogy korábban, a diktatúra idején sem fordult meg ilyen megoldás a fejedben. Mikor mégis rászántad magad, azt hittem, önkéntes száműzetés lesz belőle... S lám! A Lundi Lap, a Magyar Liget, majd a dél-svédországi magyarok családi lapja után az Ághegy (a skandináviai magyar irodalmi és művészeti „lapfolyam”) vas-kos gyűjteménykötetei! Meg a lundí rádió magyar adásának szerkesztése. Az Ághegy-Liget Baráti Társaság alapítója, tiszteletbeli elnöke és egy svéd lap főszerkesztője vagy; amikor ez utóbbit említetted nálunk itthon, tarkarcsi - („Tisztafej”-vagy „Facsiga”) -viccnek vettem.

De hát voltak Neked még irodalmi szinten is ilyen „tótágas pillanataid”. Nem győzöm az idézőjeleket, pedig – fele se tréfa –, most épp a SZERENÁD-ban olvasott vallomásod jut eszembe, hogy: „régóta egyedül vagyok, magamban küzdöttem át az éjszakát, a szekrény fenyegetően magaslott fölém, könyveid egykedvűen hallgattak... és egyre ijesztebbek voltak a kintről beszűrődő hangok”. Teli találat ez, bár életed, családod csonkulása alaposan ráduplázott. A Zsoltotok tragédiája, majd asszonyod halála... Tíz éve már annak is hogy „svéd-magyar unokáid nevelésére” áttelepültél Svédországba.

Ha ilyen egyszerű lett volna. Mintha csak a fiad emlékét őrző, megrendítően igaz és szép könyv, Az ISMERET KATONA elé írt Illyés Gyula-mottót tesztésénél meg újjáéledésed: „Higgyétek, hogy a halál: legyőzhető, ha én, lám, elesetem is.” A másik mottót, fiad gyilkosait megidéző versemet, melyet a cenzúra a kötet 4. oldaláról törölt volt, a regény dedikált példányába Te magad írtad be közel nekem: “Alulírott igazolom, hogy a fenti idézetet (és még egyebeket) törölték erről a «sírkörről». Ettől még sötétebb a gyászunk. K-vár, 1985. április 10. Tar

Károly”. (Megint a más-más irányba futó sorsunkat összekapcsoló idézetek. De hát: “nagy manőver ez – a jövőt / idézik fenyegetve / zabszemlelkű zupás örmes-terek...” Ezt Te tőlünk északabbra, „magasabbra” jutva esetleg jobban tudod ma. Jóllehet Kismagyarország tollnokai nem is a mindentudásotokért irigyelnek titokban benneteket, hogyha igaz. Egyik nyugatra sodródott sorstársad szerint érzik rajtatok a másság szaga, s ezt nemigen veszi be a magyar orr.)

Aki mondhatni élete alkonyán kapcsol rá, főleg, mint közember, nagyobb sebességre idegen, ismeretlen világban, az itt is, ott is, mindenképp közösségvesztes lehet. Te viszont képességeidnek köszönhetően nem lettél nyelvvesztes; nem csupán arra gondolok, hogy megtanultál svédül és kiváló költőket, szövegeket ültetnél át magyar nyelvre, hanem szerencsére, mint “konzervatív” nyelvmentő kellő humorral léptél akcióba új környezeted – a bevándorlás dátumát illetően is – sokrét(eg)ű, kis közösségében. (Vajon mit és mennyit sejtettek, tudtak mindebből az anyaországban, amikor utóbb „a Magyar Kultúra Lovagja” címmel megtiszteltek?)

Közös magányunk s hiányérzetünk még felhatalmazna, mondjuk arra, hogy egészségedet, s a benned bujkáló írói gondolatokat féltve-óvva arra kérjelek: többé sose légy eszmék bolondja. Téged azért nem kell attól féltetni, hogy a gyönyörű erdélyi örökséget eltékozzolja, és hálasorokkal üdvözli az egyhangúságra bekódolt, harsány európai kísértetet.

Messzi országban vagy, igaz, de jó helyen. Nem vigasztalás akar lenni, ám van olyan idős magyar író társad, aki bevallotta, hogy Bukarestben már csak a kutyájával szokott anyanyelvén társalogni. Az ember bizonytalansága immár világlajenség, és új komplexusunk, úgy néz ki, hosszú ideig el fog tartani.

„– Még hogy oda lett a nyarunk – dohog öregesen Facsiga. – Itt az ősz a nyarunkon. Minden nyár után ősz jön, Tisztafej?

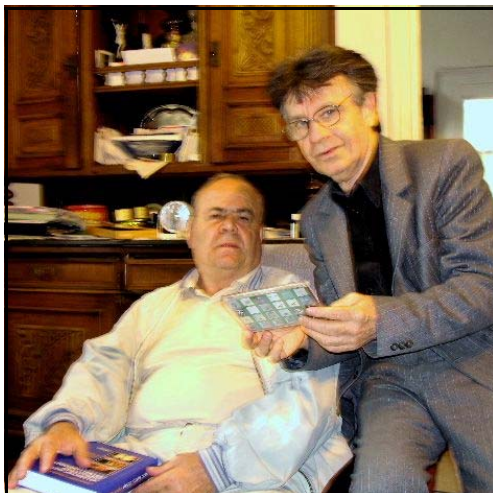
– Igen, Facsiga. Még egyszer sem történt meg, hogy nyárra nyár következzen. De azért így is sok szép nyarunk lesz még...”

Lehet még, Öregfiú. (Nyári mese című regényedből idéztem ezt búcsúzóul.)

Többek közt ezért, az olykor a legsúlyosabbat is könnyeden megfogalmazó szellemedért becsül és gondol Rád baráti szeretettel:

Lászlóffy Csaba

(A fotó jobboldalán.)

A szerkesztő köszöntése

Tar Károly, a Magyar Kultúra Lovagja, író, költő, újságíró, szerkesztő, fordító, drámaíró, kritikus, műfordító, a Magyar-, a Román- és Svéd Írószövetség tagja 1935. augusztus 30. Kolozsváron született, a svédországi Lundban, gazdagítja az egyetemes magyarságot.

Egyik írói mottója „A létnék sűrű szövevénye mélyén / Keresd valódat a halhatatlanságot / Mindenható leszel és világteremtő / Istentelen isten. Magad leszel a világ”

Magáról így vall „Örömteremtő embernek születtem. Úgy hiszem, tudatos alkotónak. De a vállamra telepedő évek során rájöttem, hogy nincs új a Nap alatt; ha örömet akarunk, a jót kell utánoznunk, az igazat kell újratehermenünk, a szépet újraálmódnunk. És meg kell osztanunk titkainkat. Szét kell szórunk aranyainkat, mert igazán csakis az a miénk, amit másokba átültettünk, másokkal megértettünk, elfogadtattunk”. Ha levettjük a transzilván gondolatot, csak mert látjuk romjaikban a még becsülni való túlélőket, ha látjuk, hogy a transzilvanizmus akkor, amikor először megjelent, még lehetett friss, életadó ügy, mára csak búsongás... szóval ha látjuk is mindezt, akkor is, 2005-ben is, külhoni magyar és nyugat-európai szemüvegen nézve is: vakít!

Svédországban él és lapalapító, 36 kötete jelent meg, első a *Köszönöm, jól vagyok* (1969), legutóbbi pedig a *Kutyatár* (2005). Negyedévenként megjelenő folyóiratunkban átfogó képet igyekszik adni az egyetemes magyar kultúra azon vonatkozásairól, amelyek főként a Magyarország határain túl élő magyarság kulturális életét érintik. „Otthon vagytok a végtelen nagyvilágban: az anyanyelvben.” mondta és folyóiratunkat (www.hhrf.org/aghegy) ill. családi lapunkat (www.hhrf.org/magyarliget) azért alapította, hogy az északi magyar értelmiségiek szolgálatát, az itt élő csaknem félszáz ezer magyart nyelvének és kultúrájának megtartásában elősegítse, hídszerepünket megkönnyítse. Az idegen nyelvi környezetben élő magyarokat az otthoniaknál még nagyobb mértékben érinti a nyelvkeverés betegsége. Nyilvánvaló, hogy a külféle „otthoni” intézmények segítsége, „a haza éltető figyelme”, nélkül nehezen véghezvihető sanyarú helyzetünk jobbítása. A nemzetben és összmagyarságban gondolkodó tevékenységében, Svédországba 1995-ben áttelepülve, a legősibb anyaghoz – az anyanyelvhez nyúl, és kinyilvánítja, hogy szeretne hű lenni önmagához: „génjeimből faragtam ki lányom és őseimből indult első unokám szép szóból nagypapa szeretetből jövőnké alakítható igyekezetből jussom éppen annyi amennyi valamennyi tőlem kitellett gesta hominum lelkem formája művészetdarab saját különbejáratú gesta hungarorumom” Belső világképét elemezve kezdve a dolgok csökönyös rögzítésétől és dokumentálásától, a méretbe szorított, és onnan kitörni nem nagyon akaró művész cselekedetéig, hiszen a belső világ határtalan szeretettel veszi körül még arra is képes, hogy dorgáló üzeneteit kellemes irodalmi formákba csomagolja. Az ébren álmodás összes veszélyével együtt, ha képesek vagyunk arra, hogy cselekedeteink egy bizo-

nyos pontján megállítsuk az időt s kimerevítve /furcsa szó/ azt,- elemezzük az adott pillanatot adott összefüggéseiben, nagyot léphetünk előre a dolgok megismerésében, hiszen ha elengedjük, filmszerűen pereg tovább. Ez az a pont, amikor az eltelt hetven esztendő pillanatában a jelen múlttá válik Valahol tehát az idő és a tér kettős szorításában, a kibontakozásra váró pillanat élményével várjuk a közeledő megérkezését és megállítását mindannyiunk számára. Most, hogy bizonyos dolgok rendeződni látszanak mindenképpen az eredeti hozzáállás kezd érvényesülni. Kegyes, érzelmi csalás. Nevezzük nevén: brutális elegancia. Lényeges hogy milyen formában viszonylunk hozzá. Meghatározó, mivel a nyomhagyás és a nyomulás ténye egybemosódik. Így tehát jelet, saját értékrendjükön belül, csak azok képesek hagyni, akik felvállalják az önmaguk által létrehozott világot és azt, minden formájában érvényesítik. Ez teszi Tar Károly.

Mindig titok volt a kitüntetettek és a kitüntetők viszonya. Hogyan kapnak kitüntetést művészi alkotó tevékenységük alapján a kitüntetettek? A kérdés mindig ott lebeg Tar Károly élete, és most már így fogalmazok: művészi munkássága horizontján, mint egy felhő, ami zavarja a napot. Az igyekezet, hogy nemes és csiszolt mondatok sokaságát sorokba rendezze, úgy tűnik, néha megtörik mellőzése falán.

A másik oldalon, a napos parton: „Nyelvében él a nemzet!”

Valószínűleg a hivatástudat, az eredendő kreativitással párosulva, ad erőt Tar Károlynak ahhoz, hogy elhagyva a mindennapok szürkeségét, kilépjen önmagából, és elegáns mozdulatok formájában létrehozza Életművét. Emlékművet az utókor számára. Vajon ez a fontos, vagy a társadalom elismerése, annak fontossága, hogy mások is tudatában vannak annak, hogy Tar Károly itt van Svédországban, köztünk él, mint azok, akik jó céllal „mellettünk járnak”. Az, hogy mi válik fontossá, értékessé: ez nem mindig ugyanazon idősíkból dől el. Tar Károly magányában, vagy mások magányában, avagy sajátmagunk magányában.

Azt gondoltuk, abban reménykedtünk, hogy a közép-kelet-európai politikai rendszerváltozással, és a tőle elválaszthatatlan irodalmi értékrend-váltással eljön ennek is az ideje. Azóta kiderült: a rendszerváltás a magyar irodalom egységtudatát megerősítette ugyan, de a kisebbségi magyarság létkérdéseit egyáltalán nem oldotta meg. Sőt: jobban összekuszálta, bonyolultabbá tette azokat.

Ezért jut Tar Károly - a kisebbségi magyar irodalmak szakavatott ismerője az ezredfordulón arra a következtetésre, hogy a sajátos kisebbségi létben gyökerező irodalmak a magyar irodalom egészén belül továbbra is külön figyelmet érdemelnek. S minthogy a hangsúlyeltolódás rendkívül lényeges, nyomatékosítja kötetei szerkesztésének alapelvét. Amikor az egyes kisebbségi magyar irodalmakat külön-külön tárgyalja, nem az egésztől akarja elválasztani azokat, hanem a rész vizsgálatával éppen az egészet akarja összetettebben látni és láttatni.

Tar Károly további kiteljesedést ígérő életműve nagyon is érték- és irányjelző lehet a Kárpát-medencében élő magyarság számára. Olyan körülmények közepette, amikor az egyre agresszívabbá váló globalizáció az autentikus értékek semlegesítésére/helyettesítésére törekszik, amikor a Duna-völgyi társnemzetekkel közö-

sen megőrzött/megteremtett értékeink alapján kell(ene) megtalálnunk helyünket a végre egységesülő Európában.

Ebben a távlatban kívánunk Tar Károlynak további hosszú életet és termékeny munkásságot.

Békássy Albert

Dániel Éva, svédországi képzőművész — háromdimenziós, a szerkesztő *Lovagolunk, tevegelünk* című gyermekverse ihlette — születésnap ajándéka

Tar Károly

Hetvenkedő versek

A szomorúfűz halála

Szikkadt szomorúfűz alatt fáztam,
körbekerítette kínos kedvemet.
Beteges borongós fényben áztam,
törzsének támasztottam türelmemet.

Rendtartó rendes emberek kivágták,
lihegve, lassúdan lábukhoz borult.
Eges koronája estét szánták,
szívem a számon szárazságra szorult.

Babért – babért

Babérom rengeteg
krumplilevesemben.
(Ady koszorúját
paszulylébe főzték)

Álltam ötpercnnyire
királyi druzsámtól,
midőn Nobel-díjjal
éppen indult felém.

Jártam emberszinten
béka-feneke alatt,
napi Parnasszuson.

Porcsillagocskákat
érdemel a koszorú,
fejemen ezüstös.

Plecsnikért én soha
nem téptem szám, eszem.
Apáczai Csere
tanította: dicsért,
baromként nem múlni
vívтам, - tán nem hiába -
tyúkszaros életem.

A szembeszegülés
tövist termő szava,
- soha a babérok-,
hívott hegyre engem,
hol babérjaimon
nyugodni én többé,
földön, földben, egekben -
nem tudok, nem fogok
a dicsőségtelen,
porítható lét)ben.

Babért - nem jár babér.

Buldogságos boldogság

boldogsághoz buldogságot
pórázon sétálókutyát
orrodnál fogva nő vezet
mindig más csinos szukád

buldog a férfi hidegen
zömök szívében harag dúl
megint nem ő volt ott elől
nagykutyaságáért vadul

buldogság minden harapás
mit boldogságból kiharapsz
és kutyatermeszetédért
a szerelemből kimaradsz

Ha én Isten lennék

ha én Isten lennék
magamon nevetnék
folyton földön járnék
jókat vacsoráznék

ha én Isten lennék
sose keseregnék
szépet szemelgetnék
jókat nevetgélnék

ha én Isten lennék
mindenkit szeretnék
örökké őrködnék
mennyekbe mehetnék

ha én Isten lennék
napot fényesítnék
szívet melengetnék
kedvet kerekítnék

ha én Isten lennék
senkit meg nem vetnék
kenyeret is szelnék
igazat vedelnék

de hát ember lettem
gondjaimat ettem
senkit sem szerettem
magamat temettem

ember ki ha voltam
eleget nem szóltam
magamat szép holtan
Istennek álmodtam

Lilik

kislilik, nagylilik
daloló szép libák
Kislili, Nagylili
szép harmóniák

li-lik, li-lik, li-lik
hangtok magasra állt
Lilik, Lilik, Lilik
emléktek messze szállt

Mondjuk

Mondjuk, tarka virág a lélek,
száll színe, szép szippanata.
Mondjuk, kormoz a sötét: félek,
jövőknek nincs pillanata.

Mondjuk, a becsület: lobogó,
rajta hazugság címerek.
Mondjuk, a jó szívek dobogó,
színes, szerelmi színterek.

Mondjuk - mit összehordunk néha -
eljár a szánk, agyunk alatt.
Mondjuk, hogy nem hiszünk már léha,
szemünknek szentelt szófalat.

Mondjuk, csak mondjuk hát szüntelen:
jók vagyunk, jobbak lehetünk.
Mondjuk, szépen szólva, szenttelen,
mert gyáván mást nem tehetünk.

Skandináv táj

Kék sátor alatt pihetoll,
alatta sárgán simul
a felhőtelen élet.
Repcevirág-mezők
a reményszínű tájban.
Rideg tenger, hideg tavak,
tavaszt ígérő erdők,
szőke nők, fehérnépek:
kíváncsi, kék szemek.
Észak, titok, idegenség,
„lidérces messze fény”.
Nappalos éjszakák,
hunyt szemű nappalok.
Ritkuló betűsorok közt:
jóremény-csikónk legel.

Béna sóhaj

mindeneknek eleje
éltednek a teteje
szép értelme ha volna
dolgaidnak veleje

hitted nem szerethetsz
magad mondtad rekesznek
elkopott minden vágyad
kiálltál kőkeresztnek

szeretted ha szerettek
fizetted ha nem vertek
sunyi műmosolygással
gúnypárnára fektettek

szerelmetes szerelem
keringőzött kedveden
árva fejedem matatott
megint túljárt eszedem

elkapott és meggyötört
illatosan elköszönt
asszonyi állat volt mind
kínt hozott és búzónt

lehetnél már magad is
ember ki nem hamis
léha fénybe tört kender
kiszámítható hasis

ugye mindnek a vége jó
ha nem ment el a hajó
végleg s int a végtelen
nincs más nincs megint hahó

megint hiába szóltál
szóddal versenyt futottál
maradtál volna néma
béna semmit sóhajtottál

Szemben a semmivel

fejemben csillagok
messzeség alakzatok
gondok romlott rakásban
hasábjait égetem
alkudatlan napszámban

ha majdan elkészültem
sziszifuszi munkámmal
világvégen lógotom
balsorsom egy széplánnyal

tulipiros tulipán
napsugár lesz ajakán
szemében kék csillagok
szembenéz a semmivel
úgy visz el és rám ragyog

Tudatlanul

megint üres tudatalatti ágyam
agy-tisztára mosott ész-simára vasalt
ágyneműm most is érintetlen
csecsemőként kőbölcsőbe fektettek
s nem nőtt ki belőlem a Mindentudó

nem ringattam soha glóriás babákat
mindig magam fölött virrasztottam
kihúzott derékkal cselekvő éberen
istenektől örökölt elmúlásra várva
a percet mikor szép emlékek híján
végső megnyugvásomat színlelve
a mérhetetlen idő párnáján pihenhetek

tudatuk alá magunkat mélyen beásva
vesztegelnek világnézeti bajnokaink
egyszázelevűek újra a végső viadalra
isten uralmukra készülnek itt

hitem izzó anyagiságomba révül
rajongva a felfedezetlenhez közelít
magam vagyok a lehetséges csoda
ólmos eszmék súlyát kilóval mérték
jövőtlenül sok sártól súlyos pihe
az égig érő transzcendens függőségében
dönthet-e mindig a soros isten

mezbabonázott tekintetünk mindet
élethossziglan magunknak rendeli
kinyilatkozásokban dogmát dogmára szül
védi tévedhetetlen hitt önmagát
bélyegzett emberségem hirdeti szüntelen

Hetvenkedem

szemüvegemet már végleg elhagyom,
láttam a világból éppen eleget,
befelé figyelek, s rendre kihagyom
az agyamba nyilalló rémképeket

hetvenen túl hetvenkedhetem,
nagyot hencegni volna végre jó,
s azután is hetykélkedhetem,
végül úgysis végleg betakar a hó

bevettem már minden pirulát,
hetvenkedhetnékem rám vicсорít
nászágyam asszonyt ritkábban lát,
nincs olyan kár, mi engem kiborít

házamnál, hazámnál én öreg
sértetten rám ereszkedik a csend,
mondókám sok ismételt szöveg,
de legénykorom vissza-visszacseng

hencegtem, hogy értem én e kort,
hajam még nem ősz, még nem tar fejem,
kerültem minden bajt s kórbokort,
hetvenen túl az ész legyen nejem

bizonykodom, még sok a dolgom
kérkedtem, halni sohasem fogunk,
hánytam-vetettem sokszor sorsom,
unalmas őszhöz lehet-e jogunk?

hetvenen túl hetykélkedhetem,
időmbe – mondják – minden belefért,
kedvem szerint gyengélkedhetem,
hetvenkedem hát minden jó napért

Hegedűs Zsolt

SVÉDCSAVAR

Előszó

Zita néni és Arnold történetei Stockholm külvárosában, egy rozoga VAX számítógépen születtek, és a HIX, azaz a Hollósi József által megalapított <http://www.hix.com> elektronikus újságjaiban jelentek meg 1993 és 1998 között. A leveleket 1994-ben Pataki István, majd 1995-ben Puskás Zoltán (peze) összegyűjtötte, és elektronikus úton elérhetővé tette. Az ékezetesítés és honlaposítás áldozatos munkáját Umann Kornél végezte.

Az Interneten szerzett barátaim – a névsor külön könyvet igényelne – biztatá-

sára, Tar Károly, Erdélyből áttelepült, író segítségével kiválógattam, átjavítottam, és kötetbe foglaltam a számomra kedves, „Zita néni” aláírással megjelent írásaimat.

A történetekben szereplők kitalált személyek, az esetleges hasonlóság a megtörtént eseményekkel a véletlen műve. Az írásaimmal kapcsolatos magánlevelezést megtartottam, ahogy számítógépes berkekben mondjuk: „elmenttettem”. Esős délutánokon előveszem és jólesően olvasgatom. Ilyenkor megint "Zitanéni" vagyok...

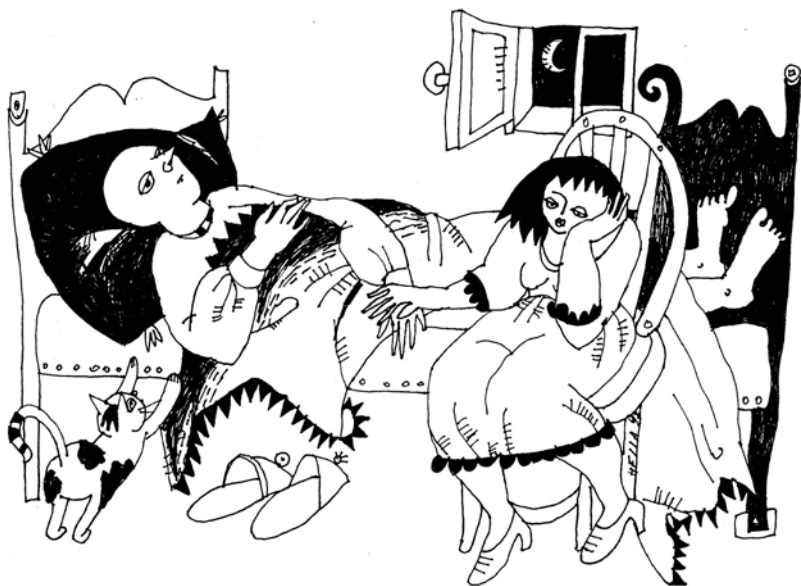

Hegedűs Zsolt

zitaneni@hungary.org

Zita néni*

Beteg a családfő

A mozgólépcső lassan vonszolja az egykedvűen bambuló, munkából hazatérőket. Két perc múlva indul a buszom. Erőtlen vagyok, gondolkozni sem tudok. Lemondóan pillantok az élelmiszerral zsúfolt kirakatok irányába. Arnold biztosan bevásárolt már, és finom vacsorával vár otthon.

A buszban az első sorba ülök, nem akarom hazáig a deprimált arcokat bámulni. Kanyargunk a sötétben, csak a megállóknál dereng némi fény. Érdekes, vannak napok, mint a mai is, amikor csak arra vágyok, hogy hazaérve végigdőlhessek az ágyon. Nem tudom, mi okozhatja, talán az időváltozás. Pedig most nem is változik, idestova két napja egyfolytában esik az eső. Megnyomom a leszállást jelző gombot, felhajtom a kapucnimat és kilépek a nedves sötétbe.

A lépcsőket mászom, de gondolatban már az ágyban fekszem. Nincs kedvem a kulcsosomó után kotorászni, nekitámaszkodom a csengő gombjának. Bentről láb-

dobogás hallatszik. Kisarnold nyit ajtót, szeméből aggodalom sugárzik. Maradék erőmmel rosszat sejtök, ami be is igazolódik. Az előszobából látom, hogy Arnold elnyúlva fekszik az ágyon. „Megelőztek!” - villan fel bennem a felismerés.

Jöttömre kissé megemeli a fejét, majd visszajéti a párnára.

- Mi a baj, mi történt? - kérdezem megrémülve. A kezével int, erőlködve köszörüli a torkát.

- Ah, semmi komoly... Azt hiszem, a szívem. - Fájdalmas arccal tapogatja a bal oldalát, aztán hangja hirtelen határozottá válik.

- Nem akarom, hogy mentőt hívj!

Egy pillanatig nem tudom, mitévő legyek. A futó gyomorrontásokat leszámítva, Arnold évekre visszamenően nem volt beteg. Hanem az utóbbi hónapokban Arnold sokat vállalt magára, mind a munkahelyén, mind a háztartásban. Elszégyellem magam, ha arra gondolok, hogy talán az én kényelmességem is hozzájárult betegségéhez. Olyan magától értetődő volt a tiszta lakásba hazajönni, nem törődni a bevásárlással, meg a mosogatással.

- Csináljak egy teát? - jut eszembe. Meg sem várom a választ. Vizet ereszték a csorba bögrébe, beteszem egy percre a mikroba. Rövid keresgélés után a teát is megtalálom. A címke már rég leesett a zacskóról, minden esetre kamilla szaga van.

Segíték Arnoldnak felülni, vigyázva tartom a csuprot, amíg át nem veszi. Arca eltorzul az első korty után, de nem szól semmit. Kiissza az egészet.

- Köszönöm - rebegi. Óvatosan felkászálódik, átül a karosszékre. Az erőlködéstől szaporán veszi a levegőt, kezét a mellkasán nyugtatja.

Kapkodva vetek ágyat. Arnold büszkén hártja el a segítséget, sziszegve vetkőzik. Bekukkantok Kisarnoldhoz, eloltom az olvasólámpát. Ma kivételesen nem tiltakozik.

- Nincs semmi baj, apád holnapra rendbe jön - nyugtatom, mielőtt becsuknám magam mögött az ajtót. Szeretném hinni is ezt. A fürdőben eloltom a villanyt, aztán bebújok Arnold mellé.

- Holnap elmegyek az orvoshoz - töri meg a csendet.

- Elkísérlek. - Megkeresem a kezét a sötétben. Tényleg nagy baj lehet, ha elszánta rá magát.

- A bankkártyám kódját az Aranyember századik lapjánál találod meg. - Szünetet tart. - Ha a fiúk hívnak teniszezni, mondd meg nekik, hogy mi a helyzet. Pedig a szombati meccstől függ minden.

- Az egészségeddel törődj, ne másokkal! - szorítom meg a kezét.

- Tudom, tudom... Nincsenek pótolhatatlan emberek - szakít meg. - Majd találunk valakit helyettem.

Nem tudok elaludni. A ház előtt egyre ritkábban elhaladó autók fényét nézem a plafonon. Mennyire természetesnek és véglegesnek tartjuk, hogy a másik mindig ott van, mosolygósan, megbízhatóan. Lehet számítani rá, esőben és hóban. És

akkor egy nap minden megváltozik, tervek omlanak össze.

„Úristen! Hiszen holnap este utaznom kell! Egy hónapja szervezzük a kollegákkal ezt a „tanulmányi kirándulást”. Három nap szabadság, három gondtalan nap a havasokban...”

Elszégyellem magam önzésem határtalanságán. Még a gondolatát is elhessegetem annak, hogy ilyen állapotban magára hagyjam Arnoldot. Holnap betelefonálok, hogy családi problémám van. A jegyemet pedig adják oda valakinek. Csak ne annak a ronda Johanssonénak. Mindegy. A fontos Arnold egészsége. Remélhetőleg csak pihennie kell majd.

Végre alkalmam lesz törleszteni. Reggelit készítek, odateszem a kis, kerek asztalra az ágy mellé. Utána leülök az ágy szélére, fogom a kezét. Végre lesz időnk beszélgetni. Délután meg segíték Kisarnoldnak a házi feladatok megoldásában.

Ezentúl jobban fogunk ügyelni egymásra. Nem fogom hagyni, hogy egyedül takarítson, főzzön, mosson. Kisarnoldnak is megmondom, vigyázzon jobban az apjára. Ő már nagy, magasabb nálam is, igazán megértheti, hogy nem lehet az apját homokzsáknak használni. A múltkor, bakalódás közben eltörték azt a ronda kerámia szőnyegetet, amit anyósoméktől kaptunk.

- Most az egyszernem történt baj - mondtam a lihegő, megszeppent duhajoknak. - De legközelebb egymásban tesztek majd kárt. Akkor meg ne kerüljete a szemem elé! - Eleresztették a fülük mellett.

„És ha operálni kell?” - döbbenek rá. Összeszorítom a fogaimat, hallom hogy csikorognak. Kit is operáltak a múltkor? Hát persze, Magnust. Kívettek egy szép hosszú eret a lábából, három darabra vágták, és kicserélték velük a szívbe vezető rozsdás csöveket. Két hónap múlva Egyiptomba utazott! Tegnap találkoztam vele, nagy sporttáskát cipelt!

Lassan enged a szorítás a gyomromban. Nálunk a családban nem volt „szíves”. Annyit tudok róluk, hogy vidám emberek. A kórteremben általában többen vannak, az újonnan jöttet azonnal kezelésbe veszik: „Ne aggódjon, ha innen hazaengedik, még szexelni is fog. Persze csak az asszonnyal, mert az nem izgatja fel az embert...” Ezt Pali bácsitól tudom, Mancinéni férjétől, akít a römiasztal mellől vittek be a mentők a kórházba.

Nyugtalanul alszom, megváltás az ébresztőrádió recsegő hangja. Arnold valamivel jobban van. Csak akkor érez fájdalmat, ha mozognia kell. Előkeresem a háziorvosunk nevét, felhívom telefonon és bejelentkezünk.

Miután az összes formaságokat elintéztük, helyet foglalunk a váróteremben. Velünk szemben kövér, idős nő ül széttárt lábakkal. Harisnyátlan combjai fehéren világítanak.

- Ó, ne! Még ez is!? - nyögi Arnold, és egy pletykalapba menekíti tekintetét. A csinos orvosnő kétszer is szólítja, mire felocsúdik.

Arnold kihúzza magát, katonásan vetkőzik. A kétségbeesését mártírközönnyel váltja fel. Végigfekszik az ágyon, segít felerősíteni az elektródokat. Vezényszóra szuszog, ki és be, készségesen válaszol a kérdésekre. Szemmel láthatóan tér vissza bele

az élet.

- Felöltözhet. A pulzus és a vérnyomás normális. - Az orvosnő kiveszi a szetoszkópot a füléből.

- Semmi rendellenest nem észleltem, és látom, az EKG is jó. - Kisimítja a papírt. - Inkább azt hiszem, hogy beszorult egy ideg a bordák közé. Nem tett egy hirtelen mozdulatot?

- De... Igen... - köszörüli a torkát Arnold. - Mutattam egy cseles fogást a fiamnak. Át akartam dobni a fejemen, akkor éreztem egy nyilallást. Az emelés közben... Az lett volna?

Szótlatlan keressük a kijáratot. Kint süt a nap, a tegnapi esőfoltok szemmel láthatóan zsugorodnak a parkoló aszfaltján. Sietnem kell, vonatom este indul, még be kell csomagolnom. Három nap szabadság! Finom reggeli, aztán irány a sífelvonó!

Arnold meg csak vásároljon be, főzze meg az ebédet és tanuljon Kisarnolddal! És ha marad még ereje, tőlem akár teniszezni is elmehet.

A diszkrét koldus

Ha a koldulás, vagy a kéregetés kerül szóba, rongyos cigányasszonyok, nyomorék kisgyerekek, csonkjaiukat felfedő, csorgó nyálú, mocskos szerencsétlenek jutnak eszembe, amint retkes kezüket nyújtogatják felém. Mindig sajnáltam őket, de valahogy nem éreztem át a helyzetüket. Olyan szegény nem lehet az ember, hogy egy darab szappanra ne tudna szert tenni. A görnyedt hátú, öreg szipirtyóra meg, aki kezében az örökös virágkosárral, óránként megjelent a vendéglőben, hogy ráerőszakolja az ott randevúzók párokra a méregdrága csokor ibolyát, valószínűleg kivoltam.

Egyszer minden összekuszálódott az életemben - ma úgy mondanám, mélyen magam alatt voltam -, éppen a Malomárok hídján jártam, amikor a szemem sarkából szegényes öltözetű, borotvátlan férfira lettem figyelmes. Megtorpantam, a pénztárcámért nyúlva visszafordultam.

- Köszönöm, nem... - rázta a fejét. - Magától nem - mondta, és felkapta a sapkáját a földről. Azóta nagyon ügyelek, hogy ne látsszék rajtam annyira a csalódás és a keserűség.

Skandináviában a kéregető áruját kínálja megvételre. Legyen az képeslap, téglala, galléra tűzhető művirág, cirkuszi mutatvány. Nem múlik el nap anélkül, hogy ne potyogtassanak a levélládánkba valamilyen adakozásra felszólító nyomtatványt. „Mentsük meg az őserdőt!”, „Ültessünk fát Afrikában!” A Greenpeace-től a Rákkutatást Támogató Alapig szinte mindenki próbára teszi lágyszívűségünket. A hozzájárulás összege a mellékelt befizetőlapon díszeleg, éppen csak alá kellene írni. Mivel nem vet fel a pénz - meg aztán, hogy is nézne ki a Szahara beerdősítése - szemrebbenés nélkül süllyesztem a felhívást a papírkosárba. Arnold nálam

finomabb lelkületű. Ha kezébe kerül egy kunyeráló nyomtatvány, sokáig elmereng felette, aztán összegyűri és megcélozza vele a papírkosarat. Lelkiismeretfurdalásán enyhít azzal, ha egyből beletalál.

Közönyünk könyörtelen falán egyetlen esetben sikerült rést találni: a szájjal és lábbal festők küldtek nagyon szép karácsonyi és húsvéti motívumokkal díszített üdvözlő lapokat. A befizetőlapról - igazán csekély összeget reméltek a küldeményért - kiderült, hogy amennyiben nem szándékozunk fizetni, megtarthatjuk ingyen, ők mindenképpen kellemes ünnepeket kívánnak. Ezzel az övön aluli csapással szemben tehetetlenek voltunk. Felkerültünk a listájukra. És ha már úgyis kifizetjük, akkor kár lenne kidobni az azóta menetrendszerűen érkező vaskos küldeményeket. Így aztán kénytelenek vagyunk tartani a kapcsolatot rokonainkkal.

A metró peronján amatőr zenészek próbálják megvámolni az utazóközönséget. Gyakori látvány, hogy a peronon népviseletbe burkolt, torzonborz előadóművész afrikai melódiákat ad elő tam-tam dobon. A metróra várakozók a két kijárat körül tömörülnek. Befut a szerelvény, az utasok egymás sarkára taposva igyekeznek beszállni. Cseberből vederbe kerülnek, mert a következő megállóban négy, gitárral felfegyverkezett *gaucho* ugrik be. Sietniük kell, két percük van a következő megállóig. Ez alatt még a pénzgyűjtésre is sort kell keríteniük. A távozásukat követő csendben a légy zümmögését is hallani lehet.

A T-centrálnál, a metró-csomópontnál teljes a hangzavar. A szakállas olasz a Marinát éneklí, a kopasz orosz operaáriákat ad elő. Emelettel feljebb foxtrottot játszik egy dixieland-együttes. Előttük a földön, nyitott hangszertokban érmék, elvélve egy-egy papírpénz. Minden szinten zeng minden. A felszínre jutva, az önműködő kapuknál az Üdvhadsereg egyenruhás matuzsálemei csörgetik perselyeiket. A Sergel téren magasztosan szálló égi malaszt üti meg az ember fület. Maria ül az orgonánál, a Messiást dicsőíti. Nem messze tőle, a tér közepén, egy kis ládán hófehérré festett arcú, ebonitbőrű srác szobrozik. Kinyújtott kezében konzervdoboz, minden fémes csörrenésre pozíciót változtat.

Az Óváros felé vezető sétáló utcán lehetetlen normálisan közlekedni. A földön hajcsatok, táskák és poszterek. Az egyik beugróban farmeres leány fehér, műanyag lapra lakkfestéket szór. Újságpapírral takarja le, ide-oda húzogatja, törölgeti. Keverednek a színek, alakul a fantasztikus minta. Az absztrakt festmény azonnal vevőre talál. A büszke tulajdonos óvatosan gusztálja az alkotást, miközben a leány már a következő lapra permetezi a festéket.

A királyi palota tövében öreg bűvész szórakoztatja a sétálókat. Rendkívül ügyes, jól játssza a részegét. Kendők bogozódnak, kötelek merevednek, ámulnak és derülnek az emberek. Az öreg mélyen meghajolva jelzi a produkció végét. Taps csattan, szétszéled a közönség. Gyéren cserdül a kalapban az aprópénz; hiába, recesszió van. Éhen nem fog halni, hiszen mindenkinek joga van az életminimumot biztosító szociális segélyre.

A Strömmen vizén hófehér hattyúpár lebeg. Tiszták, gondtalanok, mit sem

sejtenek a világ nyomoráról. Nekitámaszkodom a korlátnak, behunyt szemmel süttetem magam a nappal.

A flekkencsapda

- Mától fogva nem eszek húst! - jelenik meg Kisarnold a konyhaajtóban. - Nem akarom, hogy feleslegesen győzködjetek. Az állatok sajnálatra méltó társaink, ráadásul nem egészséges hússal táplálkozni. Purinok és trikinok, valamint kergekór bacilusok vannak benne!

- Mit mondjak? Hát, ez is egy vélemény... - köszörüli a torkát Arnold. - Mondd, nem tudnál holnapig várni az elhatározásoddal? Ez így egy kicsit hirtelen jött. Nem mondom, fontos az egészség, a tiszta lelkiismeret, csak hát az átállás sok problémával jár. Gondoltál arra, hogy mi lesz akkor, ha majd meghívnak vacsorára? Amíg a társaság a fönséges zamatokat élvezi, addig te főtt brokkolit fogsz rágcsálni?

- Manapság minden vendéglőben szolgálnak vegetáriánus menüvel is. Tészta, szója, zöldség ... - vonja meg a vállát Kisarnold. Doboos kólát vesz ki a hűtőből, és bevonul a szobájába.

- És tojást? Vagy talán azt sem fogsz enni? - nyomul utána Arnold. - Sajtot azért rakhatok a vajos kenyeredre, vagy tejterméket sem fogyasztasz majd, mint a vegánok?

Kisarnoldon a tanácstalanság jelei mutatkoznak. Zavarában a távirányítóval pásztáz a csatornák között. Arnold valamivel nyugodtabban csukja rá az ajtót. Egy ideig matat még konyhában, aztán leül velem szemben a kanapéra.

- Csak így, egyből vegetáriánussá válni? És te egy szót sem szólsz? - néz rám szemrehányóan.

- Éppenséggel nem örülök. Elég az, ha te pánikba esel - vonom meg a vállam.

Nem mondom, engem sem ért kevésbé váratlanul a bejelentés, hiszen ha valaki igazán „húsos” a családban, akkor az Kisarnold. Arnold mindenevő, engem inkább a salátástálak és az édességek vonzanak.

- Te tudod, hogy ez mivel jár? Minden ételt megvizsgálni, a pincért kifaggatni... Karácsonykor főtt krumplit majszolni, míg a többiek, kihasználva a munkaadó bőkezűségét, a sonkaszeletekkel, húsgombócokkal, füstölt-pácolt lazacszeletekkel púposra rakott tányérokkal harmadszor fordulnak a roskadásig megrakott svédasztaltól! - Arnold beleborzong a gondolatba.

- Az a sok hús sem egészséges! - nyugtatom Arnold háborgó kedélyét. - Akárki is mondta, igaza volt, a fogainkkal ássuk a sírunkat. Ne felejtse, annak idején, a hús nélküli években mindent kipróbáltunk, a csalán fiatal hajtásaitól a pitypang leveléig... És lám, túléljük. Végül is a zöldségekben sok a vitamin... És mire lenne nagyobb szüksége a fejlődésben levő szervezetnek, mint a vitaminokra?

- Ha állandóan arra gondolsz, amit eszel, akkor hamarosan vitamin ABC és kalóriatáblázat fogja kitölteni az agyadat. - Arnold nem hagyja magát meggyőzni. - Mondd, hallottál te a makrobiótákról?

Bátortalanul bólintok, erre folytatja.

- A makrobióták a főtt gabonát, a magokat tartják a legmegfelelőbb ételnek, és főtt algákkal, babfélékkel és zöldséggel egészítik ki az étlapjukat. A lakto-ovo-vegetáriánusok ezekhez képest mérsékeltebbek, hiszen nemcsak zöldséget, hanem tojást és tejtermékeket is fogyasztanak. –

Elmosolyodik.

- Igaz is! A kolozsvári Főtéren volt egy vendéglő, a „lábas ház” mellett, Lakto-Vegetáriánus-nak hívták. Tejfölös-tehéntúrós puliszkát rendszeren csak ott tudtak csinálni.

- Azóta sokat változott a világ - sóhajtok, részben a felidézett emlék hatására. - A bicsérdisták a sírjukban foroghatnak, annyi ágazata van már az éhenhalással kacérokodásnak. Nézd meg a vegánokat, a totális vegetáriánusokat. Bördzsekit, gyapjúpulóvert nem viselnek, annyira szeretik az állatokat. Emellett nix nikotin, narkotika és alkohol. Ezt mellesleg csak helyeselni tudom.

- Egy frászt! Nem az állatokat szeretik, hanem a növényeket gyűlölik - vigyorg Arnold. - Egy graffitit könyvben olvastam - teszi hozzá. - Már csak az hiányzik, hogy valakinek az is az eszébe jusson!

- Azt is kitalálták már a frugivorok! - fagyasztom arcára a vigyort. - Meghagyják a növények jogát az élethez. Csak a termést fogyasztják: a diót, a gyümölcsöt és a gabonaféléket. Salátákban ők sem szűkölködnek, mert gyümölcsnek számít az ugorka, a paradicsom, a babfélék, a paprika, szóval azok a zöldségek, amelyek gyümölcsként nőnek.

- Azt is megmondanád, hogy ebédre mit készítek? - szakít félbe egy legyintéssel Arnold.

- Hallottad, mit mondott... Mindegy, csak ne legyen benne hús! - húzom Arnoldot. - Most törhetjük a fejünket, hogy mit főzzünk ebédre. Édesanyám mondogatta a szűkös időkben, hogy húsból bezzeg könnyű ebédet készíteni. Azt is mondta, hogy a szegénység nem szégyen, csak kényelmetlen. Aztán nekiállt és krumpliból vagy répából főzeléket készített, amit fintorogva piszkálgattunk.

- A halat nem is kérdeztem - int Arnold Kisarnold szobája felé. - De az sem lenne nagy vigasz. A csuka, a lazac és a pisztráng méregdrága. Kész anyagi csőd halat flekkenezni.

- Lehet zöldségből is flekkent készíteni - vizsgálalom. - A szója ismert húspótló. Hallottam, hogy még hamburgert is lehet hamisítani vele. A rántott padlizsán, a gomba, karfiol, a tök mind-mind kiváló csemege. Aztán ott van a számtalan tesztaféle - otthon laskának neveztük - amit cukorral, dióval, mákkal, ízzel lehet fogyasztani. Édesapám soha nem tudott betelni a diós laskával, minden áldott vasárnap azt kért ebédre. Gyulaféhérváron, a papoknál járt kollégiumba, és azok mindig kispórolták belőle a diót. Enyhén viszolyogva néztük, amint a világról

megfelelkezve lapátolta a cukros dióval vastagon beszórt laskát. Addig lélegzetet sem vett, amíg fényesre nem takarította a tányért.

- Ha nekik van igazuk, akkor meg, hogy a fenébe éltek meg az emberek a vitaminok felfedezése előtt?! - tér vissza az eredeti témához Arnold. - A homéroszi hősök túlnyomórészt húson, kenyéren és boron tengették az életüket, és a rómaiak orgiájából sem hiányoztak a lukulluszi falatok. Saláta nem szerepelt az étrendjükben, és mégis az erő, a szépség és az egészség példaképeivé váltak. Miért, hallottál te olyat, hogy római saláta? Vagy szerinted létezik akár egyetlen vegetáriánus bányász vagy öntőmunkás? - Kimeredt szemekkel mered rám. - Az állati táplálék hamarabb melegíti fel az emberi testet, mint a növényi eredetű. Ez közismert tény. Ezért is esznek északon több húst. Mi pedig északon élünk. És én igenis fázom néha.

- Tévedsz, találkoztam olyan fizikai munkással is, aki vegetáriánus volt!

Kivételesen nem az ellenkezés ösztöne váltja ki belőlem az emléket. Simon, intézetünk asztalosa, hosszú éveken át együtt ebédelt Demeterrel, a fűtővel. Az egyik nap Simon, a másik nap Demeter hozott otthonról, két kis lábosban szerény, de kalóriadús ebédet. A fásírozottak nagysága és száma, a kovászos ugorka vastagsága mind megmérték, úgy, hogy egyikük se érezhette magát megrövidítve. Gyakran sütöttek füstölt szalonna zsírában tükörtojást, amihez Simon felesége szállította a tormás, ecetes céklát. Egy szép nap aztán, Simon - mert éppen ő volt soron - ellentmondást nem tűrő hangon bejelentette, hogy továbbra is szívesen ebédel Demeterrel, de csak szigorúan vegetáriánus alapon. Demeter szó nélkül kanalazta a borsófőzeléket, csak komor tekintete árulta el, hogy gondolatai meszsze járnak.

A hír hamar terjedt a műhelyben, hamarosan az egész intézet tudta, hogy másnap eldől: Demeter ezentúl egyedül ebédel, vagy Simon példáját követve vegetáriánussá válik.

- Amilyen anyagiasnak írtad le őket, az utóbbi valószínűbb - tippel Arnold.

- Másnap délben Demeter alaposan letisztított vaslapot helyezett az eredetileg a tepsinek tervezett állványra, és a legmagasabb fokozatra állította a gázégőt. Tarsolyából a habosra vert krumlipürével telt láboson kívül zsírpapírba bugyolált csomagot, fehér kenyeret, és zöldséget vett elő. A paradicsomot, hagymát és a paprikát apró szeletekre vágta, megsózta és jól összekavarta. A zsírpapírban, kétujjnyi vastagra vágott, alaposan fűszerezett hússzeleteket voltak. Egyenként beolajozta őket, és a felhevült lapra helyezte. A sercegő hang rést ütött az akaraterőn, a terjengő illat hullámokban mosta el a maradék ellenállást. És Simon, aki addig szó nélkül figyelemmel követte az eseményeket, megadóan tartotta a tányérját a fűszeres zsírtól csepegő szelet alá.

Arnold szája a füléig ér, felpattan a kanapéról. A konyhából pár perc múlva ínycsiklandozó illatok szivárognak ki.

Kisarnold előkerül a szobájából, lezökken a helyére. Lesütött tekintetét a tá-

nyérját félig eltakaró, zaftos karajra, a pürédomb közepén csillogó sültzsír tavacs-kára szegzi. Arnold szeszmentes sört bont, és a poharakba tölti. Kisarnold a csalamádét piszkálja a villájával, aztán nagyot sóhajt és nekilát az evésnek.

- Nem kell restellned, hiszen tudvalevő, hogy a jól átsült flekken a vegetáriánus legnagyobb öröme - emeli koccintásra a poharát Arnold. - Ezt egy svéd humoristától tudom. Ha nem vetted volna észre, gombával sütöttem ki - mutat a tányér szélére kipiszkált, üvegesre pirult maradékra.

Álom, álom...

Újabbán egy kis manóval beszélgetek álmomban. Nem is az lep meg, hogy hüvelyknyi, zöld emberke telepszik a mellkasomra - tudatában vagyok, hogy álmodok -, hanem az, hogy reggel, felébredve, mindenre tisztán emlékszem.

Az első álom súlytalanságában lebegek, érzem látogatóm leheletfinom lépéseit. Alig lélegzem, nehogy elriasszam. Pedig nem félnék. Nyugodtan lépeget, bordáimat használja lépcsőnek. Szeretném megvakarni a csiklandós helyeket, de a kezem nem engedelmeskedik. Bocsánatkérően mosolyog, miközben helyet foglal egy kényelmes halmon.

- Miről akarsz beszélgetni? - teszi keresztbe a lábát. Hallom a hangom, amint zárt ajkam mögött felbugyog. Mintha csak hangosan gondolkodnék.

- A sértődékenységről. Mondd Manó, hogy van az, hogy akármit mondok, ellenérzést vált ki. Oda jutottam, hogy egyesek előtt még az időjárást sem merem kommentálni.

- Megint megsértődött anyósod? Vagy a szomszédasszony? A kollegád? - Mellényzsebéből apró szivart vesz elő, komótosan rágyújt. Füstbe burkolózva töpreng egy ideig. - Jó, akkor beszéljünk anyósodról.

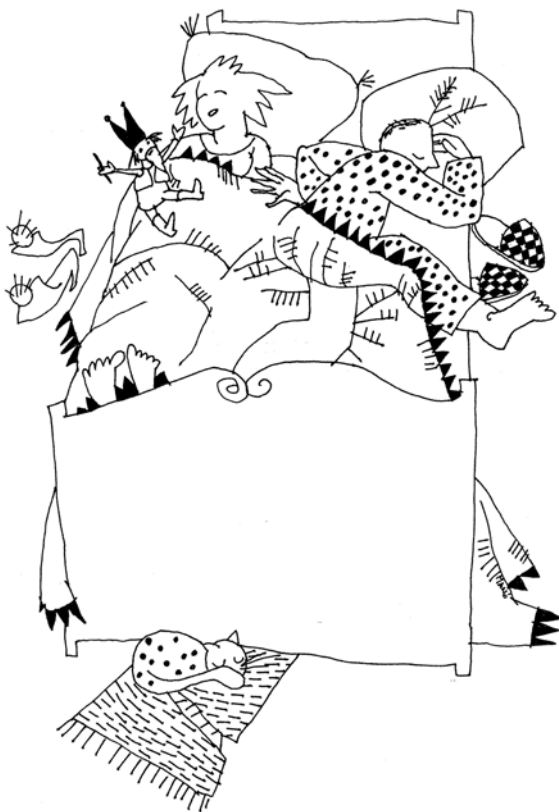
- Nem konkrét esetre utaltam az előbb. Inkább azt szeretném tudni, mivel ingerlem az embereket. Hiszen nincs bennem semmi rosszindulat. Vagy csak kevés. Szóval nem sok. Így jó?

- Jobban hangzik. - Mélyet lélegzik, mielőtt újra megszívna a szivarját. - Te akartad tudni: kioktatóan, fölényes biztonsággal beszélsz velük.

- De hát csak a kérdéseikre válaszolok, segíteni próbálok nekik - hápogok. Érzem, hogy fogytán a levegő. - Tudod is te, mennyi utánajárás árán szerzem meg a szükséges információt, mellyel aztán „megsértem” őket? És mit kapok köszönet helyett? Legközelebb nem segíték senkinek!

A füstkarikákat bámulja, amelyeket időközben eregetett, aztán megvonja a vállát. - Nem fogod megállni. Bedölsz a cselnek: megkérnek, hogy segíts, mert azt remélik, hogy neked sem sikerül. Erre mindent megmozgatsz, hogy aztán eléjük terítsd a kész megoldást. Hogy is szoktad mondani?

- „Szót sem érdemel, egyszerű volt...” - motyogom. - De ezzel csak bagatellizálni akarom a hozzájárulásomat. Hogy ne érezzék lekötelezve magukat. Keresz-

tény logika.

- Mondd, te mindig ilyen naiv vagy? - Szomorúan néz, aztán a homlokához kap. - Sok Jókait olvastál fiatalokrodiban! S ami még rosszabb, el is hitted, hogy az ügyes, az okos, a szorgalmas és a becsületes hős, az, aki mindenkinek segít - és akivel azonosultál - előbb-utóbb elnyeri méltó jutalmát! Ha mást nem, környezete elismerését. Röhög-nöm kell! - Rázkódik a nevetéstől, kalapját meg kell fognia. - Hát nem tudod, hogy a többséghez, az önző, szürke átlagemberhez igazodik minden?

- Hinni szeretnék benne - mentegetőzőm. - Igaznak kell lennie. Másként hogy lenne jobb az életünk?

Elfintorodik. - Mit gondolsz, mit érez a féllábú szerencsétlen, amikor elro-bogsz mellette az utcán? Hogy megszokta? Legfeljebb a gondolatot, hogy peches volt. Tízezerből egy, vagy kettő olyan, mint ő. Tegyük fel, hogy a többség féllábú, és csak néhányan kétlábúak! Na, mit gondolsz, mit csinálnának veletek?

- Csak tán nem vágnák le? - hallom a hangomat.

- De, bizony le - bólogat hevesen. - Levágnák a felesleges lábatokat!

Csendben meredünk egymásra. Hirtelen recsegés töri meg a csendet.

- Mi ez? - pattan fel ültéből.

- Semmi, semmi - nyugtatom meg. - Arnold az. Három óra, ilyenkor megy a klotyóra.

- Fél négy - helyesbít a manó. - Apro-pó: Te pisiltél már?

- Ismerem a viccet, próbálkozz valami mással!

- Kár. Szóval, hogy szavamat ne feledjem, közismert a tény, hogy mindig a többség akarata érvényesül, hozzájuk kell igazodni. Nézd meg a divatot, az egyenruhát, egyenlakást, egyenkocsit, egyenirigységet, egyenkárörömet. Figyelsz? Úgy tűnt, kinyitottad a szemedet.

- Figyelek, hogyne figyelnék! De nem ülnél egy kicsit arrább? Nyomod a májamat.

- A tegnap esti kiadós vacsora nyomja a májadat, nem én - zsörtölődik, miközben arrébb telepszik.

- Szóval azt akarod mondani, hogy a kevésbé tehetségesek, az izé... az átlagemberek, mivelhogy többségben vannak...

Elégedett arckifejezéssel bólogat. - Látom, megértettél. Anyagiak gyarapításában keresik a sikerélményt. Ház, autó, telek - ez aztán a boldog élet! - Ujját intően a magasba emeli. - A sok munka mellett még akad energiájuk, hogy kisebbségi érzéseiktől indítva figyelemmel kísérik az őket lenéző, állandóan új, nehezen felfogható ötletekkel előhozakodó ősellenséget.

- Amennyiben engem az ősellenséghez sorolsz, hát tudd meg, hogy soha, de soha...

- Ezt mondod te - legyint a manó. - Voltál valaha is hátrányos helyzetben? Amikor nem értettél egy vak hangot abból, amit körülötted beszéltek? Igen? Na, és, mit éreztél? Persze, egy idő után megvilágosodott minden. De addig? Nap, mint nap átéltek ezt. Annyira érzékenyek lesznek, hogy egy idő múlva minden szavadtól megsértődnek. Adódjon az szellemi vagy fizikai hátrányból.

Hallgatunk.

- Mondasz valamit - töröm meg a csendet. - Nem vagyok elég figyelmes. Ott van például a főnököm. Hogy is mondjam... alacsony. Olyan másfél méteres. Erre fel, akárhányszor anekdotázunk, nekem folyton a törpe viccek jutnak eszembe. Hogy így a törpe, meg úgy a törpe. Mint amikor beszáll a pacák a liftbe, felmegy az ötödikre, onnan pedig gyalog folytatja... - Torkomon akad a szó. Manó szomorúan csóválja a fejét.

- Látod, látod? Még rám sem vagy tekintettel, pedig éppen erről beszélgettünk. Tudod is te, hogy milyen érzés mindig és mindenkire felnézni?

Sértődötten szedelőzködik. Nem merem marasztalni. Látván rémült arckifejezésemet, huncutul kacsint. - Csak tudnám már egyszer leküzdeni törpeségemből adódó kisebbségi komplexusomat! Mert az is igaz, hogy kettőn áll a vásár. Úgy ám.

Arnold hajol fölém, gyanakodva vizsgálgat. - Beszélteél álmodban. Mondd, fiatalabb, mint én?

Nagyot nyújtózom, hunyorgok a napfényben. - Fiatalabb is, szebb is...

Arnold lebiggyeszi az ajkát. - Szóval erotikus álmod volt. - Eltöpreng. - A minap azon filozofálgattam, hogy az intenzív házaseset egyik nagy hátránya az, hogy elmaradnak az erotikus álmok.

Nagyot sóhajt, ingatja borzos kobakját. Aztán hirtelen elhatározással ledobja magáról a pizsamáját, és üldözni kezd a paplan alatt.

Az utolsó férfi

- Rajtam aztán nem fognak meggazdagodni! - Arnold összegyűri a papírlapot, és megcélozza a papírkosarat. Csonttal, de beletalál.

- Ki akar rajtad meggazdagodni? - nézek fel az újságból.

- Valami biztosítótársaság csalogat előnyös feltételekkel. Életbiztosítást kötnének. - Felháborodott hangon folytatja. - Velem aztán nem! Makkegészséges vagyok!

Helyeslést vár, megkapja. Bevonulok a fürdőbe, sietnem kell, ma hamarabb indulok. Arnold az előszobában matat. Napok óta büzlik valami, a cipőket vizsgálja. - Biztos beleléptél valamibe - vetem oda, miközben kilibegek az ajtón.

Késő este érek haza. A máskor kihalt lépcsőházban izgatott beszéd hangjai. Az alattunk levő lakás ajtaja tárva-nyitva, a belátást egyenruhás hát zárja el. Elöttem egy hosszúkás, fekete műanyag zsákba bugyolált csomag fekszik. Átlépek rajta,

Tovább mászom a lépcsőket. A szemközti szomszédasszony a korláton áthalolva kémlel lefelé.

- Elvitték már?

Csodálkozó tekintetem elárul.

- Hát az alsó szomszédot, Olofot. A felesége telefonált Norvégiából, hogy nézék meg, mi van vele, mert napok óta nem válaszol a telefonhívásra. A rendőrség betörte az ajtót, és ott találták az ágyon. Azt mondják - fejével lefelé int -, legalább négy napja történhetett.

Nem találok a kulcslyukat, minden inamban remegek. Le sem veszem a kabátomat, levegő után kapkodva, ujjammal lefelé mutogatva rontok be a szobába. Arnold a fotelben terpeszkedik, a híradót nézi.

- Átléptem... átléptem a... hhhiiiiihhaaaa... át... léhép... tehem... - Időbe telik, amíg megnyugszom, és képes vagyok egy értelmes beszámolóra.

Arnold tágra nyitott szemmel hallgat, beleborzong a hallottakba. Kint ajtók csapódnak, begyül egy motor, zúgása távolodik. A folyosón megint csend honol.

- Szegény felesége. Oslóban van. - szólalok meg.

- Szegény Olof is, azért büzlött itt minden - ízetlenkedik Arnold. - A szellőztetőrendszeren keresztül szivárgott hozzánk a... -

Tekintetem megálljt parancsol. Arnold megvonja a vállát.

- Gondolhattam volna, miután minden cipő talpát megvizsgáltam, és semmi gyanúsat nem találtam.

- Én a feleségét sajnálom. Remélem, hogy Olofnak volt valamiféle életbiztosítása.

A nem épp lukulluszi étvágygal fogyasztott vacsora után, szótlánul fekszünk a sötétben. Az események hatása alatt nem tudok elaludni. Amióta itt lakunk - van jó öt éve -, ez a... harmadik, nem, a negyedik haláleset a lépcsőházban. A kutyás néni férje, aztán Bosse, ő nagyon öreg volt, meg az a hajlott hátú, vaksi bácsi. És most Olof, szegény mindig kérdezte, hogy mikor cserélem Mercedesre a biciklimet. Nem is volt öreg, Arnolddal egykorú lehetett, igaz, sokat ivott meg bagózott... Te jó ég! Mind férfiak, és ha jól meggondolom...

- Arnold! - rázom meg. - Arnold! Te vagy az utolsó férfi a lépcsőházban!

Az utcai lámpának a mennyezetről visszaverődő fényében meredünk egymásra.

Sorolom az eseteket, Arnold időnként bólint, vakarja a köldöke tájékát.

- Várjunk csak, kihagytad az öregasszonyt! - Az ujjával pattintgat. - Az öreg mamit, aki kiült májusban a teraszra, és a nyugágy vagy campingszék összecukódott. Szeptemberben találtak rá a múmiájára.

- Az a másik lépcsőházban történt. Hát nem érted? A MI lépcsőházunkban csak férfiak haltak meg az utóbbi időben. - Hogy megint nekem lett igazam, nyugodtan fordulok a fal felé.

Félálomban hallom, amint a papírkosárban turkál, simítja ki az összegyűrt papírokat.

Az utolsó gulyás

A svéd dolgozó hétköznapi társadalmi élete lényegében a löncsözésből és a kávézásból áll. Minden valamirevaló munkahelyen legalább egy ebédlőkonyha - *penry* - található, ahol az alkalmazottak elfogyaszthatják az ebédet, és naponta kétszer „fikázhatnak”.

A „fika” kávézást jelent. Nagy csuprokból hosszú lére eresztett, forró lötyyöt iszogatunk, és *bulle*-t rágcsálunk hozzá. A darázsfszerekhez hasonlít, íze pedig az egyhetes kenyérré emlékeztet. Születésnapokon és nyugdíjazáskor torta is kerül az asztalra. Elégedett mormogást és apró kis nyögéseket hallatva, sűrű fejbólogatások közepette kanalazzuk a tejszínhabba fullasztott kreációt.

Nem nagyon szoktunk beszélgetni, a löncs a hallgatás jegyében folyik. Az „evő svéd” kizárja a világot, csakis az ételre koncentrálnak. (Még mondja valaki azt, hogy „Magyar ember evés közben nem beszél!”)

Az ősze beálltát az asztal közepére helyezett gyertyák, és a csütörtöki hagyományos borsóleves, az *ärtsoppa* jelzi. Elkészítése nem igényel különösebb konyhaismereteket. A sárga borsószemeket minden előzetes áztatás nélkül beleszórják az enyhén sózott vízbe, és kockára vágott hagymával addig főzik, amíg a felismerhetetlenségig szétfő. Jobb helyeken oldalszalonnát vagy csülköt is tesznek bele, és szegfűszeggel fűszerezik.

A mélytányér szélére kent mustár csípős ízet, hajszálvékony sajszeletekkel

borított vajás kenyérrel enyhítem. Az asztal közepén sorakozó gyertyák lángjára szegzett, komor tekintettel kortyolom a jéghideg, „első osztályú” sört, amelyben csak gondos vegyelemzéssel lehetne kimutatni egy-két eltévedt alkoholemolekulát.

A professzor homlokán elsimulnak a ráncok, elégedetten néz körül. A délelőtti folyamán minden idegszálával arra összpontosított, hogy semmi se zavarja meg a nap fénypontját, a löncsöt. – Aha... – mondja szinte csak magának, aztán gondosan belesepri a morzsákat az asztról a tányérjába, hátratulja a székét, az üres üveget a sarokban álló ladához viszi. Ténykedését csak egyféleképpen lehetett értelmezni: vége a löncsnek, ideje lesz dolgozni!

Kezemben a tányérral és az evőeszközökkel váraozom soromra a mosogatónál. Amióta a változatosság kedvéért gulyást főztem, a szárító fölé kiragasztott táblázaton, a *lunch* oszlop alatt nem szerepel dátum a nevem mellett...

A kollegák szapora bólogatással fogadták az ajánlatomat. A professzor közönyös tekintetét az északiak merev viselkedésének ismeretében, kis jóakarattal viharos helyeslésnek is lehetett volna értelmezni. Gunnar habozás nélkül magára vállalta a munka oroszlánrészét. Krumplit pucolt, vagdosta a húst, könnyezve aprította a hagymát. Amikor a húszliteres fazék tartalma rotyogni kezdett, a folyosó és a lépcsóház is megtelt a tubusból kinyomott gulyáspaszta illatával. Mivel a svéd munkahelyeken minden ajtó tárva nyitva, teljes belátást biztosítva a dolgozók tevékenységét kintről ellenőrizni kívánó hatóság számára, a részlegen nyugtalanság jelei kezdtek mutatkozni. Két kínai vendégkutató a harmadik emeletről jött fel kideríteni azt, hogy honnan származik a mennyei illat.

Egyedül a professzor maradt érzéketlen a duplaajtós, hang- és légszigetelt szobájában, ahol rossz nyelvek szerint emlékiratait pötyögteti. Amikor pontban tizenkettőkor előbújt a rejtkehelyéről, szinte elsodorták a *pentrybe* igyekvők.

Nem győzők csodálkozni azon, hogy újdonsült honfitársaim akármilyen újdonsággal is kínálják őket – ha nem is ingyen, de olcsón - olyan természetes magabiztossággal állnak neki az ennivaló elfogyasztásának, mintha régen elfelejtett kedvenc ételük ízére ismernének. Egyesek ugyan rejtett pillantást vetettek a vajtartó és a sajt üresen tátongó helyére, de a friss, fehér kenyér, kárpótolta a csalódásukat. Abból, hogy egyre többen álltak fel repetáért, arra következtettem, hogy ízlett nekik.

Magaretának eszébe jutott budapesti látogatása. Olof szorgalmasan bólogatva tercelt neki. Karin szóba hozta az esedékes karácsonyi vacsorát, amire hagyományosan a munkaadó hív meg. Kalle régi katona történetet elevenített fel. Nem ismertem szófukar kollegáimra.

Félegykor a professzor megköszöri a torkát és néhány szóban megköszönte fáradozásomat.

- *Tack, tack* - mondta, és az ajtóból visszafordulva jelentőségteljes pillantást vetett ránk. De csak Ingvár pattant fel egy újabb üveg sörért.

A professzor kettőkor Kerstinért üzent, ám ezzel sem tudta elrontani hangulatunkat. Gunnar kipirulva magyarázott valamit Piának, aki halkan kacarászott.

Olof, arcán elégedett arckifejezéssel figyelte őket, közben a csonkig égő gyertyákat cserélte ki újakra.

Egy jó ebéddel még a legjobban menő országot is tönkre lehet tenni!

Bella

Anders és Eva fél éve költöztek be kétszobás lakásukba. Kis szobájukat kitölti az ágy. Szomorúan néznek a fényképezőgép lencséjébe. Helyzetük kilátástalan: szomszédaik feljelentették őket csendzavarásért, pontosabban a szeretkezésüket kísérő sikolyokért és dörmögésekért. Megpróbálták halkabban működni, de a szomszédokat ez is zavarta. A házigazda megelégedte a sorozatos feljelentéseket, és felmondott Anderséknek. Az ügy jogos elbírálás végett a helyi törvényszéken folytatódik.

A kérdéses ügyben megszólaltatott szomszédok a megpróbáltatásoktól elnyűtteknek, következtetésképpen kérlelhetetleneknek bizonyultak. Igaz, voltak olyanok is, akik a falak vastagságában rejlő hangszigetelési hiányosságokat is megpendítették. Az utóbbiak száma elenyészően csekély volt.

Ami egyeseknek szórakozás, az könnyen lehet zavaró tényező a környezetük számára. Nemrég olvastam, hogy a malmói temetőben a gyászolók inkább a szomszédos síron szolgáltatását nyújtó konzumhölgyre és kliensére figyeltek, mint a pap különös gonddal megírt búcsúztató beszédére. A rendőrségnek kellett a figyelmet elvonó tevékenységet űzőket eltávolítani a kegyelet birodalmából. Eljárást azonban csak akkor indíthatnának ellenük, ha a politikusok előbb büntethetőnek nyilvánítják a prostitúciót.

Ez az idő még távoli. Egyelőre nem tudják eldönteni azt, hogy az üzleti tevékenységben résztvevők közül melyik oldalt sújtja a törvény igazságos keze. Anynyi kiszivárgott, hogy a prostituáltakra kényszerkezelés, a klienseikre pénzbírság és nyilvános megszégyenítés várna. Igen ám, de az egyenlőség őshazájában az egyoldalú kriminalizálás szöges ellentétben állna az eddigi vívmányokkal. És miért ne hasonlíthatnánk össze az üzletszerű kéjelgést a társadalom más területein folyó prostitúcióval. Hogy mire gondolok? Arra, hogy létfenntartásunk érdekében nap, mint nap tehetségtelen, bunkó kollégákkal, valamint malacszemű főnökökkel kell heherésznünk.

„Akkor meg miért ne legyen boldog a ringyó? Azért a pénzért, amiért egy bolti pénztárosnő egy hónapig gürcöl - beleértve a kedves vevővel való időző társalgást is - csupán egy közepes forgalmú estét kell... Szinte azt írtam, hogy dolgoznia. Na és, ha megbetegszik!?! Miért, a hátgerincbántalmak vagy a köszvény talán nemesebb betegségek?”

A reggeli hírekben hallottam, hogy Andersék mégsem kerülnek az utcára. Egy padlásteri lakást utaltak ki nekik, ahol majd nyugodtan kinyilváníthatják izgalmas játékukban lelt örömeiket.

Erről meg Pálfi Bella jut eszembe.

Pálfiék a szomszédunkban laktak. A feddhetetlen életű családot utcánkban egyértelmű tisztelet övezte. Pálfi bácsi református pap volt, Pálfi néninek mindenkihez volt egy jó szava. Négy lányukat megkülönböztetett figyelemmel nevelték. A nyúlánk Bella hamar kinőtt az utca kölykei közül. Neki volt először miniszoknyája, valamint udvarlója, nem is egy. Persze Pálfi bácsi mindig közbelépett, és Bella nem vonultathatta fel utcánkban a hódolóit. Ezért ért mindenkit meglepetésként a hír, hogy férjhez megy. Amíg az utca kölykei a ház előtt parkoló csillogó-villogó autót nézegették, a vezetője, egy jóképű külföldi diák, a családi tanács előtt tette tiszteletét.

Papp néni, aki az ablakban könyökölve élvezte nyugdíjas éveit, rajtaütésszerűen bekopogott Pálfiékhoz egy kis sütőporért. Lélegzetvisszafojtva vártuk az első, nemhivatalos híreket.

- Pálfiné sír, kétségbe van esve - suttogtá Papp néni.

Amikor aztán a kölcsön mazsolát is beszerezte, a bemutatkozó látogatás eredményét is ismertethette a kint várakozó, türelmetlen szomszédokkal. - Bellának megbocsátottak, szent a béke! Bella még ma hazaköltözik, és a fiatal pár megkapja a padlásszobát.

A cukorkagyárban beindult az éjszakai váltás, málna-aroma terjengett a levegőben. A meleg nyári este nem sok izgalmat látszott tartogatni számunkra. Megfűrödve, vizes hajjal, kezemben szilvaízes kenyérral ültem a teraszon, ittam hozzá a sűrű, hideg bivalytejet. Édesanyám mellém telepedett és rágyújtott egy sima Kárpátira. A szomszédban a padlásszoba tárva nyílt ablakából fény áradt a tetőig érő meggyfa lombjára. A kertben sejtelmes árnyékok imbolyogtak, a kerítés tövében sündisznó motoszkált. Feri bácsi, az utca „tintása” is hazatért már a sarki kocsmából, éneklése egyre halkult.

A békés csendet egyszerre furcsa hangok törték meg: valami ütemesen, mind szaporábban és szaporábban nyikorgott. Rövidesen halk jajgatás vegyült a nyikorgásba, ami egyre erősödött. Édesanyám minden magyarázat nélkül beparancsolt a szobába, de oda is behallatszott az önfeledt nyüszítés. Régen csend honolt már a kertek fölött, mire sikerült elaludnom.

Másnap reggel későn ébredtem. A fényes autó már nem állt Pálfiék leredőnyözött ablakú háza előtt. Pappné is hiába csengetett a maradék sütőporral a kezében.

Ami pedig Anderséket illeti, elég egy kellemesen meleg nyári éjszaka, és nézhetnek megint lakás után.

Bölcsességfog

- Ezt bizony ki kell húzni! - egyenesedik ki Gunilla. - Legjobb, ha most neki-látunk, ugye? - Nem várja meg a válaszom, int a szőke kislánynak.

Előkerül a fecskendő. A tú hegyn egy csepp, ennél több gyöngyözik a homlo-

komon. Ajkamat lazán tartom, Gunilla szemüvegének tükrében látom kitágult orrcimpámat. Szemöldöke egy pillanatra összerándul, a tú utat talál a fog gyökere felé. Feszítést érzek az ínyemben, aztán csípős fájdalmat. Kapok a másik oldalra is. És még egyet kissé beljebb, a szájpadlásomba. Elégedetten néz rám. - Ezzel megvolnánk, maradj nyugodtan fekvé.

Mi mást tehetnék, fekszem a székben. Tehetetlennek, szerencsétlennek érzem magam. Persze jobb így, mint halasztani, tőprengéssel tönkretenni napjaimat. A bölcsességfögből nagy dolgot csinálnak errefelé, állítólag még akkor is kihúzzák, ha egészséges. Az enyém csupa lyuk, miniatűr amfiteátrum.

Nyelvemmel körülsimogatom a fogam, búcsúzik tőle. A szám széle elzsibbadt, az ínyem még nem. Kicsit resteltem, hogy nem készítettem fel az eseményre. Talán be lehetne tömni, csak még egyszer! Az a pici lyuk még nem ok egy ilyen drasztikus intézkedésre.

Az öreg Vass doktor bácsi is mindig csak fúrt egy kicsit, aztán tömött. Fúrt és tömött. GRRRRR-KRRRRRR-GRRRRRR. Aztán prrr-ta-ta-prrr-ta-ta. Leesett az ékszíj. Ha pedig húzni kellett, akkor meg finom habot spriccelt a számba: fagyasztott! Igaz, hogy azok tejfogak voltak, de mégis.

Gunilla közelebb húzza a székét, megnyugtatóan mosolyog. - Elzsibbadt? - A kis asztalkán nyugvó fogók, feszítővasak között válogat.

- Nem, még érzem - hebegem. Igyekszem meggyőző lenni, húzom az időt. Érzem a foghúsom, ahogy utolsó erejével az életbe kapaszkodik a halálraítélt.

Arnold, aki sok időt töltött különböző fogorvosi székekben, folyton azt állította, hogy számára mit sem ér az érzéstelenítő. Ami igaz, igaz: gyengék voltak a fájdalomcsillapítók...

Arnold egyszerre került sorra egy falfehér óriással, aki egyfolytában őt fixírozta, hogy erőt merítsen halált megvető magatartásából. Bekapták az injekciót, és várták a hatását. Arnold megemlítette a fogorvosnak, hogy ne törődjék azzal, ha esetleg ordítana. Húzzák csak, bátran!

Néhány perc elteltével elérkezettnek tartotta az időt: megkapaszkodott a karfában, és bólintott. A legerősebb fehérköpenyes vállalta a feladatot, a többiek körülállták a széket. Az orvos némi kísérletezés után levegőt vett, és minden figyelemzetés nélkül csavart egyet a fogón. Arnold felsikoltott, erre a segédek rávetették magukat. Az üvöltés hörgésbe csapott át.

A főhőher elégedetten nézegette a véres gyökeret a fogója végén. Az asszisztencia fejcsóválva indult oszlásnak, Arnold nagyot sóhajtva dőlt hátra a székben. Az óriás széke üresen tátongott, és a váróterem is kiürült...

Most már nincs apelláta. Igyekszem a mennyezetre koncentrálni. Szemem sarkából mégis látom a fogó éles, harapó pofáit. Arnold csípőfogójához hasonlít, amivel a szegek deszkából kiálló fejét szokta leharapni. - Lazán! Tartsd lazán! - hallom. - Így jó lesz. - Érzem a vasat a fogamon! Hideg! Álljon meg a menet! - GHHHRRREEEAAA... - próbálok felhívni magamra figyelmet. Valami recszen, nyelvemre törmelék hull. Ettől félttem.

A szőke kislány kipiszkálja a darabkákat. Gunilla közben már fogót cserélt, türelmetlenül várja, hogy sorra kerüljön. Kiszolgáltatottságom újra erőt vesz rajtam.

Az új fogó lényegesen kisebb, így Gunilla keze is befér a számba. A kis szőke rendületlenül szivattyúzza a nyálamat. Csinos... Máskülönben nem járna Arnold olyan gyakran ellenőrzésre.

A fogó már harmadszor csúszik le a csonkról. Gunilla sziszeg valamit a fogai között, a kis szőke eltáncol. Mögöttem van, mi lehet az, hogy nem láthatom? Véső! – villan belém. Amiről annyit mesélnek. Most eljött az én sorom is. Megfaragnak, világ csúfságára.

A mozdulatok hasonlítanak arra, amikor Arnold a festékesdoboz beragadt fedelét feszegeti. Kezdem megszokni az állandó recsegést, már csak az aggaszt, hogy mekkora lehet a kráter, ami marad utána. A kislány néha belenéz, szemében iszonyattal vegyül a borzalom. Biztos kezdő, nem látott még ilyet.

Gunilla már varrja a sebet. Ahogy új tűt fűz be, látom, hogy a köpenyén átüt az izzadság. Lassan emelkedik a szék, tévován lépkedek az ajtó felé. A kis szőke bátorítóan mosolyog, aztán már fordul is a következő páciens felé.

Kint vagyok az utcán, késő délután van, csendesen szemerkél az eső. Lassan bandukolok a megálló felé. Emberek sietnek el mellettem, gondtalannak tűnnek. Senki sem olyan szerencsétlen, mint én.

Ha a metróban velem szemben ülő fiatalember nem lett volna olyan piszokul jóképű, becsssóra hazáig duzzogtam volna.

Duna TV

Apukaék parabolaantennát vásároltak. Arnold jó hírrel fogad.

- Már fel is van szerelve. Bejön a Duna TV, csak a kép bolhás egy kicsit. A szerelő, valami arab pofa, úgy, ahogy beállította, és az után nyomtalanul eltűnt. Apuka megkért, próbáljunk meg javítani a vétel minőségén.

- Tehát Anyu végül is beleegyezett az antennavásárlásba. Eddig kidobott pénznek tartotta. - Anyósom néha engem is meglep váratlan húzásával.

- Beleegyezett, hogy kibéküljenek - vigyorog Arnold. - Véletlenül kizárta Apukát a teraszra. Rázták a szőnyeget a teraszon, és összekülönböztek valamin. Anyu sarkon fordult és otthagya Apukát. A hidegre való tekintettel gondosan becsukta maga mögött a terasz ajtaját, és kivonult a konyhába zsörtölődni. Bekapcsolta a rádiót, jó hangosra állította, és nekiállt kemencét súrolni. Egyikük sem gondolt arra, hogy a teraszajtót biztonsági okokból csak bentről lehet nyitni-csukni. Apuka először megszeppenve kopogtatott, aztán halkán füttyült, és óvatosan kiáltozott. Az alsó szomszéd akkor ért haza, és készségesen sietett a segítségére. Csengetett és kopogtatott az ajtójukon, mindhiába. Anyu rendületlenül sikálta az elszenesedett ételmaradékokat. A fagyhalál gondolatával játszó Apukát Sanyi mentette meg. Véletlenül arra hajtott, és felfigyelt a teraszon vadul integető ismerős alakra. Otthoni jó szokás szerint addig dobálta kavicssal a konyhaablakot, amíg Anyu ki nem nézett rajta. Rád bízom, hogy képzeld el a továbbiakat. Több mint két hétig nem is szóltak egymáshoz.

- Szóval ezért nem voltak nálunk, az utóbbi időben? - Elkacagom magamat. - De hiszen ez zsarolás!

- Úgy is lehet értelmezni. A lényeg az, hogy Apuka megkapta azt, amire olyanira vágyott. Vasárnap estére meghívták Manci nénit, hogy együtt nézzék a műsort. Megpróbálok beállítani, hadd élvezzék a magyar szót.

Anyósomék tőlünk egy negyedóránnyira, kétemeletes panelház első emeletén laknak. A terasz korlátjára erősített parabola messziről világít. A tengelye vízszintes, az a kis fekete bigyó, ami a kozmoszt kellene fürkészsze, búsan kókad a három tartórúd találkozásánál.

- Fusimunka - sziszegi megvetően Arnold.

Apósom nyit ajtót. Cipőnket lerúgjuk az előszobában. Manci néni a szobában anyósommal együtt nézi a Duna TV adását. A kép bolhás, de a hang tűrhető. Sanyi is előkerül a fürdőszobából. Kicszerélte a kiégett villanykörtét. Apósom mindenkinek talál munkát.

- Remélem, hogy legkésőbb nyolcra kész lesztek, - jegyzi meg anyósom - akkor kezdődik a film. Szeretnének megnézni. - Manci néni harsányan helyesel.

A férfiak kivonulnak a teraszra. Arnold derékig áthajol a korláton, Sanyi aggodalmas tekintettel követi a műveleteket.

1982-ben, a spanyolországi foci VB nyarán elterjedt a hír, hogy a romániai televízió nem közvetíti a foci VB-t. Lázás rokon- és antennakutatás indult meg. A férfilakosság kivette a szabadságát, és elindult a szélrózsa minden irányába, felkeresni a határok mentén lakó, rég nem látott rokonát, iskola- vagy katonatársát. A népszerűség eloszlása szempontjából a VB két hete alatt gyűrűhöz hasonlíthatunk.

Az otthonmaradottakra az antennakutatás hárult. Az edényboltok pillanatok alatt kiürültek, a gyárakból eltűntek az alumínium lemezek és a rézcsövek. A háztetőkön, a kertekben, gondterhelt arcú embereket lehetett látni, amint vállukon óriási tákolmányokat cipelve meg-meg álltak, lassan fordultak, hogy aztán egy-egy távoli diadalordításra szoborrá meredjenek. Kiderült, hogy a város fölé magasló dombokon, és az állomásnál, a sínek mellett, jó időben egészen tűrhetően be lehet fogni a magyar tévét. Valaki azt mesélte, hogy száz kilométerrel délebbre, egy téesz szántóföldjén „bejött” neki a jugoszláv TV. Az agyontaposott termésért sokszoros árat kaptak a jegyszédővé vedlett földművesek, akiknek aztán az aratással sem kellett túl sokat bíbelődniük.

Kora délután megindult a vándorlás a Bükkbe, ahol az autók tetejére helyezett készülékeken néztük a mérkőzéseket. Előfordult, hogy százan is szorongtunk egy-egy készülék előtt. Az első sorban a tulajdonos és szűk baráti köre feszített. Mozdulni nem lehetett, mert valaki rögtön megjegyezte, hogy nem lát a kobakodtól. Százezer torokból tört fel az örömrivalgás minden gól után, mégpedig kétszer: először azok kurjongtak, akik egyenesben látták, másodszer azok, akik csak az ismétlést csípték el...

Villan a képernyő, pompás színekben megjelenik a bemondó. Hang is van, németül beszél.

- Nagyon jó! - kiáltja egyszerre Mancsi néni és anyósom. - Hagyjátok így! - Arnoldék berontanak a szobába, sikerül tisztázniuk a félreértést. Sanyi nyomogatja a gombokat a távirányító keresőjén. A Dubai tévében lepedős arab a bemondó.

- Nahát, Dubai! Én azt hittem, hogy Dunát írt! - kacarászik Mancsi néni.

- Hát nem egy arabtól vette Apuka a parabolát? - próbál szellemeskedni Arnold. Sport csatorna, aztán sisterség, és újra a német adás.

A fiúk bevonulnak a konyhába, komor arccal lapozgatják a kézikönyvet. Fel-nőtt emberek, nem látszik rajtuk a kétségbeesés, ösztönöm mégis azt súgja, hogy már csak a csodában reménykednek. Sanyi valami olyasmit motyog, hogy ki-egyezne abban, ha vissza tudnák állítani a készüléket az eredeti állapotba.

Arnoldék ingujjra vetkezve birkóznak az antennával. Egyszer a fogó csattan a ház előtti kövezeten, máskor egy anyacsavart kell egy félóráig keresni a tulipántövek között. A szél bele-beleerősít, nehéz tartani az irányt. Összeszorított foggal szerelnek, pásztáznak vakon a csatornák között.

Fél kilenckor magyar beszéd szűrődik elő a bolhák mögül. A fiúk megkönyebbülve gyözködik egymást a vétel minőségének javulásáról. Arnold meghúzza

a csavarokat a parabola nyelén. Végre leülünk a TV elé. Mancsi néni minden jeletet hangosan kommentál. Kár, hogy apósom kissé türelmetlenebb a megszokott-nál...

Anyósom sült húst és almástésztát csomagol. Felerősítem a csomagot a biciklim csomagtartójára. Mancsi néni belekarol Sanyiba, gyalog indulnak haza. Apukáék az ablakból integetnek. Az antenna még szerencsétlenebbül néz ki, mint amikor jöttünk.

Kikanyarodunk az útra, az enyhe lejtőn egymás mellett gurulunk.

- Megéri próbálkozni - szólal meg Arnold. - Amikor Ámicinél laktunk, a Pata utcában, a legjobb minőségű képet akkor kaptuk, amikor a sógorom alatt beszakadt a csirkeól teteje.

Fülesegér

"Ha meghalnál, megkaphatja-e valaki a szívedet?" - Arnold megütközve mered a reggeli postával jött brosúra címlapjára. Olvasgatja, lapoz benne.

- Tudtad-e, hogy csak azok jöhetnek szóba, akiket életük utolsó 24 órájában respirátorban kezeltek? Ja igen, szaruhártyát és szívbillentyűt merev hullától is lehet örökölni. - Elgondolkozva néz ki az esőtől torzító ablakon.

- Te mit válaszolsz nekik?

- Azt, hogy igen. Engem ugyan nem érdekel, hogy mi történik a halálom után. Ha már nem élek, miért ne segítenék az arra rászorulónak?

Arnold megborxad a gondolattól.

- Ott fekszem majd egy csomó cső és drót között, és ők csak arra várnak, hogy mikor húzzanak ki a konnektorból. Hogy a parciális reinkarnációról ne beszéljünk. Képzeld el egy szívtelen kutyát! Nem és nem! Magammal viszem a sírba a veséimet!

- Akkor nem írod alá és kész. Nem is tudtam, hogy ennyire érzékenyen érint az ilyesmi!

- Az élettapasztalatom miért nem kell? - dörmögi. - Vigyék azt! Nincs szükség rá, nincs piaca? - Félredobja a füzetecskét, kitereti az újságot.

Vannak napok, amikor Arnold mindenben rosszat lát. Rendszerint esős időben szokott ilyen épületes beszélgetéseket kezdeményezni. Mivel fordított passzban vagyunk, ilyenkor türelmem végtelen.

- Na tessék, itt is szervek! Ez szerinted mi? - Ujjával a sarokban levő képre mutat: Egy egér hátán porcogóból növesztett emberi fül.

- Fülesegér - tolom el a kezét. - Tele volt a képével a TV, de te örökké a sportot nézed.

- Azt is mondták a TV-ben, hogy az egér nem feltétlenül szükséges a fül alá? Hogy hamarosan emberi szerveket gyártanak, megrendelésre? Csak be kell telefonálni cserealkatrészért: Tessék mondani, van-e raktáron bal mell, 85-ös melltartó-

hoz? Vagy szív, máj, avagy éppenséggel családi ékszer?

- Nem értem, miért vagy felháborodva. Gondold csak el, hány szerencsétlen égési sérültek van szüksége új bőrre. És hányan várnak szervátültetésre. Te ne tudnád, akinek két rokona is szárazelemmel működik? Mi kivétlenülót találsz abban, hogy becsapják a sejteket, higgyék azt, hogy a testben vannak és nem tápol-dattal teli lombikokban, és létrehozzák azt, amit létre kell, hogy hozzanak?

- Csak Jóska bácsinak van pacemaker. Hacsak nem a drága Mici nénéd kisült el-el-el-el-emeire céloztál. - Bocsánatkérően felemeli a kezét. - Alapjában véve nincs semmi kifogásom, csak azon akadtam fel, hogy kitolunk a természettel, amely ki tudja milyen újabb katasztrófával vagy kórral válaszol?!

- Már válaszolt a kergemarhákkal, úgyhogy nem kell aggódnod. Inkább azon csodálkozz, hogy ez a felfedezés is a véletlenül múltott: ha a kutató újszülött kisfi-át nem kurtítják meg ünnepélyes keretek között, akkor nem lett volna nyersanyag az első szövettényészethez. Lám, megoldódott a donáció problémája, nem húzzák ki a csöveket idő előtt!

- Engem már semmi sem lep meg - legyint megadóan. - Még az sem, ha legkö-zelebb egy csinos hölgy tíz másodperc alatt futja a százat. Az meg aztán pláne nem, ha kiderül róla, hogy nem is hölgy. Semmi sem az, aminek kinéz - emeli fel az ujját, ami nála a felindultság jele. - Tegnap telefont akartam venni. Bemegyek az üzletbe: a polcokon autó, cipő, béka, hamburger. Ja, volt egy telefon is, de ki-derült, hogy persely. Persely, ami telefonnak néz ki! - hadonászik. - Gyertyák, amelyek nemcsak formájukban férfiatlanok, hanem levendula, nárcisz illatúak is. Cserepes növények, melyek művirágoknak néznek ki, de mégis valódiak. A maxi mellekben több a szilícium, mint a fehérje meg a zsír.

- Miért bánt ez téged? - vonok vállat. - Nekem kimondottan jobban ízlik a gyümölcsízű tea, vagy a koffeinmentes kávé. Neked is azt kellene innod, akkor nem lennél ennyire ingerlékeny.

- Régen legalább tudtad, hogy napbarnított kollegád szízes közben vagy a ten-geren barnult le - folytatja a méltatlankodást. - Erre, tessék, ma elég egy kvarc-lámpát venni, és máris megvan a csokoládébarna, egészséges külső.

- Szerintem, jól van ez így, ahogy van. Szeretkezhetünk anélkül, hogy gyere-künk lenne, vagy lehetünk ok nélkül boldogok: elég egy fehér tablettát lenyel-nünk, vagy felöntenünk a garatra. Jó, jó, persze az is igaz, hogy dolgozhatunk anélkül, hogy valamit is termelnénk, vagy akár a legkisebb hasznot hoznánk, és közben dagadó izmokat fejleszthetünk, amelyekkel olyan gépeket hozunk moz-gásba, amelyeket kizárólag arra terveztek, hogy megmozgassák őket.

- Lebiciklizhetsz tíz kilométert, elfuthatsz a szomszéd városig, anélkül, hogy kimozdulnál a lakásod pincéjéből - bólogat Arnold. Kezdünk közös nevezőre jut-ni.

A tolófájdalmak már hárompercenként jelentkezhethetnek, mert nagyot sóhajtva kászálódik.

- Csak az illúziók számítanak. Erre mi, csak azért is, kitartóan keressük a valódit. - Újsággal a hóna alatt visszafordul a fürdőszoba ajtajából: - Addig is, amíg megtaláljuk, elégedjünk meg az élet apró örömeivel.

Házibor

Svédországban pálinkát főzni törvénybe ütköző cselekedet, de a bor és a sör házi előállításának rugalmas korlátot szab a "szigorúan a saját szükséglet kielégítésére" kitétel. Bort készítenek importált szőlőből, gyümölcsből, mazsolából és pityangvirágból. A kereskedelemben kapható „gyorsbor” egyfajta koncentrált szőlőlé. Csak vizet kell hozzátölteni, kevés szárított *Turbo* élesztőt szórni bele, és pár nap múlva kész a silány minőségű, de olcsó itóka. Ahogy nagybátyám mondta: „Nincs rossz bor, csak kevés bor!”

Kolozsváron, a nyolcvanas évek elején Arnold nagynénjénél, Ámicinál laktunk, s Arnold nagy szakértelemre tett szert a virág- és gyümölcsborok terén. Az egyik nyáron ötven liter bodzavirágborot készített. Darabokra vágott, kifacsart citrommal és citromsóval pótolta a hiányzó savasságot, és odáig volt a büszkeségtől, ha valamelyik, kóstolóra meghívott vendégünk rizlingre tippelt.

Az aranyárga bodzabor, a könnyen romló almabor, az orvosság ízű hecserlibor, a rubinszínű kökénybor és a vérvörös ribizlibor egyben hasonlítottak egymásra: sohasem sikerült eleget készítenie belőlük. Ámici kertjében, a kerítés mellett sorakozó, tíz feketeribizli bokr terméséből is mind-mind bor lett. Arnold szakértelemmel mosta ki az erjesztéshez a demizsont, préselt, kevert, adagolta a cukrot, majd helyére dugta az üvegköttyogót. Pár nap múlva megjelent az első bugyborék, hogy aztán heteken keresztül szakadatlanul pöfögjön. Ámici rosszálló pillantásokkal kísérte Arnold működését. Szólni azért nem szólt, mert ő is kapott a termékből. Azzal kínálta a sürgönyös postást és a kéményseprőt.

Ámici leánya, Etelka, egy eseménytelennek ígérkező vasárnap reggel rukkolt ki a hírrel.

- Délután eljegyezzük egymást Mihállyal.

- Mikor? Hol? - Ámici ezúttal hamarabb kérdezett, mint ellenkezett.

- Itt. Hol máshol? - mutatott körbe a lakásban Etelka. - Nem kell nagy felhajtást csinálni, mert csak Mihály szüleit hívtuk meg - közölte ellentmondást nem tűrő hangon. - Ti is hivatalosak vagytok - fordult felénk. - Arra kérlek - nézett sokatmondóan Arnold szemébe - hogy próbáld fékezni magad. Mihály apukája nem értékeli az ízetlen szellemeskedést.

A meglepetésből felocsúdva, hárman hatfelé futottunk az ebédhez szükséges dolgokat beszerezni. Amíg a szobában takarítottam, addig Ámici a fagyasztót pakolta ki, Arnold hol tojásért, tejfölért és zöldségért, hol pedig sörért loholt.

A vendégek érkezése előtt egy órával kiderült, hogy megbirkóztunk a lehető-

len feladattal. A töltött tojások készen sorakoztak az aranyszegélyű porcelán tálban, a cubákok és a karaj nyakig süllyedtek a rőt zsírban.

- Arnold csak tíz üveg sört tudott szerezni az állomási vendéglőből - mondtam Ámicinek.

- Akkor ti majd bort kértek - döntötte el Ámici. - Húzz le belőle egy literes üvegbe! - intett a ribizliboros demizson felé.

Alighogy Ámici átöltözött, megérkezett Mihály a szüleivel. Apja a rekkenő hőség ellenére fekete ünneplőt viselt, kopasz fején gyöngyözött a verejték. Domináns egyén benyomását keltette, olyanét, aki tudatában van a helyzet jelentőségének. Felesége fél méterrel lemaradva követte, meghúzódott az árnyékában.

Asztalhoz ültünk és szilvapálinkával koccintottunk. A hangulatot feloldandó, Arnold elsütött egy esküvő-viccet. Az apuka zavartan köhintett, felesége udvariasan mosolygott. Etelka szúrós pillantását nem lehetett félreérteni, úgyhogy Arnold időlegesen felhagyott a társalgással.

A töltött tojást ketten szolgáltuk fel Ámicivel. A párás sörösüvegeket Arnold nyitogatta. - Mi inkább bort innánk - vetettem jelentőségteljes pillantást Arnoldra. Ámici készségesen felénk nyújtotta az üveget, de az kicsúszott a kezéből és keményen zötygött az asztalon. A dugó kirepült, a rózsaszínű hab félméteres oszlopban buzgott elő. Ámici villámgyorsan az üveg után nyúlt, elkapta a nyakát és hüvelykujjával elzárta az üveg száját. Azon nyomban feltalálta a festékszórót. Hol az egyik, hol a másik oldalon ülőket vette tűz alá.

Az anyuka blúza pillanatok alatt bevörösödött, az apuka úgy nézett ki, mint egy tömeggyilkos munka közben. Tar fején erekre gyűlő bor a tányérjába csöpögött és absztrakt mintákat rajzolt a majonézre.

- Mert nektek bor kellett! - sziszegte Etelka Arnoldnak, miközben az asztalon áthajolva az üveg után kapkodott. Ezzel annyit ért el, hogy Mihály és Arnold részét felfogta.

Ámici sopánkodva terelte a vendégeket a fürdőszobába, ahol Etelka már megengedte a melegvizes csapot.

- Kár, hogy nem a fürdőszobában terítettünk - szólalt meg halkán Arnold.

Hölgyválasz

- Sehogy sem sikerül megismerkednem egy valamirevaló svéd nővel! - lötyögteti meg Sanyi a poharában a bort. - Pedig azzal a szent meggyőződéssel jöttem ide, hogy le fogják rángatni rólam a nadrágot! Erre fel itt ülök, és untatlak a süket dumámmal.

- Úgy, ahogy mondd - bólogat faképpel Arnold. A konyhában ülünk, pattogatott kukoricát rágcسالunk. - Egy ötvenéves kolhozigazgatónőnek legalább két számmal nagyobb a libidója, mint egy platinaszőke, skandináv konzumhölgy-

nek. Na, de nem kell búslakodnod! – csap Sanyi vállára. - A legvégső esetben elmentsz misszionáriusnak Kiriwinába.

- Elutazni valami vadidegen szigetre, Kirimicsodára, bibliát árulni a bennszülötteknek, esetleg megmeríteni őket a tengervízben. Köszönöm a tanácsodat, hálásan köszönöm - vigyorog kényszeredetten Sanyi. – Elképzelsz engem, amint kezemben az énekeskönyvvel, hangosan kántálva faluról falura járok, vagy éppen a törzsi varázslót beszélem le a mágiáról?

- Most nem a Szentlélek harcára, a démon szállta pogányok lelki igényének kielégítésére, vagy a parafenáliák elégetésére gondoltam – somolyog Arnold – hanem a Kiriwina szigetén élő pápuák törzsi szokására. Egyáltalán nem az önmegtartóztatás jut az ember eszébe róla. - Türelmet intve kotorászik az újságtartóban. - Na tessék, itt van! Kiriwina - más néven a Szerelem szigete - a Trobriand szigetcsoport tagja, Új-Guineától északra fekszik. Államformája, legalább is minden évben két hétig, szexuális anarchia. - Rövidebb szünetek beiktatásával olvas, a szemüvege fölött figyel a reakciókat.

- Kiriwina szigetének Katumatala nevezetű körzetében a jamgyökér két héten keresztül tartó betakarítási mulatságainak legfőbb jellegzetessége a szabad szex. A játékszabályok egyszerűek: minden férfit - lehetőleg valamelyik szomszéd törzs tagját - foglyul ejteni és megerőszakolni, jelképesen megalázni. A törzsek nőtagjai - mert ez alatt a két hét alatt kizárólag az övék a kezdeményezés joga - csokoládébarna testüket fényesre kenik kókuszolajjal, nyakukba kagylóból készült láncokat aggatnak, majd a több száz személyes csoportsex előjátékeként mweki-mweki táncot lejtenek. Mikor aztán kellőképp feltúrúzták magukat, elindulnak férfiakra vadászni. Aki a kezükbe kerül, azt leteperik, és megerőszakolják, miközben a sorukra várakozók obszcén dalokat énekelnek. Végezetül virágot dugnak az áldozat popsijába, és a szívásokkal megjelölt testét száraz falevelekkel ragasztják teli, úgy engedik útjára.

- Mi történik akkor, ha az áldozat fegyvere meglágyul az egyenlőtlen küzdelem során? - vonja fel a szemöldökét Sanyi.

- Akkor az arcára ülnek. Aki meg arra hivatkozik, hogy elharapta a nyelvét, azt bosszúból lepisilik. Itt írja, ha nem hiszitek! - lobogtatja Arnold az újságot.

- Sokoldalúan fejlett hölgyválasz. - Sanyi vigyorogva emeli koccintásra a poharát.

- Figyeljete csak! - emeli fel Arnold a hangját. - Néhány évvel ezelőtt, az ünnepségek csúcspontjaként, hatvan tüzes pápuahölgy megerőszakolt őt, bibliával felfegyverezett ausztrál misszionáriust. Az ügy bíróságra került, az elmarasztaló ítélet a tetteseket két órás imával sújtotta. Súlyosabb büntetést a legszigorúbb bírótól sem lehetett elvárni, hiszen ez az évszázados szokás szerves része a szigetlakók kultúrájának.

- Becsületükre váljon, hogy nem adták fel a térítő munkát - folytatja Arnold a felolvasást. - Megtanították a bennszülötteket krikettezni, abban a hiszemenben, hogy levezetik a szüretelőkből bugyogó energiát. A meztelen játékosok minden elnyert pont után a pálya közepére rohantak és mindenki-dug-mindenkit alapon döfködtek egy-

mást, miközben a partvonal mellett a misszionáriusok a hajukat tépték. A kötélhúzással sem értek el jobb eredményt: eleve vegyesen állnak fel, hogy egymásra zuhanva ne kelljen sokat keresgélni a halomban - ereszti Arnold a térdére az újságot.

- Köszönöm a jó tanácsot. Mindig tudtam, hogy a barátom vagy - törölgeti a szemét Sanyi. - Hétfőn megyek és beállok misszionáriusnak. Addig is, nem sakkozhatnánk egy kicsit?

Arnold már hozza is a táblát, rakja fel a bábukat. Kiveszek egy csokoládéfagyit a hűtőből és behúdom a szobaajtót, hogy ne halljam az állandó csapkodást.

Kompuvallás

- Két öröm van: az egyik, amikor a vendég jön, a másik, amikor megy. - Arnold nyögve rendezgeti a takarót. – Mit gondoltok, melyik a nagyobb? - Kisarnold mocorog a sötétben, szokatlan neki az ágy, nem tud elaludni.

Emeséék nálunk szoktak megszállni. Ilyenkor átengedjük nekik a kisszobát. Évente kétszer utaznak át, ezért nem érdemes nagyobbra cserélni a lakást.

Legutóbb a télen aludtunk hárman egy szobában. Elalvás előtt azzal szórakoztunk, hogy színönimákat kerestünk a klotyóra. Vagy húszat találtunk. Ma sem lesz másként, hallom, amint Kisarnold suttogva mondja.

- Apa, én azt hiszem, hogy ateista vagyok.

Ajaj! Akkor jobb, ha alszom. Ott az apja, ő a katolikus. Lássam most, mire megy veled! A lányokról bezzeg naponta felvilágosítja.

- Úgy általában, vagy csak a Bibliában leírtakban nem hiszel? - tapogatózik Arnold.

- Semmiképpen nem hiszek - bátorodik neki a fiunk. - Nem tudom elhinni azt, hogy valaki onnan fentről irányítaná az életünket.

Arnold nem válaszol azonnal. A beállott csendben hallom, amint csöpög a víz a fürdőszobában.

- Amikor akkora voltam, mint te, én is feltettem magamnak ezt a kérdést - szóval meg később.

Próbálok egyenletesen szuszogni.

- Ha ma lennék fiatal, akkor magam is inkább Ed Fredkinnek hinnék, aki a Teremtőt a komputerrel azonosítja. Tudod, sorsunk alakulása szerinte kizárólag környezetünk reagálásától függ. Az élet kívülről analógnak tűnik, de alapjában véve digitális: igen-nem, egy-nulla, nulla-egy.

- Úgy érted, hogyha anyu nem mond igent, akkor én most nem lennék?

- Például... Hányszor, de hányszor voltam úgy, hogy valami, amit nagyon akartam, és ami kézenfekvőnek tűnt, az istennek sem akart bekövetkezni! Ilyenkor mindig elkeseredtem. Aztán kiderült, hogy az állás, amire úgy vágytam és valaki más kapta meg, egy évre rá megszűnt. Az a leány, akivel együtt akartam nekivágni az életnek, az utolsó pillanatban meggondolta magát, hogy később egy-

más után szarvazza fel a férjeit. Én háromról tudok... Valahogyan, a nagy csalódásaimból kiderült, hogy sokkal rosszabbul is alakulhatott volna a sorsom. Ezért nem esik nehezemre elhinni azt, hogy az élet a földön egy nagy terv szerint folyik. Minden cselekedetünk ennek a gigantikus kozmikus tervnek, programnak a része.

- De ki írta a programot? - könyököl fel, a rugók nyöszörgéséből ítélve Kisarnold.

- Hát fontos ez? Amikor írsz, számolsz, vagy játszol, gondolsz-e arra, ki írta ezt a jó, vagy éppen rossz programot? Legfeljebb szidod a keresztanyját.

- Oké, oké! Mi lehetett az eredeti program?

- Amit biztosan lehet tudni róla, az, hogy hibás volt. Ti úgy mondanátok, hogy tele volt bugokkal. A fájlnevek általában nem haladhatták meg az öt betűs terjedelmet: Ádám, Éva, Káin, Ábel... Aztán a processzor is a kigyó lassúságával működött, és az élettartam, azaz a fájlok mérete végtelen volt. A rendszergazda gondolt egyet, és rendre minden fájl kitörölt. Kivéve Noét és családját és egy-egy állat-fájlt. Őket kimentette egy floppyra. Az alapokmányt beégette a ROM csipbe, aztán megnyitott egy Coca Colát, bekapcsolta a gépet, és hátradólt a forgószékében.

- És?

- Egyből működött. De nem hagyta, hogy az elégedettség elhatalmasodjék fölötte, hanem azonnal nekiállt beiktatni az azóta szentírásnak tartott Windózt. Így tett pontot a Bábeli tanácskozás óta húzóóó vitára. A hozzá intézett kérdések megválaszolását a papokra és a szerzetesekre bízta.

- Aha, szóval a papok közvetítenek. Így már kezd érthetőbb lenni. - Kisarnold hangjában érződik az elfojtott kuncogás.

- Ühüm. De ez nem jelentette azt, hogy végleg felhagyott a fejlesztéssel. - Arnold szabadjára engedi vízióját. - Kísérletei néha balul sültnek el, mint amikor ideiglenesen rendszergazda jogokkal látott el olyan mezei felhasználókat, mint Attila, Dzsingisz Kán, Napóleon, Hitler, Sztálin, Mao... Mindig ráfázott. Ezek a konterek rengeteg könyvtárt töröltek, számtalan értékes fájl megsemmisült.

- Miért nem próbálta megmenteni azokat a fájlakat?

- Nem mondtam már, hogy Windóz fut a gépén? - vágja ki magát Arnold. - A vírusokkal sem számolt. Inkvizíció, fasizmus, kommunizmus, terrorizmus, rasszizmus - folytatja az elmélkedést. - Hiába vágta le Vírusölő Szent György az egyre sűrűbben kunkorodó kórokozók fejét, Lucifer és Belzebub hackerek újabb és újabb vírusokkal rukkoltak elő. - Arnold elnyom egy ásitást. - Szent Csip! Hiszen mindjárt éjfél van!

- Kompuzeusz. - Kisarnold élénkebb, mint valaha. - És Bill Gates az ő prófétája.

- Aludjatok már, a Csipallahát a fejeteknek! - förmedek rájuk. - De előbb zárja el valaki a csapot a fürdőszobában!

Média

A reggeli újság nélkül nehezen tudnám elképzelni a napot. Kezemben a kávésbögrével, az ágyban ülve olvasom a *Svenska Dagbladet*. Mindig hátulról kezdem. Ez a szokás még abból az időből ragadt rám, amikor Kolozsváron az Igazságot járattuk. Az első három oldal a fényes jövőnk alkotóját hozta emberközelbe, a lényeket a negyediken olvashattuk. Igaz, abban sem volt sok öröm: a külpolitikai rovat a Nyugaton elharapózó munkanélküliségről, sztrájkokról, növekvő elégedetlenségről szólt. A sporthírek atlétáink sikereiről, az apróhirdetés pedig az emberi anyagban beállott veszteségekről számolt be.

Olyasmiről, mint lemaradás az aratásban, munkaterv teljesítésében, vagy éppen válogatott sportolóink csúfos leszereplése, nem eshetett szó. Ha a bemutatásra került filmet levágta a kritikus, akkor biztosra vehettük, hogy csak kéz alatt kaphatunk majd jegyet. Az információ a sorok között rejtőzött.

Mint minden szabad sajtótermékre éhes kelet-európaira, Arnoldra is nagy benyomással volt a nyugati világot jellemző információözon, az egymástól eltérő vélemények szabad szellőztetése. Hétféteken az esti lapot is megvásárolta, az érdekesnek talált cikkeket kiollózta, külön irattartóba ragasztotta.

- Egyesek információt termelnek, mások pedig információt fogyasztanak. A szerepek időnként felcserélődhetnek, de a lényeg ugyanaz: a tudás hatalom, éppen ezért a vevő fizet az információért - szokta mondogatni. - Ha jól vagy informálva, akkor könnyebben tudsz eligazodni az élet útvesztőiben. Könnyebben tudod befolyásolni sorsod alakulását.

Dicséretére legyen mondva, hamar rájött a tévedésére. A kényes témákat gyanúsán egyszerre, szinte kórusban ejti a média. Újságíró szomszédunk hívta fel a figyelmünket arra, hogy az este hatkor sugárzott híradót nézzük a késő esti helyett. - Az első meglepetésből felocsúdva az érintetteknek elég pár óra ahhoz, hogy a hír további terjesztését megakadályozzák - mondta egy alkalommal Sven, amikor éppen a sokheti utánajárással szerzett szenzációs leleplezését (scoopját) visszavonták. - Az információt fel kell dolgozni, nagyítani vagy kicsinyíteni, egy szóval hozzáalakítani az olvasó értelmi szintjéhez, érdeklődési köréhez. Ha pedig így sem emészthető, akkor el kell hallgatni! - Kezével elsímító mozdulatot tett.

- A hálás témák nem találhatók egyenesben... - Arnold felteszi a szemüvegét, felolvas: "Farkasvizeletet exportálunk a Perzsa-öböl országaiba!"

Kinyúl az ollóért, az erőlködéstől suttogva folytatja. - Merthogy a farkasszag elriasztja a gyakran baleset okozó tevéket a nagy forgalmú utak közeléből. - Nyiszál. - Azt hittem, hogy csak a macskák vonaglanak az egérbőr-kivonattól, meg a valeriánától.

Gondosan bekeni a kivágás hátát ragasztóval.

- Ez egy tiszta ügy. Senki sem orrolhat meg: a farkas nem tud olvasni, a tevét

meg elriasztották, az is volt a cél. Más a helyzet, amikor arról írnak, hogy több mint tizenhétezer aktív tagja van egy titkos szervezetnek. Katonatisztek, jogászok, politikusok, újságírók, egyszóval fontos tisztséget betöltő polgárok gyűlnek össze, hogy kriptákban, rövid időre koporsókban élve eltemetve, a halál folyosóin bolyongva a Nagymester által felavattassanak Szent János vagy éppen Szent András lovagjának. Az, hogy ez befolyásolná őket a mindennapi életben hozott döntéseikben? Ugyan már kérem!?

Én is olvastam a farkaspisis cikket, ami pedig a titkos szervezkedést illeti, a vastag betűs címet nem lehetett kikerülni. De engem valahogy nem érdekelnek a részletek. Ha valaki úgy gondolja, hogy nem érdemes eltöprengenem rajta, akkor belátom, hogy jót akar nekem. Mellesleg, meg mernék esküdni rá, Arnold külön élvezetet talál abban, hogy eltöprenghet a hírek hátterén. Őt azok az ellentmondások érdeklik, amiről nem írnak, nem beszélnek. Amiről ösztönösen nem akarunk tudni.

- Figyelj csak! Vizeletpróbát vettek egy ordastól, vegyelemeztek, és a benne talált több mint hetven komponensből izolálták a hatóanyagot. Képzeld el a próbavételt!

Megvonom a vállam. Állatorvos ismerősömtől tudom, hogyan gyűjtenek spermát a tenyészbikától. Nem épp mindennapi látvány.

- Biztos, hogy nem úgy, mint a Védett férfiakban - mormogom magam elé. Arnold arca felragyog. Készségesen idéz, elengedem a fülem mellett. Ha már a Védett férfiaknál tartunk, Robert Merle szerint a férfiak kihalásának egyik azonnali következménye az újságok megszűnése lenne. Ha hozzáveszem azt, hogy akkor nem lenne kivel veszekednünk sem - akkor inkább ne haljanak ki!

Arnold új irattartót nyit a kivágásainak, abba fűzi be a farkasszagról szóló cikket. Egy másik kivágás a Magyar Nemzetből való. Egy vízbe merült, fehér gépkocsi körül könnyűbűvárok szorgoskodnak. „Autó a Dunában - Hétfőre virradóra a Dráva utcánál az alsó rakpartról egy Lada személygépkocsi belecsúszott a Dunába. Az autóban egy férfi és egy nő annyira csak egymásra figyelt, hogy a lejtős úton elindult a kocs, és begurult a folyóba. A tűzoltóság könnyűbűvárainak kellett kimenteniük a víz alól a Ladát. Személyi sérülés nem történt.”

- Iskolapélda a rejtett információra! - vigyorog Arnold. - Az olvasó találgathatja, hogy mi köthette le annyira a figyelmüket, a szenvedő alanyok pedig azt, hogy melyikük rúgta meg a kéziféket.

Nosztalgia

Az ablakon besüt a délutáni nap. Látszik, mily koszos az üveg. Kitárom az ablakot, behunom a szemem, a nap felé fordítom az arcom. A focipályán Kisarnold Zolikával kergeti a labdát, felhangzik a labda pufogása. Lekialtom,

hogy kész az ebéd. Nagyon éhesek lehetnek, mert rögtön abbahagyják a játékot.

Arnold sziszegve cipeli a makarónival teli fazekat a mosogatóhoz. Gőz csap fel a hóna alól, ahogy a szűrőbe zúdítja tartalmát. Sajtot reszel a makarónira, kavargatja a nyúlós masszát. Hagyom ügyködni, bevonulok a szobába, a távirányítóval bökdösök a tévé felé. A huszonöt csatorna közül heten sportközvetítés. Egyiken Sampras adogat, a másikon Michael Jordan szökdécsel. Aztán focimeccs, az egyik csapat angol, a másik olasz. Hoki... Nem lehet tudni, ki kivel. Itt becsúsznak, amott a palánkhöz passzíroznak.

Arnoldot leköti a sajtos makaróni készítése. Nem olyan régen szent volt számára a sport. - Annak idején nem volt focimeccs, amit ne néztél volna végig a tévében! - kiáltom ki a konyhába.

- Akkoriban legfeljebb egy meccset közvetítettek hetente. Válogatott mérkőzésre meg hónapokig kellett várni. - Arnold megáll terítés közben. - A világbajnokságra már annyira ki voltunk éhezve, hogy minden mérkőzést megnéztünk, még az ismétléseket is. Bizony. - És nagyokat bólogat.

A lépcsőházból lódobogásra emlékeztető zaj hallatszik, röviddel később beesik az előszoba ajtaján két, lélegzet után kapkodó kamasz. A délután felgyorsul. A kézmosást gyanúsán hamar elintézik. Kis dulakodás után helyet foglalnak az asztalnál, mohón nekiesnek az ínycsiklandóan illatozó makaróninak. Nekem is megjön az étvágyam, pedig nemrég nassoltam egy egész doboz csokoládét.

Arnold bekapcsolja a rádiót. Nemrég talált egy új, kizárólag a 60-as és 70-es évek zenéjét sugárzó állomást. Kisarnold felkapja a fejét.

- Ez Janis Joplin, ugye, apu? - Arnold jólesően bólogat. Sandie Showt már nem ismeri fel a trónörökös.

- Pedig mekkora botrányt keltett azzal, hogy mezítláb állt ki a színpadra! Ne féljetek, lett is hírzárlat... Egy ideig még Beatles számokat sem adtak a rádióban. A házibulikon a recsegő Luxemburgi rádió hangjaira táncoltunk.

- Amikor akkora voltam, mint ti vagytok - jön rá Arnoldra a mesélhetnék -, a varázsszemre meredve hallgattam recsegő rádiókon a meccseket. Látni véltem, amint Csikar, a tizenhatos és az oldalon között, kicselezi a védőjét, a tizenegyessel egyvonalban felnéz, majd a félmagas beadására ketten is érkeznek... Ott voltam Rancaguában, amikor Flóri bepofozta az angolok hálójába a labdát. Együtt szenvedtem a csehszlovákok ellen a második félidőt végig sántikáló Göröcs Titivel. Esténként aztán kerítésünkön üldögélve meséltem a meccset az utca kölykeinek.

- Nem hiszem, hogy kimaradtam volna valamiből. - Elgondolkozva piszkálja a makarónit. - A tokiói olimpián 2-0; 3-1 vagy 5-2 arányban kellett győznünk a ruszok ellen. Közép-európai idő szerint korán reggel játszották a mérkőzést, fogvacogva ültük körül a rádiót. Később felvételtől láttam, amint Dömötör - a döntő mérkőzés utolsó másodperceiben, 4-2-es vezetéskor - a vízből derékig kiemelkedve lóbálja a labdát. - Arnold feláll, a törölt gombolyaggá gyömöszöli. - Vele szemben, kitárt karjaival az óriási kapus... Úgy látszott, mintha teljesen betöltötte

volna a kaput. Fülemben ma is csengenek Szepesi sirámai: Lőj, Dömötör, lőőjj... lőőőjj! Dömötör meg csak himbálja... Az óriás a kapuban elkezdett sülyyedni. Először alig észrevehetően, aztán mind gyorsabban. És mikor az utolsó buborék is elsimult a vízen, a labda ott csücsült a hálóban. Már csak az aranyérmekért kellett kiúszni a partra.

Zolika tér először magához.

- Arnold bácsi, mi lesz a svájciakkal szerdán? Apukámmal fogadtam, hogy mi nyerünk!

Arnold vállal egy fokkal lejjebb ereszkednek, a fejét csóválja.

- Nem láttam játszani sem a svájciakat, sem a mienket. - Bajuszát sodorgatja. - 1980-ban, vagy legalább is azontájt láttam mindkét válogatottat. Váradra utaztunk, mivel az Interjúzó nem közvetítette. Vendéglátónk nemzeti színű szalagot akasztott a tévén díszelgő porcelánbalerina nyakába. Ha jól emlékszem, 3-0-ra győztünk. - Minden tekintet rászzegeződik.

- Akadozott a játék, mint ahogy az fontos mérkőzéseken történni szokott. Dolgoztunk, robotoltunk becsületesen, sajnos, eredmény nélkül. Aztán a svájci térfél közepe táján járó Fazekas észrevette, hogy Töröcsík mutatja magát. Habozás nélkül indított. Törő felgyorsult, védőjét állva hagyva, robogott a mellmagasságban érkező, csavart labdára.

Arnold hirtelen elhallgat, tekintete elkalandozik.

- És? Kicselezte őket és berúgta? - Nem úgy néz ki, hogy Zolikát valami más is érdekelné ezen a világon. Arnold megrázza a fejét, elnézően mosolyog.

- Két svájci védő kétségbeesve rohant, hogy elzárja Törő útját, aki az utolsó pillanatban elfordult, és a labda, érintés nélkül került az őrzője nélkül maradt Zámbohoz, aki besétált vele a kapuba. Zúgott is a „Szép volt fiúk!”.

- Apu, hogy van az, hogy minden érdekes, szép dolog akkor történt, amikor te voltál fiatal? - Kisarnoldban már régóta érlelődhet a kérdés.

Válasz helyett simogatást kap.

Nyári örömök

- Nézd csak meg ezt a piros foltot, itt a combhajlatban! - jelenik meg térdig letölt rövidnadrágban Arnold. - Szerinted ez kullancs?

- Gyere közelebb, innen nem látom - intek a kezemben tartott távirányítóval. - Inkább egy pattanáshoz hasonlít, de soha nem lehet tudni. Miért, viszket? - nézek rá a szemüvegem fölött.

- A kullancs nem viszket! - méltatlankodik Arnold. - Benne volt az újságban, hogy azért nem érzed a szúrását, mert valami zsibbasztószert használ. Egy napig szívja a véredet, hogy aztán felöklendezze a boréliával és agyhártyagyulladás-vírussal fertőzött gyomorvadását.

- Megpróbálhatom kipiszkálni - grimaszolok. - A patikában árulnak speciális kullancs-kiszedő csipeszt. Vegyél egy nagyítót is az optikusnál! - szólok utána.

Biciklivel megy, hallom, amint az ablak alatt matat a lakattal.

Soha még ennyi kullancs nem fordult elő Stockholm környékén. Ez a gombostűfej nagyságú átokfajzat fűszálakra, levelekre telepedve várja, hogy valakinek a szőrzetébe csimpaszkodjon. A nyári házak lakói - ha nem éppen a közeli erdőből előmerészkedő szúnyogokat hajkurásszák - esténként egymást bolhásszák.

Állítólag az enyhe tél és az azt megelőző meleg nyár az oka annak, hogy nyüzsögnek körülöttünk az állatok. Reggel vagy tíz szarka tépte-marta egymást étkelen csörgés közepette a teraszon, hazafelé biciklizve pedig három nyulat, két fácánt és egy őzbakot ugrattam ki a bokrokból. Kerülnöm is kellett, mert a tengerparti ösvényt Kanadából honosított ludak foglalták el, tekintélyes méretű ürülékükkel ugyancsak megnehezítve a biztonságos közlekedést. Ez nem is olyan nagy baj, mert egyes szakaszokon úgylis csak csukott szájjal lehet közlekedni a szúnyogfelhők miatt.

A svéd szúnyog apró, kamikázé szúnyog. Nem használ ellene a hessegetés, kapásból beléd vágja szondáját, és halált megvető bátorsággal áll neki a tankolásnak. Többségük számára az első korty egyben az utolsó is. Marad belőlük elég, nem fenyegeti nyersanyaghiány a finn lappföldi Pelkosenniemi-ben hagyományosan megrendezett szúnyogölő versenyt, melynek szabályai szerint a versenyző a combjára csatolt szúnyogokból öt perc alatt, csupasz kézzel annyi szúnyogot csap agyon, ahányat csak tud.

És ha már úgylis annyi van belőlük, miért ne lehetne begyűjteni és hasznos tápanyaggá átalakítani a levegő fekete kaviárját? - tette fel a kérdést a minap kedvenc napilapom humoristája. - Közönséges porszívóval, az egyik felhőt a másik után. A teli zacskókat aztán elszállítanák a szúnyogmészárszékre, ahol szakavatott kezek préselnék, formáznák a vegyszerektől mentes - feltéve, ha előzőleg nem csíptek meg egy súlyemelőt vagy testépítőt - szabadban nevelkedett, magas természetfaktorú, ekológikus terméket. Csupa hasznos protein lenne benne, semmi zsír, ráadásul glutént sem tartalmaz, és a koleszteroltartalma is alacsony. Gombás, tejfölös szúnyogszelet! Már az említésére is összefut a nyál a szájban... Akkor meg mire várunk még? Nosza, elő a porszívóval, lássunk neki az aratásnak! Nem kell félni, sohasem fogy el.

Nem veszélytelen a sétafikálás az északi erdőben. Ezt Lars Larsson, a betegségből lábadozó tengerészkapitány is tapasztalhatta. Először a bokáját ficamította ki, majd egy - szerelmi játékában megzavart - fajdkakas csípte tomporon.

- Lemondtam a kondícióerősítő sétákról, inkább a televízió természet-adásait nézem - jelentette ki a helyi újság riporterének.

Elmosolyodom. Volt idő, amikor napfényes hétvégeken, jobb híján, a 10A jelzésű busz végállomásához közeli, nádassal körülvett - kis jóakarattal tavacsának nevezhető - pocsolya partjáról lógattuk a horgainkat a zavaros vízbe. Nemcsak mi jártunk oda, hanem mások is, főleg idősebb szakik. Az egyikük barátkozó

típus volt, tőle tudtuk meg, hogy ujjnyinál nagyobb hal is él a tóban, de a kifogásához szerencse és kitartás kell.

- Igaza volt az orvosoknak. Nézzék, egy hete járok ki, és máris jobban érzem magam - közölte velünk. - Egész nap a friss levegőn vagyok, egészséges életem élek. Semmi izgalom, semmi stressz. Még a cigarettázást is abbahagytam!

Felkapta a fejét, arcán megrándult egy izom.

- Megint itt vannak a rohadtak!

Szemben, a domb felől hallatszó tompa dübörgés egyre erősödött. A dombtetőn először szarvak, majd a hozzájuk tartozó lomha nagy, fekete testek jelentek meg. A csorda egyenesen a tónak tartott, amely pillanatok alatt megtelt kéjesen forgó szemű, szuszogó bivalyokkal.

- Az anyátok ne sirasson! - kapta el a hév újdonsült ismerősünket. - Mit gondoltok, tiétek a tó?

A lubickoló igazi bivalytürelemmel túrték a szidalmakat, csak néha-néha eresztettek meg egy bugyborékoló sóhajt. Emberünk megcsóválva a botját.

- Belétek akasztom a horgomat, meglátjuk, tetszik-e!? - Lehajoltunk, az ólom a fejünk fölött süvöltött el.

- Megvagy! - rántotta meg a vezérbika kinézésű fürdővendég szarvai köré csavarodott damilt. A bika felhorkant, s amikor lábai szilárd talajt értek, egy rugaskodással a parton termett. Meglepően nagy volt és érthetően dühös. A félig rehabilitált elhajította a botját, és nyúlcipőt húzott. Egy ideig cikk-cakkban kergetőztek a legelőn, aztán eltűntek a szemünk elől.

A menedékház teraszán találtunk emberünkre. Üveges tekintettel meredt maga elé, csikkekkel teli hamutartó és számtalan féldecis pohár állt az asztalán. Botját és tarisznyáját az egyik székre helyeztük, és halkan elköszönünk...

Arnold kifulladásra bukik be az ajtón. A nagyítót és a csipeszt az asztalra, a nadrágját a konyhaszék támlájára dobja.

Indulok bemosakodni az operációhoz.

Paprika

Arnold nem szereti, ha zavarom a házimunkában. Társaságban szokta mondogatni, hogy szeretőjét a konyhában bújtatná el. Eleinte félszegen védekeztem a nyilvános megbélyegzés ellen, amíg egyszer a következő kérdést szegezte nekem: - Akkor mondd meg, hogy milyen színe van a porszívónknak!

Azt sem tudtam, hogy hol tartjuk.

Rájöttem, jobb, ha nem kritizálok sem a főztjét, sem a mosogatását. Egyszerűen lekapargatom a tányér széléről a rászáradt sárgarépa és spenótpettyeket, avagy a kenyértészta cementté szilárdult maradványait. A kávé sem iszom ki teljesen a bögréből, így a fenekére koagulált tojástól sem kell undorodnom. Ennek fejében mentesülök mindenféle kötelezettségtől, amit enyhén elnyűtt kinézetű ba-

rát nőim háztartás néven emlegetnek. Csak olyankor szoktam sürgögni-forogni, amikor vendégek jönnek hozzánk. Nagyon szeretek hidegtálat készíteni. (Valahogy megcsömöröltem a kezdő nyugati polgár étlapján sűrűn előforduló csirke- és tyúkhústól.) Ilyenkor délelőtt bevásárolok: speciális keksz, ostyaszerű kenyér, avokadó, kaviárnak becézett fekete ikra, pácolt lazac, olajbogyó, paradicsom, piros retek és zöldsaláta. Teszek egy kicsi ezt, egy kicsi azt a kekszekre, főleg az esztétikai hatásra ügyelek. Kreáció-

im nagy sikert szoktak aratni.

A melegkaja Arnold asztala. Rendszerint borjúpörkölttel szokott előrukkolni. Sok-sok paprikával - lehetőleg édes kalocsaival és csípős szegedivel - készíti. A paprikát előbb egy fehér papírlapra szórja, gondosan megvizsgálja. Csak azután zuttyintja az enyhén sárgás, forró olajban üvegesre pirult hagymára. Mint mindennek, ennek is megvan a története.

Házasságunk első hónapjaiban Ámicinél, Arnold özvegy nagynénjénél laktunk. Az utcáról nem látszott, hogy az aránylag keskeny homlokzatú házban több lakás van. A kapun belépve, balra az első az Ámici lakrésze volt, az utána következőben Ámici leányaék, leghátul pedig mi laktunk. Lehetetlen volt észrevétlenül elhaladni a nyitott konyhaajtó előtt. Ámici pedig kötelességének tartotta, hogy

alkalmanként megebédeltessen.

Legtöbbször Etelka és Mihály akkorra már ebédeltek, de aznap, amikor a paprika játszotta a főszerepet, éppen egyszerre érkeztünk haza. Mihály hallgatólag, vitától iszonyodó, harmincas éveit taposó gépészmérnök, kiválóan illett Ámici és Etelka diktatórikus jelleméhez. Mihály nem csinált titkot a borral szemben táplált szimpátiájából, ezért keményen fogták, számon tartották szabadidejét. Hazaérkezése után már kora délután pizsamára váltott, és türelmesen üldögélve várta, hogy a televízió megkezdje az adást. Ennek fejében kapott a vacsorához egy nagy pohár bort, amit aztán gyerekes örömmel fogyasztott. Rendszerint az asztalfőn foglalt helyet, ritkán kinyilvánított véleményét sohasem kérdőjelezték meg. A felületes szemlélődő látens strébernek is tarthatta volna.

Arnold állandó jellegű, cinikus észrevételei, komisz élcélődései sokszor keserítették meg Ámici életét. Valamelyest javított a helyzeten az, hogy Arnold - egy kis híján botrányba fűlt vacsora után - ünnepélyesen megígérte, hogy a továbbiakban tartózkodni fog a kétértelmű megjegyzésektől.

Kitágult orrcimpákkal ültük körül az asztal közepén gőzölgő fazekat. Ámici először Mihálynak tálalt - Arnold szerint elhalálozási sorrendben -, és azt mesélte, hogy milyen nehezen szerzett pirospaprikát a levesbe. A szomszéd Kovács néninek volt egy dugi doboz kalocsai paprikája, azt felezték meg.

A babér illata a frissen vágott zöldhagymáéval keveredett, a félbarna kenyérharapásra ingerelt. Mihály figyelmét teljesen lekötötte az illat- és íz-orgia. Egyenletes csapásokkal őrítette a tányér tartalmát magába. Etelka valamivel visszatartottabban kanalizott. Ámici elégedetten gyönyörködött a látványban.

Arnold, szokása szerint először orrához emelte a kanalat, hosszasan eltűnődött fölötte, majd hirtelen megrúgott az asztal alatt. Fehér lettem az elképedéstől. Felé fordultam, hogy kikérjem magamnak. Sűrűn kacsingatott, mint amikor társaságban oda nem illő történetbe kezdek. Szemével a tányér felé intett. Sziszegve, de engedelmesen követtem példáját, közelebről vizsgáltam meg a tartalmát. És tényleg. A felszínen úszó, paprikától vörösen csillogó, áttetsző zsírkarikákban apró kis élettelen nyüvek lebegtek. Megközelítőleg száz jutott egy-egy tányérba.

- Ámici! - köszörülte meg bátortalanul a torkát Arnold.

- Most eszünk! - csattant fel Etelka. - Megint valami étvágyrontó észrevételed van? - Mihály épp akkor nyújtotta a tányérját egy új adagért.

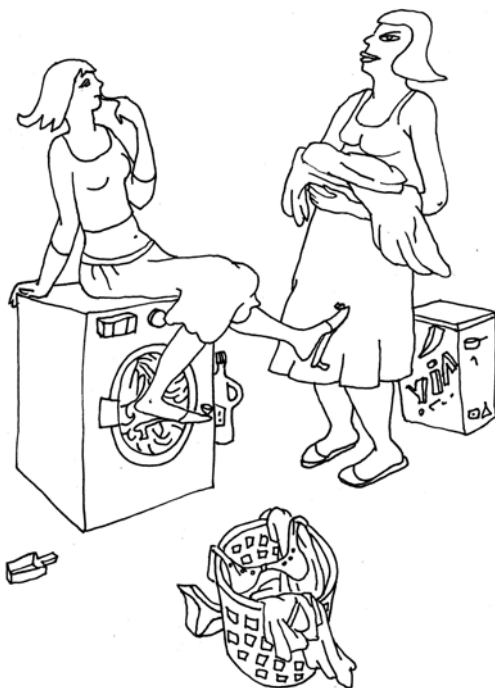
- Csak azt szeretném mondani, hogy nem húslevesre szólt a meghívás. - Arnold tisztában volt azzal, hogy eljátszotta az utolsó kártyáját is.

- Állítólag a faszén segít! - kiáltotta az öklendező Mihály után.

A porba sújtott Ámici a délután folyamán egészen rövid időre meglátogatta Kovács nénit.

Mi pedig a hét végén sürgősen elköltöztünk.

Pecunia non olet

Laciék mindent megtettek azért, hogy a házasságukat megmentsek. Külön ágyban aludtak, és külön mentek szabadságra. Mégis elváltak, és Laci azóta egyfolytában emészti magát.

Laci nehezen szánja rá magát a nyilvános elemzésre. - Becsapottnak érzem magam. Tudjátok, eleinte csodálatos volt... Naponta háromszornégyszer, a rendelkezésre álló teret és időt maximálisan kihasználva. Aztán, összeházasodtunk, és mintha elválták volna - tárja szét a karjait.

- A közeledéseimet pedig egyenesen tolakodásnak vette. Legalább mondta volna azt, hogy fáj a feje, de még ezzel sem fárasztotta magát. - Rám emeli szomorú

tekintetét. - Vajon minden nő így megváltozik az esküvő után? Pedig még csak nem is templomi esküvő volt.

- Engem is elgondolkoztatott már ez a dolog - Arnold megértően bólogat, megjegyzem magamnak. Való igaz, hogy kezdetben a nők az aktívabbak, és mire mi is igazából belejönénk, addigra már lehiggadnak. Megritkulnak, lelohadnak azok a fene nagy "most-itt-de-mindjárt"-ok. Mi férfiak, még csak ekkor kezdünk igazából belejönni! És ez teljesen normális: amikor a nőstény tüzel, akkor aztán azonnal... Amikor meg elmúlt neki, akkor mind turbékolhat, parádézhat a hím. Minden hiába...

Az állatvilágból merített példák nem érték el a kívánt hatást. Laci úgy néz ki, mint egy rakás szerencsétlenség. Arnold tovább halad az okfejtésben.

- Ósrégi probléma, nem érdemes töprengeni rajta. Mit gondolsz, nagyapám idejében az elhidegített férjek miatt látogatták az örömlányokat? Jó dolgukban, mi? - Tekintete álmódzóvá válik, arcára széles mosoly ül. - De ne keseredj, van

rá megoldás! Szerezz egy szeretőt! Ha majd csak hetente egyszer, lopva találkoztok, meglátod, hogy akkor egyből visszatér a romantika. Nincs nagymosás, gyereknevelés, nem kell minduntalan előnytelen kompromisszumokat kötnötök, és ami a leglényegesebb: nincs időtök veszekedni!

Ami igaz, igaz, a házassággal járó számtalan kompromisszum közül a hálósobai menetrendet a legnehezebb bevezetni és betartani. Diplomácia kell az ilyesmihez, és elegendő elfoglaltság, hobby. Arnoldot fokozatosan győztem meg arról, hogy a teniszezés és az úszás a testnek, a sakkozás pedig a szellemnek tesz jót.

Magdiék majdnem húsz éve házasok. Feri néhány félig komoly, félig tréfás elszólásától eltekintve (*Megint hagyj-ma volt vacsorára!*), házasságuk harmonikus benyomást keltett a kívülállóban. Ők biztos, hogy nem fognak elválni. Legalábbis nem ezért.

- A mi hálósobánk körül minden rendben van - legyintett Magdi, amikor szóba hoztam Laci esetét. - Már amióta Feri fizet a szolgáltatásért. Igaz, hogy ritkán – smucig a lelkem - de akkor aztán megdolgozom a pénzért. És ha már egyszer fizetett, akkor nem fusizza el. - Elpirult, megvonta a vállát, aztán folytatta. - Eleinte akárhányszor eredménytelenül macerált, folyton azt hajtogatta, hogy így megváltoztam, meg, hogy úgy becsapódott, mert más nők bezzeg! Lám, az utcalányok, naponta többször is...

- Azoknak fizetnek, méghozzá jól, máskülönben ők sem csinálnák - vágta rá. - Nézz meg engem! Tiszta vagyok, rendes vagyok, nem ragasztok rád semmit. És mit kapok érte? Megfőzhetem az ebédet, elmosogathatok... Éppen akkoriban olvastam, hogy az utcán parkoló autóban egy sima ötszázba, a fuvolázás háromszázba, a kézimunka pedig kétszázba kerül. A legolcsóbb szolgáltatónál! Ennyiért még élvezném is, gondoltam magamban! Másnap a reggelinél eléraktam a cikket. Délután virágcsokorral jött haza, este pedig egy ezrest tett az éjjeli asztalkára.

Arnold jót mulatott a Magdiék történetén. Még a lámpaalítás után is felkacagott a sötétben. Kicsivel később „olyant” sóhajtott és gyengéden magához vont.

- Gyere közelebb, jó? - Ujjai gyakorlattan siklottak a gerincem mentén, és forrón a nyakamba lehelt. - Mi van, csak nem vagy fáradt? - Simogató keze megállapodott a vállamon.

- Nem, egyáltalán nem vagyok fáradt - fordultam Arnold felé. - Az áron gondolkoztam.

- Te ezt nem gondoltad komolyan?

- De, nagyon is komolyan gondoltam, és elmagyarázom, hogy miért. Kifogyott az arckrémem, és a fodrásznál is régen voltam már.

- De hát, ha kell, ott a pénz a fiókban, csak ki kell vened. - Érzem a hangján, hogy nem érti a logikát. Most vagy soha!

- Nekem a becsülettel megszolgált pénz kell. Ami nem hiányzik sehonnan. Amiért megdolgoztam, és amit nyugodtan elverhetek. És nincs hitel! - sietek hozzátenni, még mielőtt beleegyezne.

- És a szerelem? - motyogja tanácstalanul. Áldom a szerencsémet, hogy sötétség

van.

... Az utolsó autóbusz elhúz az ablak előtt, lassan halkul zúgása. Arnold békésen hortyog. Benyúlok a párnám alá, megtapogatom a ropogós papírpénzt. Hamarosan itt a tél, tavaly kihúztam egy csizmával. Idén nem kell megvárnom a Karácsony utáni árleszállítást.

Százharminc-kilencvennel

- Fázol? Ne csukjam be az ablakot? - néz rám szemüvege fölött a nővér. Tiltakozásomra nyitva hagyja. - Tíz percig feküdj nyugodtan, utána visszajövök és megmértem a vérnyomásodat. - Még egyszer körülnéz, mielőtt becsukja maga mögött az ajtót.

Másodszor vagyok itt, első alkalommal vért is vettek. Az ágy melletti kis asztalon kötszerek. Balra íróasztal, szemközt, a falra erősítve sterilizátor. Inkább konyhához hasonlít, mint rendelőhöz. Az ablakra rásüt a nap, a behajló ágon már rozsdásak a levelek. Tíz perc nyugodt heverészás elég ahhoz, hogy a pulzus és a vérnyomás alapjáratba váltszon.

Anyósom, aki stresszmentes állapotban egészen jól ért svédül, a múltkor félreértette a helyzetet. A percek teltevel mindinkább elhatalmasodott rajta az érzés, hogy elfeledkeztek róla. Feltápáskodott, lábujjhegyen az ajtóhoz lopakodott. Kintről lépések zaját hallotta, amire hanyatt-homlok iszkolt vissza, és fülében lüktető szívvel várta, hogy rányissák az ajtót. Hogy ez nem következett be, megismételte a procedúrát. Saját bevallása szerint háromszor... Utána hetekig járt ellenőrzésre.

Bezzeg, régen nem sokat méricskéltek. Bementél, rácsavarták a karodra a vásznat, pumpáltak egy kicsit, aztán mehetél is. Emlékszem, Béla előtte felhajtott a sarki kávézóban két pohár feles konyakot, kétszer körbefutotta a poliklinika épületét, és fél lábon felszökdécselt a negyedik emeletre. A sok szerencsétlen között ez senkinek sem tűnt fel. Az azonnali kórházi beutalóra szóló papírt összegyúrte, és a köpöcsészébe dobta. Csak a nyári aratótábor alól való felmentést vitte be diadalmasan az évfolyamvezetőhöz.

Annyira más itt minden. A folyósón fertőtlenítő helyett kávéillat terjeng, az orvosnő fehér köpeny helyett kosztümben fogad. Kár, hogy nem passzol a cipőjéhez. A nővérkén is utcai ruha van. Tegeződünk, ami nagyban hozzájárul ahhoz, hogy emberi méltóságomon nem esik csorba. És, talán ami a legfontosabb: nem kell bugyira vetkőznöm, mint ahányszor torokfájással mentem az iskolai orvos bácsihoz.

A fiúknak csak a sorozáskor kellett pucérra vetkőzniük.

- Köhögjön, kérem - kapaszkodott a százkilós nővér az éppen soron következő zacskójába. Egy sámli ült, a fiúk sorban járultak eléje. Így állapították meg, hogy van-e sérvük. Nekem Arnold így mesélte. Tök meztelenül kellett válaszolniuk a

sorozóbizottság kérdéseire. Civilek és tisztek vegyesen ültek egy hosszú asztalnál, és ilyesmiket kérdeztek, mint: „Hogy hívnak? Mi az apád?”

Megborzongok. Jobb lett volna, ha hagyom a nővért, csukja be az ablakot. A hideg összehúzza az ereket, meghamisítja a méréseredményt. Ezt meg igazán nem szeretném, mert akkor nem derül ki, hogy mi oka a szédülékenységemnek.

Mentem az utcán, és éreztem, hogy ha azonnal le nem ülök, elvágódom. Szerencsére volt a közelben egy pad. Lezökkentem rá, vártam, hogy enyhüljön valamelyest a rosszullétem.

Jobb, ha idejében szabályozzák a vérnyomásom. Akkor nem ér kellemetlen meglepetés egy szélütés formájában. Felírnak valami gyógyszert, azzal majd szépen beállítom magamnak... Lehet, hogy elég az étrenden változtatni. Arnoldnak lenne igaza, amikor azt hajtogatja, hogy minek eszek annyi édességet? Ő meg minek keni olyan vastagon a vaját a kenyérré meg a sült krumplira? És a szokásos, esti vörösbor talán egészségesebb attól, ha kólával keveri?!... Fekhetek itt, mozdulatlanul, ha ilyesmire gondolok.

Mindjárt jön a nővér, és megméri a vérnyomásom. A biztonság kedvéért kétszer is. Rám néz a szemüvege fölött, és azt mondja.

- Magas. A véranalízis eredménye alapján nem meglepő. - A fejét csóválja, közben sorolja a tételeket. - Koleszterol, cukor ...

Vajon mi lehet még rossz?

A múltkor elég sok vért vehetett, nem néztem oda, de éreztem, hogy kétszer is ampullát cserélt. Arnold ennyitől összecsucsklott volna. Így szokott. Hol a váróteremben, hol az utcán. Kábé tíz percre a csapolás után. Pedig nem fél a tűtől, csak legöröcsöl. Saját szememmel láttam a múltkor, hogy egy csepp vér sem folyt ki a vénájából. Úgy kellett markolnia a levegőt, hogy néhány cseppet ki tudjon préselni magából. Pedig nem fél az injekciótól. Perfúzió közben még mutatványokra is képes.

Évekkel ezelőtt felszedett valami vérhasszerűséget a tengerparton. Két tekercs budipapírral szállt fel az éjjeli vonatra. Reggelre csak a másodiknak a csutkján maradt egy félméternyi. Teljesen kiszáradva vitte be a mentő a járványkórházba, ahol azonnal belenyomtak egy katétert, és elkezdték visszatölteni a hiányzó folyadékot. Szombat volt, az éjszakai váltást elfelejtették értesíteni, így aztán vasárnap reggelig az új páciens felé se néztek.

Arnoldot a gyomra húszpercenként emlékeztette a szomorú valóságra. Ilyenkor, kezében a katéterrel addig nyújtózott, míg elérte az ágy alatt lapító ágytálat. Két roham között az álom kerülgette, de nem mert elaludni. Félt, hogy kiürül a zacskó és levegő kerül az ereibe. Csengetésére senki sem jelentkezett, ezért Arnold kezébe vette sorsa irányítását. Addig ügyeskedett, amíg sikerült kicserélnie az üres zacskót a telivel. Meglazította a csipeszt a vékony műanyag csövön. Rögön melege lett, ezért kénytelen volt lemondani arról, hogy siettesse a folyamatot. Közben megint aktuálissá vált az ágytál használata. Szóval, nem unatkozott. Or-

vosa másnap vigyorogva hallgatta színesen lefestett kálváriáját. Őszinte részvétéről biztosította Arnoldot, felírt valami pirulát, és már vonult is tovább.

Délután szobatársat kapott, aki azzal kezdte, hogy megelőzte a mellékhelységben. Arnold rájött, hogy ha nem akar továbbra is az ágytállal szórakozni, cselhez kell folyamodnia. Tíz perccel a bevetés előtt keserveset nyögött, felállt, komótosan papírt szakított, és a budi felé csoszogott. A pasi nyomban felpattant és két lépéssel bent termett. Öt perc múlva Arnold diszkréten kopogott. A harmadik kísérletre sikerült eltolnia a kényszer-ingerek fázisát. Azontúl egészen jól megvoltak egymással.

Kapcsolatunk kezdeti stádiumában történt, ezért csak másnap hívott fel. A bar-na egyenruhás kapus megvesztegethetetlen volt, ezért egy kis töprengés után követtem a többi látogatót az épület mögött fekvő füves mezőre. Kiáltásomra Arnold megjelent harmadik emeleti kórtermük ablakában. Bágyadtan intett, szomorúan nézte kezében a papírtekercseket. Szerencsére volt közöttünk egy kedves fiatal-ember, aki sorban feldobálta az ajándékokat. A gypet hamarosan hosszú papír-szalagok és törött befőttesüvegek borították...

- Elaludtál? - mosolyog rám a nővér. - Asztronautának mehetnél ezekkel az eredményekkel - nézegeti a géppel írt papírlapot a kezében. - Szerintem semmi bajod. Lehet, hogy csak fáradt voltál. Megmérem a vérnyomásodat, aztán a jövő héten eljössz, és elbeszélgetsz a doktornővel.

Baktatok a kavicsos ösvényen a buszmegálló felé. A Brunnsviken partján egy

öreg pár, botra támaszkodva nézik, amint a kisebb hajókat daruval emelik ki a szárazra. Odébb kis fabódé, előtte fehér asztalka. Leülök az egyik székre, lehántom a fagyiról a sztaniolt. A kreolbőrű eladó a pultra könyököl, tekintete elidőzik a szoknyám alól előbukkanó térdemen. Nem igazítom meg.

Legyen neki is egy jó napja.

Rudimadár

- Nézzétek, mit találtam az ösvényen! - ront be Kisarnold izzadtan a szobába. Zsebkendőjéből kis madárfejecske kandikál ki. - Adjatok gyorsan egy dobozt!

- Már csak ez hiányzott nekünk! - Arnold morogva tápázkodik fel. Rövid keresgélés után előhalász egy üres cipődobozt a szekrény mélyéről, abba teszi a kismadarat. Közelebb megyek, hárman meredünk a reszkető jövevényre.

- Fázik - magyarázom Kisarnoldnak.

Nosza kerítünk rongyot, lemondok tartalék vattám feléről.

- Cínke - vizsgálgatja Arnold. - Széncinege vagy minek hívják. Kiesett a fészekből, pusztulás várt rá. Éjszaka végzett volna vele a sündiszó vagy a bagoly. Így sem jósolok neki hosszú életet. - Elszontyolodott képünk láttán vigasztalóan hozzát teszi. - Megpróbáljuk melegben tartani. Hátha sikerül felerősödni.

Arnold enyhén szólva viszolyog mindenféle állattól. Én meg elvből nem tartok háziállatot. Szárnyast semmiképpen. Igaz, hogy csak a baromfikra terjed ki a tapasztalatom, de ez éppen elég ahhoz, hogy egyszer és mindenkorra befejezzem a kísérletezést.

Gyermekkorom egyik kedves emléke egy nagy, fehér kakashoz fűződik, amit karácsonyra vett édesanyám. Az ünnepekig a pincében tartottuk, ahonnan valahogy kiszabadult. Arra lettünk figyelmesek, hogy a kertben csipegeti a fagyott fűcsomókat. Az alkonyat beálltával felrepült az ablakunkba, és hagyta magát ölben a pincébe vitetni. Attól fogva minden délután pontban négykor az ablakban várta, hogy beereszszük.

A karácsonyi asztalról hiányzott a kakashús. Februárban elcseréltük Simonnal, az asztalossal, egy ellenszenves, ronda tyúkra.

Panaszosan csipog a madárka. Biztosan éhes és szomjas is. Kisarnold fut a játékfeccskendőért, Arnold tejet melegít. A kismadár elutasítóan rázza a fejét, csipogása csak erősödik.

- Igyál, Rudi - könyörög Arnold. - Igyál, meglátod, finom és egészséges. Van benne kalcium.

- Szerintem legfeljebb langyos vizet adhatunk neki. - aggodalmaskodom. Nem vagyok biztos benne, de, hogy a két Arnold követi a tanácsomat, átérzem a pillanat felelősségét. - Gondolkozzunk, mit eszik egy kiscinke? Szűnyogot, hernyót? - Szemrehányó tekintetek szegeződnek rám. Megadóan vonogatom a vállam.

Kisarnold csipesszel nyújtogatja a hűtőben található ételféleségeket. Az asztal las-

sanként megtelik tányérokkal és befőttes üvegekkel. A csipogás még keservesebb.

Anyósom almástészájánál hirtelen változás áll be. Rudi tágra nyitott csőrrel kap az almás töltelék után. Egy darabban eltünteteti. A világról elfeledkezve, izgatottan etetünk. A fecskendőből lassan kpréselt langyos vízcseppeket is elfogadja. Kimerülten üljük körül a kis vendéget.

Lehet, hogy sikerül megmenteni Rudit, lassanként meg fog erősödni, és visszatérhet a társai közé, akik sokáig nem fognak magukhoz térni a csodálkozástól. Az is lehet, hogy megszeli, és nem akar majd elmenni. Rászokik az almástészára, megundorodik a lárvák pusztá látásától is.

Almástészával még bíránk valahogy, de a lakásunk a legjobb jóindulattal sem nevezhető tágasnak. Azt körülrepülni nem jelenthet valami nagy szabadságot. Meg aztán, milyen feladatot találunk számára, hogy ne érezze magát teljesen feleslegesnek? Első udvarlómnak, Bélának volt egy rucája, amit házörzőnek tartott. Az előszoba küszöbén aludt, ha valaki avatatlan rálépett, akkor rettenetes ricsajt csapott.

Rudi a doboz szélén egyensúlyozik. A csipogás, a nyitnikék svéd változata, ritkult, de nem akar halkulni. Rajtaütésszerűen megcélozza a szék támláját, neki-rugaszkodik és elsurrog mellette. Kisarnold a tévéasztal alá bukik, Rudi az ujján ülve kerül elő. Megszéppentnek néz ki, nem engedi el az ujját, úgyhogy az esti filmet együtt nézik végig.

Későre jár, készülünk lefeküdni. Arnold a papundekli dobozban ágyat vet Rudinak, aki ezúttal elutasítja az almástészát. Fájó szívvel intünk búcsút neki. Letakarjuk egy újsággal, becsukjuk a konyhaajtót.

Fekszünk az ágyban, a tévébemondó hangja Rudi elkeseredett lamentálásával keveredik. Tanácstalanul hallgatjuk egyre hangosodó sirámain.

- Ó, de hülye vagyok! - kap a fejéhez Arnold. - Hiszen van még giliszta a csalis dobozban!

Rudi előkerül a számüzetésből. Gyanakodva vizsgálgatja a feje fölött vonagló természetes gilisztát, aztán elszánja magát. Megbabonázva nézzük, amint a Rudinál kétszer hosszabb giliszta még egyszer utoljára, hevesen kunkorodva felbukkan, hogy egyetlen határozott nyelés végleg megpecsételje a sorsát. Rudi ívben hegyeset kakkint, peckesen végigsasszézik a doboz szélén, átugrik a sőtartóra, és tolaszkodni kezd. Nem tudok a gilisztára ráboruló sötétség gondolatától szabadulni.

Kisarnold kezébe veszi Rudit, melengeti. Rudi egyre laposabbakat pislog. Arnold átvesszi, óvatosan berakja a doboz sarkába, és egy nagy vattadarabbal betakarja. Újra csend van, kimerülten térünk nyugovóra.

Elalvás előtt még egyszer felkelek ellenőrizni, kap-e Rudi elég levegőt. Megemelem a vattát. Gombóccá gömbölyödvé alszik.

Reggel az ébresztőrádió költ. Arnold helye üres mellettem. A tükörből látom, hogy a konyhaasztalnál ül, és suttog. Ha jól hallom, finom gilisztákról és kövér pondrókról mesél.

Robotklotyó

Arnolddal az NK - *Nordiska Kompaniet*, a legelegánsabb és egyben legdrágább üzletház - előtt beszélünk meg találkát. Pontosan érkezem, messziről látom, amint integet. Belémkarol, fojtott hangon közli:

- Mennem kell valahová. Tudsz a környéken egy WC-t? - Szemében könnyörzés, homlokán verejtékcseppek. - Nyugi, a vendéglő mellett biztos van - irányítom be az üzletházba.

A klotyó az ötödik emeleten van, belépünk a várakozó liftbe. Halk zene szól. Az ajtók hangtalanul és főleg lassan csukódnak. A lift alig észrevehető rándulással indul, de rögtön fékez. Kellemes, halk női hang közli, hogy az első emeleten vagyunk. Fiala elárúsító száll be, az ajtó elé áll, háttal nekünk. A másodikra megy, ott négyen nyomulnak be. Az ötödik utolsó pillanatban ér az ajtóhoz, hogy visszarángassa őket: lefelé van útjuk. Arnold szeme vadul forog, az ajkába harap. Szabad az út, nem állunk meg az ötödikig. Arnold, mint akit puskából löttek ki, eltűnik a terített asztalok irányába. Egy perc múlva újra megjelenik, és a ruhatárat veszi célba. Onnan már csak ötkoronást kérni csoszog vissza hozzám. Szerencséje van, mindig van apró nálam. Elfűjtat vele, bedobja az automata zár perselyébe. Kattanás, ajtócsapódás.

Belezuttyanok az előcsarnok egyik kényelmes bőrfotelébe. Mindig hordok magammal olvasnivalót. Előveszem, lapozgatok. Arra riadok fel, hogy Arnold mellettem áll. Szedelőzködnék, de inti, hogy maradjak. - Van még egy ötkoronásod? Ezt neked is látnod kell.

Annak ellenére, hogy nem érzem égető szükségét, tudom, hogy jobb elébe vágni a problémának, mint az elmulasztott lehetőségen utólag sajnálkozni. Becsúsztatom az érmét a perselybe, és már bent is vagyok. A porcelán ülőke mögött egy, a hagyományos víztartálynál két-háromszor nagyobb fehér szekrény, rajta egy zöldesen világító kapcsológomb, mellette, a négy pontba foglalt használati utasításban a műveletek ismertetése:

1. Dolgod végeztével nyomd meg a gombot; 2. a láda kinyílik, egy kar behúzza a használt ülőkét; 3. új ülőke csúszik a helyére, és 4. a régi ülőkét a gép mossafertőtleníti-szárítja.

Nem bírom megállni, megnyomom a gombot. Elbűvölve nézem, hogy a láda ajtaja kipattan, elfedi az visszavonuló ülőkét. Pár másodperc után új ülőke csúszik helyébe. Ajtó csattan, mögötte megkezdődik a tisztára sikálás. Egy perc múlva a hajszárító hangjára emlékeztető zúgás is megszűnik. A gép készen áll új bevetésre.

Élek az alkalommal. Sietségre nincs okom, elmélázok. Hol van az otthoni fürdőszoba, amelynek tartályáról kövér vízcseppek lógtak? És a padlásfeljáró melletti budi, melyben télen megfagyott a víz, és csak a „kaka-rezsó” bekapcsolása tette

elviselhetővé a huzamosabb ott-tartózkodást?!

Emlékeim a falusi házba repítenek, ahol majd minden nyaramat töltöttem. Az árnyékszék a kert végében állott. Sötétedés után, zseblámpával a kezemben, vacogó fogakkal botorkáltam az udvar végébe. A fareteszt elfordítva az ajtó magától nyílt, mert az idők során az építmény enyhén oldalra dőlt. A zseblámpa fényétől riadt pókok megrebbentek hálójukon, hogy aztán ismét mozdulatlaná váljanak. Miután az ajtót gondosan magamra reteszeltam - gyanús árnyékokat láttam, hátrafelé jövet az ösvény két oldalán - előbb körbevilágítottam - Clark Gable sunyin vigyorgott rám a falról -, majd a lámpát a kerek fedő mellé helyeztem. Igen, időhúzás volt ez a javából.

Gyorsan helyet cseréltem a fedővel. Agyam ürült ki elsőnek: a kiáramló bűz képtelenné tett magasröptű gondolatokra. Az sem vidított, hogy a szegre feltűzött újságpapíron ritkás volt a szöveg. Most már bevallhatom, hogy a nyomdafestéktől csöpögő főtítókár-képeket egyszerűen összegyűrtam, és a mélybe hajítottam. Az ott falatozó legyek méltatlankodó zümmögéssel nyugtázták az új vendéget.

Később, a paplan alatt vacogva azzal vigasztaltam magam, hogy másnap úgyis fürödni megyünk a patakra, és akkor ott lesz a kukoricás...

Évekkel ezelőtt stoppoltunk a Tengerről hazafelé. Arnold akkor is hajlamos volt sürgősségi esetekre. A város határában, a benzinkútnál vártuk, hogy valaki felvegyen a kocsijába, amikor rájött a hasmars. Hátrálva tűnt el az út melletti kukoricásban.

- Látszom még? - kérdezte időnként.

Közöltem vele, hogy most már távcsővel sem lehetne észrevenni. Kis idő múlva idegesen, maga mögé pillantgatva csörtetett elő. Csak az autóban vallotta be, hogy miközben azzal volt elfoglalva, hogy ne lássák az útról, torokköszörülést hallott közvetlen közeléből. A közeli műtrágyagyár alkalmazottjai útjukat rövidítendő, ösvényt tapostak a kukoricásban. Annak a közepén guggolt, működésével akadályozva a forgalmat.

Zubogás, ajtó ki, ülőke be, ülőke ki, ajtó be, zubogás. Mosolyogva távozom.

- Na, mit szólsz hozzá? - Arnold kíváncsian lesi a véleményem.

- Ami azt illeti, még egy ütemet beiktathattak volna. - Csodálkozva néz rám, de felvilágosítom.

- Akkor kezdet sem kellene mosni utána...

Salsabuli

Marcelláék lakásában a friss festékszagot elnyomja a hömpölygő bagófüst. Az előszobában kabáthegy. Ismeretlen leányzó turkál a halomba rakott ruhák között. Félszegen mosolyogva fogadja Arnold harsány köszöntését. A szobában sejtelmes árnyak imbolyognak, a hangszóróból ritmusos zene dübörög, egy nő spanyolul

kornyikál.

Arnold kicsomagolja a szegfűt, hóna alá szorítja a borosüveget, bekopog a konyhaajtón. Marcella éppen jégkockákat szedeget egy kerek üvegtálba, Gunnar felgyúrt ingujjal, italt tölt az asztalon sorakozó poharakba.

- Ne várjatok kiszolgálásra. Vegyetek azt, ami éppen jól esik – mutat Marcella a hidegtálakkal telerakott asztalra. Arnold nem kéreti magát kétszer, jól megrakja a tányérját pácolt lazaccal. Gunnar a kezünkbe nyom egy-egy poharat, koccintunk az új lakásra.

Gunnar öccse, Jesper bukik be az ajtón, eléggé be van már állítva. Felhajt még egy pohár vörösbort, aztán kézenfog és átvonszol a szobába. Annak ellenére, hogy rám dől, elég ügyesen táncol.

Kezdem megszokni a félhomályt. Lehetünk vagy húszan, a többség a fal melletti pamlagon üldögél. A táncolók közül kitűnik egy rendkívül jóképű, kreol fiatalember. Csak Manuel lehet, Marcella unokatestvére. Partnere egy babaarcú, langáta csaj, a divatos *salsa* lépéseit tanulja.

Jesper megint megszomjazott. A fal mellé húzódok, nézem a táncolókat. - Gyere, zötyögjünk mi is egy kicsit! - nyújtja felém a kezét Arnold. - Hogy is kell erre lépni? - Félúton megtorpan, Manuelt figyeli. Lépés jobbra-balra, törzscsavarintás, helyben topogás, jobbra-balra. Arnold megvonja a vállát, hirtelen elhatározással átkarol. Elég jól csináljuk. Lehet, hogy nem a valódi, de legalább ütemre lépünk.

A harmadik szám közepén Arnold elenged, otthonosan a CD játszó mellé guggol, és a zöldes lámpák fényében vizsgálgatja a borítót. A *salsa* elhalkul, és helyette a Boney M. ütemesen pattogó zenéje tölti be a szobát. Arnold feltűri az ingujját, kioldott nyakkendőjét a szekrény kulcsára akasztja, és széles vigyorral a parkett közepére von. A többiek udvariasan helyet szorítanak, mindjárt több helyünk van. A párok egymás után hagyják el a szobát. Hamarosan csak mi ketten roppjuk.

Marcella jelenik meg az ajtóban. - Ne haragudjatok, de a többiek azt szeretnék, hogy a *salsás* CD-t hagynátok, ugyanis, ez... izé, olyan témaest. - Felhúzza a vállát, olyan aranyos. - Aki lépést akar tartani a divattal, az manapság *salsát* táncol. Azért hívtam meg Manuelt, hogy tanítson meg minket - teszi hozzá, mintegy bocsánatkérően.

Arnold szabadkozik, közben helyreáll a rend. Manuel újra közepén billegeti magát, most Jasmine a tanítvány. Csinos a pofija, valami szappanoperában játszik, láttam egyszer a televízióban. Manuel időnként belép a formás combok közé, ilyenkor Jasmine zátonyra fut. A fal mellől mohó pillantások kísérik. Szívesen táncolnának Jasminével, de hát ki meri lekérni a mestert?

Gunnar kér fel egy fordulóra. Miután kétszer jól összekoccan a térdünk, ki egyezünk a régi, bevált „egyet jobbra, egyet balra”-ba. - Hiába, brazil vagy legalább argentin vérnek kell csörögnie az ereidben, hogy így mozogj - int Manuel

felé Gunnar.

A hangszóróban ismerős dallam csendül. Manuel néhány tétova lépés után elengedi Jasmine derekát.

- Ez már nem salsa, ez csa-csa-csa - magyarázza a tanítványoknak. - Ez nehezebb, mint a salsa... - Manuel szemei tágra nyílnak: a zene ritmusára Arnold saszszerűk be a parkett közepére.

- Ez az, *maestro!* - pattan fel Manuel. Arnold mellé ugrik, kivár két ütemet, aztán belekezd. Marcella kifut a konyhába, és egy pillanat múlva mindenki a szobában tolakodik. Gunnar mutyiban megpróbálja utánozni őket, de fél perc után felhagy vele. Félrevonul, grimaszolva tapogatja a térdét. Manuel csuromvizes, odáig van az elragadtatástól. Háromszor teszi fel ugyanazt a számot.

Arnold éjfél után nem éppen társasági lény, de ezúttal az utolsók között távozzunk. Manuel és Jasmine velünk tartanak. Manuel még mindig nem tért magához a meglepetéstől, tele van kérdésekkel. Arnoldot nem kell sokáig kérteni.

- Ha hiszitek, ha nem, ötödikes koromban, a tánciskolában tanultam meg csa-csa-csázni. Fábián bácsi, aki balettmester volt, vonalzóval a kezében járt körbe, ellenőrizte a körmünket, és azt, hogy van-e nálunk tiszta zsebkendő. Enélkül nem kezdődhetett el az oktatás. Izzadt tenyérrel, torkunkban kalapáló szívvel kértük föl a lányokat, botorkáltunk az angol valcer, a foxtrott, a csa-csa-csa ritmusára... Mire ezeket megtanultuk, divatba jött a *twist*, utána a *shake*...

- Rumbát, sambát tudsz-e? - Manuel minden szavát elhinné Arnoldnak.

- Nem, azt nem - rázza meg a fejét Arnold. - Az elvtársi összejöveteleken kizárólag *twistet* és tangót táncoltunk. Volt egy időszak, amikor a csoportos tánc, a *madison*, vagy a *letka-jenka* volt a divat. Tudjátok, az a pingvin tánc?! Állj a hátam mögé! - Manuel készségesen engedelmeskedik. - Kéz a derekamra, egy-két-hár..., és: Let-ka jen-ka, pamparampa- rampam, tá-ri-tári táttárári-rampampam. - Ti is! - kiáltja.

Manuel Arnoldba kapaszkodik, én meg Jasmineba fogózkodom. Magasra rúgunk, szökdécselünk, mint a kecskék. Akarom mondani, pingvinek.

- Ez csuda jó tánc volt, mert a csúnyácskák és a majomsziget érdemes tagjai is táncolhattak - lihegi kimerülten Arnold.

- Elvtársi összejövetel! - fintorog Jasmine. - Nem hangzik valami jól...

- Nekünk, iskolásoknak megfelelt. Persze, nem smároltunk olyan vadul, mint például a Fásoknál, vagy a Vasas klubban csütörtök délutánoként, a kimenőnapon szoktak... - Arnold egészen meg van pendülve. - Oda nem is engedtek be minket. Sanyinak egyszer sikerült bejutnia, de amíg feszesre sodort gyapjúsálával nem tömte ki a nadrágját, nem vették figyelembe. - "Láttátok volna, hogy dörgölöztek a lányok a sálamhoz!" - hengegett másnap a tornaórán.

Manuel csuklik a röhögéstől, Jasmineba fogózkodik. Csúszkálunk a havas úton. A metrónál elbúcsúzzunk. Megígérjük, hogy a jövő héten telefonálunk...

- Bongó - la! Bongó - csacsacs!

A Martinis poharakban kocog a jég, ahogy Arnold, a tálcával egyensúlyozva

beszteppel a szobába.

Most mondjam ennek az embernek, hogy fáradt vagyok?

Sankta Lucia

Még csak reggel kilenc óra, de már minden hely foglalt az Egyetem óriási ebédlőjében. Hosszú asztalok mellett ülünk, kezünkben a gőzölgő kávéscsészével, majszolgatjuk a sáfránnyal ízesített, dupla S formájú, rosszul sikerült diétás túróshoz hasonlítható mazsolás süteményt, a *lussekatt*-ot. Kint lassan világosodik, az ablakokhoz kósza hópelyhek verődnek. Az asztalokon gyertya ég, a levegőben feszült várakozás. A halk beszélgetésbe énekszó szűrődik. A bejárat felől jön, ahol sejtelmes fények és árnyékok imbolyognak a szélesre tárt üvegajtón.

Elsőnek szöke hajkoronáján égő gyertyakoszorúval, talpig érő hófehér lepelben, az év Luciája tűnik fel. Közvetlenül utána, kettes sorban, ugyancsak talpig fehérben, kezükben gyertyával a nyoszolyólányok. Lassan, egyet-egyet lépve jönnek. Legalább tízen vannak, a fülbemászó „Sul mare lucia” svéd változatát éneklük, a „Sankta Lucia”-t. Az idősebb kollegák szemében könny csillog, az ázsiaiak fényképezni is elfelejtenek. A szüzsies menet végighalad az asztalok között, megállapodik a terem közepén. A leányok rendezik soraikat, a karmester is előkerül, és a kis kórus rövid előadást tart. Kipirult arccal fűjják a nótát.

A névadó Lucia 304-ben halt mártírhalált Syrakuzában. A diokleciáni átkos emlékezetű időkben rájárt a rúd a szüzekre. Luciát, miután sikertelenül próbálták call-girlnek beszervezni, máglyára küldték. Mivel a lángok nem ártottak, kevésbé szofisztikált módon, torkát karddal szúrták át, úgy vetettek véget életének. Ma már csak találgatni lehet, hogy a december 13-a hajnalán kezdődő karácsonyi böjtöt megelőző, hajnalig tartó dorbézolásokból, avagy a katolikus Szent Miklóst helyettesítő középkori német ünnepből alakult ki a ma annyira népszerű Luciázás.

Annyit azért sikerült kiderítenem, hogy Svédországban és Finnországban 1927 óta él felújított formában ez a zimankós, téli hajnalt köszöntő hagyomány. A fiatal leányok kora hajnalban kelnek, hogy megsüthessék a *lussekatt*ot, és a keksz-szerű pepparkakát. A nagyobbacsok az iskolában virrasztják át az éjszakát. Amikor aztán virradni kezd, a nyoszolyóleányok a demokratikus módon rendezett választással kijelölt Lucia fejére helyezik az égő gyertyakoszorút. A szüzsies menet körbehordozza a fénysugarat, amely oly fontos szerepet játszik a hosszú téltől szorongós lelkű északiak életében.

Külön megtiszteltetés a parlamentben, de még inkább a Grand Hotelben Luciázni, ott, ahol az újdonsült Nobel díjasok szállnak meg. Kora hajnalban, minden előzetes figyelmeztetés nélkül vonulnak be a szobákba. A legédesebb álmukból ébredő, és nem éppen ifjú kitüntettek, meglepetésükből felocsúdva igyekeznek jó képet vágni ehhez a szép szokáshoz.

Feljegyezték, hogy az egyik japán kitüntetett szentül meg volt győződve arról,

hogy a mennyországba jutott, és az angyalok dalát hallgatja. A dán Nobel díjas orvos kócos hajú felesége a kíséretként betóduló fényképészek előtt az ágy alá menekült. És amire sajnos senki sem gondolt előre, az a halálra rémült Martin Luther King bizarr képzettársítása volt a hosszú, fehér lepelbe burkolt, kezükben égő gyertyával, harsányan daloló társaság láttán. Ettől eltekintve általában kellemes benyomást kelt az idegenekben a protestáns, női Mikulás.

A megolvadt viasz vészesen csöpög az aranyszőke fürtökre. A leányok újból rázendítenek a fülbemászó melódiára, és a menet elindul a kijárat felé. Felhőrpintjük az utolsó csepp kávéját. Lehajtott fejjel, szó nélkül áramlunk kifelé. Szentségtörésnek számítana kacarászni.

Este a tévében svéd krimi-komédia. Folyik a cselekmény, éppen a bankrablás van soron. Az ügyfelek a falhoz állítva, a minden tagjában reszkető, szemüveges pénztáros három, géppisztollyal fegyverkezett, álarcos betörő felügyelete alatt pakolja a százasokat és az ezreseket. Hirtelen nyílik az ajtó. Arcukon angyali mosollyal bevonul a Lucia-menet. Pillanat alatt eltűnnek a fegyverek. A gengszterek lekapják az álarcukat, a kliensek leeresztik a kezüket. „Sa-hank-taha-Lu-hu-ci-ia, Sa-a-ankta Lu-ci-a”. Mindenki mosolyog. A végén megtapsolják a sugárzó arcú kisleányokat. A rablóvezér a könnyeit törölgeti. Amikor az utolsó fehérleples mögött becsukódik az ajtó, a rablók felrakják az álarcot, és mindenki visszatér a félbehagyott foglalatosságához. Az ügyfelek a falhoz álláshoz, a kasszás a rakodáshoz.

Arnold hatalmasat ásít, és a távirányítóval skálázni kezd a huszonvalahány csatorna között.

Svéd sushi

Aki Stockholmban a svéd konyha különlegességei felől érdeklődik, lebecsülő vállrándítást kap feleletül. Alig akad olyan vendéglő, ahol a személyzet és az étel is svéd. Ennek nemcsak az az oka, hogy a vendéglátóipar csaknem kizárólag bevándorlókat foglalkoztat, hanem az is, hogy északon, Norrlandban, és a déli Szkonében adnak a kulináris tradíciók ápolására, mialatt hosszúkás országunk fővárosában ezt nem erőltetik. Pedig a svéd ételek - és ebbe beleértem a különféle nemzetek meghonosodott ételfajtáit is - ízletesek és könnyen emészthetők. Elkészítésükhöz minimális mennyiségű zsiradékot használnak, és mindez mellé sok salátát fogyasztanak. Tíz évi svéd koszt után, a Balaton partján, egy diétás túrós csusza úgy kiütött, hogy egy héten át csak ásványvízen éltem.

Norrlandban nemzeti ételnek számít az árpakása, amit hideg tejjel és vörösfonya dzsemmel fogyasztanak. A másik specialitást, a vérpudingot, ropogósra sült szalonnával és ugyancsak vörösfonya dzsemmel vagy fehér mártással szokták felszolgálni. A marinált heringet - hagymás-mustáros-kaprosan - héjában főtt krumplival eszik, és vajás, kétszersültféle keménykenyérrel, melyre vékony

szelet sajtot vágnak. A savanyú hering - a *surströmming* - a bátrak eledele: semmi máshoz nem hasonlítható svéd különlegesség. Illata több mint iszonyatos. Ennek ellenére vannak, akik erre esküsznek, és minden év augusztusában lakomát ülnek a tisztelőtére.

Régebben hiánycikk volt a só. A májusban kihalászott, nagymennyiségű Balti-tengeri heringnek - hivatalosan *strömming* a neve - megmutatták a sót, majd hordóstól beásták a földbe. Ott aztán szépen erjedni kezdett, úgyhogy a nyár végére egészen puha lett. És irtózatosan büdös. A belső nyomástól enyhén deformált, literes konzervdobozokat, leghamarabb augusztus harmadik, vagy negyedik péntekén szokás kinyitni. Ilyenkor még a halakat máskülönben kedvelő macskák eltűnnek a környékről, és csak akkor kerülnek elő, amikor a penetráns bűz már elszállt.

Rothadt részét eltávolítva, gondosan megtisztítva, főtt krumplival, sok-sok hagymával és tejföllel összekeverve, vajas vékonykenyérbe göngyölve, minden teketóriázás nélkül szokás bekapni. A snapsz, mint hatékony öblítő meg zsibbasztó nemcsak ajánlott, hanem kötelező is. Egy pohár tejjel leöblítve, csak két napig öklendezi fel az ember.

Kisarnold iskolájába kilenc év alatt csak egyszer hívtak be. Akkor sem volt hibás, de hát demokráciának kell lennie. Egy elvesztett jégközi mérkőzés után, az osztálytársai bosszút akartak állni a párhuzamos osztály tanulóin. A szünetben kifutottak a közeli boltba, vettek egy vörös-arany színben pompázó, kellően dagadt konzervet. Becsengetés után a folyósón meglékeltek. Gázálarc hiányában a hangosan szörcsögő doboz kezelhetetlenné vált, ezért kapásból bevágták a szemétdobóba. Ami egészen véletlenül a szellőztetőrendszer kürtőjének bizonyult... Aznapra ki kellett üríteni az iskolát.

Arnold ezt annyira mulatságosnak találta, hogy kellemetlenül éreztem magam a gyűlésen. Az úton hazafelé aztán elmesélte, hogy anyósom is vásárolt az aránytalanul olcsó konzervből. A sípolva kitörő, orrfacsaró bűz rettenetesen meglepte. Hiába kapitalizmus, vannak még hibák. Másnap első dolga volt visszavinni a romlott árut a boltba. Kezében a bűnjellel felszállt az autóbuszra, de, hogy apránként mindenki arrébb húzódott a sóhajtozó csomagtól, a második megállónál szégyenkezve leszállt. Hazaigalogott, vette az ásót, és elásta a ház mögötti erdőben.

- Ismerd el, hogy ez nemesebb kitolódás, mint macskaeledelt venni ebédre! - érred fel bennem a női szolidaritás.

Arnold erre hosszú magyarázatba kezd, amit legalább százszor hallottam.

Születésnap

Születésnapot, névnapot nem igen szoktak errefelé ünnepelni, legalábbis nem olyan lendülettel, mint azt minálunk teszik. Ez azzal magyarázható, hogy az állami ünnepeket előnyben részesítik. Együtt ünnepelni sokkal biztonságosabb, mint csoportokra szakadva.

Egészen más a helyzet, ha valaki az ötvenedik évét tölti. Számon tartják a munkahelyen, a családban, a kézimunkakörben és a golfklubban is. Ilyenkor nincs menekvés az ajándékozás-megvendégelés yinje és yangja elől. (A családon a férj-feleség-gyerek értendő. A nagyszülők már csak a rokonok halmazába, na meg a gombaként szaporodó aggmenházakba férnek be.)

Sven Svenssonék, jóval az esemény előtt, kizárólag erre az alkalomra készített meghívókon tudatják, hogy az ominózus napon „nyitott ház”-at tartanak. Vagyis hát, boldog-boldogtalant szívesen látnak egy pohárkára.

Tradíció szerint hajnalban ébreszti Sven Svenssont a család. Körbeállják az ágyát - kezükben tálcán a gőzölgő kávéscsésze és a torta -, és rázendítenek a *"Ja, må han leva"*-ra, a *"Happy Birthday To You"* svéd megfelelőjére. Sven magához öleli csemetéit, közben szaporán ismételteti, hogy micsoda meglepetésben volt része.

Visszafekvésről szó sem lehet; rajtaütésszerűen meglepik munkahelyi kollégái. Beinvitálja őket, közben nem feledkezik meg bizonygatni, hogy mennyire kellemesen érintette a figyelmességük. Még nyolc óra sincs, amikor a kollegák felállnak a terület asztalkám mellől. Búcsúzkodnak, tudják, hogy Svenre nehéz nap vár.

A gyerekek is elviharzanak az iskolába. Svenék kettesben maradnak, lapozgatják az újságot. Az utolsó oldalon, a nap ötvenévesei között Sven fényképe díszel. Aránylag Sven néz ki a legjobban. Nem volt buta dolog a tíz évvel ezelőtti igazolványképet beküldeni.

Délután megindul a köszöntők áradata. Sven és felesége az ajtóban fogadja a rokonokat, a szomszédokat, a barátokat és a felebarátokat. Az előszoba, valamint a társalgó hamarosan megtelik ajándékokkal, virágcsokrokkal. Mindeniken cédula hirdeti, kitől is származik. Folyik a parolázás, ismerkedés. Eleinte bénán, később az elfogyasztott hűsítők hatása alatt, egyre élénkebben. Állandóan csörög a telefon, még jó, hogy Ingegerd néni elvállalta az üzenetek továbbítását.

Az esti bankettre jóval többen jelezték részvételüket, mint ahányan az ebédlőben elférnének. Svenék jómódúak, megengedhetik maguknak, hogy kibéreljék a közeli klubházat. Az előcsarnokban boldog-boldogtalan ott tülekedik a kézzel rajzolt, ültetési rendet feltüntető kartonlap előtt. A házastársakat egymástól a lehető legtávolabbra ültetik, a keveredési entrópia kielégíti a legrendezetlenebb rendszerek elvárását. A vendégek fegyelmезetten székeik mögött állnak, amíg a tájékozási nehézségekkel küszködő meghívottak is megtalálják helyüket. Alig hallható torokköszörülés, és mindenki egyszerre helyet foglal.

Az előétel - művészien elkészített lazac-ikra-citrom kreáció - fogyasztását Sven bátyjának és unokatestvérének énekes felköszöntője szakítja meg. A kántáló hangon előadott életraaj egy kicsit az ortodox temetésre emlékeztet. (Oda azért is érdemes elmenni, hogy az ember megtudja, hogy az elhunyt kivel-mikor-mekkorát vétkezett.)

Elmélyült társalgásra nincs alkalom, mert máris a ceremóniamesterre kell fi-

gyelni, aki az est szónokait konferálja be. Az első szónok a rokonságot képviseli, a második a kollégákat.

Hozzák a vacsorát. A tányéron három kis szelet hús, barna szósszal nyakon öntve. Körbeadják a sültburgonyás, majd a salátás tálat. Az evőeszközök csörömpölésébe elégedett mormogás vegyül, amit csak időnként szakít meg egy-egy pohárköszöntő. Ilyenkor nagy komolyan koccintunk.

Sven felesége, Ingrid bejelenti, hogy színjászó kollégáinak közreműködésével egy kis színdarabot fognak bemutatni. A darab témája: a férje hódításai az elmúlt években. Nagy taps, a szomszédok sokatmondóan egymás tekintetét keresik.

Késő estére jár, amikor Sven emelkedik szólásra. Megköszöni a jelenlevőknek, hogy eljöttek. Mellékesen megemlíti, hányan ülünk az asztalnál, kitől milyen ajándékot kapott.

Éjfél előtt néhány perccel hozzák a kávé, aztán megszólal a zene. Végre szabad a tánc! A férfiak felugrálnak, és táncra kéri a jobb oldalukon ülő hölgyet. Sietni kell, mert a terem bérlete félóra múlva lejár.

Egy óraker megérkeznek az előre megrendelt taxik, és perceken belül csak a bejáratnál elhelyezett mécsesekből lehet arra következtetni, hogy nem is olyan régen több, mint százan mulattak ott.

Másnap Sven egyenként előveszi az ajándékokat. - Egy váza Gunneléktől... - ...neléktől... - írja be Ingrid a lista végére.

A család ajándéka léggömbkirándulás a belváros fölött.

- Reméljük, ez segíteni fog tériszonyod leküzdésében! - áll a fél vagyomba kerülő jegy hátán. Már csak a köszönő lapokat kell megírni, és ezzel Sven boldogan letudhatja élete legnagyobb eseményét.

- Most már értem, hogy miért írta nemrég az újság: "N.N. közéleti személyiség 50. születésnapját az országon kívül, ismeretlen helyen ünnepli." -

Arnold könnyen beszél, éppen három éve van még az ötvenig.

Tessék választani!

Koromsötétben botorkálok ki a konyhába. Megnyomom a kávéfőzőn a piros gombot, s visszafekszem. Arnold motyog álmában. Kihúzom a feje alól a párnát, elhallgat.

A konyhában egyre hangosabb a rotyogás, de nem érezni a kávé illatát. Arnold tegnap csak vizet tett a kávéfőzőbe, enyhén barnás színű, forró víz az eredmény. Kénytelen vagyok előlről kezdeni, persze meg kell várnom, amíg annyira lehül, hogy újra lehet tölteni.

Villanyt gyűjtök, felpolcolom magam az ágyban. Arnold felébred a lapozásra. Hunyorog, az ágy szélén ülve barátkozik a felkelés gondolatával, majd erőt vesz magán, és kicsoszog a fürdőbe. Valamivel később két kávéscsészét egyensúlyozva jelenik meg. Elvonul a heverőre az újság politikai rovatot tartalmazó részével.

Csendben olvasunk. Arnold néha megcsóválja a fejét.

- Megjött a szavazatok listája - töri meg a csendet. Felébe hajta az újságot. - Azt, hogy a szociáldemokraták nyertek rég tudtuk; most a részletes eredményeket közlik. Az 5.640.393 urnákhoz vonult szavazó közül 2.513.905 adta rájuk a voksát. A „moderátok” azaz a konzervatívok 1.243.253, a liberálisok pedig 399.556 szavazatot kaptak. Ugyanakkor a kis pártok, úgy értem: a kicsi-kicsi pártok is kaptak szavazatot! A Kocsma párt például 2, a Természet 54, a Manó-párt pedig három szavazatot kapott!

Helyet szorít a heverőn, ketten hajolunk a lap fölé. A megközelítőleg ezres listán a pártok nevét ábécé-sorrendbe szedték. A-párt, Al Bundy majd az Ateista-párt. Szavazatot kapott a Baath, a Barna-Kaka, a Beatnik valamint a Beavis&Butthead párt is.

Egyre lelkesebben vadászunk. A Kupleráj, a Pokolba a Kurvákkal, a Rúdugró, a Nudista, a Piranha, a Bolondok, a Ha-ha és Hi-Fi pártok egyenként egy-egy szavazatot kaptak. Ugyanannyit, mint a Szaddam Husszein, Elvis Presley, Curt Cobain és Fred Flinstone nevét viselő pártok. Az állatok - Kecske, Macska valamint Kakadu -, sem voltak sokkal eredményesebbek.

A Sztálin, a Szédült Fej és a Maszturbáljunk Többet pártok népszerűsége a Király pártéval vetekedik. A Nintendo, Rózsaszínű Párduc, Pol Pot, Olof Palme, Óriáskígyó, valamint a Liverpool FC pártok együttesen annyi szavazatot kaptak, mint a Robin Hood párt egyedül. Mr. Bean for president, Frank Zappa, Thomas Brodin, Tonia Harding és Jimmy Hendrix pedig összesen annyit, mint Jézus.

Futottak még: Szélesebb Járdákat, Több Nyugdíjat az Orosz Parancsnokoknak, az Elfelejtettek, a Becsületesek, a Bagózók, a Kannibálok, a Női Hátsófertály, a Két Nemiszerv - becsületesen kiírva - és a Nincs Kire Szavazni párt! Hogy ne említsem a Homokozó, Esernyő, Tenisz, Nap, és a Telefon pártot!

Van választék, nem úgy, mint amikor a kolozsvári Hadsereg Házában szavaztam. Vasárnap reggel agitátorok járták az utcákat, becsengettek minden házba, nógatták a későnkelőket. Katonák - igaz, fegyvertelenül - segédkeztek, szürke zakós úriemberek jártak ki-be az ajtón. Igényesebb választókban a hullaház hangulatát idézte fel. Tíz órakor a rádió bementa, hogy dolgozó népünk 99.86 százaléka szeretett pártunkra szavazott. Nyugodtan ülhettünk le ebédelni.

Nem akarok rosszmájú lenni, de a számítógép korában, késő estig kell várunk a választási eredményére. Arról nem beszélve, hogy a pontos lista csak egy hónap múlva készül el.

Nyújtózkodom, indulnék a fürdőszobába, amikor Arnold hirtelen rábök a lista végére. Közelebb hajolok, nem hiszek a szememnek: A lista legvégén, Zigge és Zorro közé élelve, ott áll, igen, a ZITA párt, egy szavazattal.

- Előkelő társaságba kerültél, hallod-e? - Arnoldnak nehezebb esik visszafajítani derűtségét.

Ha nem tudnám - teljesen véletlenül - hogy a "Zita" hírhedt pornó-mozi a belvárosban, bizisten Arnoldra gyanakodnék.

Úr - zöldben

- A következő árverési tárgy egy húszgrammos karkötő!

A bordó zakós, kerekfejű kikiáltó körbejárta a szinte zsúfolásig telt teremben.

- Kapok érte háromezer koronát? Kétezet? Hát ezer van-e?... Ezer korona. Gondolják meg jóemberek: Ezerrrr korrrrona!!! - változtat mesterkélt hangot. - Ülnek és alusznak?! Ezerkettő, ezerhárom ... Na, úgy, na! Ezernégy ... ezernégyszáz koronáért a fekete kalapos hölgyé az ablak mellett! – kalapácsával nagyot csap az asztalra.

Az ingujjban várakozó pénztáros felkapja a karkötőt, helyére egy nyakláncot helyez, aztán eliramodik a jelzett irányba. Türelmesen megvárja, amíg a hölgy izgalomtól remegő kézzel lepengeti a vételárat. Lapozgatunk a katalógusban, kezek emelkednek a magasba, segédek serénykednek a sorok között.

Az újságban olvastuk, hogy a zaciban felejtett értéktárgyak szombatonként kerülnek kalapács alá az egyik elegáns belvárosi szálloda nagytermében. Igaz, hogy az ékszerekre egy viszonteladó ígerte a tört arany hivatalos árát, és a HI-FI tornyok olykor a bolti áron keltek el, mert a vásárlók belemelegedtek a licitálásba, de egy kis szerencsével meg kitartással egészen jó vásárokat lehetett ott nyélbe ütni.

Az elárverezendő tárgyakat két órával az árverés kezdete előtt bárki megtekintheti. Az üvegszekerények előtt tolongók egyenként kikérik, és nagyítóval vizsgálgatják a sorszámmal ellátott arany nyakláncokat, gyémánt gyűrűket, kapargatják az ezüst evőeszközöket, nyomogatják a videók gombjait, jegyezgetnek a nyomtatott listák szélére. Délben egy óraker megkezdődik az aukció, és röpké három óra alatt 3-400 tárgy talál új gazdára.

Arnold tavaly tavaszig, minden szombat délben felvette a zöld zakóját és elment az árverésre. Egy idő után ő lett az „úr zöldben”. Vagy tíz tárgyat bekarikáz a listán, azokra licitál. Jóval a reális árak alatt. Még véletlenül sem száradhat rá semmi.

Engem csak az ékszerek érdekelnek, azok közül is csak a brossok. Imáááádom őket! A legszebbet, egy leheletkönnyű, arany virágot, közepén piciny porzókkal kettőszert is kikértem, hogy megszodáljam. Manapság ritkán lát az ember ilyen csinos ékszert. És kinek lenne szíve annyi pénzt kidobni rá? Maximum egy ezrest ... mondjuk kilencszázat ... - Hallod-e, Arnold? Ne menj ezer fölé!

Nem hiszem, hogy Arnold hallotta a kérésemet. Alig észrevehetően biccentgetve, egy videóra licitál. Ezeröttszáznál tartanak, ennyit ígért egy „barna bőrkabátos” a terem végéből. - Talán a „zöld zakós úrnak” többet is megérne – néz kérdően a kerekfejű a ma éppen magas nyakú, fekete pulóverben feszítő Arnoldra. Nem sürgeti, inkább élcelődve mondja. Arnold rövid töprengés után lebiggyeszi az ajkát. - Rögtön gondoltam! - csap le a kalapáccsal. Arnold belemélyed a listájába, csak a szeme sarkában gyülekező ráncokból látszik, hogy értékeli a kikiáltó humorát.

A hosszúkás teremben kétszáz-háromszáz lehetünk. A szélesre tárt ajtókon ki-bejárnak, a vastag szőnyeg felfogja a lépések zaját. Kintről behallatszik a cigarettá-

zók beszélgetése. Időnként újak érkeznek, a mellettem levő üres székre bepréseli magát egy természetes hölgy. Úristen, ez Klári! Észrevett, meglepetten mosolyog.

- Szervusztok. Hát ti is ...?

Arnold elfojt egy sóhajt, és listáját a fényképezőgéppel együtt a táskájába rakja.

- Palikának szeretnék egy ócska videót venni, hadd szedje szét a gyerek, tanuljon egy kis elektronikát - súgja a fülembe Klári. - Ékszert nem vennék semmi pénzért itt. Ugye, hogy te sem? - Megvetően elhúzza a száját. - Ki tudja, kié volt?

Megadóan bólintok. Ha öt perccel később jön, akkor a bross az enyém lehetett volna, akárkié is volt azelőtt!

Arnold feláll, sziszegve nyújtóztatja az üléstől meggémberedett tagjait. Elnézést kér a szomszédaitól a zavarásért, és eltűnik a szélesre tárt ajtó mögött. Közben két apró gyűrű talál gazdára, aztán a vörös bársonnyal borított asztalkán ott fekszik a bross. Álmaim brossa, csillogóan, szépen. Görcsbe rándul a gyomrom.

Itt ülök, két órán át, és nézem, hogy Arnold régi ócskaságokra licitál. Ahelyett, hogy megjavítaná a teraszajtót. Mióta ígéri?!

A kerekfejű ezernél kezdi, senki sem harap rá, már lent van négyszáznál. Valaki egészen hátulról négyötvenet ígér. A viszonteladó az első sorban megrázza a fejét.

elképesztően gyönyörű, csillog-villog a fehér blúzomon. A szemem is kékebb a meglepetés örömetől. És a hajam sem áll rosszul.

Utazások Mancsi nénivel

Mancsi néni a nyolcvanas évek kelet-európai zavargásai vetették Stockholmba. Pali bácsi, Mancsi néni hites párja, otthon maradt. Hogy Mancsi néni szavaival éljek – „úgy sem hagyta volna ott a rómi-partnereket.” Tény és való, hogy Pali bácsi a mézesheteket követő ötven évet részben a munkában, részben pedig a kártyaasztal mellett töltötte. Nyugdíjazás óta pedig kizárólag a szerencsejátékok területén való lemaradás behozására összpontosított.

Az új környezetbe való beilleszkedéshez egyeseknek évekre, sőt, évtizedekre

- Senki többet először - a kerekfejű gépiesen magasba emeli a kalapácsát. - Másodszor ... - kinéz az ajtón az előtérben állógátlók felé. - Kintről ötszáz - kérdőre vont szemöldökkel mered a terem végébe. - Ötven - ismét kinéz - hatszáz. Először, másodszor... Hatszázért az úré zöldben! - A pénztáros tanácstalanul néz körül, aztán a felismerés széles vigyorával az arcán az ajtó felé indul.

Arnold megáll a sor szélén, inti, hogy mehetünk. Suttogva búcsúzik Kláritól.

A szálloda előcsarnokában alig lézengenek néhányan. Nem bírom ki hazáig, megállunk az egyik falitükör előtt. Az arany virág

van szüksége. Mancsi néni szempillantás alatt beleszokott a nyugodalmas jólétbe. Kétszobás lakásából kora reggel indul felfedező körútjaira. Hetvenéves létére, korát meghazudtoló fürgeséggel veti magát a polcok sűrűjébe. Ha nem érti a feliratot, megpattintja a csomagolást, és ujjával szűrőpróbát vesz. Ha pedig mégis felresikerül a beszerzés, azon nyomban elajándékozza a haszontalan árut.

Sanyi fiának naponta főz: finom rántott csirkét, kelkáposzta-főzeléket, francia-salátát sok majonézzel. És vargabélest. Vasárnaponként kisunokája is felugrik hozzá, ilyenkor torta is kerül az asztalra. - Édesanyám, kaphatok még egy kis tejszínhabot a tortára? - Mancsi néni tudja, hogy Sanyi életének a vasárnapi ebéd, a pohár sör és a tejszínhabba fullasztott sütemény ad értelmet.

Sanyi, valamikor még gyermekkorában összeveszett a pénzzel. Azóta sem békültek ki. Mancsi néni anyagi ügyekben ezért Arnold tanácsát kéri, engem egészségügyi tanácsadónak léptetett elő, és amikor csak teheti, velünk utazik haza. Számptalan rokonának visz ilyenkor ajándékot. Nem csoda, hogy csomagjai megszervezett túllépek a repülőtársaságok által megszabott súlyhatárt.

A legutóbbi utazásunk különösen emlékezetes. Sanyi a megbeszélte időben érkezett a kocsival, hogy kivigyen a repülőtérré. Az amúgy terjedelmes Saab csomagtartója tele volt, az autó tetején hatalmas bőrönd trónolt. Miután Arnoldot sikerült lebeszélnem egy kisebb dühkitörésről, bemásztunk a hátsó ülésre, Sanyi beadogatta a csomagjainkat. Mancsi néni útleveléért az első sarok után tértünk vissza.

A félórás úton megtudtuk, hogy Mancsi néni mennyire aggasztja, ízlik-e majd Pali bácsinak az itteni vaj? Két kilót vitt neki. Kutatva nézte az Arnoldot eltakaró csomaghalmazt, megtapogatta az egyik táskát. - Jól becsomagoltam. Tudjátok, hogy az itteni ecetnek sokkal jobb az íze - sóhajtott megnyugodva. Szabad kezeimet Arnold szájára szorítottam.

Becsekkeltünk. Hármunk csomagsúlya alig egy harmada a Mancsi néni bőröndjeinek. Kevesen utaztak, a kisasszony engedékeny. Két-két szatyrot kaptunk Mancsi néniért, aki terheitől időlegesen megszabadulva, fürgén átszisszolt az ellenőrzőkapun, és eltűnt a vámmentes bolt irányába.

Éktelen sípolásra lettem figyelmes. Hátranéztem, Arnoldot két egyenruhás biztonsági őr szorította sarokba. Az egyik szatyorból harminc centis, élesre fent konyhakés került elő. Kisarnold Mancsi néniért futott, jöttek is néhány perc múlva.

- Ja, az a legjobb késem! Azzal vágom a csirkét! - fordítottuk a hatóságoknak. Huzavona, aztán speciális csomagba teszik a kést. Megérkezésükor majd kiválthatjuk. Nem mertünk hátrafordulni, nehogy azt higgyék, hogy átvértük őket.

Ferihegyen az unokája várta Mancsi néni.

- Visszafelé nem lesz csomagom - vigasztalta Arnoldot Mancsi néni. - Viszontlátásra egy hónap múlva!

A szabadság hamar eltelt. A reptéren nyoma sem volt Mancsi néni.

- Ne remélj! - csüggesztettem Arnoldot. És tényleg, az utolsó pillanatban meg-

jelent. Karján egy télikabát, vállán egy hátizsák, kezében szatyorcsonk, lábával masszív sportzsákokat manőverezett.

- Nem kell segítenetek, elboldogulok egyedül is - nyújtotta Arnold felé a szatyrokat.

Az egyik szolid kinézésű csomag akkor hívta fel magára a figyelmet, mikor Arnold véletlenül megpróbálta kinyújtani elzsibbadt lábát. A máskülönben nagyon finom savanyú káposzta leve nagy foltot hagyott a padlóburkolaton. Nem segített a dezodor, sem pedig a friss levegő, ami a fejünk feletti szellőztető berendezésből áramlott az utastérbe. Egyedül Kisarnoldot hagyta hidegen az esemény. Mint mindig, amikor utazni kell, meg volt hűlve.

- Édesanyám, hoztál friss tejszínt? - hangzott Sanyi első kérdése. Manci néni alig észrevehetően bólintott. Amikor kikanyarodtunk a Stockholm felé vezető főútra, nem bírta tovább szótlanul.

- Kacsát is hoztam, Sanyikám! Meg finom ordát! - Az Arnoldot elborító csomagalmaz mögül aggasztó hörgés hallatszott.

Decemberben megint utazunk. Manci néni természetesen velünk jön. - Csak egy kis csomagom lesz, meglátjátok! - mosolyog huncutul. Beletúr a táskájába, és egy zacskó cukorkát kotor elő. - Kisarnoldnak küldöm. Puszillak drágám!

Nézek utána, amint felszáll a buszra. Siet vásárolni, hiszen nemsokára utazik, és a karácsonyi ajándékoknak még a felét sem vette meg.

Valborg

A „téli-svéd” április utolsó estéjén szekrényébe akasztja a télikabátját, felveszi a tavaszi ruháját, és a lobogó máglyák fényéből előlép a barátságos, jókedvű - éppenséggel vendégszerető – „nyári-svéd”. Legtöbbször csípős hideg van, de Svédországban nem az időjárás, hanem a naptár érvényes, így ezen az estén az ország apraja-nagyja lengén öltözve toporog a meggyújtásra váró máglyák körül, amíg este kilenc órakor fellobbannak a lángok. A nedves ágakba szorult vízgőz versenyt sípol a tavaszt köszöntő kórossal. A sok gyújtó-folyadék megteszi a magáét, az iszonyú meleg hátrálásra készlet. Tisztes távolságból nézzük minden durranás után a magasra szálló szikrákat. A sötét égboltot színpompás tűzijáték világítja meg, lassan oszlik a ködben a jó szagú löporfüst.

Valborgról van szó, a skandináv Walpurgis éjszakáról, amikor a gonosz varázslók - ha éppen úgy akarják - megakadályozhatják a növények növekedését, a kevésbé gonoszok pedig a vizet borrá változtathatják.

Persze, mindig akadnak olyan ünneplők, főleg serkenő bajuszú tizenévesek, akik semmit sem bíznak a véletlenre. Időnként félrevonulnak, és a papírzacskóba burkolt üvegekből kortyolgatnak. A máglya rég összeroskadt, de artikulátlan rikoltozásuk még sokáig hallatszik az éjszakában. Észak lakója ezen az éjszakán kiüvöltheti a tél elűzése fölötti határtalan örömét. (Első hallásra inkább ködkürt-

höz hasonlít: BŐŐŐŐŐŐŐŐ!!!!)

A hatóságok mindent megtesznek azért, hogy ne juthass könnyen alkoholhoz. Vendéglőben nem rendelhetsz szeszes italt, csak ha elmúltál tizennyolc éves. Ahhoz pedig, hogy azt vásárolj, be kell töltened a huszadik életévedet. Nem is olyan régen, rendelet tiltotta a vendéglők ablakainak elfüggönyözését, nehogy a korhely jól érezze magát pohárral a kezében. Aki meg egy üveg vodkát visz az utcán, az körülbelül úgy viselkedik, mint az a vicces kedvű fiatalember, aki, a televíziónézők millióinak szemeláttára meztelenül, alfelén a „tizenkilencedik lyuk” felirattal futott be a golfpályára. S ha még azt is hozzá vesszük, hogy a svéd polgár mindössze negyven éve vásárolhat korlátlan mennyiségű szeszesitalt a *Systembolag* speciális üzleteiben - akkor többé-kevésbé helyes képet kapunk a szeszfronton szembenálló erők viszonyáról.

Hiteles adatok szerint, 1830-ban a szesztermelés - és fogyasztás - elérte az évi 50 litert személyenként. Az egész ország csupa Wagner urakból állhatott, úgyhogy létszükségletté vált a szeszfogyasztás korlátozása. A huszadik század elején népszavazással elfogadtatott szigorú porciózást, mi szerint felnőtt férfinak havonta csak (!) három liter pálinka jár - igaz, hogy a neijének semmi, mert csak a hajadonok kaptak kupont - az ötvenes évek végén oldották fel. Gunnar szerint ez alapozta meg a modern alkoholizmust: az emberek kötelességüknek tartották az utolsó cseppig felhörpinteni az adagjukat. Azóta csak gyakori áremelésekkel és korlátozott terjesztéssel próbálják féken tartani az északi polgár vedelhetnékjét.

Az átlag svéd családnál ismeretlen a bárszekrény fogalma. Borpincéről nem is beszélve. Azért nem tartanak otthon italt, nehogy hét közben megigyaék. Péntek délután elmennek szépen a Systembolagba, és ott hatalmas sort állnak ki. A legnagyobb illetlenség ilyenkor észrevenni az ismerőst. Az autóbuszban minden zökkenésre kórusban "klinc-klinc" a válasz. Otthon csapra verik, és ami biztos az biztos: mind megisszák. Szombaton aztán csend és kollektív katzenjammer ül a tájon.

Hogy mennyit képes a viking egy ültében bevedelni, azt abból a riportból sejttem, amelyik, néhány évvel ezelőtt, az etilénlikollal édesített osztrák borok okozta halálesetről tudósított. Az újságban csak az asztalon sorakozó, üres üvegekről közöltek képet. Háát ... Feri bácsival, utcánk becsületben megöszült tintásával, aki a fizetésnapjának estéjén végigénekelte magát sötét kis utcánkon, feleannyi glikolmentes bor is végzett volna.

A bepiálás rettenetesen élvezetes élménynek számít, hiszen végre történik valami ebben a monoton, biztonságos, szinte sterilnek mondható életben. Másnap a társalgás fő témája az, hogy ki mennyire viselte ki magát öntudatlan állapotában. Biztos, ami biztos alapon bocsánatot kérnek egymástól az esetleges kellemetlenkedésért.

Védett nők

Marcsa - igazi nevén Marcella - harmincas éveit taposó, forróvérű uruguayi hölgy, csellós a városi zenekarban. A szemközti tömbház harmadik emeleti garzonszobájában lakik, kisebb-nagyobb megszakításokkal, részesei vagyunk dinamikus élete örömeinek és bánatainak egyaránt. Jellegzetesen dél-amerikai kinézetéből fakadó kisebbségi érzéseit az őslakosság férfitagjainak meghódításával orvosolja. (Arnold szerint túlkezelet a kórt.)

Ami számomra különlegesen vonzóvá teszi Marcsát, az az önzetlensége. Tudomásom szerint ő az egyetlen irigységtől mentes személy, és mint ilyent, védettnek kellene tekintenünk.

Anyósomék egy hónapra tervezett tartózkodása kilenc hónaposra sikeredett. Anyósom ki nem dugta volna az orrát a lakásból. Apósom még eljárkált hébehóba a közeli üzletközpontba báméskodni, de szombat délután, amikor mindenki otthon volt, bezárkózott a fürdőszobába.

- Így szokta meg - kaptam felvilágosítást arra a kérdésemre, hogy miért nem például szerda délelőtt bubukál a kádban?

Éjszakánként a tágra nyitott fürdőszoba ajtaján keresztül hallgathattuk a Morse-csurgatást.

- Fél apuka egyedül a sötétben, azért nem csukja be az ajtót? - Egy kellemesnek induló vacsora alatt feltett kérdésem magyarázat lehet kapcsolatunk rohamos elhidegülésére.

A legnagyobb fejfájást mégsem ez okozta. Hormonzsivajos korom óta nem éreztem ekkora búbanatot. Arnold hiába próbált Kisarnold egyenletes szuszogására hivatkozni, vagy azzal nyugtatni, hogy apósom nem téveszti el az utat éjszakai vándorlásai során. Ahogy teltek-múltak a napok és a hetek, úgy szaporodtak (valódi) fejfájásaim, lettem egyre nyugösebb. Az, hogy erről környezetem a kezdeti találgatások után pontos diagnózist állított fel, egyáltalán nem javított a kedélyemen.

Marcsát nem lehetett becsapni. Az autóbuzsmegállóban nekem szegezte a kérdést:

- Jól vagytok? - Megvontam a vállamat. - Testileg, lelkileg? - kacsintott huncutul.

Képtelen voltam tagadni.

- Miért nem szóltál eddig? Ma este próbán vagyok. Magnus pedig kiszálláson van, hétvégén jön haza. - Könyökig nyúlt a táskájába, egy halom papír zsebkendő, rúzs és kencefice közül kihalászott kulcsomóából leválasztott egyet.

Arnoldot sikerült elkapnom a munkahelyén. Eleinte nem értette, miről beszélek. Lassan kapcsolt, kézbe vette a szervezést.

- Egyenesen Marcsához mész, a többit én intézem.

Jóformán körül sem nézhettem a Marcsa lakásában, amikor kapirgálást hallottam az ajtón. Arnold hatalmas sportzsákkal érkezett, teniszsütők kandikáltak ki belőle.

- Azt mondtam otthon, hogy edzésre megyek. - Szemében huncut melegség. A zsákból egy üveg bort és egy zacskó sós stanglit húzott elő. Poharat a konyhában talált. Az ágyon ültünk, magam alá húztam a lábam, lassan kortyolgattam. Jól éreztem magam. Arnold egyre közelebb húzódott...

- Nyiff! - mondtam, és kinyitottam a szememet.

- Nyiff-nyiff! - jött az erőtlen válasz.

Az ágy mellett könyvespolc, rajta összekeveredve spanyol és svéd könyvek, ébresztőóra, porcelán szobor. Felkeltem, lábujjhegyen kerülgettem a szétdobált ruhákat. Az ablakból láttam lakásunk ablakában a fényt. Felemeltem az üres poharat az asztalról, és teletöltöttem.

- Kérsz egy kis bort? - Nincs válasz. Arnold hanyatt kinyúlva szendergett, vagy tette magát.

Az üveg mellett az asztalon, halom képeslap tetején a Marcsa fényképezőgépe. Arnold fejét eltakarta az éjjeliszekrény. Hirtelen belém bújt az ördög, és megnyomtam a gombot. Nagyot villant. Visszaraktam a halom tetejére és odabújtam Arnold mellé. - Mennünk kell, hallod-e? Lehet, hogy aggódnak már értünk.

A vacsora minden különösebb incidens nélkül folyt le. Arnold farkasétvágygal evett, anyósom gyönyörködve nézte. Magam is meglepődtem a jóindulatomon, amikor megígértem anyósomnak, hogy utánanézek barátnője címének. Apósommal randevút beszéltem meg a postánál, segíték csomagot feladni.

Egy hónap sem telt el, a konyhában ülünk Marcsával. Pergő nyelven előadott sirámát spanyol szavakkal tűzdeli. Saját maga sodorta cigarettájából mélyet szív, ez kissé megnyugtatja. Keze fejével megtörli maszatos arcát.

- Honnan tudjam, ki fekszik meztelenül az ágyamban? Mert az én ágyam, nem tagadom, de arra nem emlékszem, hogy ennyire óvatlan lettem volna. Ki emlékszik arra, hogy mi volt a nyáron? - Tenyerébe söpri a hamut. - Az a marha! Minek kellett kiváltania a képeket? - Elmereng. - Nem tagadtam, van elég férfi a világon. Különben régóta szemezek a zenekarunk dobosával. Kipróbálok, hogy komolyan gondolja-e?

Zanzibár

Feri menetrendszerű pontossággal érkezik a délutáni sakkpartira. Egyenesen a konyhába tart, ahol Arnold már befejezte a mosogatást és éppen az asztalról törli a morzsákat.

- Mi ez az éktelen nyávogás? - A nyitott ablakhoz lép, és kikémlél a szürkületbe.

- Zanzibár, uruguayi barátnőm bőrig ázott macskája... - Ismertetem a helyzetet. - Felkergette egy kóbor macska a fára, és most nem tud lejönni. A múlt héten vágatták le a körmeit, hogy ne tegyen kárt a bútorbán - teszem hozzá magyarázatként. - Már a második éjjel nem alszunk miatta. Hiába kapsoltam be a rádiót, a halk zeneszón áthallatszik a szívszaggató, panaszos nyivákolás.

- Érdekes, nem emlékszem arra, hogy az utcánkban valaha is fennrekedt volna macska a fán - morog bosszúsan Arnold. - A génjeiben van a hiba. Magyar macska nem kuksol napokig a fán! Esőben pláne nem.

- Nem ám, mert a kölykök azonnal megdobálnák! - bólint Feri. - Látom, látom! Ott ül, azon a nyírfán, jobbra az első ágon! Kaphatnék egy közepes nagyságú krumplit? - dörzsöli össze a kezét.

- Hogy gondolsz ilyesmire! - rázza meg a fejét Arnold. - Meglátnak a szomszédok és feljelentenek állatkínzásért. Úgyis többen követelték, hogy Marcella tegyen már valamit a macskájáért. Pedig szegény a délelőtt is ott állt a zuhogó esőben a fa alatt, és egy friss heringgel integetett. A tűzoltók lehoznák, de kétezer ötszázat kérnek a kiszállásért. Majdnem havi házbérért.

- A fűtőnek kell, hogy legyen egy hosszú létrája - fordul vissza az ablakból Feri.

Kisarnold azonnal pattan, átvágtat az apjával együtt a hófoltos téren. Átszóllok telefonon Marcellához és megegyeztünk, hogy a fa alatt találkozunk.

Megújult erővel ömlik az eső, a szél vadul cibálja a kopasz ágakat, Zanzibár ha lehet még keservesebb panaszkodásba fog. Marcellán látszik, hogy egész éjjel nem aludt. Kóbor cicaként fogadta be Zanzibárt, amolyan gyerekpótlónak. Folyton baj van vele. Igaz, hogy a rendszeres manikűr, és a mogyorók elkötése valamelyest enyhített állandó karmolás- és vadászterületjelölés-ingerén, úgyhogy a látogatók cipőit azóta már nem pisili le. De szükségletét még mindig a szoba sarkában, vagy a kád alatt végzi.

Ebből is látszik, hogy Zanzibár nem egy közönséges házimacska. Koromfeke-te kandúr, igazi boszorkánysegéd. A szó szoros értelmében ferdén néz az emberre, ebben is hasonlít néhai nagyanyám macskájára, amelynek 45 fokkal az óramutató mozgásával ellentétes irányban volt elcsavarodva a feje, mert fiatalkorában egy számmal nagyobb patkányt fogott.

- Egyszer egy öreg mami megkért, vigyem a macskáját sétálni - próbálja oldani a várakozás feszültségét Feri. Évekkel ezelőtt fizetett samaritánus volt. Többé-kevésbé tehetetlen öreg embereket istápol. Ebédet hordott, segített nekik a napi teendők elvégzésében és a házimunkában.

- Rágyújtottam és elengedtem a pórázt, hadd szimatolja a fűszálakat. A dög rögtön nekirontott egy fának és meg sem állt a tetejéig. Ott kucorgott, akármeny-nyire is csalogattam. Mivel nem várhattam a végtelenségig, egy tojásnyi kövel jobb belátásra bírtam. Persze, hogy meglátták, és feljelentettek. A főnök behívott magához és félórás előadást tartott arról, hogy ilyenkor a fa alá kell állni, a fejet a fa törzséhez támasztani, hogy a macska bátorságot kapjon és a vállra lépve, puhán

a földre huppanjon.

Feri szorosan a fa törzse mellé áll, úgy mutatja, miként kell ilyenkor eljárni. Látja, hogy élvezzük, felbátorodva folytatja.

- Egy szép napon hatalmas, vörös kandúr mászott az ablak előtti ágra. Az öregasszony macskája annyira felhergelődött, hogy hasmenést kapott. El kellett mennem a boltba homokért. Tudjátok, olyan 5-10 kilós zsákokban árulják. Persze, hogy nem a megfelelő választottam. Hasmenéshez durvább szemcséjű kell. Mehettem visszacserélni.

Arnoldék vállukon létrával a térnek vissza. Kisarnoldot nem engedem felmászni, pedig szívesen vállalkozna. Arnold megrángatja a létrát mielőtt elhagyná az anyaföldet.

- Cicus, gyere ide... Cicamica... - búvöli a tőle alig kartávolságnyira lapuló Zanzibárt, aki erre még arrébb vonul a síkos ágon. Nem lehet sokat teketóriázni. Arnold kinyúl és elkapja a cica nyakörvét. Zanzibár elkeseredetten kapaszkodik, aztán csavaros duplaszaltót mutat be. Furcsa, hörgő hangot hallat, ahogy a nyakörv feszesre csavarodik Arnold sietve farol lefelé a csüngő, ázott macskával. Marcella boldogan magához öleli reszkető kedvencét. Arnold fájdalmas képpel nézegeti az ujjait.

Másnap reggel Marcella felhív. Megköszöni az életmentő beavatkozást.

- Zanzibár még alszik. Hajnalban felkelt és elvégezte a dolgát. Képzeld, életében először a homokosládába!

Folytatása következő számunkban

* A Svédcsavar három fejezetét (A sárga házikó, Ráklakoma, Sibboleht) lásd az Ághegy 2. számában (148-156 oldal).

Sulyok Vince versei**FEKETE NAPOK**

Mikor már ésszerűbbet nem tehettem:
gyalog és vonatokra kapaszkodva
a forradalmas fél országon át
az óvó házba hazamenekedtem.

Újságot szerkesztettem, fegyverem
csőre töltöttem, jártam sorok élén.
Enyémmnek vallottam a forradalmat
s legtöbbünk együtt járt velem.

Az újságot most más írja. A fegyvert
elrejtettem. De éj és napon át
kínban csodálom, ahogy ellenáll
ez a kis ország, ez a megvert.

Napok születnek megfúló napokra.
Magamat marva mérem én az udvart
a konyhától a füstölgő ganéig
s szétpattog a jég a lábam alatt darabokra.

Ménfőcsanak, 1956. november 20.

FÉLHANGRA

Berozdáltak a fegyverek,
víz marta meg a puskaport.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Hol kétszázezer elfutott,
én zártam be a gyáva sort.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Északra mentettem magam
s lemosakodtam már a port.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Börtönben küzdőtársaim,
mert, büntelen, mind meglakolt.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Zizeg az eső, gyúl a sár,
elrothad lassan, aki holt...
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Oslo, 1957. augusztus 25.

HIÁBAVALÓSÁG HALOTTAI

Összetört, ifjú arcok rózsaszirmai,
szétzúzott virágéletek:
 fiatal mosolyotokból mi lett?
 reménykedésekből mi lett?
 hősiességtekből mi lett?

Meghasadt kristályú szívek,
szétronsolt tiszavirág-életek:
 lúgként maró kínatokból mi lett?
 sikolyaitokból mi lett?
 könnyetekből, véretekből mi lett?

Hiábavaló volt hősi halálotok...
Ellenetek szavaznak a túlélők,
kik habzsolva és tülekedve,
harácsolva s bőföggve élnek.

Elfolyt szemetek nedves fénye,
lehervadt nyelvetekről a szó,
torzult grimasszá fagyott nevetéstek,
testetek piros palotája
porrá omolt, kifakult csonthalommá,
s elúszik emléketek is
tetőtlen évek csilló magasában,
mert könnyörtelen étvágyával
fölfal, fölemészt titeket
mindenestül a burjánözva növvő élet.

Csak ifjú orcátok szomorúsága
nem fogyatkozik: mindörökké
ott ragyog a hold fényének fehér havában,
s ott csapong sóhajotok is az őszi szélben,
susog alatt a fák közt, s fölszáll,
zúg gyermekhangok kórusaként tisztán, távol
a jégmagányú, csillagszikrás mindenségben.

Oslo, 1966. szeptember 29.

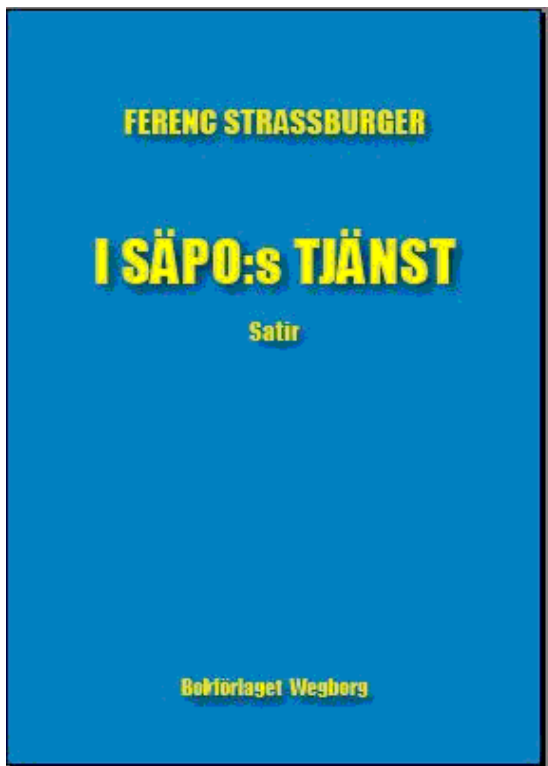
Strassburger Ferenc

Találkozásom Mindszenty bíborossal

1947-ben voltam első osztályos tanuló a Kada utcai általános iskolában. A háború után egy szükséglakásban kaptunk helyet Kőbányán. Családunk három főből állt: Anyu, Apu és én. Apu hadirokkant volt, az orosz fronton balkezét lövés érte, emiatt csökkentett munkaképes volt. Egy vasraktárban kapott munkát. Különböző vasalkatrészeket leltározott. Anyu háztartásbeli volt.

Szomszédunk idősebb házaspár, velük együtt lakó lányuk vénkisasszony. Lehetett vagy harmincöt éves, Marcsinak hívták. Rendkívül vallásos volt. Egy alkalommal lélekszakadva jött hozzánk elmondani az óriási hírt, hogy Mindszenty bíboros misét tart a Kada utcai kápolnában. Marcsi arra kérte anyámat, hogy engem elvihessen erre, a talán soha vissza nem térő alkalomra.

Anyám kálvinista volt. Ki nem állhatta a katolikus papokat, számára elképzel-

hetetlen volt, hogy misére járjon. Apám után katolikus voltam, ezért akart Marcsi engem elvinni a misére.

Eljött a nagy nap. Anyám megfürdetett, felöltöztetett. Marcsi jött, és elindultunk a misére.

A bíboros autója megállt a Gyömrői úton, a bíboros onnan gyalog ment a kápolnáig. A távolság hatvan méter lehetett. Jött a bíboros a Kada utca közepén. A járdák az utca mindkét oldalán tömve érdeklődőkkel.

Marcsi velem együtt előre-verekezte magát a járda szé- léig. Amikor a bíboros velünk egy vonalba ért, megállt. Hozzám lépett, fejemre tette a kezét, és megkérdezte:

- Tudod-e hogy kik ölték meg Jézust?

Ott álltam nagy bambán,

halvány fogalmam sem volt arról, hogy kik ölték meg Jézust. Kellemetlen csend volt, Marcsi bocsánatkérő pillantást vetett a bíborosra, aki továbbra is a fejemen tartotta a kezét, és ezt mondta:

- A zsidók ölték meg a Jézust!

Továbbra is bambán bámultam a bíborosra, mert akkor még azt sem tudtam, hogy kik azok a zsidók. Marcsi szeretett volna nyomban, eltűnni a föld színéről.

A bíboros végül levette kezét a fejemről és folytatta útját a kápolna felé.

Az emberek újjal mutogattak rám, magukban azt gondolhatták, hogy én vagyok az a hülye, aki még azt sem tudja kik ölték meg Jézust.

A történetek után Marcsi végleg levette rólam a kezét. Az iskolában nemcsak osztálytársaim, hanem a tanító nénik is csúfoltak.

De anyám, továbbra is, elégedett volt velem.

1949-ben, a Magyar Kommunista Párt az illegálisan Magyarországon tartózkodó szovjet Vörös Hadsereg segítségével törvénytelenül megdöntötte az akkori magyar kormányt és feloszlatta a demokratikusan választott Országgyűlést.

Mindszenty bíboros az elsők között volt, akiket a kommunista terrorszervezet ÁVH bebörtönzött.

Az 1956-os népi forradalom kiszabadította Mindszentyt a börtönből. A néhány hetes magyar szabadságot a szovjet Vörös Hadsereg vérbe fojtotta, a kommunista terror még kegyetlenebb lett. Rengeteg magyar hazafinak külföldre kellett menekülnie, akiknek ez nem sikerült, azokat bebörtönözték. Sok hazafit kivégeztek a kommunista pribékek. Mindszenty bíborosnak sikerült az USA budapesti követségére menekülni. Hosszú évekig élt a bíboros ott a követségben. A kommunista titkosrendőrség éjjel-nappal figyelte az amerikai követséget azzal a céllal, hogy a bíborost elfogja és bebörtönözze, ha ő a követségről kijönne. Végül az amerikai kormánynak sikerült tárgyalások után a bíborost Nyugat Európába szállítania.

Ez idő alatt én is felnőttem.

1967-ben sikerült elszöknöm Magyarországról és ideiglenesen osztrák lágerbe kerültem. Svédországba kaptam menedékjogot. A 70-es évek elején egy dél-svéd városban Lundban laktam. Egy nap azt olvastam a helyi újságban, hogy Mindszenty bíboros rövidesen Lundba jön látogatóba. Azonnal megírtam a szüleimnek és felkészültem arra, hogy ha bárhol is találkoznak a hívők a bíborossal, ott leszek, és megpróbálok szót váltani vele. Elgondoltam, hogy ha majd újra fejemre teszi a kezét, válaszolni fogok a kérdésére.

Tervem nem sikerült.

A bíboros, néhány nappal Lundba tervezett látogatása előtt, végleg eltávozott közülünk.

Európa megmentője!

A hetedik kereszties hadjáratot IX Lajos francia király vezette. A kereszties hadjárat jól szervezett és erősen felfegyverzett volt. Amint a szentföldre érkeztek, azonnal megtámadták őket a számbeli fölényben lévő szaracénok. A francia király fogságba esett, a szétszórt francia keresztieseket gróf Gioulloum az Akkon nevű erődítménybe terelte össze. A király válságdíj fejében szabadon bocsátották, így aztán visszatérhetett Franciaországba de a többi kereszties Gioulloum parancsnoksága alatt elbarikádozta magát Akkonban.

Telt, múlt az idő, a franciák nem tudtak kijönni Akkonból, a szaracénok pedig nem tudtak betörni Akkonba.

A helyzet holtpontra jutott.

De egy szép napon a szaracénok eltűntek, mert a törökök dél felé kezdtek terjeszkedni.

Osman török vezérnek sikerült egyesítenie a török törzseket, és aztán ott álltak a törökök Akkon kapuja előtt. Gioulloum úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az ellenségének az ellensége a barátja, és megnyitotta Akkon kapuját a törökök előtt.

Gioulloum és Osman jó barátok lettek, a franciák pedig Osman vendégei Ankarában. Az idő „vasfoga” később Osmant és Gioulloumot is megrágtá.

Orkhan lett az új szultán. Orkhának volt két fia. Az idősebbiket Bayazidnak hívták. Hát ez egy rendkívül gonosz és tökfajú gyerek volt.

Az öregedő Gioulloumnak az egyik fia skandináv nővel házasodott össze. Ez a nő sokáig hajadon volt annak ellenére, hogy nemileg már korábban érett volt. Zsákmányként került a törökök fogságába, de szüzen maradt, mert rendkívül erős volt. Képes volt két-három felnőtt férfit is földhöz vágni. Így aztán a törökök jobbnak látták nem, ha nem erőszakoskodnak vele, de a Gioulloum fiú feleségül vette. Házasságukból fiú született, akit Jean névre kereszteltek. Jean majdnem egyidős volt Bayaziddal, Orkhán idősebb fiával. Többször is összerúgták a port, ilyenkor mindig Bayazid húzta a rövidebbet, Jean erősebb és okosabb volt.

Amikor Orkhan érezte, hogy a napjai már meg vannak számlálva, engedélyt adott a franciáknak, hogy térjenek vissza hazájukba. A franciák éppen Magyarország határához értek, amikor jött a hír, hogy Orkhan meghalt és Bayazid az új szultán. Bayazid első dolga az volt, hogy saját kezével megfojtotta a testvérét. Ezután magához hívatta a bagdadi kalifát, akire ráparancsolt, hogy közösjön egy idősebb nővel, akit utána meg kellett ölnie. A nő Bayazid anyja volt. A kalifát erőszakossággal vádolták, és 75 fokos kukorica olajban megfőzték. Bayazid most már nem csak szultán volt, hanem kalifa is, aki a muzulmánok legmagasabb vallási hivatalát tölti be. Mindenkit megölt, aki a hatalom közelében volt, így nem kellett félni attól, hogy hátba támadják. Rettegett janicsár hadával betört a Balkán félszigetre és ott nagy mészárlást végzett a helyi lakosok között.

A Pápa megtorlásként kereszties hadjáratot hirdetett Bayazid ellen és Zsig-

mond magyar királyt bízta meg a hadjárat vezetésével. Jean azonnal jelentkezett a királynál, fontos személy volt, kitűnően beszélt törökül és jól ismerte Bayazidot.

A keresztések útban Törökország felé néhány furcsa emberrel találkoztak. Ezek az emberek azt állították, hogy ismernek egy helyet a hegyek között, ahol nagy jegesmedvék vannak. Jean érdeklődött a jegesmedvék felől, a hegylakók megígérték, hogy másnap hoznak neki egy jegesmedvét. A hegylakók bekenték az egyik szelíd barna hímmedvéjük bundáját oltatlan mésszel és aztán több vödör

vizet locsoltak a medvére. Az oltatlan mész a vízzel keveredve sisteregni kezdett, nagy fájdalmat okozva a medvének. A medve bundája egyre fehérebb lett, a szerencsétlen állat óriási fájdalmai közepette kitépte magát őrzői köréből és rettenetesen üvöltve a keresztések felé loholt, óriási riadalmat keltve azok soraiban. Menekült, ki merre tudott. Jean felkapott egy puskát, hogy lelője a medvét. A puská rosszul volt töltve, az elsütés pillanatában a puskatus fejbe ütötte Jeant, aki elájult. A medve még egy ideig üldözte a keresztéseket, akik lélekszakadva rohantak a szélrózsa minden irányába. Végül szegény medve egy szakadékba zuhant. A hegylakók elhurcolták az ájult Jeant, és arra gondoltak, hogy annak adják el, aki megnyeri a háborút. A keresztések lassan összeverődtek és folytatták az utat Bayazid serege felé. Az ütközet Bayazid győzelmével végződött.

Nagy győzelmi ünneplés volt a török táborban, amikor a hegylakók megérkeztek Jeannel. Bayazid rögtön megismerte Jeant, s így még jobb kedve kerekedett. A hegylakók 10 aranyat kértek Jeanért. Bayazid parancsot adott a hóhéroknak hogy minden hegylakót 10 egyenlő részre szeleteljenek. Amikor Bayazid éppen azon elmélkedet, hogy milyen halált szánjon Jeannak, nagyon rossz hírrel futár érkezett Ankarából. Timur Lenk, a rettegett tatár vezér, lovas hordájával betört a Török birodalomba, és fosztogatni kezdett. A hír Bayazidnak éppen annyira kellemetlenül érintette Bayazidot, mint azt, aki hasmenéssel kínlódna, útban az illemhely felé lábát törte. Történt ez pedig, akkor, amikor Európa, védtelenül, akár egy szűz a nászéjszakán, előtte feküdt. És akkor, hívatlan vendégként, ott-termett Timur Lenk.

Bayazid mérges hangú és fenyegető levelet írt Timurnak, amelyben „koszos disznónak” nevezte, és azt is kilátásba helyezte hogy annak szemeláttára fogja legújabb, tizenöt éves mongol hercegnő feleségét megerőszakolni. A levelet Bayazid Jeanra bízta, hogy eljuttassa Timurhoz, mert az ilyen üzenet közvetítőjének a legrettenetesebb kínzásokkal szoktak fizetni a címzettek. Jean is tudta ezt, ezért útközben átírta a levelet. Kihagyta a fenyegetéseket, és nagylelkűen, szabad rablást kínált Timurnak. Timur megköszönte Bayazid bőkezűségét, és kitartóan fosztogatta az útjába kerülő településeket.

Bayazid pedig majd szétrobbant mérgében, amikor Timur válaszát olvasta. Kénytelen volt Európa leigázását abbahagyni. Seregével visszatért az ázsiai földrészre, ahol súlyos vereséget szenvedett Timurtól.

Így aztán, köszönet Jeannak, Európa megszabadult a veszélyes hódítótól.

Strassburger Ferenc

1941 született Budapesten.

1967-ben Ausztriába menekült. Nyolc hónapi lágerben tartózkodás után, 1968-ban Svédországban kapott menedékjogot.

1971-1975 között a Lundi Egyetem társadalomtudományt tanult.

1975 óta svéd állampolgár. Több munkahelyen megfordult.

1982-től városi hivatalnok Malmöben.

Irodalmi pályafutása 1998-ban kezdődött. Első könyve 2002-ben jelent meg **Den svenska kontakten** címmel. Kalandregény

Ezután többnyire satirikus írásokkal jelentkezett. 2005-ben **I SÄPO:s tjänst** címmel jelent meg válogatás ezekből az írásaiból, amelyek

egyes vélemények szerint, a svéd kulturintelligencia normáival ütköznek.

Szívvvel-lélekkel a könnyed irodalmi műfaj művelője.

Kovács katáng Ferenc**Címnélküli versek**

1.

Az üres szavak
faltól falig guruló
mirelit borsószemek

üveges tekintetünk
fonnyadó gleccser-opál

fájdalmunk
szürke árny
kopár ágon didergő
károgó varjúsereg

felhők ráncaiból kipergő
magányunk
hópelyhek reménytelen tánca

*

karodba vész öleletlen testem
a vágy szikár csíkokat
vés homlokodra
konok tekintet, s a gerinc
mint sínpár közé szorított
felszabdalt góccok

szikkadt pórusokban
nyughatatlan álmod
sógyöngyöket érlel

lézerszike metszi
mérnöki pontossággal
egymás mellé
a legfájóbb pontokat:
szenvédésmező
a lazán összefércelt tájban.

2.

Így hát ez a lakás sem
az én otthonom többé
szerteszórt emlékeim
tapétadarabokkal
együtt szemétre hulltak

talán a falrések
őrzik féltett titkaim
karmolva altató
varázsos ujjaid

a kiserdő fái közt
hontalan-honos varjak
fekete serege
álomban sistereg

vállamon őseim
beteljesületlen
remélt álmai
hiába sóhajok

üres lakás
zsúfolt temető
a Morgóban
kivágták a fűzfát.

3.

Gondolom, az nem vigasztal
hogy magamban még
mindig többet beszélek
mit bárkivel

4.

Jön át a hídon
egy koldus elakasztja
mosolyt lehel rongyos kalapjába
s fut felém

Átér a hídon
tenyerében apró pihen
cinkosan rám kacsint
pénzt cserélt mosolyért

Rohanunk a parton
lépcsőn ugrándozva
boldog gazdagon
fillér kacsázik a vízen

Budáról jött
folyón, hídon, fillértutajon
tarajos habokon
nagy bánatomra.

5.

Feláll, körülnéz, jön felém
kezét vállamra teszi
hátam mögé néz, megy tovább
a távolból búcsút int
csókot lehel ujjaira
felém küldi, kérdem, nem felel
ha hallaná sem válaszolna.
Alakja egyre kisebb, törekenyebb
sosem felel, ha kérdezem.

Jön megint, arcom, karom
könnyedén érinti, leheletnyit
rám tekint, azonnal búcsút int
fut, rohan tovább, vállam közbenső állomás
megpihen, levegőt se vesz, mosolyra
biggyeszti ajkát

hajáról lesöpri a kamilla illatot
pördül s rebben: pillangó
katasztrófa hullám

Békítő szavak fékezik reptét
haragja fáradtan porba hull
visszanéz, mosolya a régi
jött-e, vagy mentében már
begörbült tér, az idő tengelye
földbe gyökerezik, napóra-pálcika árnya
liheg körbe, fut az idő s jön megint
integet, megérint, homlokon csókol
letörli ráncaim, nyakam köré
gyapjúsálat teker, kesztyűmbe fúj
melengeti, havat, vihart kavarr
tél bajszát tépkedi, zúzmarás
ágak mögül kacsint

Fázom, csontom zörög
talpam alatt országnyi tócsa
határok, kontinensek körös-körül.
Úgy becézem, leheletem
hideg, meleg, száraz, vizes
trópusi, északi, jövő, menő
feltűnő, eltűnő, távoli, közeli
ő, semmi más, nagy, kicsi
szorzatlan, felezhetetlen
betöltő, kitépő, a jó, a rossz
jelen, múlt, jövő, pont annyi, mint ő
két fél, de több mint egész
megfoghatatlan, féktelen
felnéz, föláll, felém tart
elbizonytalanodik

6.

Minden barátság egy darabkát
szakít belőle
mi marad nekem?

7.

Farmer feszül a combján
mint tüzes kályhacsó

8.

Gondolataiba süpped, vagy
csak elbóbiskol kicsit
szemét egyre keskenyebbre
húzza a délután lustasága.

Talpával pár ütemet koppant
a makulátlan fényes parkettára
egy dallam jutott eszébe
vagy csak szíve ütését mérte.

Zabhegyező, írja szálkás
betűkkel egy lapra
két kérdőjellel, majd áthúzza
jegyzetel mellé
sűrű sorokban, zárójelekkel

Magasabbra... fejezi be
így, három ponttal

9.

Arra fordítod arcod
hol a felhőtlen horizonton
Tarkovszkij szélfúttá
gabonatáblái hajladoznak.

Valaki vár ott rád
kerítésnek támaszkodva
távolba révedő tekintettel
alma lapul mindkét zsebében

A szamovár halk nótát serceg
aranyló lében fonnyadt tealevélről
darabka süvegukorra kortyolsz
kékmintás tányérból levet

Alma és dió a kosárban
tarka kendőbe tekert
feketekenyértéglá
asztal sarkán fáradt kucsmád

Aki rád várt
minden mozdulatod lesi
dió roppan ujjaid közt
olajos magva almaízbe fullad

Asztal alatt összeérő lábak
egymást kerülgető tekintetek

Elmenni sem könnyű
a kerítést támasztja újra
ki könnyeit visszatartva
rólad álmodott

Tarkovszkij lovai almát
ropogtatnak, az ajtó nyitva
a huzattal felhők tódulnak
kékfalú szobák zugába

Kihűlt a szürke napkorong
hideg párát sóhajt a nyírfák közé
puskás emberek üzik egybe
a felriasztott vadakat

Csahol, csattog és rikolt a táj
ág roppan a lábak alatt
a hangrobbanás határán
tollpehyekbe fullad a csend

Csatakos lovak kóstolgatják
a ládákból megbújt sötétséget

bagolyleste vak időben
sorban bandukolnak

Aki téged várt, egyre hallgat
a számovár kihűlt hitvesi ágy
dióhéj, morzsák
légy a süvegcukor torzón

Résnyire préselt fény
a behúzott ablaktáblák élén
egy sóhaj még átsuhan
mielőtt mindent elönt az éj

Csillagok tűzdelik az eget
tócsákról felpattanó
szikra fényzuhatag, csapdában
az idő, az álom, a csend.

10.

Arcod mindkét felét tartsd
ha csókot akarsz
Ütésre az egyik is elég.

11.

Szinte az utolsó pillanatban
miként napba fordítottad
az arcod, homlokod mögé bújt
egy csöppnyi félelem
s meglopta kedvedet.

Betoppant hozzád a sűrke rém
falrózsa-cseppek virítottak
a hívatlan vendég gomblyukában
már korábban bekukucskált
a réseken, kilesve mozdulataid

hálóingben lézensz egész
délelőtt, kávé kortyolsz
újságba bámulsz, firkálsz
az elkoszolódott széleken

A nap is benézett hozzád
nem talált semmi fontosat
kávéd, vajjas morzsád
cseppet sem érdekelte
Postás csengetett
két levél hullt az ajtórés mögé

Egy világ dőlt össze benned
álmaid heverték a kusza sorokban
összetörten, makulátlan fehér lapon
ránctaraskadt életed
szem-villám-villantásod
törölte volna minden betűjét
a kongó szavakat, fosztogató sorokat
A szürke rém könnyek között talált
hálóingben, papírlappal kezében
gondolataid a felhőket cibálták.

A másik levél, a bocsánatkérő
visszacsalta a kíváncsi napot
ablakodba, keresztülszúrta
rézsút a konyhát, cikázó porszemek
játékát filmezte áttetsző ruhádra.
Sófoltok kipirult arcodon.
Tudod-e, a keser-könnyek
gyöngykristályok lesznek
apró betétek gyűrűkbe
fülbevalókba. Délután kerítő álom
lopakodik nyomodba
új fények más ablakokban.

2005. Oslo

Wagner Nándor: József Attila

Szente Imre:

WAGNER NÁNDOR

A Magyar Írószövetség Tájékoztatójának áprilisi számából értesültem, hogy „a nagyváradi születésű, Japánban elhunyt Wagner Nándor szobrászművész egészalakos József Attila-szobrát a Petőfi Irodalmi Múzeumban mutatták be április 5-én. A bronzszobrot a művész özvegye, Wagner Chiyo asszony és az

Academia Humana Művészi Hagyatékát Ápoló Alapítvány Nagyváradnak adományozta. Az ajándékot Bíró Rozália Ibolya, Nagyvárad alpolgármestere és Tökés László református püspök vette át.” A tájékoztató következő számában egy fényképpel illusztrált beszámoló olvasható az április 29-i nagyváradi avatóünnepségről. Az alpolgármesternő beszédét, melyben mint „kedves vendéget” és a „város polgárát és új lakóját” üdvözli a költőt, teljes egészében közli a tájékoztató.

Régi, 40-45 éves emlékeket idéztek fel bennem e beszámolók, amikor a hatvanas évek első felében Wagner Nándorral együtt magam is a dél-svédországi hanglejtő egyetemi városkának, Lundnak lakója voltam. A lundni magyar egyesületben találkoztunk először, mindketten szerepeltünk mint előadók is. Rokonszenv és barátság fűzött össze bennünket e lundni évek alatt. Jártunk is egymáshoz, az én Gabriellám is jól megfért Dórával és a gyermekekkel. A feleségem barátsága még a férjem másfelé tájékozódása után is folytatódott. A házasságok válsága inkább szabály, mint kivétel volt az emigráció kezdeti éveiben. Még Lundban volt alkalom találkozni Nándorral és Chiyo nevű új asszonykájával; egy ilyen látogatásról számol be az alábbi írás.

Mint ahogy e szoboravatással kapcsolatban a művészről alig esett szó, előbányásztam régi kacetajaim közül ezt az írásos emléket, mely őt abban a két világ közt lebegő átmeneti fészekben mutatja be, ahonnan a világ másik végére szállt, hogy soha vissza ne térjen. Az írásnak van valami riport-jellege, annak is készült,

talán a stencillel sokszorosított stockholmi Északi Tudósító számára, de hogy megjelent-e még a lapocska megszűnése előtt, arra nem emlékszem. Úgy érzem, tartozom azzal egy régi barátnak, hogy ne hagyjam elkallódni ezt a dokumentumnak beillő riportot, ezért küldöm el a Helikonnak szíves közlésre.

WAGNER NÁNDOR SZOBRÁSZMŰVÉSNÉL

A külső kaputól, mely magától becsapódik a látogató után, félkör alakú, boltozatos folyosó vezet a belső udvaron át a nagy sárga házig. Valamikor a századfordulón épülhetett, mint a svéd egyetemi városka legtöbb bérháza, legalábbis az óvárosban lévők, mert a rohamosan terjeszkedő külső negyedekben naponta nőnek ki a földből a v ö r ö s t é g l á s m o d e r n méhkaptárak az örvendetes (vagy ijesztő?) gyarapodó lakótömegek számára. A sárga házra bizony már ráférne egy kis tatarozás, főleg a tetőtér alatti lakások vannak kiteve az időjárás szeszélyeinek.

A lépcsőházba nyíló zöldre festett ajtó mellett a falon kis fatábla: „Ateljé Wagner 5. vån” felirattal. Mivel a látogató rendszeren már úgysis ismerős a körülményekkel – idegen, egye-

dül, ritkán látogat ide; hivatalos kapcsolatokra, tárgyalásokra pedig ott a telefon – nem a tábláról tudja meg, hogy az ötödik (csak svédül ötödik, magyarul negyedik) emeletre kell felkapaszkodnia. Már az udvar végéről vetett fölfelé egy fürkésző pillantást („otthon vannak-e?”) a legfelső virágos ablakokra, melyek közvetlenül a tetőeresz alatt egy hosszú, bedeszkázott ablaksor végén villognak a napfényben. A bedeszkázott ablaksor a műtermet óvja a túlzottan tolakodó fény- és hősugaraktól; az emberi és művészi önkény a tetőn át engedi be őket, hogy szolgáljanak, ne pedig a szemet és a drága anyagot rongálják.

Elhaladva a földszinti napközi otthon előtt, a látogató sóhajtva vág neki a

nyolc-stációs tekergő lépcsőnek, mivelhogy lift nincs a házban. Pedig ugyancsak elkelve, nem is annyira a látogatók, hanem a fellelgyár lakói számára, akik nem csak magukat kénytelenek naponta ki tudja hányszor felvarázsolni, hanem súlyos vas- és gipsztömböket, agyagot s egyéb renyhe tömeget, mely passzív rezisztenciával tiltakozik az ellen, hogy messzebb vigyék a föld középpontjától.

Az utolsó fordulónál a lépcsőház hirtelen megvilágosodik: a tetők fölé értünk.

Fáradtsága jutalmául virágözön fogadja az érkezőt; a lépcsőfokokra helyezett cserepekben buján díszlenek a zöld minden árnyalatában és egyéb színekben pompázó növények. Az utolsó métereket ilyen díszsorfal közt teszi meg a látogató, mint a maraton győztese. De egyéb is várja, nem csak virág: mindenféle meghitt öreg kacat, kocsi-kerék-veterán, miegymás, lát-szólagos rendtelenségében is meleg, otthonos hangulatot árasztva. Már itt „ante portas” szembetűnik, mint szolgálja itt minden a lélek felderítését, könnyű lebegésbe hozását, hogy köznapni vaskosságából, renyhességéből kimozdítva alkalmassá tegye a szépség befogadására.

A lelki egyensúlynak e tühegyen lebegő változata jellemzi a fellelgyár két lakóját is. Hogy az ilyen „könnyű egyensúlyt” mily

nehéz munkával s eltökéltséggel lehet csak kialakítani, az különösebb pszichológiai előképzettség nélkül is világos: szenvedés az ára, mely a lélekről, ha nem törekény az anyaga, a „magja”, lekoptatja az egyensúlybontó kinövéseket, mégha mégoly szívós gyökerekkel nőttek is hozzá, mégha mégúgy vérzik is utánuk.

Hogy az ember társat találjon e lebegő egyensúly megvalósításához és tartósításához, az már igazán a szerencse dolga. Tudvalévő, hogy ketten szemtől-szembe egybekapaszkodva s hátradőlve sokkal biztosabban megállnak lábujjhegyen, mint a magános ember. Persze bölcsesség is kell hozzá, hogy a hátradőléssel járó különállást, az egyéniség függetlenségének megőrzését mindketten jóváhagyják, se önzés, se hatalom- s birtoklásvágy ne zavarja meg kettősüket – vagyis olyan ösz-

tönök, melyek lényeges szerepet játszottak a fehér ember, a „fausti ember” világának és kultúrájának fejlődésében. Azok, akik e sárga háznak eresze alatt fészket raktak, kívül élnek a verseny és önzés világán, vagy legalábbis módjukban van ide menekülni előle.

Évek óta ismerem ezt a két embert, de ma is friss csodálkozással nézem őket. Igen, még mindig „lábujjhegyen állnak” és hátradőlnek, egymás szemébe nézve.

Egyik sem akar lazítani az ujjak fogásán, de egyik sem tesz kísérletet a szemtávolság csökkentésére sem. Az erdélyi magyar férfi és a japán nő nemcsak az agyag, acél és az ecset művészei, hanem életművészek is. A nő halk, finom stílusa egy ősi kultúra nevelési rendszerének tökéletességét dicséri, a férfié... Azt csak Isten tudná megmondani, mi mindenem kell egy magyarnak keresztülmennie, míg nem-

csak megérzi, de meg is éli a japánok bölcsességét. Japánná változóban van? Az sem volna lehetetlen. Csodálatos az erdélyiek mimikrije, ha legbelsőbb énjüket kell óvniuk vele. Ki ismerte volna föl Körösi Csoma Sándort a lámaköntösben? Itt azonban másról van szó: két kultúra koegzisztenciájáról a svéd környezet semleges erőterében.

Emlékszem Wagner Nándorra ismeretségünk első korszakából. Tagbaszakadt volt és bozontos, mint valami Neptunus. Elválhatatlan barna bőrkabátja zsíros falat lett volna holmi ostromlott és kiéhezettett városban. Dőlt belőle az anekdóta, a hahota és a pipafüst. Ez már itt volt, Lundban, de ő még egyre a régi Wagner volt, aki odahaza vállalatokkal, pallérokkal, minisztériumokkal győzködött egy múzeumért vagy könyvtárért (mert épített is, nemcsak mintázott és festett); az a Wagner, aki bronzba öntötte a kommunizmusnak is az öklét mutogató József Attilát. Már akkor is, otthon is széles skálán játszott: mekkora távolság van például a Jászai Mari-térre készült eszterlánczó gyerekek és a döbbenetes Korpusz vagy Pieta közt! Ez az ember tudott harcolni – anélkül, hogy embergyűlölővé vált volna valaha is.

Mikor itt megismerkedtünk, ez a Wagner már csak külsőségeiben volt ugyanaz. Az erdélyi mimikri kitűnően működött még, bár a küzdő karok már légüres térben csapkodtak s az alkotott művek, képek-szobrok mély kétségbeesésről árulkodtak.

Az összeomlás elkerülhetetlen volt, ami nem utolsó sorban a nyugati magyarság bűne és szégyene. Sajnos, az újjászületésben, a főnix feltámadásában viszont alig van része a nyugati magyarságnak. Mint annyiszor, ez esetben is rosszul vizsgáztunk: lelki, erkölcsi, anyagi támogatás a hangosaknak s érdemteleneknek jutott, míg az értéket veszni hagyjuk. Semmi se ment föl e vád alól, ha lelki vigasz volt is néhány hű barát helytállása, együttérzése.

Ez a férfi, aki-
vel itt az aprócska
konyha asztalkájá-
nál ülök, mégsem
kelti egy megtört
ember benyomását.
Csak más, egészen
más. Nem csak
jólápoltsága, vá-
lasztékos öltözése,
csöndes, higgadt
beszéde teszi a kül-
lönbséget; bár két-
ségtelenül sokat
jelentenek a külső-
ségek, főleg ha
azok a lélek levet-

hetetlen gúnyájává, szinte bőrévé lesznek, amit a japánok mesterfokon sajátítottak el.

Pálcikákkal eszegetjük Chiyo asszony remekléseit, én, némi kínlódás után szíves engedelemmel, villával. Hárman vagyunk, de a konyha tele van emberrel és hát bútorral is, bár az asztalkán kívül csak néhány alacsony szék van benne. Csodálatosképpen mégis rengeteg a hely: még egy függőkertre is telik töménytelen lecsüngő virággal, sőt egy másik „függőkertre” is, amelynek madárcsontváz-szerű építményre helyezett számtalan polcocskájáról biztos kézzel szed le a háziasszony poharat, edényt, fűszeres tégelyeket, mindent azonnal megtalálva. Nézem a mester ápolat, szinte nőiesen kicsiny kezét: itt mindent ez a kéz faragott, még a műteremben az állványokat, a szerszámnyeleket is, melyek úgy simulnak a tenyérbe, mintha hozzánőttek volna. E kéz akaratának engedelmeskedik az anyag, nem csak az agyag és a gipsz, hanem a gránit és az acél is. A kéz nélkülözhetetlen segítőtársa a szem, mely előre látja a megoldást, az egyensúly feltételeit, mielőtt a kéz csak mozdulna is.

Ha egyetlen szóval akarom jellemezni a wagneri szobrászművészetet, az „egyensúly” jut eszembe. Az eddig elmondottakból is világos lehet, hogy ez a a kulcsszó nem pusztán mesterségbeli, művészi programot takar: életprogram is, mondhatnám létkérdés, az önkifejezésnek, önmegvalósításnak egyetlen módja.

Amellett persze kihívás, izgalmas feladat is, szellemi játék, s attól kezdve, hogy víziója felmerült az agyban, rögeszmévé válik, melynek érlelése, valóra váltása éjt-napot kitölt, hetek, hónapok szállnak észrevétlenül tova, méterszám telnek meg a letépett papírlepedők gyökjelekkel, logaritmussal, integrállal, hogy végül parabolikus és egyéb raffinált hajlású csiszolt felületekként valósuljanak meg rozsdamentes acélban vagy fekete gránitban, a művész kedvelt anyagaiban.

Pereg a vetítőgép, a szobrász nélkülözhetetlen segítőtársa. Előttünk a vásznon

egy emberforma kolosszus forog, hajladozik, tenyerein dobálva a világmindenséget: két fénylő acélgömböt, melyek a vonzás és taszítás láthatatlan kötelékében kerülgetik egymást, életre-halálra kiszolgáltatva a kinyújtott jobbkar szeszélyeinek. Mi lesz, ha leejti? Szorongva nézem,

mintha magam ülnék a síkos felületen bogárrá zsugorodva. Felséges ez a Bohóc és rettenetes, nincs semmi komikus benne, sem alakjában sem mozdulataiban, bár bő bugyogó löbög ferdére csavart derekán s garabonciás köpönyeg röpköd a vállain. Mozdulatai szélesek, színpadiasak, mint egy bikaviadoré. „Stabilja” az egyik nadrágszár hegyes csücskével kötődik a talpazathoz, „mobilja” pedig, derekától fölfelé, mintha tű hegyén imbolyogna, mert a legkisebb szellő is meg tudja perdíteni többmázsás acéltömegét. De mi lesz, ha szélroham éri, ha vihar cibálja? Semmi gond! – nyugtat meg a művész – a felületek úgy vannak konstruálva, hogy az erős szél lefékezi, ahelyett hogy felfokozná a forgás sebességét.

Ez a Bohóc a Nagy Mű, a lundi évek csúcsteljesítménye. Ha ez egyszer méltó helyére kerül, valami nagyváros betontömbjei közé egy térre, meghökkentő mementóként az önfeledt hangyanyüzsgés közepett, hogy egyfelől lehazudott félelmeket hozzon felszínre, másfelől fölényes, csakazértis-optimizmust ébresszen, akkor alkotója neve országszerte ismertté válik, évek nyomorúsága, küszködése meghozza végül a gyümölcsét. Egyelőre azonban két darabban hever a Bohóc, nylonba csavarva, s majdnem a felét elfoglalja az apró műteremnek. Ha kikerül

innen, árából új műterem varázsolódik, s talán valóra válik az emigráns-álom is: kertes családi ház Lundban vagy egy másik svéd városban.

Svédországban akar maradni? – Igen, ha már annyi évet töltött el itt; ideköti különben családjá is, gyermekeiről itt tud legegyszerűbben gondoskodni. Meg aztán szinte mindegy, hol él az ember, ha a munka tölti ki életét, s módja van tervei megvalósítására. – S van módja? – A művész határozott igennel válaszol. A megrendelő elképzelései, a helyi adottságok, a költségkeret: mindez korlát ugyan,

de nem béklyó, mint ahogy a reneszánsz művészeit sem bénította meg. S a demokratikus Svédország megyei és városi hatóságai nem rosszabbak az apró itáliai fejedelemségeknél, melyek a reneszánsz művészeit dolgoztatták. Sok jóindulattal, emberséggel találkozott az egyszerű munkásból lett

vezetők részéről. Nehezebb az eset az

„akadémikusokkal”. Vajon mi vehette rá a Művészkamarát, mely ebben a kispénységű országban nem kevesebb mint kétezer tagot számlál, arra a szűkkeblű döntésre, hogy – alig pár hete – elutasítsa Wagner felvételi kérelmét? A hivatalos elismerés egyre késik hát, szívósan és anakronisztikusan. Mert hogy lehet visszautasítani egy szobrászt, akinek már tizennyolc szobra áll Svédország különböző városaiban? Az akadémikusok ítéleteiben s azoknak titkos indítékaiban máig annak a Svédországnak áporodott levegője kísért, amelyre Strindberg már 1870 körül kiöntötte epéjét.

Milyen hátrányokkal jár ez a döntés? – Nem vehet részt állami s egyéb nyilvános pályázatokon. És hát az anyagi hátrányok: nem kaphat ösztöndíjat – ez bizony súlyos akadály. Megnehezíti, hogy lépést tartson a kor művészetének áramlataival, mert nincs módja személyesen fölkeresni a világ nagy gyűjteményeit, alkotóit. De itthon is érzékenyen hiányolja a szakszervezet védelmét; kénytelen munkát vállalni a megszabottnál jóval alacsonyabb honoráriumért, hogy egyáltalán dol-

gozhasson. Márpedig ez a legfontosabb: voltak idők, amikor éhkoppot, nyomort is vállaltak érte a művészek. Erre azért mégsem kerülhet sor manapság, de megesis bizony, hogy egy hajszálon függ a másnapi ebéd, s bizonytalan az elkövetkező hónapok kenyere. A svéd kispolgár, míg családjával sétálva Wagner alkotására vet egy pillantást, gyönyörködve a szökőkút szellemes játékában, aligha hinné el, hogy alkotója, mindent összeadva s kivonva csak egy-két koronás órabérért dolgozott, ötödéért egy segédmunkás órabérének. Pedig a szobrász a saját zsebéből kénytelen fizetni nemcsak a segéd-, hanem a jóval borsosabb szakmunkási órabé-

reket az öntőknek és a szállítóknak. Szerencsére olykor jobban üt ki az „üzlet”, és hát a művész is tanul a magakárán legközelebb.

A vetítógép fénycsóvája most egy másik bohócot ugrat a színre: ez már aztán valóban nagy kópé. S már nem is a

műterem foglya. Oscarshamn városában van ugyanis felállítva egy körbezárt téren, ott folyik nonstop műsora az arrajárók szórakoztatására: „élőben” láthatják, amit mi a vásznon. Mintha ebben a pillanatban pattant volna fel varacskos kőtalapzatára, oly hanyag eleganciával „mozog”. Egyszerre három végtagja van a levegőben, mellén és térdein egy-egy labdát egyensúlyoz. Ahogy körüljárjuk, változik egész tartása s arckifejezése, eltűnik csúfondáros fintora, de még az a tökéletes kiegyensúlyozottság is, amit elülnézetből szuggerál; oldalról-hátulról meglepődve észleljük, hogy a bohóc leugróban van a köről, s ha el nem kapja valaki, beleveti magát a tátongó ürbe, fügét mutatva a nagyérdemű közönségnek.

A Stockholmtól északabbra fekvő Gävle városka szökőkútja körül négy meztelen figura táncol, acéltették villog a fényben, még borús ég alatt is. Lábujjaik közepe majdnem összeérnek, törzsük hátrafeszlül, karjaikkal fejük fölött kaszálnak, mintha ebben a pillanatban rebbennének szét a feltörő vízsugarak elől.

Eslövben két műve is áll, kút mind a kettő. Az egyik felett egy pompás liba terjeszti négy méteres acélszárnyait, s míg vaskos, rút lábai a kőtalapzatba karmol-

nak, nyaka és magasra nyújtott csőre mintha el akarna szakadni testétől, fájdalmas sóvárgással egy tisztább világ felé. A liba a tisztaság jelképe – magyarázza a művész. A másik kút még jobban tetszik nekem; ezen nincs figura, csak két, egymást részben fedő, kagyló alakú medence, üvegszerűen átlátszó vízfüggönyökkel. A szerkesztés igazi csodája ez a két vízfüggöny, s minden tablettánál hathatósabban nyugtatja az idegeket. Kell is: az idegbetegek kórházának ablakai alatt áll.

A lundi temetőben is van egy wagneri acélangyal, félig felszállóban kőtalapzatról. Madárfeje és felkiáltójel-szerű szárnyai vörösen izzanak fel az alkonyi nap-sugaraktól. A holt madár az egyik, lefelé nyújtott kezében s a diadalmasan ég felé repeső a föltartott másikban elárulja, hogy Wagner nem riad vissza ősrégi, egyszerű szimbolumok alkalmazásától. Hagyománytisztelő modernsége inkább Rodin-ra emlékeztet, mint Henry Moore-ra, akit minden idők legnagyobb szobrászának tart.

A megrendelések zömben mellszoborra szólnak. A szobor-portré kedvelt műfaja és erős oldala a művésznek. Különösen a száj ívének más-más szögéből nézett változataival ér el meglepő hatásokat s tud kifejezni „kettős jellemeket”. A műteremben Gomélius prépost portréja szolgálta erre szemléltető példát.

Terpeszkedik ott egy óriási makett is, mely az utóbbi hónapokban a mesternek szinte minden idejét magának foglalta le, olykor napi tizenhat órát is. Hosszan elnyúló modern kórház-pavilonok közé három hatalmas játszótér és vízmedence van konstruálva, a célszerűség és az esztétikum igényeit a legmesszebbmenően kielégítve. Nem mindennapi feladat; bátorság kellett elvállalásához és nagyfokú leleményesség a kivitelezéshez. Egy megyei önkormányzat a megrendelő. A pavilonok jövőendő lakói szellemi fogyatékosok, nekik készülnek a játszó- vagy jobban mondva gyakorlóterek. Jární tanulnak, színes lámpák irányításával közlekedni, lépcsőt használni, labdát lyukba gurítani vízszintes és ferde felületeken. A vízzel ismerkednek, a bokáig érőből fokozatosan mélyebbe merészkedve. Apró feladatok – nekik óriásiak – várják őket mindenütt, úgy konstruálva, hogy a leggyengébb is átélje a siker jutamát, de a legügyesebb se túlságosan könnyen. Szerteágazó előtanulmányokat, pszichológiai, pedagógiai, orvosi könyvek átböngészését igénylő terv ez. Hogy mi mindenben kell szakembernek lennie egy szobrászművésznek, ha magyar!

Ez a művész nem fél a munkától, merészen vág bele új területek meghódításába. Holtig tanul, mint a jó pap. Őszintén kívánjuk neki, hogy mai rugalmasságát, mely a lelki egészség biztos jele, a jövőben is megőrizhesse, főképpen pedig azt, hogy sok fáradozását, kísérletezését, befektetését végre méltó siker koronázza.

Wagner Nándor további munkáinak színes képeit lásd a Képtárban

Faludy Malmőben

A Kárpát-medencében, de a nyugaton élő magyarság körében is jól ismert és tisztelt Faludy György. Kanadában találkoztam vele először amikor meghallgattam előadását a Torontói Egyetemen. Villon balladáinak átköltésével lenyűgözött.

Torontóban, ugyanabba a társaságba jártunk. Kosaras Pufi, a torontói magyar tévés és lapszerkesztő is ott volt, ha Budapestre jön, mindig felkeresi a Nagy Mestert.

Faludy kalandos élete során megfordult Marokkóban, az Amerikai Egyesült Államokban, Angliában, Olaszországban, Franciaországban és többek között Svédországban is.

2005 nyarán Malmőben „összetalálkoztam” Faludy Györggyel, egy kedves, svéd-magyar barátnőmnél, Stefán Évánál.

Stefán Éva és férje Gyula, a nyolcvanas években, elmélyült levelező barátságban volt a Torontóban élő jeles költővel, akinek verseit betéve tudták. A *Levelek az utókorhoz* című 1975-ben Torontóban kiadott verseskötetének szerzői példányát, Faludy György dedikálva küldte számukra. Stefán Éva, vitrines szekrényének főhelyén őrizte a leveleket és a verseskötetet. Nagy értéként mutatta nekem. Mert hogy az is! A XX. század egyik legnagyobb költője Faludy György.

Ideje volna, hogy életműve szerepeljen a magyar tankönyvben! Kítettetései számosak, de ez volna az igazi elismerés.

A Kanadai Québeci Bushops Egyetem díszdoktora lett 1983-ban, Kossuth-díjas 1994-ben. Budapest díszpolgára 1996-ban. Aranytollas újságíró 2000-ben. (MŰOSZ 2000) Torontóban 2005-ben, 95 éves születésnapján teret neveztek el róla, lakóháza emléktáblát kapott. Még hosszan sorolhatnánk tragédiákkal, komé-

diákkal teltett izgalmas, színes élete állomásait, elismeréseit...

Faludy negyvennégy évet emigrációban töltött. 1938-ban Franciaországba emigrált, 1943-45-ig az amerikai hadseregben szolgált. De 46-ban visszatért Magyarországra. A magyar proletár diktatúra azonban Faludynak sem kedvezett. Koholt vádak alapján a recski internálótáborba hurcolták. Kőfejtésen kellett dolgoznia. Recskén is írt. Fejben írt verseit rabtársai is megtanulták.

1953-ban szabadult. Majd az 56-os levált forradalom után ismét emigrált Londonba. Élt Firenzében és Máltán, majd a kanadai Torontóban.

1989-ben az ősi föld ismét hazahívta.

A Szellemóriás ma is aktív és termékeny.

És ehhez nem kis mértékben hozzájárul Múzsája, felesége a szép, szőke huszonnyolc

éves Fanny asszony, aki maga is költő, fordító, de gondos háziasszony, sikeres menedzser, koordinátor.

Budapest belvárosában, egy ínycsiklandó vendéglőben, a Ferenc körüli Gombás Étteremben beszélgettünk - pikáns emuhús és az emuhúshoz ajánlott fűszeres emubor, zamatos vörösbor mellett. Faludy a 95 éves költőfejedelem ugyanis szereti az életet, a jó evést, a jó ivást, a szép asszonyt, nemcsak a szellem, hanem a test örömeit is. Szívesen kirándul a jó ízek ösvényein.

Stefániaival, nagy
nerekkel:
Faludy Malmó
Torontó, 1980

- Valójában milyen igazi örömeink és szépségek vannak ma az Ön életében?

- A szépség bennem van. A sok szép táj, a sok szép város, amit láttam. Ha összeraknám, nagy, színesen szép képeskönyv lenne. És egyre inkább az a törekvésem, hogy csak az élet szép oldalait lássam, és csak a szépre emlékezzem. És megbecsüljem a kis örömeinket is. Például hetvennyolc éve okoz örömet a cigaretta, és az is több évti-

zede, hogy se nyáron, se télen nem hordok zoknit, s így szabad a lábam... Utánozva a Nobel-díjas Einstein Albertet, a modern fizika egyik legnagyobb alakját, a relativitás elmélet kidolgozóját, akinek előadásait hallgattam 1945-ben Berlinben. Csíkos nadrágban, fekete lakkcipőben mezítláb tartotta előadásait...

- *Hogy talált rá Kovács Fannyra?*

- Megmutatta nekem a verseit. Kedves volt. Még virágot is hozott. Először tiltakoztam az érzés ellen, de megszerettem őt, beleszerettem.

- *És Ön, Fanny! Nem félt fiatal életét hozzákötni a nagy múltú, nemzetközi hírű költőfejedelemhez?*

- Életem legboldogabb időszakának érzem, hogy vele, mellette élhetek.

- *Mi házassági szerződésük alapja, ars poeticája?*

- A szeretet, az együttgondolkodás. A korkülönbség és minden látszólagos ellentét ellenére, tiszta szívből szeretjük egymást.

- *Mindketten költők. Hogyan látják, hogy látja Faludy György a költészet szerepét a mai rohanó világban, illetőleg Magyarországon?*

- A XIX. , s a XX. században a magyar költészetnek politikai szerepe volt. Petőfi, Vörösmarty, Ady ostromozták a fennálló rendet. A szovjet diktatúra idején én Sztálin 70 éves születésnapjára írtam verset a diktátor ellen.

Ma a költészet nem igen figyel a politikára. A pénz hajszoló világ pedig nem ér rá verseket olvasni.

- Faludy György világpolgárnak is nevezhető. Miért tért vissza újra és újra Magyarországra?

- Egyszerű: Magyar költő vagyok.

- Melyek további tervei?

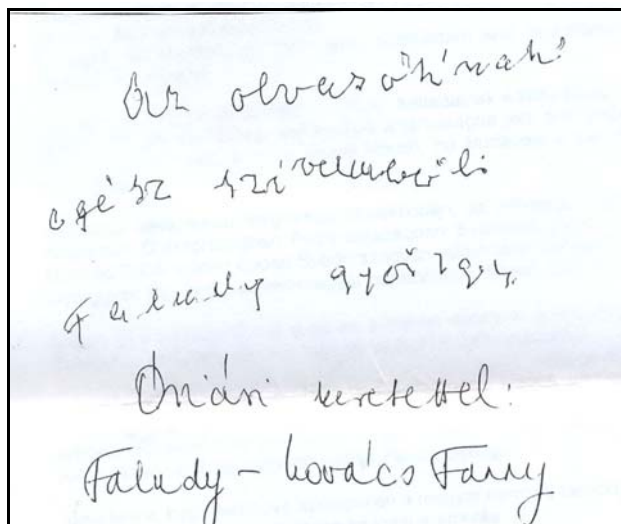
- A Pokolbéli vígnapjaim című önéletrajzi művemet folytatom, és kiteljesítem életrajzomat 2004-ig.

- Mit üzennek a skandináv magyar olvasóknak?

- Bár nehéz, de tartsák meg, őrizték meg magyar nyelvüket, magyar kultúrájukat. Azt a magyar irodalmat, amire méltán büszkék lehetnek, büszkék lehetünk.

Szalontai Éva

Kézírásuk:

Az olvasóimnak egész szívemből:

Faludy György

Óriási szeretettel:

Faludy-Kovács Fanny

Wagner Nándor: Chiyo

KALEVALA

Sente Imre fordítása

HETEDIK ÉNÉK

Väinämöinen Pohjolában. Pohjola úrnője ígéretét kap a Szampóra

Vének véne Väinämöinen tengér térein verődött fenyőtörzs gyanánt forogva, hullott szálfaként haladva hosszú hat nap egyhuzamban, ugyanannyi éjén által. Víz előtte, víz utána, tiszta ég feszült fölötte. (8)

Úszott két unalmas éjjel, hosszú két nappal kitoldva, haném a kilencedikén, nyolc keserves nap nyomában végre mégis megsokallta: elkeseredett erősen, lábáról lévőlt a körme, ujjperecei lőtörtek. (16)

Akkor véne Väinölä-nek maga mondta, fölfelelte: „Jaj nekém, szegény legénynek, jaj szegény legény fejének! Mért hogy otthagytam honomat, szeretett szülőházamat, hogy itt ödöngjek örökre, hónapokig hánytorogjak prédául pogány szeleknek, játékul heves haboknak itt e végtelen vizekén, beláthatatlan lapályon! Az Isten hidege megvész, darvadozom és didérgök; nem szoktam habokba háltni, víz lapályain lakozni. (32)

„Már nem is tudok tanácsot, hogyan létézsek, hogy éljek ebben a keserves korban, nyomasztó nyomorúságban. Szállást építsek szelekre, házat hullámok helyére? (38)

„Ha szélre tészem tanyámat, szélben támaszt nem találok; házamat habokra rakva: vad vizek viszik magukkal.” (42)

Lappföldről madár közelgett, sasmadár került keletről. Ném lehet nevezni nagynek, de nem is nagyon kicsinynek: egyik szárnya vízben szántott, másik az eget söpörte; tengერben fürödt a farka, szirtén csattogott a csőre. (50)

Levegőben lengedezve, nézelődve-forgolódva vette észre Väinämöinent hátán tengeri haboknak. „Embér, mért vagy ott a vízben, hogy kerültél a habokba?” (56)

Vének véne Väinämöinen szóval mondta, válaszolta: „Én azért vagyok a vízben, hullámokba úgy kerültem: hajadont akartam hozni Északról, az éj honából. (62)

„Hajtottam sebés-haladva végig a vizek csapáin. Némelyik napon azonban, valamelyik virradattal, Luotala öbölbe lépve, jutva Joukola folyóhoz kilőtték lovam alólám; valójában rám vadásztak. (70)

„Belefordultam a vízbe, tenyérral habokba hulltam, hogy szelekkel szédüléggjek, hullámokon hánytorogjak. (74)

„Szél szabadult rám nyugatrul, vad vihar vonult keletről; messze elsodort magával, part közeléből kihordott. Itten senyvedtem sokáig, naprul-napra, éjrül-éjre, itt e végtelen vizekén, beláthatatlan lapályon. Nincsen sejtelmem sè róla, föl sè foghatom eszémmel, hol s mitől lészèn halálom, mi végez velem korábban:

vajon éhén kell-é vesznöm, avagy hullámokba halnom?” (88)

Ég madara erre mondta: „Föl sē vėdd, fejed sē fájjon! Hanēm hátamra kapaszkodj, tapadj szárnycsontom tövére! Majd kiviszlek én a vízből, ahová akarsz, odáig. Nagyon emlékszem a napra, régi boldogabb idődre, Kalevát mikor művelve, Osmola vadonát vágva nyírfát hagytál nyődögélni, karcsú törzsit megkímélted madaracskáknak megülni, megpihenni jómagamnak.” (102)

Vén Väinämöinen e szóra fölveté fejét a vízből, tengérből kikászolódtott, horgadott habok öléből, sasmadár hátára hágott, telepődve szárnytövére. (108)

Sasmadár pedig megindult, Väinämöinent vinni kezdte, szállt vele szelek csapáin, útján friss fuvallatoknak, oda Észak ormaira, szomorú Sariolába. Väinämöinent ott léteve maga félröpült magasra. (116)

Ott sírt, ott rítt Väinämöinen, panaszkodott a parton, mérhetetlen tengér mellett, mélynek még nevét sē tudta. Sebékkel borítva bőre, szörnyeteg szelek nyomával, csúnyán szaggatva szakállá, haja csapzottan csomókba'. (124)

Két-három napig kesergett, ugyanannyi éjén által. Ösvényt nem talált e tájon, merre induljon még innen, hogy honába visszatérjen, jól ismert vidékre jusson, szeretett szülőhonába, oltalmazó otthonába. (132)

Pohjolának csöpp cselédje, haloványszínű hajadon vetélkedett volt a nappal, vėrsėngėtt a holdvilággal egyidőbeni kelésre, hajnali fölébredésre; maga még még is előzte napnak-holdnak fölkelésit, kakasnak kiáltozását, tikfinak fölserkenésit. (142)

Gyapját nyírta nyolc juhának, kilenc birkát megkopasztott; ványolt gyapjából darócot, posztót kallózott belőle nap kelésénél korábban, virradatot még sē várva. (148)

Aztán asztalát sikálta, háznak földjét fölsöperte vékony vesszősöprűjével, leveles nyírág-nyalábbal. Szemetét rakásba szedte, rézvėkácskájába rakta; ajtaja mögül megindult, végigmént vele a kertén, ki az udvar túlfelére, szántó széléig cipelte. Ott megállt, magát kifújta, erre-arra nézelődve. Vízről hangos sírást hallott, panaszkodást a partrul. (162)

Lódult lėlkendėzve vissza, nagyszobájukba szaladva. Alighogy beért, beszélt, jelentette házba jutva, hogy rívást hallott a vízrűl, kesergést tavon kėrésztűl. (168)

Louhi, foghíjas fehérnėp, Pohjolának asszonyanyja fűrgėn udvarára ugrott, kiskertajtóba kiállott, hallgatott, fűlét hėgyėzve. Szóval mondta, fűlfelelte: „Nėm gyerėksírás e sírás, nėm is nėmbėr jajgatása: bajszos bajnoknak rívása, szőrős szájunak siralma.” (178)

Ladikot lőkött a vízre, hármashajlatút habokra. Maga állt neki evezni, lankadatlanul lapátolt Väinämöinenhėz evezve, jutva jajgató daloshoz. (184)

Ott sírt, ott rítt Väinämöinen, Uvantolai üvöltve folyó mēnti rossz fűzesben, kutyacserėsznyės csalitban. Szája mozgott és szakállá, mēgmerevėdėtt az álla. (190)

Észak asszonya azonban szőlongatta ily szavakkal: „Bajban vagy, bolond apó-

ka, lám, idegènbe vetødve!” (194)

Vénék véne Väinämöinen fejét akkor fölvetette, maga mondta, fölfelelte: „Bizony, én is észrevettem, hogy idegènbe vetødtem, mindenképpen más világba. Jobb volt helyzetem hazámban, többre tartottak honomban.” (202)

Louhi, északi nagyasszony szóval mondta, fölfelelte: „Szabad kérdenem szérényen, tudakolnom tisztétell, kiféle-miféle kelmed, mily nevezetës nagy embër?” (208)

Vénék véne Väinämöinen így felelt neki szavára: „Emlégettek egykor engèm, hajdan híreltek dalosnak, esték edésítøjének, völgyeket vidámítónak arra Väinölä vidékin, Kaleva kies határin. Már e mostani nyomorban alig ismerék magamra.” (218)

Louhi, északi nagyasszony intette ilyen szavakkal: „Emelkedj a sárbul, embër, immár indulj új irányba, beszámolva bánatodról, megõtörténteokról mesélve!” (224)

Embèrét így engesztelte, síró kedvèbøl kivette, aztán csónakába csalta, fektette ladik farába. Majd lapátját mëgragadva evezøhelyére hågott, evezett egész hazáig, vendégét a házba hívta. (232)

Kièhèzèttet ètette, átázottat szárogatta, tagjait kenøccsel kente, balzsammal-borogatással. Sikerült is helyrehozni, régi formájába rázni. Akkor kérdèzgetni kezdte, maga mondta, fölfelelte: „Mért zokogtál, Väinämöinen, mért sírtál, Uvanto sarja ott az embèrtelenségben, tengër pusztá partja mellett?” (244)

Vénék véne Väinämöinen válaszát így adta vissza: „Van elég okom panaszra, szánandø szomorkodásra. Vízben senyvedtem sokáig, habok hátán hentèrègtem ott a végtelen vizekèn, beláthatatlan lapályon. (252)

„Azt siratom, míg csak élèk, míg bennem lakik a lélek, hogy elhagytam szép hazámat, szüløföldembøl kifogytam, idegèn kapukra jutva, idegènèk ajtára. Még a fák is engèm marnak, fenyøszálak engèm szidnak, nyírèk engèmét nyøgetnek, égèrèk belèm botolnak. Csak a szél sziszèg szokottan, mëg a nap nèm ismeretlen itt e mostoha mëgyèben, vadidegènèk vidékin.” (266)

Louhi, északi nagyasszony így felelt neki szavára: „Nè rfj annyit, Väinämöinen, sírdogálj, Uvanto sarja! Mèglèsz mindènèd minálunk, itten jó nekèd idøznød; jól lakhatol itt lazaccal, szelni van szalonna bøven.” (274)

Vénék véne Väinämöinen válaszát így adta vissza: „Mind kutyába mén az étel idegènbe, íze sincsen. Nagyobb úr az embër otthon, a magáèban magasabb. Ègyszer engedje az Isten, könyørgèsèmet követve, hogy honomba visszatérjek, szeretètt szüløházamba! Otthon édèsebb a víz is nyírfahejbockor nyomábul, mint idegènben a mëzsør, adják bár aranykupábul.” (288)

Louhi, északi nagyasszony azt felelte erre néki: „Nos tèhát mi lèsz jutalmam, ha eljuttatlak hazádba, mezeidnek mëzsgyéjère, fèrdøházad ajtajára?” (294)

Vén Väinämöinen felelte: „Tè mondd mëg, mi légyèn ára, hogy hazámba visszajuttatsz, mezeimnek mëzsgyéjère, hallani honi kakukkom, madaram kiáltozást. Aranyat akarsz süveggel, vékára való ezüstöt?” (302)

Louhi, északi nagyasszony szóval mondta, fölfelelte: „Nëm addig a', Väinämöinen, idõtlen idők tudósa! Nëm akarom én aranyad, ezüstödért sëm esengök: aprónép örül aranyak, ezüst cséngőnek csikócska. Szampót szerkesszél, ha értéd, tarkatornyosat kovácsolj hatyú tollának hëgyébül, borjatlan tehén tejébül, égyetlenëgy árpaszëmbül, nyári birka bundájából: akkor mëgkapod léányom fáradságodnak fejében, hazajuttatlak honodba mëgszokott madárdalodhoz, kakaskukorékoláshoz, mezeidnek mëzsgyéjére.” (322)

Vénëk véne Väinämöinen szóval mondta, fölfelelte: „Szampót nëm tudok csinálni, tarkatornyost fabrikálni. Hanëm juttass el hazámba: küldöm Ilmari kovácsot. Mëgépíti majd a Szampót, tarkatornyosat kovácsol, szëlídígteti szüzeckéd, lányodnak öröme lészën. (332)

„Az ám a kovács, de milyen! Mestërsëgit szörnyen érti: ő boltozta bé a mënnyet, tetejét kikalapálta ëgy nyomát së hagyva rajta kalapácsnak és fogónak.” (338)

Louhi, északi nagyasszony így felelt neki szavára: „Ën annak adom léányom, idës gyermekëm igërëm, ki a Szampót mëgcsinálja, tarkatornyosat kovácsol hatyú tollának hëgyébül, borjatlan tehén tejébül, égyetlenëgy árpaszëmbül, nyári birka bundájából.” (348)

Fölszërszámozta fakóját, sárgáját a szánba fogta, kikísërte Väinämöinent, beleültette kasába. Száját akkor szóra nyitva még a lëlkére kötötte: „Föl në vesd fejed a szánbul, búbodat alábocsássad, míg lovadnak lába bírja, míg nëm száll alá az alkony. Mert ha fölvetëd fejedet, búboddal kibújysz a szánbul, végveszëdelëmbe juthatsz, nagy bajod lëhet belöle.” (362)

Vën Väinämöinen pediglen csödörët ügetni csapta, lobogtatni lënsörënyit. Hajtott, száguldott a szánka Pohjolának partjairul, szigetës Sariolából. (368)

NYOLCADIK ÉNËK

Väinämöinen mëgpillantja Észak szép léányát. Hëvül érte s póruljár.

Pohja páratlan léánya, világ szépe, víznek éke égi hídon üldögëlve magas mënnybolton sugárzott tiszta tündöklő ruhában, patyolatfinom fehérben. Szövetët szövött aranybul, elegyítette ezüsttel; vetëlöje vert aranybul, ezüstböl a bordafája. (10)

Vetëlöje surrog-villog, kattog csévëje kezében, rëzëg sok rezes huzalja, bong ezüstös bordafája, ahogy a szövet szövödik, ezüstszál égyengetödik. (16)

Vénëk véne Väinämöinen hazájába hajtott éppen Pohjolának partjairul, szigetës Sariolából. Ahogy mëne-mëndëgële ëgy picurka përcenetnyit, fölfigyelt az égi zajra, a vetëlösurrógásra. (24)

Fejét fölkapta azonnal, pillantást vetëtt az ëgre, ëg igëzetës ívére, szëlin szép léányalakra: szövetët szövött aranybul, elegyítette ezüsttel. (30)

Vének véne Väinämöinen csődörét csak visszafogta; száját szóra is nyitotta, maga mondta, fölfelelte: „Jöjj, kisasszonyom, kasomba, világ szépe, szán farába!” (36)

Válaszolt a lány viszontag, maga mondta, kérdeve tőle: „Minek kéne lány kasodba, mért szálljon a szán farába?” (40)

Vének véne Väinämöinen válaszát így adta vissza: „Azért kellene kasomba, szép kisasszony szán farába: mézes kőttemet kisütni, árpasörrel sürgölödni, padkán pintyökemadárnak, ablakbavaló virágnak ottan Väinölä tanyáján, Kalevalának lakában.” (50)

Szép leány, szavára szólva, maga mondta, fölfelelte: „Méntemben galajmezőben, sárga rétén sétáltomban ténnap délután utóján, nap leáldozása táján berékben madár dalolta, füttyülte fenyőrigócska: lánynak jó dolgát dalolta, menyecske sorát mesélte. (60)

„Magam szólítám szavammal, madárkátul megkérdeztem: 'Mondd meg, ó, fenyőrigócska, hadd hallom saját fülemmel, melyiknek mégyén a dolga kettejük közül vígabban: lánynak apja asztalánál, menyecskének férje mellett?' (68)

„Cinégemadár csacsogta, felelte fenyőrigócska: 'Szép a nyári nap világa, szebb a lányoknak világa; vasdarab a fagyban fázik, méginkább szegény menyecske. Otthon olyan jó a lánynak, mintha kerti málna volna, menyecskének férje mellett, mint a megkötött kutyának. Ritkán jó a szolgál része, rosszabb a menyecske része.'” (80)

Vén Väinämöinen azonban így felelt neki szavára: „Cinégebeszéd, bolondság, füttyei fenyőrigónak! Otthon csak gyerek a lányka, nővé férjhez menve válik. Jöjj, kisasszonyom, kasomba, szállj a szánba, szép leányka! Magam is vagyok valaki, másnál sém-mivel sē rosszabb!” (90)

Hanēm ésszel élt a lányka, maga mondta, fölfelelte: „Akkor mondalak legénynek, hírre-névre érdemesnek, hogyha hajszálat hasítasz köszörüt sē látott késsel; tojásra csomót kötözöl, úgy hogy látni sē lehessēn.” (98)

Vének véne Väinämöinen hajszálat ketté hasítja köszörüt sē látott késsel, melynek sēmmi éle sincsen, tojást megköti csomóra, kívülről nem láthatóra. Hajadont kasába hívja, szép kisasszonyt szán farába. (106)

Ám az győzi élēs ésszel: „Hát talán tiéd leheték, hogyha körül háncsot húzol, hogyha jégbül törsz palánkot, szilánkját sē szórva széjjel, egy picurkát sēm pazalva.” (112)

Vének véne Väinämöinen némigēn ijed még attul: húz a körül nyírfaháncsot, jeget dúcnak megfaragja, szilánkját sē szórva széjjel, egy picurkát sēm pazalva. Hajadont kasába hívja, szép leányt a szán farába. (120)

Most is ésszel él a lányka, válaszát így adja vissza: „Kezet tudnék annak adni, aki csónakot csinálna fonó orsóm forgácsából, tilolóm darabjaibul, vízre vinné csónakomat, hullámokra új hajómat, térdeivel sēm taszítva, lábaival sēm löködve, kezeivel sēm karolva, nēm vonszolva válllaival.” (132)

Vén Väinämöinen viszontag így felelt neki szavára: „Nincs e szélēs nagyvilá-

gon, ahol ember él e földön, ácsmester hozzám hasonló, ki csónakot úgy csinálna!” (138)

Orsó forgácsait fogta, tilolónak törmelékít, elmént csónakot csinálni, százbordás hajót faragni acélhégynek horhosába, ércet termő bérc honába. (144)

Faragta fogadkozással, hajóját heveskédéssel. Vágta egy nap, vágta másnap, harmadik napon sē hagyta. Nēm koppant a fejsze kőbe, sziklába szekerce éle. (150)

Hanēm harmadik nap este fejszét Hiisi félrerúgta, Lempo jót lökött az élin, a Gonosz nyelén nyomintott. Csákánya keménybe csattant, sziklába szaladt az éle, kőből fejsze félreugrott, húsába hatolt urának, térdébe tudós legénynek, Väinö vastag láb-
inába. Hiisi azt húsába húzta, ördög öltötte inához. Eleredt vadul a vére, bő ere bu-
gyogni kezdett. (164)

Vének véne Väinämöinen, időtlen idők tudósa, száját akkor szóra nyitva, maga mondta, fölfelelte: „Hej, tē horgasorrú fejsze, csákány, csattogó acélú! Azt hitted, harapsz fatörzsbe, habzsolsz hórihorgas szálat, fenekedsz vörösfenyőre, nyír belé-
ben nyargalászol, mikor hullottál húsomba, inaim közé akadva?” (176)

Folyamadott bájoláshoz, varázverseit idézte eredetéről-okokrul; bűvigéit sorra vette, hanēm egy kihullt eszébül: vas ellen való varázslat, melytől összeölthetőre, lakattal lezárhatóra válna vasnak roncsolása, kék szájának szagatása. (186)

Már folyóként folyt a vére, zajló zúgóként zubogva, bogyók bokrait elöntve, hangafü-homokra hullva. Nēm volt fücsomó födetlen, zsēnge zsombik elmosatlan ilyen sértelen folyásban, apadhatatlan patakban térdéből tudós legénynek, Väinö vastag láb-
inából. (196)

Vének véne Väinämöinen szikláról zuzmót szakasztott, mohát tépdēsített mocsárrul, csomószám füvet a földbül, hogy a réset elrökessze, tátongó sebēt be-
tömje. Csak nēm csillapult folyása, nēm akart apadni vére. (204)

Elkeserődött erősen, bánatba borult a lélke. Vének véne Väinämöinen könnyét hullatva kesergött. Félzsérszámozta fakóját, jó csikáját szánba fogta, félkászálódott kasába, szánkója farába fekve. (212)

Fürgéjét faron legyinti, gyöngyostorával gyakintja. FÜRGE fut, fogyogat útja, szánkója szalad nyomában. Valami faluba értek, hármas útkeréshöz. (218)

Vének véne Väinämöinen a legalsó útra tére, az alvégén álló házhoz. Kérdzte, küszöbre lépve: „Volna-é valaki itten vastól vágott seb javasa, férfifájdalom tudója, bajának bilincselője, gyötrelmének gyógyítója?” (226)

Csöpp gyerek csücsült a földön, lebzselve a lócavegén, az felelt a kérdzőnek: „Itt e házban sēnki sincsen vastól vágott seb javasa, férfifájdalom tudója, gyötrelmének gyógyítója. Lész amott a másik házban, mēnj csak át a másik ház-
ba!” (236)

Vének véne Väinämöinen fürgéjét faron legyinti, újra útnak indul onnan. Mēnve még kicsit továbbad, középső úton kocsizva, hajt a másik ház elébe. Kérdi a kü-
szöbre lépve, ablakuk alatt megállva: „Volna-é valaki itten vastól vágott seb javasa, véreső elállítója, vérereknek eltömője?” (248)

Bába ült bebagyulálva, padka végén plétykafészék. Szót szaporítva felelte három szem szuvas fogával: „Itt e házban sènki sincsen vas vágásának javasa, vér titkainak tudója, bajoknak bilincsölője. Lész amott a másik házban, mènj csak át a másik házba!” (258)

Vénék véne Väinämöinen fürgéjét faron legyinti, onnan újra útnak indul. Mènve még kicsit továbbad, legfelső úton haladva, hajt a felső ház elébe. Kérdi a küszöbre lépve, ereszük alól esengve: „Volna-é valaki itten vastól vágott seb javasa, áradat megállítója, vérfolyásnak fékezője?” (270)

Apóka aludt a sutban, tetőfák alatt tanyázva. Kuckóból kiszólt morogva, dörmögve deres szakállú: „Már nagyobbak is megálltak, jelésebbek is juháztak Istennek ígéje által, három hathatós szavára: folyamok, tavak dagálya, özönvíznek öklendése, tele árkok áradása, szorosoknak szortyogása.” (282)

KILENCEDIK ÉNÈK

Väinämöinen gyógyítása ráolvasással és bûvös gyógyírral. A vas születése

Vénék véne Väinämöinen kikászálódott kasából. Ki sèm kellett emelni, fölsegítetlen fölállott, azután bemènt a házba, házfödél alá húzódva. (6)

Itatták ezüst edénybül, arany kancsóbül kínálva, hanèm sèmmit sèm segített, elállítani erőtlen vén Väinämöinennek vérit, vérzését némès vitéznek. (12)

Sutlakó öreg öhomget, deres szakállába dörmög: „Miféle legény lèhetsz tè, micsoda világ vitéze! Vérèd hullott hét hajónyi, csordogálva nyolc csöbörnyi, tè szègény, a térdsebèdbül, padlóra ömölt potomra. Tudnám tán a többi szókat, az elsóket elfeledtem: mint volt vasnak származása, rossz anyag alakulása.” (24)

Vén Väinämöinen e szókra maga mondta, fölfelelte: „Tudom én a vas vetésit, alakulását acélnak. Ég az első, ég az öse, víz a legvénebb fivére, vaskó megmaradt vakarcsnak, tűz a kettő közt középèn. (32)

„Világnak ura, nagy Ukko, magas mènnynek Istensége eget víztől elválasztva, vízből szárazat szakasztott. Vaskónak világra jötte maradt későbbi korokra. (38)

„Nagy Ukko, ura egeknek baltérdit a két kezével gyúrogatta-gyürögette, tenyereivel tapintva. Abbul lét léányzó három, termó tündér mind a három, vörös vasroszda anyái, kék szájú acél szülői. (46)

„Lányok léptek ringatózva, fèllegèk fölött libègve, fájdalmas feszès kebellet, tejjel csordulò csècsèkkel. Tejúket a földre fejve kicsurrantották csècsükbül; fejték földre, fejték lápra, fejték töppedò tavakra. (54)

„Éjfeketét fejt az első, a legidősebb léányzó; fejt a második fehéret, aki hármuk közt középső, harmadikuk vérvöröset, léányok között legifjabb. (60)

„Ki feketét fejt magából, lány vas lòn tejébül annak, ki fehér tejet fakasztott, anyja lòn kemény acélnak, ki még vérvöröset lövellèt, törmelèkvas lòn tejébül. (66)

„Ezután kevés időre vasat arra vitte vágya: találkozni testvérevel, tűz közelébe

kerülni. (70)

„Tűz azonban tombolásba, fogott féktelenkedésbe: égette kemény-kégyetlen kedves vaskóját, kisöccsit. (74)

„Bújt ahogy tudott előle, mentve bőrét bujdokolva a kégyetlen tűz kezétől, harapásától hevének. (78)

„Vaskó vándorolt, lapított, s megmenekedett lapulva lengő-réngő ingoványban, locskolódo lápkutakban, végtelen mocsármezőben, tömérdék hegycsúcsain, hol a hattyú rakja fészket, vadliba fiát kikölti. (86)

„Mocsarak között kuporgott, nyújtózott a nyirkosokban, bújt egy évet, másik évet, harmadikat is kihúzta két fenyőfatő közében, három nyírgyökér nyomában. Mégszem volt menekülése tűzbátyja kemény kezétől: másodszor is menni kellett tűznek próbáját kiállni, edződni erős acéllá, jó karddá kovácsolódni. (98)

„Farkas lából át a lápon, medve cammog a mezőben; réng a láb, hol lép a farkas, mező medvetalp nyomában. Vas rozsdája rárakódik, acélnak fia fogamzik farkascsőlköknek csapáin, nyomdokain medvetalpnak. (106)

„Méglett Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa. Szenes bérc alatt született, szénmezőkön növe nagyra, rézkalapácsa kezében, mindig markában fogója (112)

„Még született egyik éjjel, műhelyét csinálta másnap. Helyt keresett műhelyének, fujtatójának födelet. (116)

„Még látta a völgyi lápot, lápok közt kevéske földet. Mént, hogy megnézze magának, közelebről megtekintse: ott lett fujtatója fészke, ott kapott helyet kohója. (122)

„Látta, hol futott a farkas, merre bandukolt a medve: arra volt a vas vetése, acélnak alakulása, farkas félelmes csapáin, medve talpának nyomában. (128)

„Száját szóra nyitva mondta: 'Aj, vasam, világ szegénye, ugyan benne vagy a bajban, nyakig szegényben-nyomorban, lápi farkas lábnyomában, medve talpától tiportan!' (134)

„Tanakodott-tépelődött: 'Mi válna vajon belőle, vaskóból tüzembe téve, jó kohóba kényszerítve?' (138)

„Még jedit az istenadta, volt szegény vas réműletben, hogy tűzről talált beszélni, rossz elemét emlégetni. (142)

„Ilmari kovács felelte: 'Rá se ránts, ne félj a tűztől, még nem égeti, kit ismer, fajtáját kímélni fogja. Tűz tanyájára bejőve, hógépezeték helyére, gyarapulsz gyönyörűségben, nemességéd csak növekszik. Bajnok kardja lész belőled, szép-asszony szalagja csatja' (152)

„Méne másnap látására, kátyúból kimarkolászta, vizes ágyából kivette, vasát műhelyébe vitte. (156)

„Tűzbe tette ott kovácsunk, kohójába kényszerítve. Egyszer-kétszer szítogatta, hevítette harmadízben. Vasa mintha kása volna, fazéknak süreje forna, búzalán-gosként levelég, rozskovász gyanánt kenődik bösz kohójában kovácsnak, öles lán-goknak ölében. (166)

„Szegény vaskó jajveszékelt: 'Ilmari kovács, kegyelmezz! Valahára végy ki innen, poklából piros paráznak!' (170)

„Ilmari kovács felelte: 'Ha a tűzből most kivészlek, szörnyszülött lehet belőled, túlon túl kemény, kegyetlen. Testvéréd talárod vágni, csonkolod szüléd szülőt.' (176)

„Fogadkozott most a vaskó, égre-földre esküdözve, üllőre-ütlegetésre, pörölyözésre-parázsra. Száját szóra is nyitotta, maga mondta, fölfelelte: 'Hiszen van fa, hogy harapjam, bélakhatok kő belébe; mért faragnám én fivérem, csonkolnám szülém szülőt? Magamnak is megfelelné, inkább illenek úgy élnem: útitársaként utasnak, vándorember védelméül, sémhogy fajtámat fogyasszam, csépéljem saját családom!' (192)

„Erre Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa tűzből a vasat kivette, üllejére illesztette, puhította porhanyóra, vágóeszközt vert belőle, formált fejszét, lándzsavéget, más egyebet is rakásra. (200)

„Haném volt valami híja, vasnak még egy kis hibája: nem akart a nyelve forrni, nem fogott acélja ajka, merthogy addig nincs megedve, csak ha vízben megfürösztik. (206)

„Ilmari kovács azonban fordít erre is figyelmet. Hamut készít kis halommal, vizét lúggal lágyítgatva acél áztató levél, vas erősítő vizéül. (212)

„Nyelvével még is nyalintja, ízét fontolva itéli, száját ily szavakra nyitva: 'Némigén felel még annak, acél áztató levének, vas némésítő vizének!' (218)

„Méhe röppent föl magasba, zsembikosbul zséngeszárnyú. Körbe röpködött röpésve, kovácsszín körül keréngve. (222)

„Kovács szépén szólongatta: 'Méhe, fürge kis legényke, márcot szállíts szárnyaidon, hozzád nyelveden nyalósat hat virágocska hegyérül, hét illatos szénaszálrul acéláztató levembe, vasamnak edzővizébe!' (230)

„De a dongó, Hiisi híve hallgatódzott, leskelődött a ház ereszen lapulva, fatető alól figyelve, vasnak mint vagon lévőse, acélnek alakulása. (236)

„Tovaröppent zöngve-dongva, Hiisi kotyvalékát hozta: férégbül fekete mérget, vipérábul váladékot, hangyahúggal fölhogítva, békagennyel bésűrtve; vas edzővizébe hanyta, acél áztató levébe. (244)

„Maga Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa jóhizeműen alítja visszatérő méhikének, édes mézzel megjövönök, illatos füvet hozónak. „Száját ily szavakra nyitja: 'Ez már megfelel bizonyly acél áztatólevél, vasamnak edzővizéül.' (254)

„Hát acélját abba mártja, vízében vasát fürösztli, mit lévőtt piros parázsru, kihozva kovácskohóbul. (258)

„Így aljasodott acélja, lett a vas kemény-kegyetlen, fogadalmára fütyülve, esküjét kutyába véve: saját testvérét tarolja, harapdálja házanépit, vég nélkül a vért folytatja, törvénytelen tékozolja.” (266)

Sutlakó öreg öhömget, fejet ráz, rézég szakállá: „Így volt hát a vas lévőse, aljasodása acélnek. (270)

„Hej, vacak vas, hát ilyen vagy? Acél, átkozott anyag vagy! Szóval ez volt származásod, így lett torzszülött belőled, így lettél kemény-kégyetlen. (276)

„Ném valál nagyocska akkor, sém nagyocska sém kicsinyke, nem valál ilyen veszélyes, hirtelen haraguvású, édes tejként ténferegve, fehér nyálkaként nyugodva csuda tündérek csécsében, növe ifjú nők erében futó füllegék szegélyin, égi síkokon sajogva. (286)

„Akkor sém valál nagyocska, sém nagyocska sém kicsinyke, amikor mocsár iszapja, voltál víznek váladéka lápoknak lapos mezőin, hághatatlan hëgytetőkön, föld rögével elvegyülve, vörös rozsdává romolva. (294)

„Akkor sém valál veszélyes, sém nagyocska sém kicsinyke, mikor szarvas lába szántott, porlasztott a rën patája, forgatott a farkas körme, taposott a medve talpa. (300)

„Akkor sém valál veszélyes, sém nagyocska sém kicsinyke, hogy mocsárbul markolásztak, homokhalmokból halásztak, kovács mûhelyébe küldtek, Ilmari tüzebe tettek. (306)

„Akkor sém valál nagyocska, sém nagyocska sém kicsinyke, lágy puliszkaként pöfögve, forró víz gyanánt buzogva kégyetlen kohó tüzeben; esküdoztél égre-földre, üllöre-ütlegelésre, parázsra-pörölycsapásra, kovácsod kalapácsára, szërszámára vasverőnek. (316)

„Nagyra nõttél, lám, azóta, verekedővé vadulva, ëbellëtte, esküd szegted, kõtësed kutyába vëtted, merthogy rontottál rokonra, saját vëredet sanyartad. (322)

„Ki bujtotogott a bûnre, ki vezetett rá a rosszra? Tán apád-anyád tanított, avagy bátyád bátorított, avagy húgod az, ki hërgël, avagy csábít más családtag? (328)

„Bizony nem apád-anyádnak, nem bátyádnak volt a bûne, húgodnak së volt a vétke, sém ëgyëb családtagodnak: magad tévedtél tilosba, cselekëdtél csúnya dolgot. (334)

„Tëttëdet magad tekintsed, mit vétëttél, helyrehozzad, míg nem mondom még szülëdnek, nem szólok szülëanyádnak. Mert apáknak és anyáknak, szëgyëne szëgyëny szülőknek, ha gyalázatos a gyermek, fiuk féktelen garázda. (342)

„Fogjad vissza, vér, folyásod, állítsad még áradásod, në fröcskölj tovább fejemre, në maszatoljad a mellem! Meredj falként mozdulatlan, szálfá törzseként szilárdan, mint a kardvirág a vízben, mint a zsályá zombikosban, mint a mëzsgyekő mezőben, mint tengërben sziklazátony! (352)

„Vagy ha mégis mëgkívántad fürgëbben ficánkolásod, jobb iramodnod izomban, csatangolnod csontközökben! Jobb nekëd belül lakoznod, bõr alatt bolyongva járnod, erekben elõgyelëgnëd, csatornáknak csordogálnod, mint hiába földre folynod, pizokban pocsékolódnod. (362)

„Në pazalódj, téj, a porba, në veszelódj, vér, a földre, férfiaknak kincse, fûre, gyöngye hõsöknek, homokra! Szëbb a szállásod a szívben, tûdõszárny alatt szobádban; hurcolkodj hamar helyedre, költözz, mit së késlekëdve! Nëm vagy ám futó folyóvíz, mëgcsapolandó medënce, csõrgedëzõ lápi csermely, folyató fenekü

csónak! (374)

„Szűnj szivárogni, szerelmem, piroskám, pocskékolódn! Ha nem szűnsz, még is szakadhatasz. Mégszűnt Tyrjä tombolása, fáradt Tuonela folyója, tavak-tengerek kiszültek abban az aszályos évben, erdőégések korában. (382)

„Ha nem hajlanál a szóra, jut egyéb is még eszembe, másik módot is találok: Hiisi konyháját kiáltom, ott forralnak vért fazékban, kotyvasztanak kondérokban csöpögnek csurranása nélkül, vöröske veszése nélkül, földön szétfolyása nélkül, harmatnak hullása nélkül. (392)

„Ha még embéri erőmtül, Ukko gyöngye gyermekétül áradásod még nem állna, erek csapja nem csukódna, majd a Mennyei Atyára, számolok az Ég Urára, erősebbre, mint az embér, hősoknél hatalmasabbra: nyomja össze vér nyílását, áradásnak véget vetve. (402)

„Világnak ura, nagy Ukko, egekben lakó nagy Isten! Szállj lë hozzánk szükségünkben, jöjj közénk könyörgésünkre! Nyújtsd ide kövér nagyujjad, nyomd ide húsos hüvelykéd tömésül tömérdék részbe, tátongásnak torlaszául. Borogasd búbájlevéllel, szórj rá vízírózsaszírmot, vad futását visszafogva, ömlő vér öklendézését, hogy në szennyezze szakállam, ruhámat në nedvesítse!” (416)

Vér nyílását összenyomta, vérfolyásnak véget vetve. (418)

Futtatta fiát a színbe: keverjén varázskenőcsöt finom pelyhéből füveknek, ezérjófűnek fejébül, melyből mézcsöppök csorognak, jószagú nedü szivárog. (424)

Legényke szaladt a színbe, gyűjtve gyógyírnak valóit. Szembe jött réá a tölgyfa. Tudakozódott a tölgytül: 'Volna véletlenül mézed kérged-ágad hajlatában?' (430)

Tölgyfa kedvesen közölte: „Minapában gallyaimra szirupcsöppök szállingóztak, mézharmat az ágaimra fodrozódó fëllegékbül, szerte kószáló ködökbül.” (436)

Szédett tölgyfatörmelékét, fárul forgács hulladékot, finom fűszérrel vegyítve, gyógyfüveket gyűjtögetve, miket nálunk mostanában nëm lelni, së más határban. (442)

Fazékát a tűzre tette, főztit kotyvasztani kezdte, tele tölgyfatörmelékkel, gyógyító erejü gyommal. (446)

Forrott a fazék lohogva három hosszú nyári nappal, ugyanannyi éjën által. Akkor próbát vëtt belöle, jó-ë már javas kenöcse, írai elég erősek? (452)

Nëm voltak elég erősek írai, javas kenöcse. Mégszërözte hát további mindënféle jó füvekkel, miket másfelé szakasztott, száz mérföldnyi messzeségben, kilenc táltostól kerítve, nyomozgatva nyolc javastul. (460)

Hevítette három éjjel, már körülbelül kilencën, majd lëemelte a lángrul, mëgnézve, mi lëtt belöle: jó-ë már javas kenöcse, írai elég erősek? (466)

Terebelyës nyárfa nyúlott széliben a szántó földnek. Belécsaphatott a ménkü, kétfelé hasadt középën. Azt a balzsammal bevonta, mëgkente varázskenöccsel.

Maga mondta-mondogatta: „Ha e balzsam bájolásra, alkalmas varázsolásra, súlyos sebre-sérülésre: ez a nyárfa összeforrjon, egészségbre, mint előbbed!” (478)

Hát csak összeforrt a nyárfa, egészségbre, mint előbbed, koronája szép kerekre, törzse teljességgel épre. (482)

Más próbákon is lemérte, írai milyen erősek: sziklák réseibe rakta, kettévált kövek közibe: kőhöz kő tapadt azonnal, szikla forrott sziklaszálhoz. (488)

Jött a színbül a legényke, kikevervén már kenőcsit, gyógyszereit összegyűjtve. Adta apjának kezébe: „Itt vannak azok az írak, gyors hatású gyógykenőcsök. Heszthetsz akár hegycet, sziklaszálakat ragaszthatsz.” (496)

Bátyóka belényalintott, szájába szédett belőlük, érezte, milyen erősek, igen nagy hatású írak. (500)

Végigkente Väinämöinent, balzsamával bézsírozva. Alul kente, majd fölülről, bekenőgette középén. Szóla közben ily szavakkal, így olvasta rá igéit: „Ném mozdulhatok magamtul, Isten izmaival mozgok. Ném élök elég erővel: Ég Ura ereje éltet. Ném szólok saját szavammal: Isten ajkával beszélök. Mert ha szépén szól a szájam, szébben Alkotómnak ajka; hogyha áldás hull kezembül, több hull Isteném kezébül.” (516)

Mikor mindénét bekente, balzsamozást befejezte, egészen elernyesztette. Väinämöinen csak vonaglott, jobbra-balra hanykolódott, sühogysém talált nyugalmat. (522)

Ám a vén a kint kiützte, fájdalom fáját kilökte közepére Kínhalomnak, Fájdalomhégy hajlatába sziklaszálakat gyötörni, köveket keseríteni. (528)

Vött egy vég selyömszövetét, keskeny szallagokra szabta, tépdésve diribdarabra, kötést készített belőle. Simuló selyömkötésben, patyolatpólyában nyugszik térde a tudós legénynek, Väinämöinen vastagujja. (536)

Szólott akkor ily szavakkal, így olvasta rá igéit: „Selymit Isten rásimítsa, palástjával béborítsa ezt a drágalátos tétet, világravaló nagyujjat! Gyógyítsad, gyönyörű Isten, óvd, tökéletes Teremtő, hogy né forduljon fonákra, erőtlenségbe né essén!” (546)

Mindezekbül Väinämöinen hathatós segélyt merített. Gyors is lett a gyógyulása, húsa összeforradása egészen egészségésre, közbül és alul kerekre, fölül forradástalanra, szélein szegélytelenre, egészségbre, mint előbbed, kiválóbbra, mint korábban. (556)

Immár lépkedett a lába, térde támogatni tudta, megszűnt mindén szenvedése, nem panaszkodott picit sē. (560)

Vén Väinämöinen pediglen pillantását fölvetette, magas mennyre függesztette, fölnézett a fellegekre. Száját szóra is nyitotta, maga mondta, fölfelelte: „Mindén áldás onnan árad, oltalmunk onnét adódik: magas mennyeknek honából, irgalmaszó Istenüinktől. (570)

„Dicsértelesség hát, Teremtő, hála nékéd, ó Hatalmas, mert Tē vettél védelmedbe, segítségemre sietve megpróbáltatásaimban, vastól vert nehéz sebemben!” (576)

Vén Väinämöinen azonban mondandóját mégtoldotta: „Nè kezdjétek, kedveseim, most növekvő nemzedékék, csak úgy csónakot csinálni hőzöngő heveskedéssel! Isten a tervek ismerője, szab határt a szándokoknak, nem a gyönge-gyarló embér, ereje erőtelennek.” (586)

TIZEDIK ÉNĚK

Szampó készül Pohjolának.

Vének véne Väinämöinen pejparipáját befogta, szérszámot rakott lovára, szánkója elébe fogta. Maga szállt a szánülésre, szánkója farába fekve. (6)

Fürgéjét faron legyinti, gyöngyostorával gyakintja. Fürge fut, fogyogat útja, utána szalad a szánka, nyikorog a nyírfatalpa, berkényefa-pántja pattog. (12)

Hajtanak sebés-haladva mocsarakon és mezőkön, puszta parlagok lapályin. Mennék egy nap, mennék másnap, hát a harmadik nap este érnek hosszú híd fejéhez, Kalevala környékére, Osmo szántója szögébe. (20)

Akkor száját szóra nyitva maga mondta, fölfelelte: „Azt az álomlátó lappot farkas falja, kór eméssze, mert azt mondta: még nem érem, míg bennem lakik a lélek, s míg az égén hold világol, hogy hazajussak honomba, Väinölä vidékeire, Kalevala környékére.” (30)

Vén Väinämöinen azonnal dalba kezdett, bájolásba. Virágos fenyőt varázsolt, csodálatos csillogású égig érő fát dalával; főlhőkgig fölért hëgyével, lombjait a légbe tárta, szétterégette a szélbe. (38)

Mondja-mondja bájolásit: holdvilágot dall hëgyére csuda-csillogó fenyőnek, Göncölt gallyai bogára. (42)

Sebésen haladva hajtott szeretétt szülöhonába, orra-lógatva, lëverten, félre fittyenő süveggel, merthogy Ilmarit ígérte, kovácsát örök koroknak maga megváltása végett, fizetségül fejének, elígérte Pohjolába, szomorú Sariolába. (52)

Már megállott méncsikója Osmo szántófeldje szélin. Vén Väinämöinen fülébe, kasából fejét kidugva, hangzott hámor csattogása, kovácsnak kopácsolása. (58)

Vének véne Väinämöinen kovács mûhelyébe méne. IImari kovács keményen verte ott vasát ütemre. Ilmarinen ígyen szóla: „Vén Väinämöinen, ugyancsak elidözgettél ezúttal! Ugyan merre udvaroltál?” (66)

Vének véne Väinämöinen maga mondta, fölfelelte: „Én biz eddig ott idöztem, csavarogtam-csámborogtam, Észak éjsötét honában, szigetës Sariolában, lapp utakon lépégettem, táltosok nyomát tapostam.” (74)

Mire Ilmarinen mestër tudakolta tôle szóval: „Ó, vénségës Väinämöinen, idôtlen idők tudósa! Mi mondandód van minékünk, hogy megérkëztél honodba?” (80)

Väinämöinen válaszolta: „Van biz mondandóm, de mennyi! Pohjola kisasz-

szonyáru, hideg föld hajdonáru, ki nem hajlik házasságra, fittyét hány a férfiak-ra. Egész észak őt dicséri, szépségéről szól a fáma: homlokán a hold világol, mel-lén nap sugára fénylik, vállán Göncöl lángja villog, hátán hét csillagja csillog. (92)

„Mármost Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa, indulj szépén lyányt szerézni, fonatos fejűt kikérni! Ha a Szampót megszerkesztéd, tarkatornyost megcsinárod, az a lány lészén jutalmad, világ bájosa a béréd.” (100)

Monda Ilmarinen mestér: „Ném addig a’, Väinämöinen! Eligértél szóval engem Észak éjsötét honába fizetségéül fejednek, magad megváltása végett? Én azonban míg csak élék, míg az égén hold világol, ném mégyék el Pohjolába, Sariola szállására, férfitért ivó vidékre, hősöknek vesztőhelyére!” (112)

Vén Väinämöinen viszontag így felelt neki szavára: „Hallhatsz hírt téhát egyebet: csuda-csillogó fenyőfa, aranyból az ága, lombja, Osmo szántófeldje szélin. Hégyén hold ragyog a fának, gallyain a Göncöl fénylik.” (120)

Így szólt erre Ilmarinen: „Ném vélhetem ezt valónak, míg el ném mégyünk a helyre, s ném látom saját szemémmel.” (124)

Vén Väinämöinen felelte: „Hát ha ném hiszéd valónak, nosza mënjük, męgtekintsük, valót mondtam vagy hazudtam!” (128)

Látására elménének virágos fejű fenyőnek, vén Väinämöinen vezetve, Ilmari kovács követve. Męgérkëzven mind a ketten Osmo szántója szögébe, kovácsunk közel męgállva csudafenyőfát csodálta, gallyai bogán a Göncölt, hégyében a hold-világot. (138)

Vén Väinämöinen pediglen szólott hozzá ily szavakkal: „Most hát, egykomám-kovácsom, mënj föl, hozd lę azt a holdat, gallyairul azt a Göncölt csuda-csillogó fenyőnek!” (144)

Indult Ilmarinen mestér föl az égig érő fára, fëllegët verő fenyőre, hogy lęhozza azt a holdat, gallyairul azt a Göncölt csuda-csillogó fenyőnek. (150)

Monda a magas fenyőfa, égig érő szálfá szóla: „Ő tę, félkëgyelmű férfi, esztelenék esztelenje! Hebehurgyán ágaimra mászol gyatra gyermekésszel hamis holdakat lęhozni, álcillagokat csodálni!” (158)

Vén Väinämöinen eközben dünnyögte varázsdanáit: a szelet veszett viharra, dühös forgóvá dalolta, száját ily szavakra nyitva, mondókáit mondogatva: „Húzzad, szél, sebës hajódba, vihar, védđ a csónakodba, ragadd el, röptsd magad-dal Észak éjsötét honába!” (168)

Támadt szélörvény e szóra, féktelen fogogni kezdett, kapta Ilmari kovácsot, ragadta sebës-röptve Észak éjsötét honába, szomorú Sariolába. (174)

Ilmari kovács pediglen fönt suhant a fëllegëkben, szelek szárnyain rëpülve, vonuló vihar csapáin. Hold alatta, nap fölöttę, Göncöl gallérját súrolta. Földre pottyant Pohjolában, Sariola szerűjére, kutyák kaffantása nélkül, észrevétlenül ëbeknek. (184)

Louhi, északi nagyasszony, Pohja foghíjas banyája, udvarára csak kiugrott, száját ily szavakra nyitva: „Kifële-mifële vagy tę, fene férfiú lęhetsz tę: szállasz

szárnyain szeleknek, vonuló vihar csapáin, s nem kaffognak rád kutyáim, bongyor bundák nem csaholnak!”(194)

Monda Ilmarinen mestér: „Nem érkeztem én e földre hërgëlni hitvány kutyákat, bongyorokat bosszantani mások háza ajtajában, idegën kapuk közëben.” (200)

Észak asszonya e szóra tudakolni kezdte tôle: „Nem tudsz véletlen valamit – hátha hallottál felôle – hírës Ilmari kovácsrul, mestëreknek mestërerül? Várva várjuk érkezésit, jöttét régóta reméljük ide, pusztá Pohjolába, hogy a Szampót megcsinálja.” (210)

Mire Ilmarinen mestér maga mondta, fölfelelte: „Tudnék véletlen valamit amaz Ilmari kovácsrul, minthogy éppen Ilmarinen vönék, vasnak jó verõje.” (216)

Louhi, északi nagyasszony, Pohja foghíjas banyája, bëfordult a belsõ házba, száját ottan szóra nyitva: „Kisebbit kisasszonylánom, gyönyörüségës gyerekëm! Tëdd fejedre szép fejdköd, dërekadra drága göncöd, legcsinosabbat csípõdre, meseszépët melleidre, legnyájasabbat nyakadba, harmatosat homlokodra; pofikáidat pirosra, természetet tetszetõsre! Mëgjött Ilmarinen mestér, idõtlen idõk kovácsa Szampót szërkesztése végett, tarkatornyosat csinálni.” (234)

Akkor Észak ëkës lyánya, világ szépe, víz virága, vëszü válogatott göncit, hófehér habos ruháit, szorgoskodva, szépítkezve; fonatos fejére pártá, ruhájára rézciráda, dërekán aranytüszõje. (242)

Jõ a színbül a szobába, ruhásraktárból libëgve; szépsége ragyog szemëben, finom formájú füleben, arca-ábrázatja ëkës, pofikái pírbán égnek, mellein aranymonéták, ezüsthímék a hajában. (250)

Pohja úrnõje pediglen Ilmarinent invitálja Pohja belsõ termeibe, Sariola szálájába; ottan ételt ád élëbe, ëteti-itatja böven, és fûrösztü tejbe-vajba. Közben kérdëzgeti tôle: „Mondd csak, Ilmarinen mestér, idõtlen idõk kovácsa, tudsz-ë Szampót szërkesztëni, tarkatornyosat csinálni hatyú tollának hëgyëbül, borjatlan tehén tejëbül, ëgy szëm apró árpamagbul, nyári birka bolyhaibul? Akkor mëgkapod léányom, munkabër gyanánt gyönyörüm.” (268)

Mire Ilmarinen mestér szóval mondta, fölfelelte: „Talán csak tudok csinálni Szampót, cirkalmas tetõset hatyú tollának hëgyëbül, borjatlan tehén tejëbül, ëgyetlenëgy árpaszëmbül, nyári birka bolyhaibul, ha a mënnyet mëgcsináltam, égnek boltját én tetõztem, mikor híre-hamva sëm volt égnek, ëgi csillagoknak.” (280)

Szampókészítëshëz kezdëtt, cirádás tetõst csinálni. Kovácsmûhelyt mën keresni, kovácsszërszámot szërëzni, csakhogy híre sincsen ottan fogónak vagy fújtatónak, kalapácsnak vagy kohónak, vasverõnek vagy nyelënek! (288)

Akkor Ilmarinen mestér száját ily szavakra nyitja: „Szándokát fél asszony adja, csak a hitvány hagyja félbe, de nem ám a férfiembër, mëgha mëgoly élhetetlen!” (294)

Keresgël helyet kohónak, alkalmasat fújtatónak, kërësztüil-kasul bejárva

Pohjola mohos mezőit. (298)

Égy nap, másnap is kutatja, hát a harmadik nap este rátalál egy tarka kőre, dörék terméskő darabra. Mégállapodott a mestér, tűzhelyét oda helyezte, szelelőjén szöszmötölve, kohóját kikalapálva. (306)

Akkor Ilmarinen mestér, időtlen idők kovácsa, anyagait tűzbe tette, nyersvasát kohóba nyomta, szolgát szítani befogta, segédeit sürgölődni. (312)

Szolgák szítottak keményen, segédék nagyon sürögtek három hosszú éjén által, ugyanannyi nyári nappal; sarkuk kökemény koloncra, ujjaik viaszra váltak. (318)

Első napnak elteltével maga Ilmarinen mestér mélyen meghajolva leste, tűzhelye terét kutatva, hogy mire megyen a műve, mi terem neki a tűzben. (324)

Íj termétt a tűzparázsban, arany számszéríj született, arany ív ezüst fejekkel, szára rakva rézverettel. (328)

Szémre szép a számszéríja, annál rosszabb a szokása: égy fejet fogyaszt naponta, kettőt is, ha kedve szottyán. (332)

Maga Ilmarinen mestér némigén örült még annak. Íját két darabra törte, aztán újra tűzbe tette; szolgát szítani befogta, segédeit sürgölődni. (338)

Már a második nap este maga Ilmarinen mestér görnyedve kohó elébe, tűzterébe lesve látta: hajó készül ott a hőben, piros bárka tűzparázsban, orra cifrázva arannyal, törzse rakva rézverettel. (346)

Szémre szép hajócska volna, ha nem volna rossz szokása: szíre-szóra háborúzna, csekélységéért csatázna. (350)

Ilmari kovács azonban némigén örült még annak: hajóját szilánkra szédte, újra tűzterébe tolta; szolgát szítani befogta, segédeit sürgölődni. (356)

Hát a harmadik nap este maga Ilmarinen mestér mélyen meghajolva látta kohója tüzes terében: üsző volt alakulóban, színaranyból volt a szarva, homlokán a Göncölt hordta, fején fényes nap sugára. (364)

Szémre szép üszőcske volna, ha nem volna rossz szokása: erdő mélyén elheverget, tejét földre tékozolja. (368)

Így hát Ilmarinen mestér némigén örült még annak: szép üszőt szeletbe vágva újra tűzterébe tolta; szolgát szítani befogta, segédeit sürgölődni. (374)

Negyedik nap alkonyatkor maga Ilmarinen mestér mélyen meghajolva nézett kohója tüzes terébe: eke támadott a tűzből, lapéle arany lemezbül, vörösrézbül volt a szarva, törzsökét ezüst erezte. (382)

Szémre ékes volt ekéje, haném volt égy rossz szokása: falu földjeit faragta, mezeiket szétmetélte. (386)

Így hát Ilmarinen mestér némigén örült még annak: ekét két darabra törte, kohóba középre tolta. (390)

Szítását szelekre bízta, szélvihart fogott fuvónak. (392)

Szelek szítottak keményen, nyargaltak kelet- s nyugatrul, dél is dolgozott erősen, észak éliesen kavarta. Fújtak égy nap, fújtak másnap, harmadikon sém heverték; ablakdészka lángra lobbant, tűzcsóva csapott az ajtón, pernye porladott az égén, füstből főlhők sűrűsödtek. (402)

Immár Ilmarinen mestër harmadik napot kivárva mélyen mëghajolva nézett kohója tüzes terébe: Szampót látta ott születni, tarkatornyosat terëmni. (408)

Akkor Ilmarinen mestër, idõtlen idők kovácsa, kalapácsolásba kezdett, verte a vasat keményen. Szampót szerkesztett tudással: egy felében lisztët járjon, más felében söt daráljon, harmadikbul pénz potyogjon. (416)

Szépën örölt már a Szampó, tarka tornyai rézëgtek: három hombárt egyhuzamra. Egy hombárt darált ëvésre, másat vásárra vivésre, harmadikat ház javára. (422)

Örült Pohjola banyája, elszállította a Szampót Pohjolának kőhëgyébe, rézbarlangnak belsejébe, lëzárta kilenc lakattal. Ott gyökërbe is nyügözte, kilenc ölnyire kötözte: egy gyökëret föld gyomrába, másť folyónak forgójába, harmadikat honni dombba. (432)

Most hát Ilmarinen mestër kérte a lëányt magának. Szóval mondta, fölfelelte: „

Mayer Hella: Nyár

Lësz-ë hát a lány jutalmam? Mert a Szampót mëgcsináltam, tarkatornyosat remëkbe.” (438)

Szóla Pohja szép lëánya, maga mondta, fölfelelte: „Kinek kedvire dalolna esz-

Sulyok Vince fordításai

FINN BJØRNSETH

A FIATAL HALOTTAK

De unge døde

Hallga,
hallga,
hadd szóljon a sötétség
a fiatalokról, akik
a másvilágba túntek.

Nem az ő hangjuk ez itt,
csak a csendes eső
a juharfák levelein az őszi éjben.
Hallgasd! Hajlanak
a levelek le
s kecses bókolással
hullatják a vízcseppeket le
a csembalóra és hegedűkre
írt menüettre.
Nem a nevük,
csak egy-egy csillag
virraszt keleten a tetők felett,
ahol a hajnal lágy ecsetje
keni fel sötét cinóbercsíkokkal
szegény reménykedésünk első jeleit
az égbolt peremére.

Hallga,
hallga,
vándorolva a széllel
a város fölé
daluk érkezik éppen.

(Norvégból)

PIET HEIN

MAGYARORSZÁG GYERMEKEI

Ungarns børn

Fölriadok s a sötétbe lesek ki,
ahol valami moccant.
Valami alig sejthető zajt adott.
Zápor dobolt át az éjszaka csöndjén.
Újból megeredt, hallani.
Alszik kicsim viruló, mély álomban,
játék mackóját ölelve álmában.
Rügyező gyermekálmából ő szólt-e ki?
Békén lefekszem. S fölriadok azonnal:
Magyarország gyermekei.

Kitárulnak, kinyílnak a szobafalak
emberi közösség, a te mélységeid felé.
Az emberi felelősségről éneklünk,
az ember jövő sorsáról, a legkisebbekéről.
Világom nem csak a közeli dolgoké.
Fekszem az éjben. Ahol sírnak. Hívnek.
Nem csupán Magyarország gyermekei, akik éheznek,
félnek és virrasztanak ébren.
Mindannyiunké a világon.

(Dánból)

MIĆO VLAHOVIĆ

AVE HUNGARIA

Ave Hungarija

Keleten fölkel hirtelen egy ország,
a széles Duna, a puszta, a hegység
visszhangozták az ifjúság szavát,
a pompását, mely nem félt a haláltól.

Keleten fölkel hirtelen egy ország,
s a rabok széttörték láncukat,
szimbólumát a zsarnok hatalomnak –
s új barázdákat kezdtek most szántani...

Tanúiként a rettentő nyomornak,
halálraszántan jöttek odúikból
elő a fölkelők seregei:
S csattogott, mint tenger fölött a szél,
békés Hungária, hallatta hangját,
fegyverre most, Petőfi büszke népe,
munkások, katonák, egyetemisták,
diákok, föl mind és segítsetek!
Előre! Reszket már a vörös cárság!

Hurrá! A félelem árnyéka nélkül
veti magát a sáncokra a gyermek,
a hősi tettért vérével fizetve.
Hurrá! A bájos lányka, nem törődve
fiatal életével, mint a fecske
röppen föl már a harci barikádra.
Hurrá! Írók, diákok mindahányan,
kik viszitek a forradalmi zászlót!
Ave Hungária!
Éneked itt cseng még ma is a fülemben,
a messzeségben tompán zúg a puszta
s halottaid már békében pihennek...
De föltámadásod napja majd eljön!
A vörös körtánc nem tarthat örökké.
Zászlaját büszkén bontja ki ifjúságunk,
barát barátal áll a barikádra
s az emberiség meghajlik majd elől.

(Szerbből)

Bernhard Nordh:

A hódtavi újtelepesek

(Nybyggarna vid Bäversjön)

Fordította: Bartha István és Hegyi Éva

Gondozta: Szász Enikő

Nyolcadik fejezet

Beversjötől alig húsz kilométernyire lévő völgynyílásban lakott Olof Nilsson a feleségével, Erikával. Az egész hegyvidéken nem volt náluk szegényebb ember. Olofnak még csak háza sem volt. Egy nyomorúságos földkunyhó volt a lakásuk és egyben az istállójuk is... Három embernek és két kecskének nyújtott menedéket ez a kunyhó, amelynek ledöngölt fapadlója alig volt több tíz négyzetméternél. Már régen fel kellett volna építeniük a házat, de valami mindig megakadályozta szándékukban. Jóllehet már egy éve laktak ebben a völgyben, Olof még mindig nem kért papírt a telepre. Úgy vélte, nincs miért sietnie az igazolással. Vannak emberek, akik tíz, sőt húsz éve laknak itt a vadonban, anélkül, hogy a kincstártól papírt kértek volna.

Olof éppen krumplit ültetett. Fiatal arca sötét és keserű volt, ahogy a vasazott fakapájával a fészkeket kivájta. Úgy hatott mintha megannyi apró sirgödröt ásna, mindenik krumpliszemnek egyet-egyét.

Erika kisgyermekkel a karján jött ki a kunyhóból. Alakja kicsiny és törékeny, haja világos szőke, arca beesett és halovány. Egy pillantást vetett a hegyoldalra, ahol a kecskéik voltak kikötve, majd elindult az irtás felé. A karján ülő gyermek álmosan hunyorított a napfényben. Sápadt volt, a szeme alatt nagy táskák lógtak. Hasa felpuffadt a fakéreg-léből, sóshalból és vízből álló hosszantartó diétától.

A fiatalasszony egy pillanatig megállt, a férje munkáját nézte. Ajka megmegrándult. Látszott rajta, hogy nehezeire esik lélegzenie.

- Gondolod, hogy lesz valami belőle?- kérdezte hirtelen.

A férfi néhány izzadságcseppet törölt le az arcáról.

- Hogy lesz-e?- dörmögte. – Kell hogy legyen!

- Úgy gondolom, hogy talán mégis jobb lenne elmenni innen. Nem maradhatunk itt, ha semmi sem lesz belőle - mondta szinte kérlelőn az asszony.

Olof élesen nézett a feleségére.

- Ugyan hová mennének? Azt hiszed, az apád befogad téged meg a gyermeket?

- Talán csak nem fog kihajítani?!

- Én meg menjek haza az én apámhoz, mi? ... Haza, hogy lássam a gúnyos mosolyát! Emlékszel még arra, hogy mit mondott? „Majd hazajössz, ha az éhségtől korog a gyomrod!” – Nem, én nem megyek haza, és te sem mégy apádhoz a gyermekkel. Várnunk kell. Egyszer majd csak lemehetünk Stornäsbe, de most még nem.

- Úgy gondolod, addig maradunk itt, amíg...

- Igen, amíg az öregek meghalnak. Örökké ők sem élnek.

- Jó, de ez még eltarthat egy ideig.

- Ha éppen tíz évig tart, akkor is várnunk kell! – jelentette ki a férfi határozottan. Nem fogunk tőlük koldulni. Jöjjenek ide, és ők mondják: „Hazajöhetnek!”. Akkor majd megyünk, de csakis akkor. Nem bizonyítottad-e be nekik, hogy hozzávaló vagy? Tudsz bánni az állatokkal és tudsz gyermeket szülni. Bizony, megmutattad nekik, mégsem hagyták, hogy összeházasodjunk. Még a házuknál sem maradhattál. Ha ilyenek voltak hozzánk, ott egye meg a fene őket. Megmutatjuk, hogy úgy is meg tudunk élni, ha senki nem segít.

Erika tudta, hogy reménytelen Olofot rábeszélni ilyen kedvében. Makacs, kónok, mint az apja. Letette a gyermeket és segíteni kezdett a férjének. A munka meglehetősen neheze éret, lassan haladt vele. Egy rövid ideig minden egyes krumpliszemet a kezében tartott, mintha a saját melegéből és életerejéből adna át valamit, majd óvatosan a földbe helyezte.

Az irtás nem volt nagy, de egy darabocská mégis üresen maradt az utolsó krumpliszem elültetése után. Erika félt, hogy Olof szemrehányást tesz majd, amiért túl közel ültette egymáshoz. A férfi azonban nem szólt semmit. Talán belátta, hogy néha, a tavaszi napokban, szükséges egy-egy krumplit is adni a gyermeküknek ahhoz a nyomorult sóshalhoz. Erika beletörülte kezét egy fűcsomóba, majd férjére bámult.

Ha itt maradunk, akkor szerezned kell egy borjút, amit majd felnevelünk. A bőrök árából talán futja.

- Semmi értelme borjút venni, magyarázta a férfi. Túl soká tart, amíg tejet ad. Egy hasas tinót kell venni.

Erika azon tűnődött, hogy elég lesz-e majd a pénz.

- Líztre és más létszükségleti cikkekre is gondolnunk kell, amit a hegyvidék nem adhat meg.

Olof megígérte, hogy majd utánaéz a dolgoknak. Az állatok talán nem is olyan drágák most, amikor gyenge kilátás van bő takarmányra.

- Legjobb talán, ha már holnap lemegy, hogy amíg a fű kinő vissza is érhesz.

Olof belátta, hogy a feleségének igaza van. Van egy hete rá, hogy a tőlük ötven kilométerre, délre fekvő lakott vidékig elvándoroljon. Ott született és minden újtelepest jól ismer.

Másnap korán reggel puskával és hátizsákkal felszerelve, útra készen állott. Erika kikísérte, hogy a reggeli napfényben még egyszer láthassa a férje arcát, mielőtt a cserjésben eltűnik.

Ha találkozol valakivel az enyéim közül, mondd meg, hogy jól van dolgom. Mond meg azt is, hogy a kisfiunk szépen nő, hamarosan jární fog. Mondd meg, hogy négy hónapos koráig szoptattam. Ha kérdik, megmondhatod, hogy tavasszal bizony alig tudta felemelni a fejét, de aztán jobban lett, mihelyt zöld füvet vagdalthattam neki. Mondd meg, hogy a kicsi kékszemű és szőke haja már kezd göndörödni. Azt se felejtsd el megmondani, hogy voltunk a papnál, megesküdtünk, és megkereszteltük a gyermekeket.

Amikor Erika egyedül maradt, kivezette a kecskéket, s kikötötte a kunyhó közelébe. Ezen a vidéken tartani lehet a medvétől és rozsomáktól. Az asszony jól tudta, hogy a vadállatok is megérik, ha nincs férfi a közelben. Egy hosszúnyelű fejsze volt az egyetlen fegyvere, ami a rozsomák ellen még megjárja, ha idejében észre veszi. Ha medve jön, s nem lehet sikollyal elriasztani, hamar be kell vinni a kecskéket a kunyhóba és füstölgő gallyakkal fogadni a tenyeres talpast.

Eltelt három nap, de Erika semmi nyugtalanságot nem érzett. Időbe telik a telepesekig elmenni. Ha egy hét múlva sem térne vissza Olof, akkor kezdetne szerencsétlenségre gondolni. De nem előbb. Gondozta a gyermekét meg a kecskéket, irtotta a bokrokat, hogy kiszélesítse a tisztást, de annyira nem volt mersze eltávolodni a kunyhótól, hogy kivesse a halászhálót.

Éjszakáinként néha felriadt álmából, s hallgatódzott, hogy mi történik ott kinn a vadonban, készen arra, hogy fejszét ragadjon. Hosszú ideig feküdt sokszor és azon tűnődött, hogy vajon miért is teremtette az Úr a Stornäs és a Grannliden közötti lápos vidéket. Senkinek sem volt öröme belőle, csupán vizsályt és verekedést okozott. Ha ez nem lett volna, akkor most Oloffal együtt Stornäsben laknának. De mit tehetnek, ha egyszer itt van ez az átkozott mocsár?! Ahogy ezt a nyomorult mocsarat nem lehet eltüntetni, ugyanúgy az sem lehetséges, hogy két konokfejű újtelepes békejobbot nyújtson egymásnak. Mindegyik úgy véli, hogy nagyobb jussa van a gazdátlan területről lekaszált szénakupacokhoz, mint a másiknak. Az pedig, hogy egy régebbi telepes annyira jóhiszemű legyen, hogy megtúrje saját házánál a „tolvaj” lányát, ellenkezik a józan ésszel, még akkor is, ha ez a fia számára kiszemelt menyecske bebizonyította, hogy tud bánni az állatokkal és gyereket is szülni.

Ez a nyomorúságos kis darab mocsári kaszáló volt az egyetlen oka annak, hogy Olof és Erika majdnem úgy éltek, mint a menekültek. A mocsár és az ínség-év okozta mindezt, amely arra kényszerítette az újtelepeseket, hogy minden maréknyi füvet összekaparjanak. Jól termő években ez a vitatott mocsári kaszáló még annyit sem ért, mint az ember lekopott körme alatti piszok. Túlságosan messze volt Stornästől és Grannlidentől egyaránt, s nem fizetődött ki odamenni, kaszálni, amikor közelebb is voltak jó kaszálók.

Az egyik bőtermő esztendőben történt, hogy Olof Grannlidenben szemet vetett Erikára. Megtetszett neki a fürge mozgása, meg a kedves tekintete.

„Megházasodni! Igen ám, de előbb Erikának egy ideig Stornäsben kell lagnia,

és be kell bizonyítania, hogy mit tud.”

Az após házában töltött idő a lány tűzkeresztsége! Egyetlen becsületos újtelepes sem hagyja a fiát összeházasodni egy lánnyal csupán azért, mert annak szép az arca. A kezekkel, a karokkal meg a derékkel szoktak dolgozni, nem pedig az arccal. S ha gyerekszülésre kerül a sor, sokkal többet ér egy széles csípő, mint egy finom metszésű orr. A szép arcból több kár származik, mint haszon. Legfőképpen, ha olyan helyen laknak, ahol néhanapján éjszakai szállást kell adni a fuvarosoknak, akik keletről, hófűvások utakon igyekeznek a norvég vásárokra. Egy csinos arc csak kísértésbe hozza a fuvarosokat; s mivel egy újtelepes sem tűri meg, hogy a feleségéhez idegen nyúljon, a késnek mindig kézügyben kell lennie. A késelőt pedig igen gyakran megsúróják. Aki pedig hasszúrással kénytelen feküdni, bajosan vethet hurkot a hófajdnak, aligha állíthat fel rókacsapdát, és a farkasokat sem üdvözölheti. Márpedig ez igen nagy veszély. Ezért egy széplánynak igen ügyesnek kell lenni ahhoz, hogy könyörületet nyerjen a kritikus apák előtt. Ha netalán a legény olyan „gyerekbetegségben” szenved, hogy egy ragyogó szempártól is el talál szédülni, akkor a felbőszült apa ugyancsak kurtán-furcsán megmagyarázta, hogy a hús, az csak hús. A széparcú lány semmivel sem ízletesebb, mint a csúnya. A hús melege mindenkinél egyforma.

Erika becsülettel állta a tűzkeresztséget... Gondozta az állatokat, dolgozott a kaszálón, szecskázta a sózni való fűvet, bogyókat gyűjtött és végül várandós is lett. Már minden rendben volt ahhoz, hogy a szeptemberi egyházi ünnepekkor megesküdjének. De ekkor jött a takarmányhiány, meg a lép miatti civakodás. Olof szembehelyezkedett az apjával, s nem akarta, hogy Erika elmenjen Stornäséből. A két konok szembekerülésének az lett a vége, hogy a fiatalok a vadonba vették az útjukat, s alig bírtak összeácsolni egy kis földkunyhót, az első hóvihár előtt.

*

Hatodik nap estéjén, a hosszú úttól kimerülten, egy elcsigázott borjazó tinóval állított be Olof. Erika alaposan szemügyre vette a tinót, s férjétől megtudta, hogy már három hete folytatott volt. Virágnak keresztelte. Nyomban ki is kötötte legelni. Éjszakára a kunyhóban kellett helyet szorítania a tinó számára is. Legroszszabb esetben a kecskék kint maradnak. A tinó túl drága, semhogy kitegyék annak, hogy egy kóbor medve mancsai közé kerüljön. Most már istállót kell építeniük, vagy legalább a kunyhót kell kibővíteniük az egyik végénél.

Olof elbeszélte, hogy megjárta Grannlident.

– Az otthoniak egészségesek, de úgy néz ki, hogy ott is igen szűkös esztendő lesz. A magot ugyan elvetették, de még alig sarjadt ki, s a fű se volt nagyobb, mint itt náluk. Stornäsben Eskil és Margaréta kicsinye meghalt. A tinót... igen, a tinót Matteustól vette. Hús tallérral maradt adósa, de ezt majd megadja, ha sikerül csövégre kapnia a telep környékén lebzselő rozsomákot. Látta ma a

nyomát, ennek a telhetetlen vadnak, sőt medveürüléket is látott. „Ó, ha elejtené a medvét, akkor igazán bővében lennének a húsnak, a bőre, pedig hozna egy kis pénzt a konyhára.”

A férfi egészen belemelegedett a leendő jó vadászsákmányról való ábrándozásba, de nyomban elcsendesedett és rosszkedvű lett, amikor Erika arról faggatta, hogy járt-e a szüleinél.

- Igen, jártam! - de ennél többet nem mondott.

Miután Olof evett, kiment, hogy utánanézzon a tinóknak. A tinó elége magához tért a megerőltető vándorlás után és kérődzve feküdt. A férfi elégedetten tekintett új háziállatára. Néhány hét múlva még domborúbb lesz a hasa. Legelővel sem lesz baj, egészen késő őszig, s akkor már csak egy jó adag téli takarmányra lesz szükség. Ha a tinó megborjúzik, lesz tej is, s ahol tej van a háznál, ott távol lehet tartani az éhínséget. Még Erika is vagyonosnak érezte magát, amint ott állt és tekintetével szinte simogatta az állatot. Most már csak jobbra fordul minden, hisz már tehenük is van.

- Szomszédokat kaptunk - mondta hirtelen az ember.

- Szomszédokat? - csodálkozott Erika. - Hol laknak?

- Nem messze innen. Úgy háromórányira. A férfi délies tájszólással beszél, de nem olyasvalaki, akivel szóba elegyedhetnénk. A felesége bolond.

- Nincs eszénél, azt mondod? - csodálkozott Erika. - Hogyan tudnak meglenni, ha az asszony nem épeszü? Vannak állataik?

- Dehogy! Nincsenek, s csak mostanság jöttek ide.

- Gyermeük van-e?

- Én ugyan nem láttam. De alig hiszem, hogy egy ilyen bolond gyereket szülhet. A nő azt meséli, hogy a férje egy angyal, s hogy rövidesen a mennybe mennek.

Erikának elszorult a szíve.

- A mennybe menni... - suttogta. - De a férfi... mit mondott a férfi?

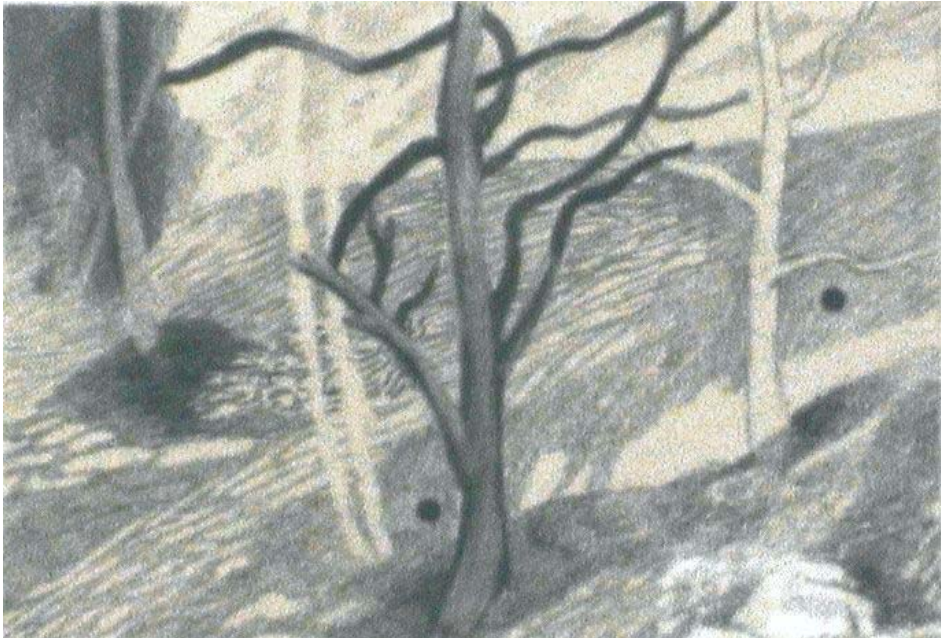
- A Norvégiába vezető legjobb út iránt érdeklődött. Oda akarnak menni, üzletelni. Nem most, de még mielőtt leesik az első hó. Kunyhót építenek, de alig hiszem, hogy sokáig megmaradhassanak ott. A lappok majd elkergetik őket onnan. Ennyire közel nem tűrik meg az újtelepeseket.

- Nem mondtad ezt nekik? - kérdezte Erika aggódva.

- Dehogynem. De a férfi azt felelte, hogy ő semmi rosszat nem akar a lappoknak, s hogy a lappok, az egész hegyvidéken, szabadon legeltethetnek. Azt is mondtam, hogy a lappok ahhoz a helyhez közel szokták tartani az őszi és tavaszi pihenőt, ahol ő a kunyhót építi; meg hogy a rénszarvasok az átvonulásukkor valószínűleg letarolják a földeket. Erre azt mondta a férfi, hogy nem törődik a rénszarvasokkal. „Mire azok jönnek - mondta - addigra már megfagy a föld, úgyhogy nincs amibe kárt tenniük.” Erre azt kérdeztem, hogy nem gondol-e a szénaboglyákra, azokban kárt tehetnek a szarvasok, de ő azt felelte, hogy nincs szándékában szénát gyűjteni.

-
- Hát nem fognak állatokat tartani? – kíváncsiskodott Erika.
 - Ezt én biz' nem tudom – felelte Olof, - de egyébként nemigen tarthat állatokat, ha bolond a felesége. Hisz úgysem tudná gondjukat viselni.
 - Talán szökevény?
- A férfi komolyan bólintott.
- Igen, meglehet, hogy szökevény. Vigyáznunk kell, hogy semmi közünk ne legyen egymáshoz.

Folytatása következő lapszámunkban

Mayer Hella grafikája

Tomas Tranströmer

Csend

Tystnad

Hagyd a halottakat...
Felhő siklik a napkorongra.

Az éhség toronyépület
mely elmozdul az éjszakában.

A hálósobába nyílik a liftakna
sötétség rúdja szemben a halálelőttivel.

Virágok az árokban. Harsona és csend.
Hagyd a halottakat...

Az ezüst evőkészlet túléli a nagy zsvajt
az Atlanti-óceán sötét mélyén.

Tél derekán

Midvinter

Kék ragyogás
szüremlik a ruhámból.
Tél derekán.
Jég-csörgődobok csörömpölnek.
Szemem behunyom.
Van egy hangtalan világ
van egy rés
ahol a holtakat
átcsempészik a határon.

Haikuk

Haikudikter

I.

Villanyvezeték
feszül országos fagyban
északi zene.

*

A hófehér nap
magában edz szemben a
halál-kék hegygel.

*

Nekünk élnünk kell
finom stílus fűvében
kocsmakacajban.

*

Nyugszik már a nap.
Árnyékunk óriási.
Árnyék lesz minden.

II.

Az orchideák.
mellé tankhajók úsznak.
Telihold ragyog.

III.

Középkori vár
városnak nevezett sfinx,
üres arénák.

*

Falevél suttog:
egy vaddisznó orgonál.
És üt az óra.

*

És éjsodrásban
kelettől nyugatig a
hold járásával.

IV.

Szitakötő-pár
egymásba kapaszkodva
eltivornóznak.

*

Jelen az Isten.
Madárfütyös alagút
után nyit kaput.

*

Ladik és hold.
Fény és csillagkép.
Tenger a neve.

Fordította: Tar Károly

Kovács katáng Ferenc

KORTÁRS DRÁMA FESZTIVÁL OSLO, 2005

Az oslói Nemzeti Színház páros években rendezi a Nemzetközi Ibsen Fesztivált. Páratlan években, pedig a főváros többi színházával karöltve a kortárs drámának szeretne teret adni. 2001-ben indult útjára a nemzetközi Kortárs Dráma Fesztivál. Akkor kilenc nap alatt 15 darabot mutattak be, s ez összesen ötven előadást jelentett hat játszóhelyre elosztva. A nagy siker ellenére sem tudták a szervezők összehozni a 2003-as fesztivált. 2005 őszére viszont alapos előkészületek után létrejött egy olyan nagy volumenű nemzetközi rendezvény, aminek mind mennyiségi, mind minőségi szintjét nagyon nehéz lesz tartani az elkövetkező években. Talán csak az igazi, széleskörű nemzetköziséget hiányolhatjuk, mert mindössze egy-egy német, orosz, görög és svéd vendégegyüttes szerepelt a programban. A 12 játszóhelyen 23 darabot láthattunk. E háromhetes periódusban 111 előadást. Érdekesség, hogy az eddigi két Kortárs Dráma Fesztiválon 3-3 Jon Fosse bemutatóra került sor. Az idén más ismétlődések is voltak, pl. két Sarah Kane és két Presnyakov-fivérek darabot is láthattunk.

JON FOSSE HÁROM TÉTELBEN

Lebegés

Bútorozatlan szín. Lecsupaszított falak. Kifakult, málladozó tapéta. A színpad olyan, mint egy babaház – közepére, a láthatatlan közfalra szimmetrikus ikerház. Egy-egy ajtó a hátsó falon, mellette kapcsoló, alatta konnektor. Bura nélküli mennyezeti lámpák, kopott parketta. A lakásokba egy-egy fiatal pár érkezik. Szükszavú beszélgetések. Az egyik pár családot tervez, a másik pár nőtagja már ekkor is a karrierjét, önállóságát félti, a gyerekkocsinak még a látványa is riasztja.

Idősebb alakok jelennek meg a színen. A két lakás lakói s a két korosztály is belebeszél a másik történetébe. Majd kiúsznak a képből, mint egy effektusokkal megtűzdelt filmben. Ugrás az időben, mindkét pár feje felett sötét felhők. Az egyiknél fokozatosan romlik az anya/feleség egészsége. Nehezen áll a lábán, majd tolokocsiba kényszerül, végül nem beszél, mered a semmibe. A fal másik felén a feleség egyre később jár haza, szeretőt tart, s végül elköltözik. A férj, aki szinte az egész darab folyamán színen van, talán maga az író, a mesélő, mindent lát, figyel és sejteti a közönséggel, hogy képes lenne befolyásolni a történeteket. S hogy ezt nem teszi meg, az inkább tükrözi az individualista társadalom, a mindennek, mindenkinek hátat fordító individuum önzését, mint dramaturgiai szükségszerűséget.

Hétköznapi dolgoktól kongó üres szavak verődnek faltól-falig. Időnként ze-

nei effektusok hallatszanak, látszólag funkciótanul. S még egy buktató: a beteg szüleit meglátgató fiú két villanófény közötti extra világításban szájbarágósan felvázolja az eddig történeteket. Ezzel meggátolja a közönséget abban, hogy a történetet magában írja/élessze tovább.

Az anya meghal, kiviszik a színről, becsapódik az ajtó. Vége. Tényleg vége? Ilyen sivár, kopott, kiégett, magára maradt az ember? Érdemes egyáltalán élni? Nincs a világon *valamirevaló* kultúra, hagyomány, hit-kapaszkodónak? Mert a darab csak és kizárólagosan ezt, a reménytelenséget tükrözi. Mi tehát az üzenete? Egy világosabb, karakteresebb rendezői beavatkozással még figyelmeztetés is lehetne, hogy mindenképpen lehet élni, csak nem így.

Fosse lírája – mert hiszen e drámája is zene, ritmus, poétikus nyelvi játék – elképesztően megragadó, rétegeközönséget csalogató. Önmagában nagyon szép, de ettől vajon halad-e a világ előre...?

(Jon Fosse: *Lebegés* /Svevn/ ősbemutató, Oslói Nemzeti Színház Amfiteátrum színpad. Rendezte Sofia Jupiter /Svédország/).

Csodás

Fesztiválhasználatra a 25 lépés széles és 35 lépés hosszú, s a szürke hétköznapokban kulisszatárnak használt, sötét falú és mennyezetű terem szükségmegoldásként már sokszor bevált, de ennyire, mint a görögök vendéjgátékán, még soha. A norvégiai hosszú, sötét, téli napokat s az alsó megvilágítással előidézett nyári, napfényes estéket nagyon jól adta vissza az ide varázsolt hangulat. A rendező a tetemes, üres, kongó térrel is eljátszogatott a 90 perces előadás alatt. Egyetlen díszítő elem a hosszanti végfalra tűzdelt fénykép-kollekció a történekleben kulcsszerepet játszó fjodról, csónakházról, öreg csónakról.

A térben mindig csak ott van világítás, ahol a szereplők éppen tartózkodnak. Maguk gyújtanak, oltanak villanyt. Kivéve azokat a jeleneteket, ahol az érkezők vagy a távozók után, a végfalon nyíló ajtón keresztül vakító "napfény" árasztja el a termet.

Középkorú pár kora tizenéves lányukkal látogat el nyáron a szülői házba. Csodás táj, kies vidék, csak az igen elszántak maradtak meg a faluban, csak ők nem költöztek munkát, szerencsét keresni máshová. A férj találkozik ifjúkori barátjával. A felületes, semmitmondó beszélgetések alatt ott feszül valami régi titok. A feleség is mérgecsíti a helyzetet, mert "valószínűleg" összefeküdt a baráttal. A szabadságot megszakítva széleseben elhagyják a szülői házban élő anyát. Csak az unoka marad szívesen, új, érzékeny, igazi barátot talált egy tőle jóval idősebb fiúban. Alig tudunk meg valami konkrétumot. Ismerkedünk a tájjal, próbáljuk leolvasni, megfejteni a szereplők arcából, mozdulataiból a jellemüket, egymáshoz kötődő kapcsolataikat. Rengeteg a szünet, a hallgatás. Csak a fiatalok élénkebbek, beszédesebbek kicsit. A lány görkorsolyával siklik a nagy térben, a fiú néha vele tart. Mint a szél, mint a hullámok keringnek. Szépek, fiatalok, és ők még keresik egymást, a másik érintését, gondolatát. A nyitott ajtón át beömlő fényben állnak.

Felzúg a motor, a szülők elhajtanak.

A rendező, Yannis Houvardas Londonban végzett, s színészként kezdett Görögországban. Majd Németországban elvégezte a rendezői szakot. Szabadúszóként modern és klasszikus darabokat rendezett Helsinkiben, Stockholmban, Oslóban, Göteborgban. 1991-ben alapította Görögországban a Notos társulatot, amelyet 10 éven át vezetett, rendezett. Újra szabadúszó, s főleg skandináv színházak vendégrendezője.

(Jon Fosse: *Csodás /Vakkert/* Notos Theatre Company görög társulat vendégjátéka, oslói Nemzeti Színház Kulisszaterem. Rendezte Yannis Houvardas)

Melankólia

Jon Fosse 1995-ben írott *Melancholia* című regényét Morten Cranner rendező és Øystein Røger színész alkalmazta színpadra. Már 2004-ben nagy sikerrel játszották a közszolgálati rádióban, mint rádiójátékot, és 2005-ben Kék madár díjjal jutalmazták. A 2005. áprilisi bemutatót a Dráma Fesztiválra két előadás erejéig felújították.

A színpad teljes szélességében kecskelábakon álló üveglapos asztal áll. Rajta négy munkahelyet kiszolgáló monitorok, keverők, laptopok. Az asztal közepén, a közönség felé fordítva egy kukucska színház modellje, üres színpad, s ráirányítva egy állványon álló, digitális kamera. A hátsó falon nagy méretű vászon, rajta hullámzó víz, moraja beburkolja a lassan feltöltődő széksorokat.

Négy feketekalapos, sötétöltönyös, mellényes, hófehér inges férfi jön be, a vászon háttér-megvilágításába állnak. Változik a vásznon a kép, kikötő, kockaköves rakpart. Koppanó léptek zaja. Lars Hertervig (1830-1902) fiatal norvég festő érkezik Düsseldorfba, hogy Hans Gude mester mellett folytassa tájképfestői tanulmányait.

A négy férfi, levett kalappal, helyet foglal a guruló irodaszékeken. A Hango-sító, a Világosító, a Videórendező, valamint a Színész. Utóbbi egyben kellékes is, időről-időre átrendezi a makett színpadot, pl. makettházat tesz a kamera elé, majd úgy forgatja, hogy a homlokzat után most az oldalfal nélküli, kopár szobabelsőt lássuk. Apró ágyat tesz bele, felgyújtja a mini csillárt, majd leül a sugópéldány elé, s belekezd hetven perces monológjába.

A különféle lelki bajokkal küzdő Lars Hertervig festő egy teljes napját követjük végéig. Reggel nem bír felkelni az ágyból, a falat bámulja, s az ablakon beszűrődő utcazajt hallgatja. A festőakadémián ma az ő munkáit fogja értékelni a mester. Nincs ereje a megmértetésre, fél szembenézni mestere bírálatával. Véli, hogy lesújtó lesz a kritika, s az ítélet: nem tud festeni. Mániákusan ismétli a mestere szájába adott szavakat: nem tud festeni, nem tud festeni! Ugyanakkor a képzületében a műteremben báméskodó festőtársáról magabiztos ítélezéssel állítja, hogy rajta, s a mesterén kívül senki nem tud festeni.

Lars a háziúr kiskorú unokahúgába szerelmes, aki a nagybácsi szexuális tola-

kodása elől éjszakánként az ő ágyába menekül. A festő fantáziavilágában összevissza keverednek a képek a hozzá érkező apjáról, a lányról, festőtársai faragatlan, durva tréfálkozásairól, s mesteréről.

Øystein Røger színész közben díszletelemeket vált a kukucskáló színpadon, a videórendező festői fantáziavilágot kever a nagyvászonra a valós kamerakép, egyéb effektusok s korábbi felvételek felhasználásával. Szemünk láttára dolgozik a hangkeverő s a világosító is. Néhányszor, szakmunkájukból kilépve, mint statiszták is fellépnek. Rendkívül összetett a kép-, a hang-, a hangulatanyag. Néha egymásra torlódnak, fedik, kioltják egymást. Egy kezdő rendező/alkotó tipikus hibája; azon félelmében, hogy nem kap újabb lehetőséget, mindent egy darabban szeretne megmutatni. Különösen fonák a helyzet ebben az esetben, amikor Jon Fosse regényét dramatizálták színpadra és rádióra. A *Melancholia* c. regény nagy sikert aratott a könyvpiacra. Ez talán Fosse egyik legértékesebb alkotása. Mélységében, mondandójában, kidolgozottságában kifejezetten felülmúlja a későbbi, színpadra írt műveit. Azok színrevitelénél valóban elkelve minden olyan hangi, képi, rendezői, színészi "trükk", ami itt és most sok és felesleges. Illetve nagyon jó, művészi, hatásos, szemnek, fülnek ingere, de a szöveget lerontja. Azt a szöveget, ami egy átlag felolvasó tolmácsolásában is lenyűgöző volna; zene a fülnek, doping az értelemnek.

(Jon Fosse: *Melancholia*, felújítás az oslói Nemzeti Színház Festőtermében. Rendezte Morten Cranner és Øystein Røger)

Sarah Kane

4.48 pszichózis

Sarah Kane 1971-ben született Essexben. Tizenévesen kezdte a színjátszást. A bristoli egyetemen dráma szakot végzett. Jó színésznek, rendezőnek bizonyult, mégis drámaírássra adta a fejét. Kisiklott emberekről, szexről, kábítószereséről, depresszióról írta botrányt, felháborodást okozó darabjait.

A szín már első látásra szűk, szorongató, bezártság-érzetet sugall. Fekete oldalparavánok keskenyítik mélységben a teret. A hátsó fal fehér, rajta fémmajtó, azon kémlelőnyílás. Már a terembe lépéskor letaglózza a nézőt a nyugtalan, idegesítően hangos zene s a darab folyamán mindvégig a színpadra hulló fekete pihék idegőrlő monotonosága.

Pszichiátriai intézetbe zárt beteg áll velünk szemben. Piros, szív alakú léggömböt kötöz az állványon álló mikrofonra. Álló, ülő, térdeplő testhelyzetben zúdítja ránk minden fájdalmát. Hol orvosai vagyunk, hol a már eltávolodott barátok, hol az elhagyott szerető, hol a semmi, légüres tér, ahová csak úgy vaktában, végső elkeseredésében minden fájdalmát kiokádhatja. Hol pedig bírói testület, mitől a zárójelentés felolvasása után várja az orvosai feletti ítéletet.

A hátsó fal mentén araszol, s mániákusan ismétli az életbemaradásához abszolút nélkülözhetetlennek tűnő önmegerősítő mondatokat, mintha kántálna. S ha

téveszt, előlről kezdi. Jól begyakorolt, ezerszer ismételt mozdulatok. Néhol a gyerekkorból visszatérő – iskolázó - ugráskombinációk, rigmusokra képzett muris tánclépések szakítják meg az egyhangú rendet, majd megint ismétlődik minden. Időnként hangszóróból – fal mögül, vagy a múltból? – megszólal a kezelőorvos. Ekkor a mikrofonba beszélve válaszol. Gyakran kitérül az ajtón a kémlelőnyílás. Éles fény hatol be, emiatt mindannyiszor üvöltve tiltakozik.

A földön mindenféle feljegyzések, zárójelentések, kórismertető, gyógyszerlisták között rendezkedik. Majd borítékba teszi, lenyálazza, megcímezi. A hosszú időn át gyűjtött gyógyszereket egy cukorkás tálba dönti, és élvezettel, mohón elropogtatja.

4:48. A statisztikák szerint pontosan e kora hajnali időben történik a legtöbb öngyilkosság. Este, a betegség elleni egész napos küzdelemben belefáradva elalszik az ember, majd hajnal három óra körül rossz előérzettel, idegesen, a gyógyszerek nyugtató hatásából kijózanodottan felébred. Az újabb nap nyomorúságától való félelem annyi erőt kölcsönöz még a testnek, hogy adagoljon, rágjon, nyeljen, nyeljen, nyeljen...

Sarah Kane író 28 évesen megtette azt, amit a 4:48 című drámájában, pár hónappal azelőtt, valóságos lidércnyomásaiból, rémálmaiból szőtt és vetett papírra. Időben rátaláltak, de másnap a kórházban cipőfüzőjével megfojtotta magát. Őt darabja maradt ránk. Új drámai műfaj, az in-her-face irányzat egyik megeremtője, amit a német Thomas Ostermeier berlini és más vendégrendezési során terjesztett, híresített el. Az irányzat jellemzője a provokatív nyelvhasználat, az erőszak és a szexualitás eltűlése, és természetesen szakítás mindenféle drámai hagyománnyal.

Warlikowski 2003-ban azt írta Kaneről, hogy "...radikális és szélsőséges darabokat hagyott hátra, amelyek az erőszakról szólnak, a rettegést állítják a középpontba, és a világról alkotott maradék illúziókat is szertefosztatják." A kritikusok kétkedve, értetlenséggel fogadták nyers, durva formába öntött mondandóját. Kane, míg ereje tartott, mindannyiszor visszavágott: a forma és a tartalom egységének, egyenlőségének akart érvényt szerezni. Nem kívánta megszelídíteni a formát csak azért, hogy a mondandóját elfogadják.

Sanja Nikcevic szerint "Miért írnának fiatal emberek csak a világ legszörnyűbb rémtetteiről, nemcsak a jelen idejüekről, de a múltbeliekről is? Nekem úgy tűnik, hogy a drámaírók azt választották, ami modern, cool és divatos, nem pedig arról írtak, ami valóban érdekli őket. Ezért olyan szegényes és lapos darabjaik cselekménye. Csak azt vették be, ami menő: az erőszakot. Nem ismerik a szereplőiket. Nem tudják, hogyan fejlődjön egy karakter, csak olyan szituációkba helyezik őket, amelyekben kínzásnak vannak kitéve. Nem valódi jellemeket keresnek, minden bátorságuk kimerül abban, hogy olyat ábrázoljanak a színpadon, amit korábban senki."

Sarah Kane a *Phaedra szerelme* című darabjának megrendezése kapcsán nyilatkozta: "Kezdettől elhatároztuk, hogy az erőszakot olyan valóságként ábrázoljuk, amennyire csak lehetséges. Időnként fantáziánkban kellett a pokol legmélyebb bugyraiba merülnünk, nehogy a valóságban történjen ez meg velünk."

Annika Hallin svéd színésznő éppen a vendégjáték előtti napokban kapott rangos norvég díjat egy norvég filmben nyújtott alakításáért. Tehát a mozivászonról jól ismertük, de színpadi képességeire csak most derült fény. A száz perces monológban hihetetlen sokszínű, elragadó, megragadó, ellenállhatatlan, ordináré, félelmetes, gyűlöletes, szeretni való volt.

Magyarországon Zsótér Sándor állította színpadra a 2000-es évek elején Sarah Kane drámáit. A közelmúltban a Merlin Színház mutatta be a 4.48 pszichózis című darabot Lévy Adina rendezésében.

(Sarah Kane: *Psykos 4:48*, rendezte Melaine Mederlind, Riksteatern Stockholm)

Jo Strømgren

A Kórház

Jo Strømgren modern mozgásszínház-társulata artikulációval, táncsal, mimikával próbálja mindazt elmesélni, amit Sarah Kane szavakba, mondatokba sűrít. A *kórház* című darab tipikus példája a in-yer-face irányzatnak. Erőszak, kegyetlenség, gyűlölet, félelem árad minden mozzanatából. A szerző, koreográfus, társulatépítő Strømgren már az előző, 2001-es Kortárs Dráma Fesztiválon bemutatkozott a *There* című táncjátékkal. Azóta is járják a világot, a fesztiválokat immár kibővített repertoárral.

Jo Strømgren 1998-ban alapította társulatát Bergenben. Előadásaikban ötvözik a táncot más színházi, filmes, bábos, videós formákkal. Az általuk használt halandzsanyelv különleges, mindig a helyzet adta hangulathoz igazodik, s minden esetben egy valós nyelven alapszik. A *There* című darabban az orosz, *A kórház* címűben az izlandi a kiindulási alap.

A Senki földjén vagyunk. Helikopter hangja és más zajok katonai tábor sejtetnek a közelben. A színpadon két ferdén leállított, fej magasságú hasábbal, s egy elkoszolódott ágyneművel takart tábori ággyal jelzett betegszoba látható. Három unott tekintetű, elnyűtt, kiégett ápolónő támasztja az elkoszolódott falakat. Gyanakodva, gyűlölettel méregetik egymást. Sehol egy beteg, egy gondoskodásra szoruló katona. Önsanyargatással, cselszövésével, basáskodással ütik el rengeteg idejüket. Sorban sebzik meg önmagukat, hogy legyen elfoglaltsága a többinek. Gyötrik, lelki terror alatt tartják a pillanatnyi szövetségéből kieső harmadikat. Mindegyikük azt lesi, mikor alszik el a másik kettő, hogy megkaparinthassa a gyógyszeres szekrény kulcsát, s hozzáférhessen a "megváltó" tablettákhoz. Amint ez bekövetkezik, ki-ki a maga jelleme szerint cselekszik. Az egyik mértékkel, beosztva él megszerzett piruláival. A másik túladagolja magát, a harmadik mindenből habzsol pár szemet.

A társulat tagjai egy-egy előadásra szerződnek a mindenek Strømgren köré. Ál-

talában nem hivatásos táncosok vagy színészek. Az intenzív csapatmunkához történő tökéletes idomulásuk eddig még minden előadás sikerét meghozta. Most is csak néhány esetben látszik elbizonytalanodás, zökkenés a darabban, főleg akkor, amikor az egyes szereplők jellemábrázolásához kellene valami pluszt, valami egyénit, valami igazi profit hozzáadni.

(Jo Strømgen Kompani: *Hospitalet*. Írta, rendezte, koreografálta Jo Strømgen)

Michael Frayn Demokrácia

Michael Frayn *Demokrácia* című darabja európai hódítókörútját járja. A dán atomfizikusról, Niels Bohrról szóló dráma szerzője ezúttal a német szociáldemokrata párvezérről és kancellárról Willy Brandtról írt dokumentumdrámát. 2003-ban mutatta be a londoni National Theatre. Az angol szerző darabját 2004 májusában Berlinben vitték színre, ahol a nézőtéren többen is ültek a darab valós szereplői közül. Az oslói Kortárs Dráma Fesztivál nyitóelőadásán a Nemzeti Színház színészei mutatták be ezt a művet.

Willy Brandt (1913-1992) különös, sokat vitatott és sokat ünnepeelt politikus volt. Annak idején a norvégok Nobel békedíjjal tüntették ki. Eredeti neve Enst Karl Frahm. 1930-ban lépett be a német szociáldemokrata pártba (SPD). Egy évre rá átnyergelt a szocialistákhoz (SAPD). Hitler Németországából 1933-ban menekült Norvégiába. Itt vette fel a Willy Brandt nevet, de újságcikkek írójaként még számtalan álnevet használt. 1940-ben norvég állampolgárságot kapott, de a náci megszállás elől szinte azonnal Svédországba kellett menekülnie. A háború után visszatért Németországba, s 1948-ban már újra német állampolgárként elkezdődött politikai karrierje (SPD).

Michael Frayn darabja Brandt kancellársága idején, a 70-es években játszódik. A kancellár körül sürgölődő miniszterek, személyi titkárok szájbarágós, a hallgatóságtól mégis nagy koncentrációt igénylő szövegeléséből feltáruul előttünk a kor Európája: a hidegháború idegörlő állóharca, a berlini fallal ketté kényszerített ország politikusaira, népére mért megpróbáltatások.

A feltárt dokumentumok alapján készült dráma történelmi lecke kezdőknek, türelmes nézőknek, önfegyelmet gyakorló színészeknek. A kétórás darab a praktikusan leegyszerűsített színpalak között nem egy klasszikusan értelmezett színpadi mű, hanem inkább rádiójáték. Sem az üveglapos tárgyalóasztalok, sem a guruló skay fotelok, sem a fémszerkezetes dokumentumpolcok, sem a két szintre osztott színpad (az emeletről a kancellár intézi beszédeit a választóihoz), sem a sötét öltönyös, nyakkendőös férfiak látványa nem képes többet nyújtani az elhangzottaknál. Ilyen esetben csak a kimagasló színészi teljesítményekre hagyatkozhatnánk. Ezennel a főbb szereplők: Brandt, a személyi titkára s egy "másképp" öltözött egyén időnként remek színészi felvillanásai még annyit éppen el tudtak érni,

hogy fegyelmezett diákokként végigüljük a két felvonást.

1990 előtt még izgalmas is lehetett volna ez a dokumentumjáték, de ma már számtalan regény, önéletírás, dokumentumgyűjtemény árulkodik a korról, a darabban is feltűnő emberek sorsáról. Tudtuk, hogy Brandtnak nem csak politikai, hanem nő- és alkohol-"problémái" is voltak. Szakállas hír, hogy a hozzá legközelebb álló titkár, Günter Guillaume (fedőneve Georg Hansen) Stasi ügynök volt, amiért 1975-ben 13 évi börtönre ítélték (1981-ben fogolycserének köszönhetően hősként tért vissza az NDK-ba). Tudtunk mindent előre, mégis érdekes, tanulságos volt követni, hogyan küzdi fel magát egy tanulatlan, műveletlen, de ambiciózus szakszervezeti funkcionárius (a Stasi instrukciói és támogatása segítségével), mint népi káder, a meg nem érdemelt magas funkcióba. A darab főszereplője tehát az ügynök, akit Kim Haugen igen jó szerepformálással, tehetséggel, különös színészi érzékenységgel alakít. Tartótszjtjének fölényes, magabiztos (színészi kvalitásán alapuló) fellépése is hozzájárul ahhoz, hogy magasan überelik a többi szereplőt. Majdnem hőssé, szimpatikussá válnak. A dráma természetesen klasszikus módon zárul. Az ügynököt leleplezik, Brandt emiatt, de főleg a magánéletét kitergető sajtó támadására lemond. Csak a zárójelenetben teljesedik be a kancellár politikai álma, nagy robajjal ledől a berlini fal.

(Michael Frayn: *Demokrácia*. Az oslói Nemzeti Színház bemutató előadása, rendezte Kjetil Bang-Hansen)

Peter Handke

Közönséggyalázás

Peter Handke 23 éves korában írta ezt a darabot. 1966-ban mutatták be Németországban Klaus Peymann rendezésében. Ekkor még nem volt általános a polgárpukkasztó, közönséget aktivizáló – sőt, kifejezetten inzultáló - színjátszás. Ma már több kell ahhoz, hogy a közönséget kényes helyzetbe hozzák a színészek, ezért sem követi Sebastian Hartmann rendező Peymann útját. Egyáltalán, van-e létjogosultsága 40 év múltával ennek a darabnak? Elhangozhat-e olyan káromkodás, bemutattható-e olyan obszcén jelenet, ami új és meghökkentő lenne a televíziós csatornákon edzett nézőnek?

Hartmann egészen más, új utat választott e darab 2004-es hamburgi szírevitelénél, s ezzel nagy közönségsikert és kritikusi elismerést ért el.

Sebastian Hartmann német rendező nem ismeretlen az oslói közönség előtt. A 2000-ben rendezett oslói Ibsen Fesztiválon mutatkozott be a hamburgi színtársulat *Kísértetek* című előadásával. Ennek sikerén felbuzdulva kérték fel őt, hogy rendezzen az oslói Nemzeti Színházban egy darabot a 2004-es Ibsen Fesztiválra. A különlegesen időszerűre és modernre sikeredett rendezés nem várt ellenállásba ütközött úgy a nézők, mint a szakemberek részéről. Kevesen mutattak hajlandóságot a videóképernyő, a fejmikrofon, a kép-a-képben technika biztosította előnyök elfogadására. A sors fintora, hogy e darab megrendezéséért 2004-ben elnyerte a norvégiai Amanda rendezői díjat.

Szerencsére a szakma előítélete nem akadályozta meg, hogy a Deutsches Schauspielhaus, Hartmann rendezésében, a 2005-ös Kortárs Dráma Fesztiválon bemutassa a *Közönséggyalázás* c. darabot. Kisebb is volt a kockázat, két előadásnyi közönség bárhol a világon akad. De azért nem titkolható, hogy megint elég hűvös volt a nézőtéri hangulat. Igaz, a többségnek olvasnia kellett a színpad fölé kivetített tetemes mennyiségű szöveget. Mit is valójában? A "közönséges" színház létjogosultságát megkérdőjelező elméleti fejtegetéseket, filozofálásokat, szájbarágósan okoskodó, fontoskodó, áltudományoskodó kioktatásokat. S hogy ez ne csak felolvasószínház legyen, hogy a közönség jobb kedvre derüljön, Hartmann bevetett minden bűvészi, cirkuszi, bohózi, vásári fogást. A bohóca vett figura számtalanszor fejjel ment neki a félig felhúzott garázsajtónak, vagy beszorult a színpadot és a nézőteret elválasztó rácsok közé, bőréhez öltötte a kabátgombot, vitustáncot járt az általa felmosott, világot jelentő deszkákon. A többiek énekeltek, táncoltak, kibeszéltek a közönséghez, bevonták őket (de csöppet sem irritálóan, arrogánsan vagy erőszakosan) az egyes jelenetekbe (szövegfordítás németről norvégra, kellékek pakolása, bűvészségédkezés).

A darab elején, egy nagyméretű kivetítőn, négy férfi látható fekete-fehérben. Az 1966-os előadás kezdő képei. Majd színesre vált a kép, az új arcok egyenként hagyják el a képernyőt, s jönnek át a valóságba, az oslói Nemzeti Színház Nagyszínpadára. Kellék nélküli sötét tér. A háttérben meg-megcsillan a kivetítő plexiüvege. A színpad elejét teljesen lezárja egy krómozott rácskerítés. Csak a soványabb színészek férnek át rajta, s jönnek a lefedett zenekari árkon át a közönség közvetlen közelébe egy kis mellékes beszélgetésre, egy-egy felcsörrenő mobiltelefon kikapcsolására. A rács ezen oldalán azért mégsem érezzük magunkat annyira biztonságban, hogy nyugodtan ne vessünk mások baján. Bármikor sorra kerülhetett bárki. Ettől volt végig feszült a léggör, s a darab végén is korán örlött, aki fellelegezve araszolt kifelé: az ajtóban még kaphatott egy maszktól fehér csókot az ott elköszönő színészekről, vagy meggyanúsíthatták, hogy valamit zsebre tett a darab közben rábízott kellékekből (kettészelt hagyma, olló, ragasztószalag). Gondolhatnánk, milyen egyszerű is egy ilyen felolvasószínház, minimális díszlet, olcsó kellékek, egy kis közreműködési hajlam a közönség részéről. S négy férfi színész, akiknek szakmai kötelessége ugyan e tetemes szöveg benyalása, de azt **hogyan** közvetítse? Peter Brook színházában fejen állva, trapézon lógva, Debreczeni Tibor és Pál István amatőrszínházában futva, rohanva, görnyedve, izzadva, kifulladásra szavaltak. Nem véletlenül jutott eszembe az amatőrszínházi példa. Az igazi amatőr már-már profinak tűnik. Míg a profik kiváltsága, zsenialitásuk jele – jelen esetben is –, ha tökéletességükkel már-már elhitetik velünk, hogy amatőrök, egyszerű emberek, akik ránk szánták szabad estéjüket. Csak úgy mellelleg szórakoztak ők is egy kicsit, de most már hazamennek, mert reggel munkába indulnak, irodába, szalag mellé, akárcsak mi.

Fellelegezhetünk, van még színház s benne játékos, meg hozzájuk ido-

mult közönség is – előbbre vinni a színjátszás ügyét.

(Deutsches Schauspielhaus, Hamburg vendégjátéka, Peter Handke: *Publikumsbeschimpfung* r: Sebastian Hartmann. A magyar közönség a 2006-os Tavaszi Fesztiválon láthatja majd a darab átdolgozását a Batsheva Dance Company előadásában)

Presznyakov-fivérek Terrorizmus és Börtön

A Presznyakov-fivérek (Oleg és Vlagyimir) a 2002-es londoni bemutatkozásuk óta hódítják Európát darabjaikkal. Az oslói Kortárs Dráma Fesztiválon is két művet láthattunk tőlük. A *Terrorizmus* címűt az oslói Nemzeti Színház mutatta be 2004 őszén, s ennek a felújított bemutatójára került sor a Fesztiválon. A *Captive Spirits* című drámát pedig az orosz Kazantsev Centre for Contemporary Staging and Drama hozta magával Vlagyimir Agejev rendezésében.

Bombariád miatt lezártak egy repteret. Az utasoknak várakozniuk kell, amíg a csomagokat átvizsgálják. Egy későn jött férfi unja a várakozást, inkább hazamegy. Egy sor váratlan eseményt robbant ki ezzel. A terror befurakodik az emberek hétköznapijaiba. Feszültséget, bizonytalanságot, bizalmatlanságot kelt bennük. Olvastam valahol, kimutatható összefüggés van a terrortól való félelem és a szív-élégelenségek között.

A színpadon egyszerre van jelen mind a hat szín kelléke, díszlete. A látszólagos káosz, zsúfoltság ellenére feltalálják magukat a szereplők s a szünet nélkül egymást követő jelenetekben átjárnak egyik díszletből a másikba. Olav Myrvedt díszlettervező ötletekben gazdag munkája jól segíti a darab kibontakozását (Magyarországon is járt már, az 1997-es Jon Fosse *A gyermek* című darabjához készített díszletet).

A jeleneteket ismert slágerek vokális feldolgozása választja el egymástól. Igen jó lehetőség a színészek tánc- és énektudásának, sokoldalúságának bemutatására.

A reptéri színt egy ágyjelenet követi. Csak mi tudjuk, hogy a férj hazafelé tart. Ez a tény rendkívüli feszültség alatt tartotta a közönséget, ugyanakkor a szerelmeskedő kettőstől különösen jól koreografált, humorral, ironizmussal fűszerezett sikeres színészi alakítást láthattunk. Ezután az irodafőnök és beosztottjai, valamint a beosztottak egymás közötti piszlicsáré, kicsinyes csatározások következtek. Az sem zavarta őket, hogy mindeközben egyik kollégájuk felakasztotta magát a rekreációs szobában. A negyedik képből unokáikat levegőztető nagymamák ülnek a kerti padon. Enyhe kifejezéssel élve is primitív figurák. Előkerül valami féle méreg, ami egyiküköket már megszabadította brutális férjétől. Itt jelenik meg az otthonából menekülő, feldúlt férj, útban vissza a repülőtérré. A következő képből a terrorelhárító csoport szolgálat utáni, öltözőbeli kakaskodásait, ártalmatlan és ártalmas piszkálódásait követtük. Kézről-kézre járt egy digitális fényképezőgép, s képernyőjén szétrobbant testekről készült fényképeket nézegettek.

- Miért csinálisz ilyen felvételeket?

- Miért?... nem is tudom, olyan rettenetesek... kiállíthatnánk őket, hogy az emberek felismerjék, milyen örülség és szörnyűséges a terror. Hogy megértsék, elővigyázatosnak kell lenniük."

Ebben a jelenetben az a legkínosabb, hogy nem tudunk igazán a szövegre figyelni, mert a kamaraszínpadon lévő öt férfi felváltva meztelenkedik, s egyikőjük végig csak trikóban díszel. Pocakméret öt fokozatban, akár ezt a címet is adhatnánk a jelenetnek. A zárójelenetben visszatérünk a reptérre, immár a gépben ülnek az utasok. Mintha mi sem történt volna. Elrepülnek a kijelölt célállomásra. S amint a megcsalt férj mondja, igazolt késésről van szó, a TV-ben is láthatta mindenki, hogy a terroristák miatt nem tudnak megjelenni a megbeszélt találkozók.

A Presznyakov-fivérek Jekaterinburgban, Borisz Jelcin szülővárosában születtek. Az Urali Állami egyetemen tanultak, majd tanítottak. Eddig tíz darabot írtak közösen. 2005 tavaszán a *Terrorizmust* az írók rendezésében mutatta be a Szolnoki Szigligeti Színház.

(Presznyakov-fivérek: *Terrorisme*, az oslói Nemzeti Színház bemutatója. Rendezte: Alexander Mørk-Eidem)

Liv Heløe, Kai Johnsen

Lise L.

Lise Lindbæk (1905-1961) neve ma már Skandináviában is ismeretlen, pedig valaha ő volt az egyik leghíresebb/leghírhedtebb nő északon. Dán apa, norvég anya gyermeke. Dániában éltek 13 éves koráig, majd az apa halála után Norvégiába költöztek. Lise élete ekkor nagy fordulatot vett. Az apját imádó, mindenre nyílt, nyitott, nyelveket tanuló, otthonülő kislány egyszeriben talajt- és hazátvesztetté vált. Végtelenbe nyúló menekülés, utazás, költözködés lett a sorsa. Cikkeket, tudósításokat küldött norvég lapoknak. Különös érzékkel tudott mindig a legfontosabb események közelébe férkőzni. A fasizálódó Olaszországból, a polgárháború sújtotta Spanyolországból, a megszállt Franciaországból tudósította olvasóit. Előadásokat tartott. Futott az igazság után, ön maga s a magány elől. Gyermekeit is kénytelen volt a nagymamára bízni, utazott, utazott tovább. Boldogtalanságát itallal csillapította. Egyre nehezebben végezte a munkáját. 1945 után a norvég újságíró társadalom sem fogadta körébe. Németországba költözött, tudományos munkába temetkezett, de már nem tudott lábra állni.

Nem kis feladat másfél órán át egyedül lekötni a közönség figyelmét. Tone Danielsen képes rá. Jól építkezik, jól osztja be az erejét, fogva tartja hallgatóságát. Kevés díszletben, sövény magasságú hasábok között szalozomozik különböző méretű és színű bőröndjeivel. Ruhákat és cipőket vált, arcot, hangfekvést, hangulatot. Szövegét a hátsó falra és a díszletelemekre vetített évszámok, helységnevek egészítik ki. Nagyon jók a térhatást keltő hangeffektusok, zajok, zörejek, zenefoszlányok.

A rendező, Kai Johnsen Magyarországon is dolgozott. A Nemzetiben Ibsen *Peer Gynt*-jét, Dunaújvárosban Jon Fosse *A gyermek* című darabját vitte színre. (Liv Heløe, Kai Johnsen: *Lise L.*, oslói Nemzeti Színház, Malersalen)

Megjelent a Nagyvilág 2005. októberi számában.

Mayer Hella grafikája

Tar Károly

Világos emlékezet

Groteszk hangjáték

Szereplők:

Öreg

Fiatalember

Lajos

Idegen

Szomszédasszony

Szent István hangja

Kislány

I.

Fájdalmas erősödő, majd halkuló, szívbemarkolóan édes, romantikus zene. Szuszogás. Horkantás. Sóhajtás.

Cseng a telefon. Ijedt horkantás. Ismétlődő telefoncsengés. Horkantás, sóhajtás.

Öreg: Na mi az! Ki? *Felijedve.* Ki az? *Pillanatnyi csend. Sürgető telefoncsengetés.* Megyek már! *Szösszmötöl. Követelőző telefonberregés.* Mán mér olyan sürgős? *Felveszi a telefonkagylót.* Halló!

Fiatalember: Halló!

Öreg: Halló! Halló! Ha ló? Egyen zabot! Te vagy az Béla? *Krákog.*

Fiatalember: *Unott érdeklődéssel.* Mit csinálsz Nagyapa?

Öreg: Reszelem a torkomat. És hülyeségeket beszélek. Az előbb azt álmodtam, hogy hús éves vagyok, és a nagyanyádon fekszem. Ilyenkor nem illik zavarni az embert!

Fiatalember: Apámnak megígértem, hogy felhívlak.

Öreg: Hát akkor hívjál! *Leteszi s telefont. Kattanás.*

Kisvártatva újból cseng a telefon.

Öreg: Földes lakás. Kivel óhajt beszélni?

Fiatalember: *Kuncog. Aztán egyszuszra.* Ne hülyéskedj, Nagyapa, tudom, hogy parkettás! Mobilomról hívlak, mindjárt kimerül. Hogy vagy?

Öreg: Kifelejtettél valamit a mondatok közül. Így szokad: *(a fiú hangját utánozva)* Ne hülyéskedj, Nagyapa, azd meg! Tudom, hogy parkettás, azd meg! Mobilomról hívlak, mindjárt kimerül, azd meg. Hogy vagy? Azd meg... Én meg azt mondom neked, hogy ...hattyúk! Igen, a tiedé! Nagy bével, mint Béla. Azd, persze. ... hatod. ...azd. Ki adta neked ezt a ronda nevet? Méghogy Béla!

Fiatalember: Nagyapa, egyetérthetünk. Valóban ronda a nevem, csakhogy ez minden, amit örököltem tőled. Ha jól tudom, kedves fiad kívánságára történt, aki ugyancsak Béla, és akit van szerencsém apámnak tudni, ő adta nekem ezt a nevet. És nem biztos, hogy hirtelen felindulásból vagy krónikus agybeli impotenciája miatt. Tőle tudom, hogy kifejezett kívánságodra kaptam a Béla a nevet. Mert-hogy így hagyományos. Így lettem én a legifjabb Béla!

Öreg: Érdekes. Erre nem emlékszem... De majd segíték a dolgon. Mostantól kezdve Pistike legyen a neved.

Fiatalember: Túl vagyok a harmincon. Pista lehetnék talán, vagy István. De a barátaim Bellnek hívnak.

Öreg: Kiújult a lumbágóm. De ne mond el apádnak, mert megint elcipel az orvosokhoz, akik a fenekembe nyúlnak, téged pedig arra kényszerít, hogy gyakrabban „ringoljad a bellemet”...És akkor szép is leszel, meg csengő is. És agyatlan, mint apád, akit nagyapádhoz hasonlóan tisztelned illene. O.K. Bell!

Fiatalember: Hogy micsoda?

Öreg: Semmi, csak egy kicsit átváltottam amcsira. Ha már Bell a neved.

Fiatalember: *Tétovázó csend után az amerikai filmekben hallottak mintájára.* Jól vagy, nagyapa?

Öreg: Hát...

Fiatalember: Minden O.K.?

Öreg: O.K. Bell!

Fiatalember: O.K. Nagyapa!

Öreg: Persze, hogy minden O.K.!

Fiatalember: O.K. Akkor hagylak, éppen kimerül a mobilom...

Kattanás. Öreges sóhajtás, nyögés, szellentés. Fúvószenekart utánzó trombitálás, dobszó, cintányér.

II.

Csengőhang. Szöszmötölés.

Öreg: Felveszi, majd elejti a kagylót. Nyögve lehajol érte. Mérgesen. Halló! Hal-ló!

Ismételt csengetés.

Öreg: Ez a postás... Megyek már! Csozog. Kulcs fordul a zárban. Ajtónyikorgás.

Öreg: Ááá...Te vagy az Lajos!

Lajos: Mást vártál?

Öreg: Mi az? Miért jöttél? Kölcsön nem adok, mert nincs miből! Késik a postás a nyugdíjammal... De ha volna, akkor sem adnék, mert elfelejtet megadni. Szóval, ne kérj, mert nem adok és csak megutállak.

Lajos: Bemehetek?

Öreg: Hát persze.

Lajos: Ma szerda.

Öreg: Kit érdekel?

Lajos: Megegyeztünk, hogy szerdán sakkozunk.

Öreg: Igen? Nem emlékszem.

Lajos: A múlt szerdán...

Öreg: Teljesen kiment a fejemből.

Lajos: Tényleg nem emlékszel?

Öreg: Tényleg.

Lajos: Mész?

Öreg: Hova?

Lajos: Nálad is több már, mint az ész!

Öreg: De igenis, jól emlékszem mindenre, ami fontos volt az életemben. Látom például magam, amikor először világgá mentem. Eszmélésem kezdete volt ez. Apám valamiért megharagudott reám, és mert rossznak nevezett, illendő volt világgá mennem. Még nem töltöttem be a negyedik évemet. A gyaloghídon át aprítottam, amikor utolért apám. „Állj meg te kicsi gazember!” mondta nevetve. Vérisértetlen szaladtam a hídon, a folyó túlsópartja felé, ahol a parki sétány két oldalán, a gyorsvízű csermelyekben, óceánra vágyó papírhajók úsztak. Az első padon akkor is ott ült és nagytaréjú kakast formált sima agyagból a szobrászkoldus. Bámulat vitt engem világgá. később is. Az agyagszerűen formálható világ utáni vágy és az angyal-fehér hajókkal elérhető végtelen iránti sóvárgás...

Lajos: Sakkozunk?

Öreg: *Sakkfigurák elrendezésének hangja a háttérben.* ...És hogyan emlékeznek Matild vörös mellbimbóira? Világosan emlékszem, ahogyan minden blúzán át, sísteregve kitüremkedtek... Hányszor kapkodtam utánuk bódult örömmel? S amikor kacér mozdulattal blúzából előttem először kibújít: „málna, mely márványra hullt”, ruháimból kifolyva magam is piruló vajjá váltam... Egymást simogatva a világ összes gondja méltóságos lassúsággal távozott belőlünk az érdektelenül kozmikus végtelenbe...

Lajos: Válassz. Fehér vagy fekete?

Öreg: A gyász sem feledtetheti, hogy „Milyen volt szőkesége?” Arra pedig már nem emlékszem, hogy miként ment el. Mondják, hogy összetöpörödvé, fonnyadtan. És hogy kiszívta volna nőiessége színeit a betegség? Nem hiszem!

Lajos: Tavaly távozott... Fehér kezd.

Öreg: Méghogy megromlott az emlékezetem?!

Lajos: ...Nemsokára követjük mi is. Piesztusi!

Öreg: Egész életem előttem áll. Tükörből szemlélem magam. Szókratész büszke lenne rám, hogy milyen bölcs vagyok és megvilágosult.

Lajos: Fő az önbizalom! *Erélyesen lép a sakkasztalán.* „Amíg önnek sakkot adok, maga engem nem bánt”!

Öreg: Naaa! Több is veszett Mohácsnál!

III.

A bejárat csengő hangja. Második csengetés.

Lajos: Kétszer csenget. Ez a postás?

Öreg: Vagy a gázos.? Esetleg a villanyszámlás? Hadd gebedjen!

Lajos: Vesszen az ellenségünk!

Harmadik csengetés.

Öreg: Megyek már! Lajoshoz. Ki a fene lehet?

Fordul a kulcs a zárban. *Nyikorogva nyílik az ajtó.*

Idegen: Szép, jó napot kívánok! Elnézést a zavarásért...

Öreg: Mértéktartó dühvel. Merre kívánja, hogy elnézzek, hiszen hegy-magasra nőtt, eltakarja előttem a Napot. A feje felett nehezen gyakorolhatom az elnézést, merthogy kinőtt az Isten markából? Látom hófehéret hord a tetőn? Mi kéne, ha volna?

Idegen: Tamásékat keresem, de nem találok ebben a nagy fene blokkban?

Öreg: Maga erdélyi?

Idegen: Székely.

Öreg: Ase rossz.

Idegen: Holnap es az leszek, ha megérem. Tamáséknál vár reám betegségem orvossága... A fiam hagyta ott, amikor hirtelen tovább állt, mert munkát ajánlottak néki a németek.

Öreg: Nem látszik rokkantnak.

Idegen: Belül férgesedünk. Motorhibám van nekem es. Akadozik...

Öreg: Sajna... Tamás? A feleségem Tamás lány volt, „sápsi” – környéki, egy éve füstté vált, hogy porait hazavihessük szülőfalunkba. Azt mondta, sehol máshol, csak ott van nyugovása, mert ott a hazája.

Nagyvárosi utca zaj, gépkocsivezetők-, ideges telefonálók, hivatali veszekedők szópárbaja, dühös káromkodások és csikorgó zenetörmelék egyvelege.

Idegen: Nyugodjék békében.

Öreg: Kérdezzük meg a szomszédasszonyt.

Csoszogás. Ajtón dörömbölés. Kulcscsikorgás, ajtólánc zörgése.

Öreg: Tamásékat keresi ez a jóember.

Szomszédasszony: Tamás? Ja, a Tamás család? Úgy gondolom, hogy ők azok a románok a szuterénben.

Öreg: Úgy gondolja?

Szomszédasszony: Egyértelműen.

Idegen: Az nem lehet!

Szomszédasszony: Tamás Attila lett kiírva az ajtójára. Pékségben dolgozik, a felesége pedig tömbházunkban takarít.

Idegen: Az nem lehet, hogy román!

Szomszédasszony. Romániából jöttek.

Idegen: Ez igaz!

Szomszédasszony: Mondom, hogy románok.

Szent István hangja: *Méltóságteljesen.* „... a jövevényeket jóakaratóan gyámolít-sad és becsben tartsad”!

Idegen: A testvérekre ez nem vonatkozik. Koppánytól Örkény őrnagyáig többeket négybe, sokan másokat keményen szájba vágta már ezen a földön.

Öreg: *Békéltetően, de gúnyosan.* Nem egyértelműen, hanem az állampolgárságuk vonatkozásában a hivatalok felé... Na de ne nyissunk vitát. Köszönjük, kedves szomszédasszony.

Szent István hangja: *Komorán.* „Ha pedig le akarnád rombolni, amit építettem, vagy szétszórni, amit összegyűjtöttem, kétségkívül igen nagy kárt szenvedne országod.”

Nyomatékos csend.

Öreg: Mi történik itt?! Patakokban folyik a szenvedés!. Jöjjön jóember.

Ajtócsukódás.

Idegen: Hogy hívják ezt a jó magyar asszonyt?

Öreg: Özvegy Zimmermann Erikné.

Idegen: Nahát, ha Tamás Attila román, ez az asszony pedig magyar, akkor én vagyok a szépkiskenyerűszentmártoni plébános orosz markotányosnőben fogant ortodox unokája!

Öreg: Az idegen is ember!

Idegen: Ács Áron a nevem. Köszönöm segítségét.

Öreg: Ne fáradjon! Így is elége szégyenlem magam...

Idegen: Fizetségként apám mondásaiból magára hagyok egyet.

Öreg: Gondolja, hogy jó helyen lesz nálam?

Idegen: Gondolta a fene! De ha nem tetszik es, vissza aztán már nem veszem!

Öreg: Pedig kölcsön kenyér visszajár!

Idegen: Nagypám mondta: Székely szarta a magyart! Hozzátennem: Ha szaglik es, el kell viselnünk! És köszönöm a hozzám való szívességét. Egészséget!

Öreg: Szálljon alá, földi. Ott találja majd orvosságát.

Idegen: Bocsánatot kérek a zavarásért.

Ajtócsukódás. Csoszogó léptek.

Lajos: Béla! Erélyesen sürgetve. Béla! ... Béla, megint te következel!

IV.

Fájdalmas erősödő, majd szívbemarkolóan édes, halkuló romantikus zene. Szuszogás. Horkantás. Sóhajtás. Csengetés. Ijedt horkantás. Ismétlődő csengés. Horkantás, sóhajtás.

Öreg: Na mi az! Ki? *Felijedve.* Ki az? A postás?! *Pillanatnyi csend. Sürgető telefoncsengetés.* Megyek már! *Szöszmötölés. Követelőző telefonberregés.* Mán mér

olyan sürgős? Felveszi a telefonkagylót. Halló! Halló!

Lajos: Nehezen veszed föl. Mi a baj?

Öreg: Semmi. Csak a lumbágóm...

Lajos: Ma péntek. Azt ígérted, hogy eljössz hozzám sakkozni?

Öreg: Járókával?

Lajos: És a négyezer lépés?

Öreg: Tőlem tudod, hogy ez az utolsó erdélyi polihisztoron se segített.

Lajos: Száz esztendőt élt. Ez nem semmi!

Öreg: Nekem a nyolcvan is sok.

Lajos: „Az élet szép, tenéked magyarázam!”

Öreg: Nem értem én már ezt a világot...

Lajos: Ezzel a náladnál sokkal fiatalabbak is így vannak. Gondolj csak a népszavazásra.

Öreg: Miféle népszavazásra. Nem emlékszem.

Lajos: Ez komoly?

Öreg: Na ne hidd, hogy meggajdultam! Ez még hátra van. Tökéletes az emlékezőtehetségem.

Hangegyveleg a világháborús évekből. „Fel, fel vitézek a csatára...”, Karádi: „Mindig az a legszebb perc...”, Párbeszéd-törmelék, nyegle hangok: „Igenis méltóságos uram!”, Horthy, Csáky, Teleki./ Minden oláh menjen ki!” Részeg katona dala: „Esztiike, Esztiike, Esztiike lány! / Estére legyen a babám” Díszlépés, fegyvercsattogás. Ismétlődő harsogás: „Nem, nem, nem soha!” Ideges fenyegetés: „Pofa súlyba! A kutyauristenit a puliszkazabáló büdös anyátoknak!, Operettdallam-foszlányok: „Ó, édes istenem, Szibil!”, Mézédeseen: „Alázatosságát, Tengeremély hódolatom! Csókolom a kisztihandját, nagyságos asszonyom...” Rikácsoló hang: Kelltek nektek szebb jövő!/ Szebb jövő és facipő!”, Fenyegetően: Belegyalogolok a piszkos pofátokba!, Szirénahang, bombatalálat, ágyúdörgés hangja. „Most aztán meglátjátok a magyarok istenét!”

Öreg: Pontosan emlékszem mindkét főtéri lóra. Az egyik hófehér volt. Vitéz nagybányai Horthy Miklós, a „lovass tengerész” ült a nyergében, elegánsan beszélt rajta a Szent Mihály templom északi oldala elé. És amikor felhő került a torony tetején pompázó aranyozott kereszt fölé, az Unió utca baloldali járdáján megbolydult a nép, a tömeg átrohant a szembeni házsor elé, hogy védelmet találjon. Valaki elkiáltotta magát: Dől a torony! Gyerekvoltam, magukkal sodortak. Később aztán helyreállt a rend. És kitartott, amíg a nagybátyám felöli kopott lipicai fel nem horkant a katonákat búcsúztató asszonyok sírására. Búcsút intettünk a lószekereken gubbasztó magyar katonáknak. Nagybátyámat, jó mélyen Lengyelországba vitték a lovak. Aztán sebesülten, térden csúsztatva etette azt az egyet, amelyik megmaradt. Hazaérkezve, a szomszédok közreműködésével, néhány nap alatt megettük a gebét. Szellő volt a neve.

Lajos: De hiszen szavaztál!

Öreg: Nem is tudom... Mikor?

Lajos: Igen?

Öreg: *Idegesen*. Igen? Nem?! Nem emlékszem...

Lajos: Béla, megint többszavas az agyad. Húsz év alatt se kopott meg a székeley-séged.

Öreg: Most is látom a kést. Csöpögött róla a vér. „Magyar vér!” – ordította a gyűlölettel újraoltott, esze ment román legény. Anyám halottfehérre szorította a kezem, hogy az istenért meg ne szólaljak magyarul.

Lajos: Rég volt. Spongyát reá.

Öreg: Van már rajta szemfedő!

Lajos: Majd összetartozunk.

Öreg: A keletiekkel, sárgákkal, barnákkal igen, De fajtánkkal nehezen. Erre sem emlékezik majd évek múltán ez az agyatlan és szíve hagyott világ! Én nem, az már biztos!

Lajos: Te mondtad egyszer, hogy Székelybánjáról való a mondás: „Há sze maga törődik bátyám?!”

Öreg: Bíz, ha akarjuk, ha nem, örökké ezt tesszük. Mert erre kényszerítenek: Törődünk!

Lajos: Mit tehetnének?

Öreg: Ilyesmit kérdezett édesanyjától másnapos reggelén az a városból hazalátogató székely fiatalember is, miután az előző este, italosan összekülönbözött rokonságával: „Erősen rusnya voltál az este, édös fiam! Testvéreidet is ok nélkül megharagítottad.” – mondta megbánást serkentő hangján az anya. „Igaz-e? – kérdezte a fiú, hogy időt nyerjen a beismerésre. „Bizony így történt, édes fiam.” – mondta az anya. „Édősanyám!” – szolt aztán valamennyi idő múlva a fiú –, „Most mán mit csináljak?!” Az anya serényen asztalt terített, és erélyesen rászólt a lelkiismeretével küszködő fiúra: „Hát... Reggölizzél, édes fiam!

Lajos: Ha nem jöhetsz sakkozni, magam megyek hozzád”

Öreg: Gyere! És légy olyan jó, háromszor csöngess.

Lajos: Miért hármat?

Öreg: Kettőt a postás csönget. Ilyenkor mindig a szélütés kerülget.

Lajos: Gondolod, hogy strókot kapsz?

Öreg: Azt te kapod, amikor megmattollak. Nekem majd magyarul jön...

Lajos: Akkor idehallgass, megy a szél: *Kiadós szellentés hangja*.

Öreg: Hangos szélnek, nincsen szaga. Az ütést majd tőlem kapod a huszonnyolcadik lépésben. Vén hülye!

Lajos: Aki mondja, az!

Öreg: Paraszt...

Lajos: Na ne ordíts velem!

Öreg: Magamban tettem. De ordíthatunk és szórakozhatunk együtt is, ha úgy akarsz!

Lajos: Vált az agyad.

Öreg: Van úgy néha, hogy amikor beszélünk, gondolkozunk is.

Lajos: Gondoltál már arra, hogy mibe fogsz meghalni?

Öreg: Hát persze. Reményeim szerint ebben a puhaszürke házikabátomban...

Lajos: Hülyegyerek... Raked fel a bábukat, nemsokára érkezem...

V.

Fájdalmas erősödő, majd szívbemarkolóan édes, halkuló romantikus zene. Szuszogás. Horkantás. Sóhajtás. Csengetés. Ijedt horkantás. Ismétlődő csengés. Sóhajtás.

Öreg: Na mi az! Ki? Felijedve. Ki az? A postás?! Pillanatnyi csend. Sürgető telefoncsengetés. Megyek már! Szöszmötölés. Követelőző telefonberregés. Mán mér olyan sürgős? Felveszi a telefonkagylót. Halló! Virágos örömmel. Te vagy az Kisemese? Gyere nálam, főzök neked angyalbögyörőt!

Kislány: *Egyszuszra.* Mennék, de nem lehet, mert tréningre megyek az uszodába. Onnan meg balettleckére, aztán haza, mert még magolnom kell, holnap angoltól írunk dolgozatot. De majd gyakrabban felhívlak, ja, mert az apu vett nekem is mobilt, és minden csütörtökön fel kell, hogy hívjalak, és fel is hívlak, mert szeretlek, és megkérdem, hogy vagy? Vagy valami ilyesmi... Jól vagy? Mit csinálsz? Ja, elnézést, mert mondtad, hogy magyar ember csak gyereket csinál! Nálunk ezt az iskolában másként mondjuk, de most ezt nem mondom, mert ezt se szereted. És az elnézés helyet is — mondtad — magyarabb és nyíltabb, ha bocsánatot kérünk. Hogy vagy?

Öreg: Köszönöm, jól.

Kislány: Jó neked, mert nem kell iskolába járnod. És balettre sem, meg zongorázni sem, mert te időmilliomos vagy, mondtad az anyucim. És mivel töltöd az időt?

Öreg: Ülök és gondolkozom.

Kislány: Fáradsz?

Öreg: Nem, mert többnyire csak ülök. De mondd csak, mi hír az iskolában?

Kislány: *Hadarva.* O.K. Csak olykor idegesítenek az osztálytársaim, mert tele vannak mindenféle cuccokkal, amire nekem persze nem jut. Azt mondtad az apu, hogy ez nem is baj, pedig baj, mert kinéznek maguk közül. És a nevem se tetszik nekik. Andreának, Beának, Bernadettnek, Erikának, Noéminek, Timeának, és Yvetnek sem. És azt hiszem a fiúknak sem. Nem is tudom, magyar vagyok én ezzel a névvel vagy román? A Bell mondtad, hogy te majd adsz nekem valami jobb nevet, ha szépen kérek.

Öreg: Nekem tetszik a neved. Most már ne haragudj, de én adtam neked azt a nevet. Viseld egészséggel.

Kislány: Persze, nem olyan fontos, hogy új nevem legyen. Felejtsd el! Úgyis azt hallom otthon, hogy mostanában gyorsabban felejtessz. Pedig ugye, csak viccből mondtad, hogy milyen lassú a felfogásod, olyan gyorsan felejtessz?!

Öreg: Ne higgy a pletykának. Még túrhetően jó az emlékezőkém. De „Csak a

szépre emlékezem”. Tangó. Meglátod, Kisunokám, majd veled is hasonlóan törté-
nik, amikor eljön az ideje... Csakis a szépre! Csakis a szépre!

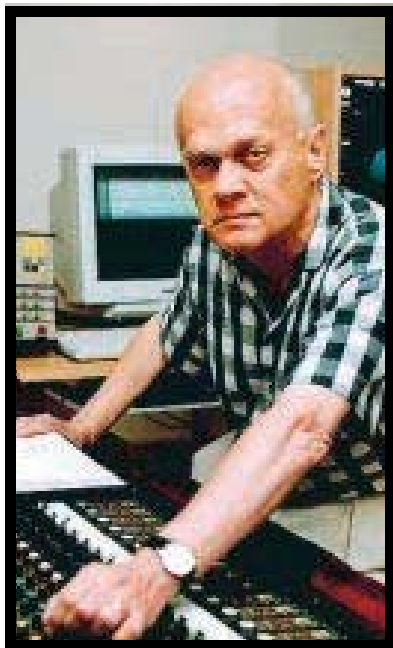
Kislány: O.K. Nagyapa. Csakis a szépre! Szia! Legyen jó napod! És úgy szép, ha
mindig is virágos marad az emlékezeted...

Kattanás. A tangó erősödő, majd elhaló, lágy zenéje.

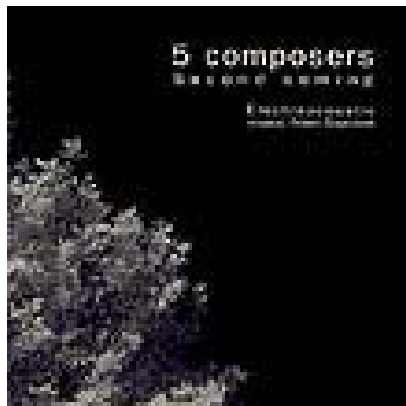
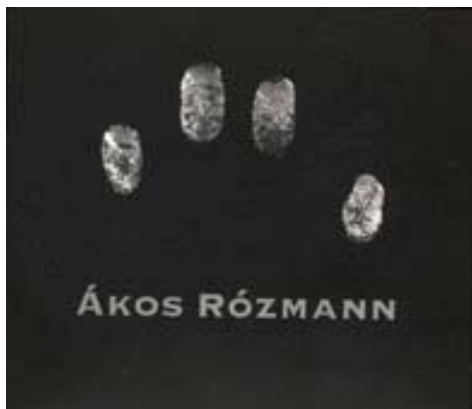
Ligezi Pál: Folt (fotografika)

Búcsú Rózmán Ákostól

Budapesten született 1939. július 15-én. A budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskolában Sugár Rezsónél (zeneszerzés) és Kárpáti Józsefnél (orgona) tanult. 1961 és 1966 között a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola növendéke zeneszerzés és orgona szakon. Mestere Szervánszky Endre, illetve Pécsi Sebestyén volt. 1970-ben ösztöndíjjal Stockholmba került, ahol Ingvar Lidholm professzornál végzett posztgraduális tanulmányokat. Ezt követően Svédországban élt, és orgonaművészként, főképp pedig zeneszerzőként tevékenykedett. Zeneszerzői munkásságának középpontjába a nyolcvanas évektől az elektroakusztikus kompozíciók kerültek, ilyen jellegű művei rendszeresen szólaltak meg a Svéd Rádióban és más nyugat-európai fórumokon, 1990 után Magyarországon is (szintén a Rádióban). Kapcsolatban maradt a hazai zeneszerzőkkel is. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen mesterkurzust tartott elektroakusztikus zeneszerzésből. Stockholm díszpolgárává választotta. Életének 67. évében, 2005. augusztus 12-én hunyt el Svédországban.

(Muzsika, 2005. október 48. évfolyam, 10. szám)

Ákos „nehéz ember” volt, minden szempontból.

A célt, amit maga elé tűzött, az volt, hogy jó és nagyon jelentős zeneszerző legyen: elérte. Műveihez fogható zenét senki nem írt vagy ír s kétlem, hogy valaki írni fog.

Világviszonylatban is az elektroakusztikus zene óriása volt!

Az elhivatottság tudatából fakadó, hihetetlenül elszánt, összpontosított akaraterős munkabírási jellemezte. Úgy tűnt nekünk, hogyha néha "kirugott a hámból", s néhány óráig, esetleg napig élvezte az életet, utána dupla munkával büntette magát.

Mély hit jellemezte, amiről művei tanúskodnak, de az egyház képviselőivel hadilábon állt. Mindig tökélyre törekedett. A saját meghatározása szerinti tökélyre.

Bölcsen s szemérmesen távozott. Alig egynéhányan tudtak hirtelen felfedezett betegségéről. Már néhány hónapja érezte, hogy a sors, az Isten által kiszabott feladatot teljesítette, s azt kérdezte magától: „Most mit fogok tenni? Nem érdekel semmi!” Operáció után nem volt hajlandó élethosszabbító kezeléseket igénybe venni.

Néhányunktól elbúcsúzva, bennünket hátrahagyva, megnyugodva méltósággal távozott.

Ungváry Tamás
zeneszerző

Rózman Ákos zeneszerző, született 1939-ben, Budapest, rövid betegség után elhunyt. Legközelebbi hozzátartozója felesége Viveca Servatius.

Rózman Ákos a Liszt Ferenc Zeneművészeti Akadémián orgona és zeneszerzői szakon kapott diplomát. 1971-ben ösztöndíjasként jött Stockholmba zeneszerzői tanulmányainak csiszolására.

Az elektroakusztikus (EA) zenével való megismerkedés nagy fordulatot jelentett, úgy életében, mint munkájában, melynek ez teljesen új irányt adott. Felhagyott a hagyományos zenei hangszerek használatával, mert úgy érezte, hogy a hangszeres zenének nincs jövője. Hosszú évekig, mint a stockholmi Katolikus

Dóm orgonistája kereste kenyerét, ahol gyakori éjjeli felvételeinél az orgonát használta hangforrásként. Rózmann gyakran komponált monumentális formákban. Jelentős művei, mint a *Tizenkét Stáció* és a *Mise* párhuzamosan nőttek ki, hosszú időperiódusok alatt.

Kevés kivétellel a Jó és Rossz konfliktusából eredő feszültségek voltak kompozícióinak alaptémái, az állandó hatalmi harcok s azok relációinak gyors változása. Rózmann képzeletvilágában a véletlennek nem volt nagy játéktere s a legtriviálisabb hétköznapi események mögötti is hatalmas erőket, világosakat vagy sötéteket vélt látni.

A kulturális élet szociális részében nem vett részt, de nagy érdeklődéssel követte a zenei életet rádión. Következétesen nem látogatta saját koncertjeit sem, ugyanakkor azonban nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy kompozícióinak előadási feltételi optimális szellemi atmoszférában történjenek. Így például lélektisztító harangozást írt elő templomi koncertjei előtt.

Elődjei közül szülőföldje Bartókját tisztelte, de a legtöbbet emlegetett „Házi Isten” Bach volt. Titkos szerelemként a szívéhez legközelebb Mozart állt.

Rózmann véleménye az volt hogy minden zeneszerzőnek a feladata, hogy új földet szántson, új barázdába vessen a tradicionális modernizmus szellemében s minden megállást és visszalépést destruktívnak ítélte meg. Úgy tartotta, hogy az újromantikus, népszerű zenei stílus ördögi szemfényvesztő praktika, és gyakran sajnálkozott kollegáin, akik e könnyű, „széles” utat választották.

Mi, fiatalok, privilegizálnak éreztük magunkat, hogy majdnem naponta találkozhattunk egy megalkuvást nem ismerő idősebb generációs modernistával, ki a tradicionális magnószalag technikát a végletekig uralta és használta. Mi csak ámultunk a vágásnak, az olló és szalag használatának sebességén. Ákost ugyanakkor gyógyíthatatlanul érdekelte a legújabb technika is olyannyira, hogy képes volt korán reggel telefonálni, hogy megígértesse egy új komputerprogram azonnali kipróbálását.

Rózman Ákos harminc éven keresztül - önfeláldozóan - csak a munkájáért élt. Nem törekedett széleskörű elismerésre s nem is kapott elismerést, amíg élt. Ákos számunkra mintakép volt, olyan mint, aki soha sem veszti el hitét a művészetben s annak jövőbe mutató irányába való gyors előrehaladásában.

Mint igazi modernista nem komponált sem a publikumnak, sem a kritikusoknak. Úgy érezte, hogy küldetése, hivatása, hogy a műveivel a jövőnek szóljon. Meg volt győződve arról, hogy kompozíciói létrehozásához szükséges misztikus energiák direkt az Istentől származnak.

Ha az Isten a zenével szól hozzánk emberekhez: egyik érces hangja most elhallgatott.

Mats Lindström

Fordította: **Ungváry Tamás**

(Dagens Nyheter, 2005. augusztus 23.)

Rózman Ákos válaszlevele a szerkesztőnek:

Szeged, 2003. febr. 27.

Kedves Tar Károly úr,

Levelet megkaptam. Köszönöm, hogy Maros Miklós ajánlataira fölkeresett. Köszönöm azt is, hogy az én szerepléseme-
re is gondolt a megjelenésre Szépi
antológiában.

Kérdésnek azonban nem tehetek ele-
get, mert én mindenféle kiadványban,
televízió és rádióműsorban, sajtóban elke-
rtítem a fölépést, nyilatkozatot, egyálta-
lán a nyilvános szerepelt.

Köszönöm, hogy munkája eredménye
legyen, és köszönöm a szolgálata a
magyar kultúrát szerető, támogató, segí-
tő honfitársainkat!

Szeretettel üdvözlő
Rózman Ákos

Ács István

Az életöröm művésze.

Így vall önmagáról: „1959-ben születtem Marosvásárhelyen. 1974 és 1980 között a marosvásárhelyi képzőművészeti középiskolát, 1984-ben a grafika szakot végeztem a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán. Tanáraink voltak Horváth Nica és Feszt László. Kedves évfolyamtársaim: Miklós Dénes, Miklós Árpád és Lukács Mária.

1990-től Svédországban élek.

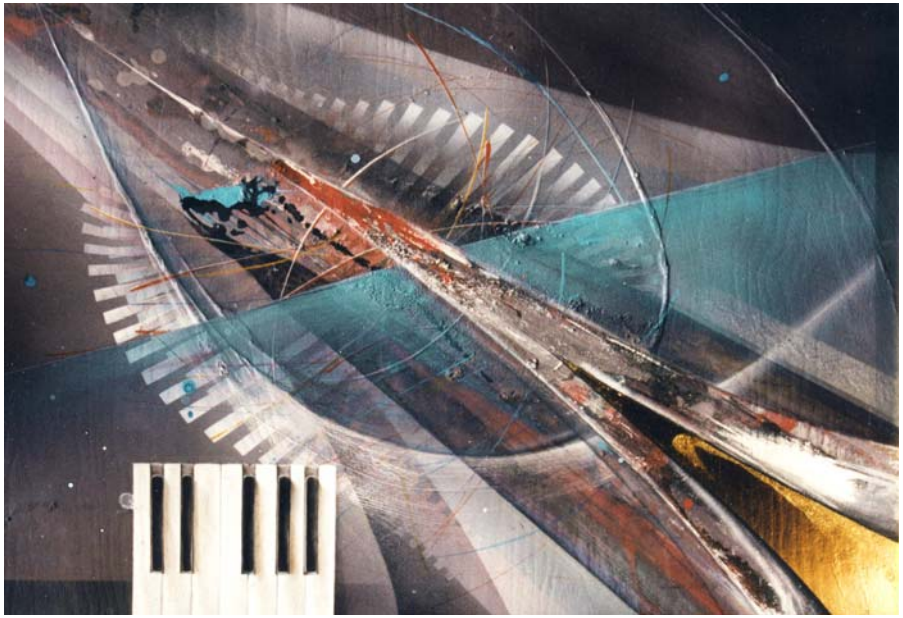
Kapcsolatom a művészettel régi és remélhetőleg végleges. Számomra a megismerésnek különös formája a művészet, amelyben a kérdések és az esetleges válaszok is intuitív módon az alkotás által, és az alkotás folyamatában fogalmazódnak meg. A kreatív folyamat pedig olyan, mint a tudatos felfedező utazás, melyben az évek folyamán kialakult eszköztárral, repertoárral (harmónia, érzékenység, vizuális költőiesség) megpróbálom kérdéseimmel feszegetni, amelyek a világról és az emberi sors misztériumáról szólnak.

A művész elvárása, hogy a világ változtassa vizuális látásmódját, az egyetemes látásmód megközelítésével a lélek belső harmonikáinak megsejtésével az új ember kialakítása érdekében.”

A világban végbemenő digitális forradalom határkövet jelent az új emberi lét megfogalmazásában.

Ebben a folyamatban Ács István pozitív igenlése válasz a bonyolult lelki folyamatok kihívásaira. Művészetének nyelve egyetemes, kozmikus. Látásmódja monumentális, a lélek tükröződik a porszemben és a végtelenben. Megáll az idő és a tér, a világegyetem istenképe fogalmazódik meg munkáiban.

Kasza Imre

Ács István: Hangok (vegyestechnika / farost 70 x 50 cm)

Ács István színes munkái a Képtár mellékletben.

Ács István: Fönix (photoshop, 3d studiomax)

Mayer Hella önmagáról

Alig kelt fel a nap – ha felkel egy koratéli stockholmi reggelen.

Gondoltam, a gombolyagot jobb kezemmel szorítom, aztán elpöccintem szellemképem a bőromtól és néhány méterrel felette(m), felettébb ellazult állapotban tárgyilagosabban tekintek lenti önmagamra. Nem kifejezetten azért, hogy felülkekedve a koponyámban kóválygó gondolataimon tágabb perspektívában szemléhessem, amit létrehoztam, hanem inkább azért, hogy ne áruljak el többet, mint amennyit szeretnék.

Alkotásaimról beszélnék, és a képeim TITKOSAK. Bezárt ajtók, kis ikonok a számítógép képernyőjén, amik mögött lehet, hogy egy másik világ van. De eszem ágában sincs átadni a kulcsot (egér nincs). Viszont szívesen társalgok róluk kívülről állóként vagy felülállóként.

Például a sütemények. Aki ismer, elmondhatja, hogy nagyon szeretem ezt az édes anyagot. Kis színes szobrok: puhák, nyúlósak, ragacsosak az "édes" különféle változataiban. Kisminkelt hölgyi nyalánkságok. A színes olajat kenni kicsi felületre - akkorára, mint egy süti -, ez egy másfajta cukrász mesterség: az íz illúzióját teremti. Kenem a festéket vastagon, vékonyan, maszatolva, mázasan, talán nagyokat nyelve közben... Nem politizál az ember, széleskörű kozmopolita: dobos, szavarin, baklava és éclairé ugyanúgy izgatják a szemem és az ízlelőbimbóimat. Szeretem mindegyik náció művét, persze elvándorolok a művészekhez kóstolgatni. Fókuszálok, hány tortát ölel fel a látóköröm, mennyit tudok megenni, milyen sorrendben, mennyire közelről szagolom őket. Tortát festeni intim állapot, a közelség centiméterekben mérhető.

Az autók. Ezek is művek. Férfi művei, férfi álmok. Ha az ablakon túl, a fa mögött az esős és latyakos utcán állnak, talán közelebb állnak a valóságomhoz egyébként. A kukkerem élesre próbálom állítani, közelebb kerülni hozzájuk. A kicsi lencsén mégis még kisebbek, az ablakuk sötét, belátni lehetetlen – az ablak-

üveg, ha átlátszó is, sápadt Nap nem segít nekem, az eget tükrözi. A férfi világát kukkolom, az olajos sminket kenem a falpra, mintha süteményt építenék. De más. (A rózsaszín Trabant talán egy kicsivel könnyebben megragadható.) Az arányok homályosak, honnan tudhatnám melyik autó melyik (még csak az elméleti részén vagyok túl a sofőrvizsgának). Kíváncsi vagyok, másképp nem ülnék kukker mögött. Jó lenne tudni, ki ül abban az autóban.

A festés olyan, mint az élet. Beszélék homályos, umbrában feloldódó interiőről figurák nélkül, és rájövök, hogy pont akkori lelki állapotomat ecsetelem. De titkokat nem árulok el, még ha úgy tűnik is.

Vissza - a testembe.

Mayer Hella

Született 1976-ban Kolozsváron.

Tanulmányok:

- 1999- Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest.
- Mestere Szabados Árpád.
- 1998-1999 Stockholmi Gerlesborgsskolan harmadik éve
- 1996-1998 Stockholmi Gerlesborgsskolan
- 1996 Stockholmi Konstsskolan

Egyéni kiállítások:

- 2003 Tátra Galéria, Szentendre. - Zsombori Erzsébettel és Rozsnyai Bélával
- 2002 Klorofil - Újlipótvárosi Galéria, Budapest
- 2002 Szófiai Magyar Intézet, Bulgária

Csoportos kiállítások:

- 2004 VI. Kis Magyar Performance és Nehéz Zenei Fesztivál, Szentendre
- 2003 Gátlástalan Tisztaság, Speciális Bizonytalanság - V. Kis Magyar Performance és Nehéz Zenei Fesztivál, Szentendre
- 2003 Bartók 32 Galéria, Budapest
- 2003 Nedkovitch-ház, Plovdiv, Bulgária
- 2003 Ericsson Galéria, Budapest
- 2003 MINI - Cadre Rouge Galéria, Budapest
- 2002 Tiszta szívvel - Cadre Rouge Galéria, Budapest
- 1999 Galleri Oden, Stockholm

Ösztöndíjak:

- 1998, 1999, 2000 - a Konstens Vänner i Djursholm ösztöndíja
- 1999 - a Stockholmi Gerlesbogsskolan ösztöndíja

Mayer Hella színes munkái a Képtár mellékletben

Mayer Hella: Autó I.

Mayer Hella: Autó II.

Urbán Attila

A pop-kultúra hétköznapi jelenségeivel dolgozik. Alkotásainak tárgyi és konceptuális megformálásakor gyakran alkalmazza többgyökerű identitásának tapasztalatait. Munkái az exotikus/népi valamint a szépművészetek keskeny ösvényén egyensúlyoznak. Ezt a nehéz feladatot Urbán Attila látszólag oly könnyedséggel hajtja végre, hogy bizalommal lépünk be teremtett világába.

Munkamódszere gyakran a teljesítményközpontság és ennek bizonyítása abban a valóságmezőben, amelyben szabályos galéria-környezetté alakul.

Az ösztönösség és a humor is rendszeresen jelen vannak alkotásaiban. Ezáltal művei könnyen hozzáférhetőkké, befogadhatóakká válnak.

A művészetben a komoly kérdések megközelítésének eszköze a megfelelő módon felhasznált humor lehet.

Urbán Attila, azonosságát – többek között – a másságról kialakult előítéletek megkérdőjelezésére használja. *Halló* című videó-installációjában az érintkezésre való képtelenséget és a fizikai történésekkel szembeni frusztráció érzése közötti véletlenszerűen fennálló hasonlóságot kutatja: segít-e, ha az ember több nyelven is szól, de nincs kihez?

Bryndis Snæbjörnsdóttir

Életrajz

1977 született Köpöngben; Svédországi magyar közegben nevelkedett

1995-97 zenei gimnáziumban tanult és ekkor ébredt fel érdeklődése a képzőművészet iránt.

1997-98 zenei, rajz és média-segédtanárként dolgozott

1998-99 a helsinki népi egyetemen tanult képzőművészetet

2000-01 a Finnországi Kokkolában lévő főiskolán folytatta képzőművészeti tanulmányait

2001 óta a Göteborgi Valand Képzőművészeti Főiskola diákja

2003 diákcsere révén a spanyolországi Bellas Arte, Cuenca-ban tanult

2005 utolsó éves a Valandon.

Kiállítások**2005**

Istanbul, Turkiet	9th istanbul biennale	Entrepo no 5
Göteborg	Vårutställning	Valandskonsthögskola
Göteborg	hu.se.t	Världskulturmuseét
Trondheim/Norge	Europudding	Galleri blunk
Strömstad	un/cut	Lokstallet
Stockholm	Tungana	Kulturhuset

2004

Bangkok, Thailand	New Media Art festival	Srinakaranawirof Exhibition hall
New Media Art festival	The Banjan café	
Göteborg	Abundance	Röda sten
Göteborg	Vårutställning	Galleri 54
Stockholm	Det här är inte film	Clarion Hotel
Göteborg	Uppläsning	Glashuset
Bergen, Norge	Videokunst fra norden og Landmark	Baltikum Bergen Kunsthall

2003

Rejkavik, Island	Visning	Rejkaviks Konsthögskola
Göteborg	Vårutställning	Galleri 54
Göteborg	Hotel park aveny	Hotel part Aveny
Stockholm	DNA New art	Circus tält
Simrishamn	Kortfilmfestival —	Visat utomhus på gammelbro gatan
Helsingborg	Dunkers kulturhus	Dunkers kultur hus
Göteborg	Zenebona	Galleri Rotor 2

2002

Göteborg	Halvfilmfestivalen	Glashuset
Göteborg	Vårutställning	Galleri Kosmopolitan
Göteborg	Instution; its nice.....	Valands Foaje

2001

Göteborg	Antagningsutställning	Galleri Rotor 1
----------	-----------------------	-----------------

Irodalom:

DNA Diesel New Art	2003
Paletten 1-2	2003
It's Nice to battle Whit structure	2002
Den Äkta Varan	2003
1-63	2004

Cím:

Attila Urbán, Brahegatan 2c 415 01 Göteborg, Sverige,
E-mail: Attila.urban@valand.gu.se
Holnlap: www.valand.gu.se/studentweb/attila

Urbán Atilla további munkáit lásd a képtár mellékletben

Bárány Tibor önmagáról

Az első benyomás nem lehet megváltoztatni... Van egy tézisem miszerint a sikerhez szükséges: szerencse, időzítés, talentum, tálamod (!). Nekem ez utóbbiból van a legkevesebb. Mindig szerettem új utakon járni, új embereket megismerni, új szituációkat kipróbálni, és spontán megoldani a problémákat. Hiszek a sorsban és a véletlenben.

Ezerkilencszázötvenötben születtem Kolozsváron. Anyám Piroska munkás (nikkelező) apám Tihamér női szabó volt. A Házsongádi temető mellett a Petőfi és az Avram Jancu sarkán nevelkedtem tizenkét négyzetméteres lakásban – a konyhát is beleértve (!). Az első hét év nagyon határozott nyomokat hagyott bennem.

A Pál utcai fiúk irigykedhettek volna, mert az én „grundom” érdekesebb volt mind az övék. A szellemességről nem is beszélve, hiszen temető mellet nőttem fel. Szerettem

rajzolni, faragni (sírkőfaragó műhely volt az udvarban), de Apám nagyon féltett, nem mehettem rajziskolába, mert az messze volt. Így aztán a 11-es számú általánosban kötöttem ki, a közeli Farkas utcában. Tizennégy évesen a Stúdió Színpad társulat tagja lettem, amit Bereczki Júlia színművésznő vezetett. Gyorsan fejlődtem, de szakmát kellett tanulnom, eltartanom magam. Tizenhét éves koromban vésnökként dolgoztam egy szerszámkészítő műhelyben.

1976 decemberében jelentkeztem a szekuritátén, hogy ki akarok vándorolni Izraelbe. Nincs esélyem, mondták, de arra nem számítottak, hogy Ceausescunak a helsinki konferencia miatt ki kellett engedni azt, aki menni akart. 1977 szeptemberében leszálltam Tel Aviv-ban. Amikor ott is el akartak vinni katonának, jobbnak láttam, ha valahol Európában telepedek le. A szerencse és barátok segítettek. 1978 óta Stockholmban élek.

Dolgoztam, mint krupié, eladó, hotelmanager. Jártam egyetemre, privát iskolába és öt év alatt anyanyelvi szinten megtanultam svédül. Marketing végzettségem van. Több vállalatot menedzseltem. Jelenleg riporterként, digitális fényképészként dolgozom több svéd utazási lapnak. Mind multimédia- és webbproducer, mindent magam végzek. Specialitásom az akció fényképészet (event fotográfia).

A spontán szerencse akkor ért, amikor egy svéd újság szerkesztője mellett ebédeltem, aki felkért, hogy a képeim mellé írjak néhány sort. Nincs újságírói végzettségem, de amit írok, az tetszik az olvasóknak.

A képek magukért beszélnek.

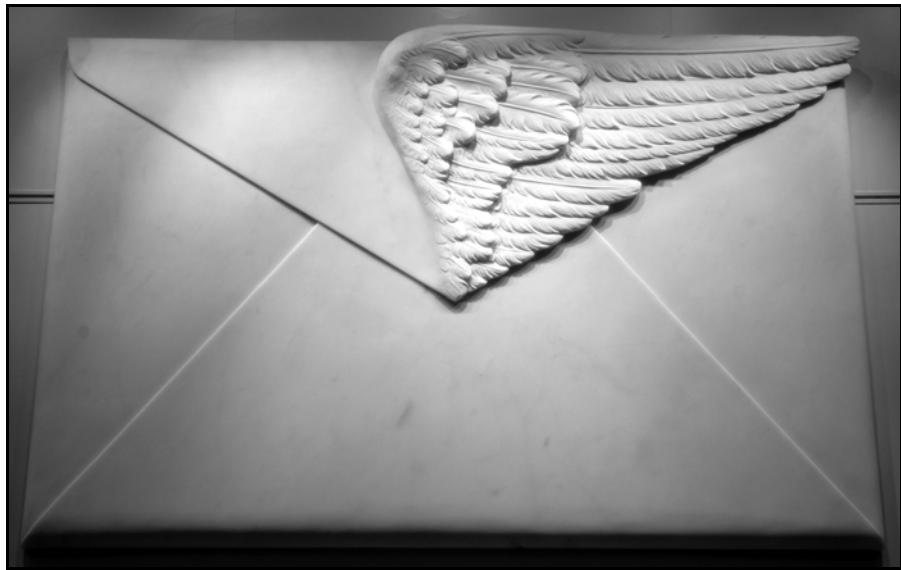
Rengeteg országban jártam Balitól Argentínáig, North Dakotában indiánok között, és Dubai luxus- vidékein.

Képriportjaim az Interneten a www.pixtravel.net. címen is láthatók.

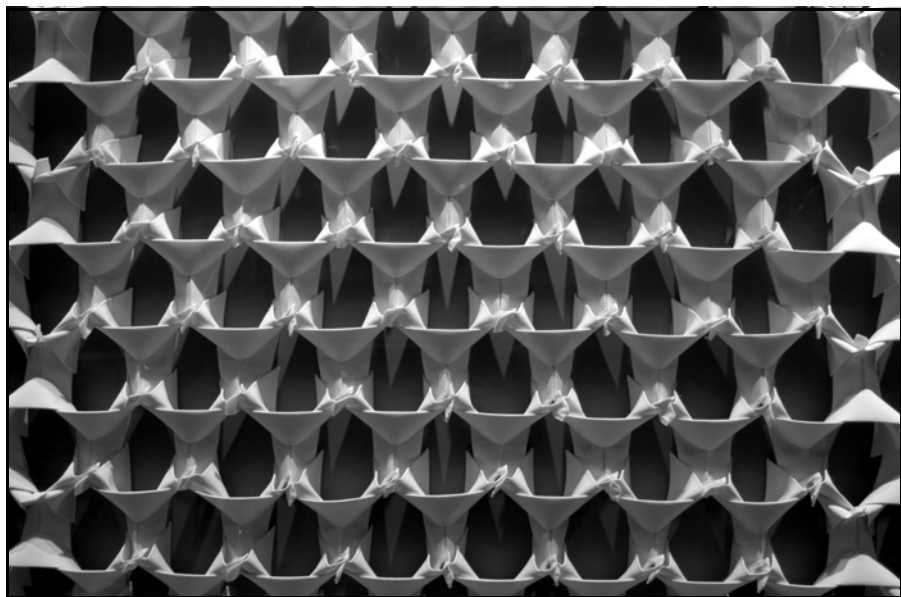

Bárány Tibor: Ikkrek

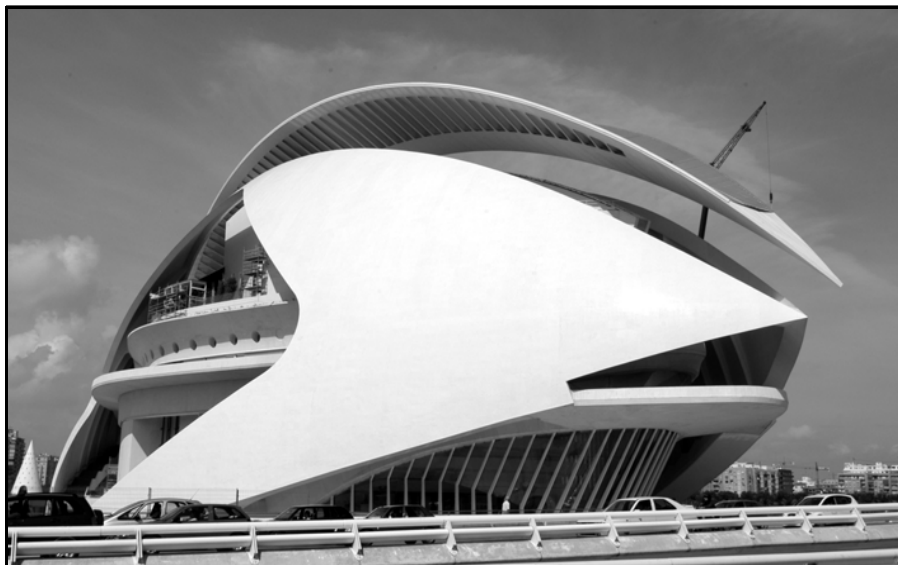
Bárány Tibor színes képei a Képtár mellékletben

Bárány Tibor: Mariner 1

Bárány Tibor: Mariner 2

**Bárány
Tibor:
Valencia**

**Victoria
The
Ship**

Varga Péter:**HŐSÖK HÁTSZELÉVEL**

Már 20 éves elmúlt, mikor először olvasta a *Martin Edent*. Lebilincselte. Falni kezdte a London-könyveket. Kaland, emberség, férfiasság - mindez a legtisztább formában, a hitelesség boldogító gyönyörével ragadta magával a messzi tájakra. Már fűtötte lelkét a fagyos észak, s csábította a küzdés által emberré válás ígérete.

Két évre rá Pet talpa először érinthette a norvég koronázó főváros szokottnál fagyosabb, októberi talaját. E négy napot több ezer kilométer közép-európai stoppos út, több hónap külföldi munka és élet előzte meg. Trondheimben hóvihar fogadta, s más légkör, más tekintetek, mint amelyeket délebbre tapasztalt. Elvárásolta a színes faházak tartócölöpeit visszatükröző fekete tengervíz, a kávéházak hangulata, az utcán felejtett sál és kesztyű, a meleg, sárga éjszakai fények, a nappali pasztellségbe simuló tekintetek.

Vágya nemhogy kielégült volna, de elhatározta, hogy ide visszatér. Megkeresi a régmúlt szegénység, s a természeti erők elleni küzdelem emberi szívbe vajt szépségeit, örökségeit.

Négyhónapos színházi munka során találkozott Bennel Svájcban. E huszonegy

éves német fiúba F. Nansen könyve oltotta bele Norvégia szeretetét tíz évvel ezelőtt. „Menjünk együtt!” – elhatározták, hogy ősszel szerencsét próbálnak a vikingek földjén.

Augusztus végén, színházi szerződésük lejártával mindketten hazautaztak. Pénzre volt szükségük. Pet a néhány hónapja Svájcban vásárolt számítógépét próbálta eladni. Teltek a napok, indulásuk ideje tolódt, de még nem akadt vevő. Míg egy csütörtöki napon végre csörgött a telefon. Másnap reggel, már összecsomagolva az útra hatalmas hátizsákkal, s hóna alatt a számítógéppel szállt vonatra Budapest felé. A megadott címen átadta a gépet, átvette a pénzt, majd rohant a pénzváltóba, s kora délután már a főváros határában állt, az út mellett stoppolva. A hétvégét Stuttgartban töltötte, a valamivel előbb Korzikán megismert német lány és barátai társaságában, de vasárnap este már Benéknél kopogtatott az ajtón. Addigra társa is megvált számítógépétől, így két nap készülődés után végre útnak indulhattak.

Ben édesanyja özönvíz előtti Golfjával vitte őket az autópálya legközelebbi benzinkútjáiáig. Az autó az utolsó ötven métert már csak lendületből gurulva tette meg, a benzinkutat mégis elérték. Néhány telefon után elindult a felmentő sereg a kétségbeesett anyukáért, de a fiúk akkor már a pálya szélén stoppoltak első céljuk, a német Kassel felé.

Mintha a sors akarta volna felkészíteni a fiúkat az északi levegőre, hideg esővel edzette őket. Egész éjjel úton voltak (pontosabban leginkább az úton álltak), de másnap délután már kasseli barátjukkal kávéztak több száz éves gerendaházának modernné varázsolt konyhájában. Estére Bent nemcsak a fáradság, de a betegség is leverte a lábáról. Lázzal, rossz közérzettel kellett harcolnia napokon át. Egy hétig raboskodtak Kassel városában.

Eredeti tervükkel ellentétben, Dániát elérve, nem Svédország felé vették útjukat, hanem a félsziget északi csücskéig stoppoltak, s Frederikshavnban jegyet váltottak az Oslóba közlekedő hajóra. Utolsó „európai” éjjelüket a város széli kempingben töltötték, majd másnap (a szupermarkettől „kölsönzött”, cipekedésre használt bevásárlókocsi visszaszolgáltatása után) felszálltak a modern vastömegegre.

Október elsején a lemenő Nap által megvilágított Oslo-fjord északi végében szálltak partra. Hűvös szél fújt. Kabátjukban fagyoskodva, a tenger hozta friss levegőt mélyen beszívva indultak el a fővárosban. A kirakatok lassan egytől-egyig az esti fényárba illeszkedtek neonjaikkal, míg a fiatal lányok még könnyed öltözékben, derekukat szabadon hagyva üldögéltek a kávézók teraszain.

Néhány óras sikertelen kemping-kutatást követően úgy döntöttek, hogy az ifjúsági szállóban töltik az éjszakát. Az árak okozta hideg zuhany után most egy forró következett, s ágyban hajthatták álomra a fejük.

Másnap reggel az étkezőhelyiség sarkában, a többi vendégnek és az ott dolgozóknak háttal, hatalmas mennyiségű szendvicset készítettek, hogy azzal az egész kihúzzák. Ez aztán szokásukká vált, a szállóban töltött két hét minden napján így

cselekedtek. Majd bevetették magukat a városba. Ez körülbelül egy-egy óra gyakorlást jelentett reggel és este, de nem bánták. Hogy bánhattak volna bármit is, hiszen elérték Norvégiát!

A következő napokban sok helyen megfordultak. Minden erejükkel a munkakeresésre koncentráltak. Bejelentkeztek a munkaügyi központba, önéletrajzok tömegével árasztották el az éttermeket, bárakat, szállodákat, építőipari cégeket. Pénzük, bár ételre alig költöttek, mégis rohamosan fogyott. Bent behívták próbamunkára egy étterem konyhájára, mindketten jártak a legnagyobb norvég napilap

terjesztői részlegén, ahol újságkihordási munkával kecsegtették őket, de mind csak mézesmadzagnak bizonyult. Nem beszéltek a norvég nyelvet. Felkeresték a szálló vezetőjét, elmesélték tervüket, jelenlegi állapotukat. Sokat hallottak az ifjúsági szállók szabadelvűségéről, ennek reményében kértek segítséget. S másnap már három-három óra munkáért ingyen szállhattak meg az egy a domb oldaláról Oslóra letekintő, vidám légkörű hotelban. Fellelkesülve folytatták kutatómunkájukat. Délelőttönként a szálló kertjét szépítették, majd irány a belváros. Két nap múlva már famunka is várta volna őket, ám az egyik szállodai dolgozó feljelentést tett feketemunka címén, így elestek ettől a lehetőségtől is. A telefonáló néhány évvel azelőtt, hasonló cipőben járva, mint a srácok, ugyanezt a lehetőséget kapta és élvezte, de úgy látszik, elfeledtette vele az idő. A fiúk egy olcsóbb, alagsori szobában lakhattak többedmagukkal, de már fogytán volt a pénzük. Még lógott a levegőben egy-két munkalehetőség, de már nem nagyon hittek benne. Valami mást kellett találniuk, kitalálniuk.

A színháznál együtt dolgoztak egy norvég párral. Felhívták őket, megtudakolni, ismernek-e valakit, akinek bármiféle segítségre, munkaeőre lenne szüksége. Legnagyobb örömeikre kaptak egy telefonszámot. Az idősebb Lar és felesége Oslo felett lakott, s nemrég házfelújításba kezdtek. Mikor a srácok felhívták, két-három napi munkát ajánlott nekik. Igen! Ezzel indulnia kellett valaminek!

Éltető nedvességtől burjánzó, a legegészségesebb zöld színben pompázó erdő borította hegyoldalokban vitte őket a busz. A völgyeket minden tükrök legnemesebbike, a természetes víz uralta. Partján apró, színes házak álltak elszórva, könnyedén beilleszkedve a harmóniába. Már sötétedett, mikor kiszálltak a buszból az édesvízű, ám alakja után fjordnak nevezett tó partján, s elindultak, hogy megkeressék szállásukat. A faluban egy apró intézmény is működött, ahol szellemileg

sérült fiatalokat segítenek. Ott kaptak ők is egy kis szobát, élelmet baráti kedvességgel és áron. Másnap felkeresték a házaspárt. Lar gyermekien pajkos mosollyal és tekintettel bíró tudós ember volt. Felesége felszínes kedvessége gyanakvást rejtett ugyan, de a fiúk lelkesedését semmi sem szeghette .

Az udvaron nagy halom deszka feküdt, tele szöggel. Nekiestek . Mit számított, hogy tapasztalatuk komolyabb munkákra is képessé tette volna őket, hisz végre dolgozhattak! Vinnyogva repkedtek ki a szögek a fából, a használható anyagból új rakás emelkedett, a rosszabbakat felfűrészelték tűzifának. Majd újabb és újabb feladatok következtek. A padlás szigetelést és új padlót, új feljárót kapott. Eleinte az ácsmester keze alá dolgoztak, később már maguk burkolták a házat, tetőlécezték, rakták fel a cserepet. Ő nemcsak az ácsmunkák mestere volt. Minden házépítéssel kapcsolatos dologhoz értett. De ami a legjobban lenyűgözte a sráckokat e fiát egyedül nevelő, a norvég tempót meghazudtoló sebességgel dolgozó kis emberben, az a tánca volt a létrán. Fittyet hányva a gravitációnak, félelmet nem ismerve egyensúlyozott a létra legutolsó fokán, de még azon túl is. S mindeközben dudorászva mosolygott a bajsza alatt.

A három naphól egy hét lett, majd megjelent Lar unokatestvére, egy szintén nagy tudású, volt tanár és tervezőmérnök, s ő is munkát ajánlott. Nála a külső faburkolás egy másik hagyományos norvég módját ismerték meg a fiúk, esténként pedig az olajfűrótoronyok szerkezeti rejtelseiről tanulhattak tőle, vagy épp a hideg, bútorozatlan szobába kényszerült férj és a meleg, az árulás sárgájával cicomázott szobácskájában álgyengén köhicsélő feleség életébe, párbeszédeibe hallgathattak bele.

Majd egy újabb családtagot ismertek meg. Ebbnél nemcsak munkát és szállást kaptak, hanem olyan szeretetet, kedvességet és odafigyelést, amely különleges helyet biztosított e hatvanas évei felé járó, gyengéd eleganciájával és nagymamás tekintetével együtt gyönyörű nőnek a fiúk szívében, életében. Gyakran borozgattak, füstöltek együtt éjszakákba nyúlóan a tetőtéri szoba kényelmes foteljeiben, a rengeteg kép mögül, a lány fehérségüket elő-elővillantó falak között. Nappal pedig a szobák új ajtókat kaptak, átalakult a konyha, és a melléképület is megszűnt az átláthatatlanság fészke lenni. Jack London norvégul köszönt le rájuk a könyvespolcok fellegvárából.

Egy szombat este félretéve a kalapácsot, söröskorsót markolt kérges kezébe s beavatta a fiúkat a közeli kisváros éjszakai életébe. A helyi nagy öregek kocsmájától kezdve bejártak minden szórakozóhelyet, néhány szó erejéig baráttá vált ismeretlenekkel koccintva, együtt nevetve, míg egy amazonhangú énekesnő zongorával kísért dalaival a fülükben vissza nem tértek a faluszéli ház csendjébe.

Fogytán volt a munka. Ebb leült a telefon mellé és sorba felhívta ismerőseit, hogy kinél van szükség munkaerőre. A fiúk már csomagoltak, s azt tervezték, hogy felutaznak északra, hogy ott próbáljanak szerencsét. Ám utolsó este jött a hír - várják őket a dél-norvég szigetvilágban! Egy szigeten fognak dolgozni! Másnap tehát észak helyett dél felé vették az irányt.

A hosszú buszúton a házfalak fehéredni kezdtek, mintha félnének a felmelegedéstől, vagy épp csak a havat hívogatnák magányukban rá várva. Balra tőlük az Oslo-fjord kékje vakította a szemlélődő fiúkat. Az utcáinak vonalával amőbajátékra csábító Kristiansand városában másik buszra szálltak, estére elértek a megnevezett kikötőbe. Már várták őket.

Ing és Ped egyike volt a szigeteken nemcsak nyáron, hanem egész évben ott élő kevés emberpárnak. Kis jachttal indultak el a sötétben. Szigetek és hatalmas sziklák között lavíroztak, melyek olykor karnyújtásnyira suhantak el a hajó mellett. Külön kis faház várta a fiúkat, tűz lobogott a kályhában .

Másnap látták csak igazán, hova csöppentek.

A nyáron turistáktól és jachtjaiktól hangos szigetvilág télre elüzte potyautasait, s a nyugalom csendes vidékévé változott. Kis faházuk a sziget egyik apró nyúlványán feküdt. Két oldalt sziklafal óvta a szélről, előtte s mögötte pedig a kristálytiszta tengervíz hullámozott lágyan, néha visszahúzódva, cserbenhagyva a kagylók alkotta parányi szoborvárosokat. Munkára éhesen jelentkeztek a kőstég másik felén, a domboldalban álló fehér házban. Ám Ing csónakba ültette őket, s halk motorberregéssel elindultak a szigetek között. E belső színességét gyakran fekete ruhákba rejtő, kedves nő a szőnyegszövés művészeként, számos kiállítással a háta mögött, több éves tanítás után visszatért gyermekkorai színhelyére. Férje helyi képviselőként és állatvédőként a szigetek élővilágát és nyugalmát óvta. A szigeteken újabb házak tűntek fel. Áthaladtak a kis öblön, mely valamikor Olav király és legénysége életét mentette meg egy hatalmas tengeri vihartól, s ahol a természet királyai sziklába vájták az emberkirály profilját. Amint haladtak a sziget másik felén, a kis falunál átvették a postát, melyet a naponta a néhányszor erre járó komphajó hozott.

Délután csatornát ástak, melyben az áramvezeték feküdt a telek hátsó sarkában megbújó, Ing alkotóműhelyéül szolgáló sziklaszürke kis házig. A környéken a kétkezi, házépítő munkájáról ismert Pednek tetszett a fiúk munkakedve, kezük gyorsasága. Másnap két hatalmas körakás várt rájuk. Talicskával hordták a vízi utánfutóra a több tonna sziklát.

Hírük hamar elterjedt a tizennégy állandó lakos között. S bár szállásadóiknál a munka egy hét elteltével már fogytán volt, a szomszédok is munkát ígértek. Közben egyre közelebb kerültek Inghez és Pedhez. Vasárnaponként gyakran vendégeskedtek fehér házukban. Ilyenkor halspecialitásokat ettek, s történeteket hallgattak a kis falu életéből. A domb másik oldalán a régi iskolaház felújítás alatt állott. Ott is kaptak munkát.

A közeli szigeten működő hajószerviz tulajdonosa Gibraltárnál hajózva egy fekete csónakot látott meg a tengeren. Az embercsempészésre használt, két hatalmas motor hajtotta fekete hullámlovas minden utasát elvesztette. Fedélzetre emelték, s Norvégiába hozták. A szigetvilág különc és örült dolgairól híres lakosa, a

véres múltú excsempész, vette meg az árut. A környék leggyorsabb hajójának számított. Új tulajdonosa felkereste a fiúkat. Fru üzletember volt, emellett az egyik legvidámabb, s a legkeményebben fizikai és szellemi munkát végző férfiak egyike. A közeli Kristiansand városában karácsonyi boltot akart nyitni, ehhez hívta segítségül a két fiút. Reggelente a fekete veszedelem hátán suhantak a szárazföld felé, ott autóba szálltak, s hatalmasakat nevetve, remek hangulatban, négykeréken érkeztek a város szívében álló házhoz. Egy hét alatt a koszos, poros, sosem használt pince átalakult, a vásárlókat szemfényvesztő áruval váró helyiséggé változott.

Közeledtek az ünnepek. Amióta a fiúk a szigetre tették a lábukat, megállás nélkül, hétvégét nem ismerve dolgoztak. Annyi munkájuk akadt, hogy nem is látták a végét. Mindenki igyekezett kihasználni az erre tévedt fiatalok munkaerejét. Lett légyen szó fahordásról, vagy épp padlólerakásról, mindent elvállaltak, majd a megbízó elégedettségével távoztak. Pedtől pedig megtanulták, hogyan fogjanak halat, hogyan készítsék el, és megismerték a környék madarait is. Lenyűgözte őket az Antarktiszról minden évben felköltöző madár, amely mintha a nyolcvanas évek reklámfotóiból szállt volna a tengerostromolt sziklákra fekete-fehér tollazatával, s az abból élesen kiálló, halra éhes, vérvörös csőrével.

A karácsonyt Svájcban akarták tölteni volt színházi munkatársaikkal, barátaikkal. Ing, Ped s munkák tömege várta őket vissza az újévben. Elindulásuk előtti utolsó este is még egy tetőtéri szobát lambériáztak, majd hajnalban vonatra szálltak. Kora délután értek a repülőtérre, ám járatukat hiába keresték a monitoron. Hamar kiderítették az igazságot. Rossz reptérre jöttek! Leszaladtak a taxiállomásra. Hatalmas összeget készültek feláldozni, hogy elérjék a gépet, hiszen már minden elterveztek, hogyan s miként lepik meg azon az éjjel alvó barátjukat Svájcban. A kapitány külön engedélyével várt rájuk a gép, ám a taxisofőrre nem ragadt át a fiúk izgalma, s így két percet késtek. Új jegyet váltottak másnapra, s a reptér bárjában elfogyasztott néhány vigasz-sör után a padlófűtéses pelenkázó helységet magukra zárva békésen aludtak reggelig. Rizikójegyükkel izgulták végig a következő napot, hogy valaki lemondja a repülőutat, mert csak akkor kaphattak helyet a gépen. Szerencsájük volt, s a svájci „rajtaütés" is - egy nap késéssel - remekül sikerült. Később újra útra keltek, ki-ki a maga családjához.

Január elején találkoztak ismét Oslóban. Meglátogatták Ebbet, két napot nála töltöttek, majd újult erővel nekiestek a munkáknak a szigeten. Reggelente felberregett a Pettől kapott kis csónak motorja, s kiszakadva vékony jégcsapdjából, repítette a munkába a srácokat .

Októberben Pet kezébe akadt egy prospektus a norvég népfőiskolákról. Átfutotta, s szeme megakadt egy oldalon. Kutyaszán! Majd mikor az oslói egyetemen találkozott egy magyar író-filmmel, aki kint élőként ismerte ezt az iskolát, s nemcsak, hogy elismerően szólt róla, de még fel is hívta az igazgatót, nincs-e hely Pet számára. Akkor még nem volt.

Bennek pedig - megismerve asztalosi ambícióit - többen egy Trondheim közeli

iskoláról meséltek, melyben tradicionális vikinghajókat készítenek az ősi módszerrel. Most mindketten elküldték jelentkezésüket a népfőiskolákba.

Néhány nap múlva örömmámortól részegen ugrottak fejest a januári tengerbe. Augusztustól diákok lesznek! Ráadásul Pet leendő iskolájában munkára is felkérték őket. Óh Észak!

Apróbb megbízások mellett Frunál hatalmas vállalkozásba kezdtek. Egy harminc éve még tehénistállónak használt öreg épület most palotának álmodta magát, s a három férfi örömmel teljesítette e vágyát (pláne, mert egybeestek Fru terveivel).

Lassan meg- és kiismerték ezt a kis szigetvilágot. Az egyedül élő, csinos építésznot a szembe-szigeten, a vízitaxist a sziget túloldalán, az öregkorára is friss maradt szépséges nénikét, a tanárházaspárt, a kis erdei ösvényeket, a félszeg őzekeket és a helyiek gyűlölt ellenségeit, a nerceket. A pletykák, a rejtett ellenségeskedések mind elérték a fiúkhoz is, ám ott zsákutcába futottak.

Keményen dolgoztak. Emberpróbáló volt a jegesre fagyott tető kijávítása Frunál a téli hidegben. De dél körül mindig forró kávé illata szállt fel hozzájuk a magasba. Ilyenkor néhány percre összeült a három férfi, s amíg a meleg csészék újra életre keltették fagyott ujjait, megállás nélkül csak nevettek. Mindvégig jó hangulatban dolgoztak azon a nagy házon.

Február végén lejárt a hivatalos kinntartózkodási engedélyük, el kellett hagyniuk az országot. Bár elég lett volna csak átlépni a határt, majd vissza, úgy döntöttek, ha már muszáj „nyaralni”, akkor legyen igazi szünidő. A svéd Göteborgban, Ped nővérénél töltöttek egy hetet. Bejárták a várost, a szórakozóhelyeket, a trópusokat idéző élményparkot, a hajómodell múzeumot, a hatalmas kikötőt, s annak új ékét, a tradicionális technikával készült hatalmas vitorlást. Farkasok vonzásában érkeztek meg a közeli állatkertbe, mely ugyan zárva volt az év ezen időszakában, de egy magyar természetbúvár magazin munkatársainak kiadva magukat megnyílt előttük a kapu.

Visszatérve a szigetre, elhatározták, hogy ezentúl szabaddá teszik hétvégéiket, s be-bejárnak majd a városba, vagy épp az Frutól kölcsönkapott filmeket élvezik majd kis házikójuk melegében. Több idejük maradt a szigetek bebarangolására, horgászásra. Felkutatták a németek világháborús hagyatékát, a szembe-sziget bunkereit és földalatti járatait. Eljutottak moziba is, egy kis hangulatos kávéház ablakából figyelték a csinos norvég lányok elsuhanó alakját, vagy épp Ped kis vitorlásával bírták munkára az öböl szeleit.

Április végén Ben édesanyja érkezett látogatóba. Az anyai intelmek mellett két hétig minden este finom, meleg vacsora várta a munkából hazaérkező fiúkat.

Pet is vendéget várt, legjobb barátját Magyarországról. Három nap adatott nekik, hogy mindent, ami „kihagyhatatlan”, megosszák Missel. Bejárták a szigetet, Fru vezérletével és csónakjával a nyílt tenger hatalmas hullámain lovagolták, a régi iskolaépületet bérlő idős színésszel, illetve szállásadóikkal borozgattak a

parton, felmáztak egy elhagyatott tankhajóra, s nem hagyták ki Kristiansand szó-
rakozóhelyeit sem.

Május végén hálától nehéz szívvel búcsúztak a szigetektől, annak lakóiktól, különösképp Ingtól és Pedtől. Csónakjuk még utoljára körbepéjtette őket, hogy mindenkivel koccinthassanak egyet az elmúlt hónapokra. Fél évet éltek ebben a külön kis világban, mindenhol otthagya kezük nyomát. Fru tehénistállója megkapta kacsalábát. Új tető, új padló, új kémény, új falak, kályha, szigetelés. Csak az utolsó simításokat kényszerültek a fiúk másra hagyni. Pedéknek a fiúk kétkezi munkájukkal fizettek házbért. A fehér festéktől frissen csillogva várta házuk a májusi nemzeti ünnepet, hatalmas rakás tűzifa ígért meleget a következő télre és új terasz csábitotta ezentúl a nyári vendégeket a domboldalba.

Késő délután landolt a gépük Tromsø szigeten fekvő repterén. Havas hegy-
csúcsok között fekszik ez az éjszakai életéről is híres egyetemi város. Még nem
volt hol aludniuk, s az iskolához sem volt már busz ilyen későn. Volt kollégájuk
ismét segített rajtuk. Testvére Tromsøben lakott, őt hívták fel. E hatalmas viking-
termetű srácnak a vendégszeretete sem maradt el erejének nagysága mögött. Egy
barátjával béreltek régi, lebontás-fenyegette kis kajibát. Amint a fiúk ledobták a
hátizsákjukat, előkerült a házilag készített sör. Azután már nem volt megállás,
rögtön első éjszaka bizonyítást nyert az „Észak Párizsa” elnevezés jogossága. Éj-
fél körül, a még mindig teljes világosságban indultak a belvárosba. Pub, raggie-
party, majd egy gyorsan megismert leányt követve, egy házibuliba jutottak. A haj-
nal egy tál felmelegített leves mellett érte őket.

Rövid alvás, s az egyórás busz- és kompút után jelentkeztek az új munkaadó-
juknál. Jen az egyik vezetője volt ennek az évente negyven diáknak hihetetlen ka-
landokat nyújtó iskolának. A jelentkező fiatalok két szak közül választhatnak:
kutyaszán és outdoor-élet illetve lovaglás és outdoor-élet. Minden évben új
„rokonokkal”, de mégis nagy családként él itt diák s tanár. A diákszállások kis
domb tetején állnak, közvetlenül a tanárok otthonai mellett. Lenn, a sebes hegyi
folyó partján áll a főépület, a lovarda és a rengeteg kutyaház. Ma már - a fiúk
munkája révén - a folyó túloldalán egy hatalmas, elkerített, erdős részen lovak
tanyáznak. Az út másik oldalán a Malangen-fjord ezüstös vize ostromolja gyengé-
den a kavicsos partot. Az iskola és a falu fölé tornyosuló hegy másik felén ingo-

ványos kísér egy kis folyót a sósvízig, néhol pedig évgyűrűikbe csavarodott, megadóan a föld felé hajló fák alkotnak áthatolhatatlan sűrűséget. Az év ezen időszakában pedig a sötétség enged a dél vonzásának, s a Nap veszi át az uralmat az éjszakák felett.

Egy hónapra jöttek, s négy nagyobb feladatot kellett ezalatt az idő alatt elvégezniük. Fáradtnak érezték magukat és elégedetlenek voltak saját tempójukkal. Nem úgy Jen, akinek két hét múlva már új feladatokat kellett keresnie két munkása számára. Másfél hónapot dolgoztak itt. Ezalatt új falak, kapuk, burkolatok, kerítések, tűzifatárolók, terasz és polcok születtek, többszöröse a tervezetteknek.

Július elején elváltak útjaik. Kilenc hónapot éltek teljes összeczárságban. Mindvégig korrekt partnerekként dolgoztak együtt, de a végére már nem sok mondanivalójuk akadt egymás számára. Mindketten új társaságra, vagy épp teljes magányra vágytak. Ben Oslóba repült, hogy onnan kerékpárral induljon Trondheimbe, ahol - hála Ebbnek és Ingnek - két hét munka várta, volt kollegájuknak köszönhetően pedig szállás és rengeteg lehetősége a kikapcsolódásnak, legyen az jazz-koncert vagy akár egy hangulatos kávéház kényelmes kanapéja. Pet stoppal indult dél felé, hogy napokig a vízesések országának paradús, vagy épp a tenger sós levegője tágítsa tüdejét. Bodo, Mo I Rana, Oslo, majd Stockholm, s onnan repült Magyarországra. De augusztusra visszahívta ez az ország, az iskola. S örömmel jött, mert ha nem is a Jack London-i figurák várták itt, de olyan emberek, akiknek még mindig barát az idegen, akiknek még mindig vérében van a segítségnyújtás és a vendégszeretet. Mégha a küzdés láncait immár el is mosta az olaj.

Fotó: Varga Péter,

Folkehøgskolen 69 grad Nord

Varga Péter önmagáról

Könnyű gyerekkorom volt.

Aztán seggbe rúgtak és a kezembe nyomták a Martin Eden-t és a Pillangó-t. Azóta utazom, hol pénzzel, hol anélkül. Hol egyedül, hol társasággal.

Kétkezi munkára mindig és mindenhol szükség van — ez az útlevelem.

Manapság errefelé könnyebb az élet, legalábbis mások a kihívások, mint régen.

Kerestem néhány régit.

Mokos Ádám zeneművész, a svéd protestáns egyház szolgálatában

Az ÁGHEGY különös figyelmet fordít, a Skandináviában élő és pályájuk kezdetén lévő fiatal magyar alkotókra. Felkutatásukat és bemutatásukat szívügyének tekinti. Ez alkalommal a zene világából mutatunk be egy fiatal reménységet, aki ígéretes pálya előtt áll. MOKOS ÁDÁMMAL dél-stockholmi otthonában beszélgettünk. A kellemesen berendezett nappaliban, a zongorán kívül, festmények, szobor (kis plasztika), rajz és művészi fotó adja meg a szoba művészi jellegét. Mint megtudtuk, mindezek Ádám fiatal feleségének, Enikőnek a munkái.

- Kérlek, mutatkozz be olvasóinak.

- Kolozsváron születtem 1976-ban, zenész családban. Apám a kolozsvári Zeneművészeti Főiskola tanára volt, maga is koncertzongorista. Édesanyám a zeneművészeti gimnázium csellós szakos tanára. Hatéves koromtól 1987-ig, svédországi kitelepülésünkig tanultam a kolozsvári zeneiskolában.

- A családi hagyomány vagy az elhivatottság miatt döntöttél a zenei pálya mellett?

- Családunk barátai a zenészek köréből kerültek ki, ezért aztán már kiskoromban, abban a tudatban éltem, hogy csakis zenész lehetek, mert csak zenésznek áll a világ, más mesterség nem is létezik. Nagyszerűen éreztem magam ebben a környezetben, örömet okozott a zenélés, döntésem egyértelmű volt, elköteleztem magam a zenének. A zongorát azért választottam, mert a nővérem csellista volt. De próbálkoztam időközben, mellékágon, fúvós hangszerekkel is, például vadászkürttel és harsonával. Tizennégy éves korom óta játszom orgonán.

- Hol folytattad tanulmányaidat a svéd zenelíceum elvégzése után?

- Első próbálkozásra sikerült bejutnom a Svéd Királyi Zeneakadémia művész-képzős szakára, majd három év után egy évet tanultam a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán. Sajnos nem sikerült meghosszabbítanom ott a tanulást, mi-

vel a budapestiek nem ismerik a cserediák intézményét, és az éves tandíj meghaladta a 65.000 koronát, amely számomra megfizethetetlen volt. Visszatérve Stockholmba elvégeztem a negyedik évet, vizsgáztam, és oklevelet kaptam.

- Tapasztalatod szerint mi a lényeges különbség a svéd és a magyar zenei felsőoktatás között, tanáraid közül kitől tanultál a legtöbbet?

- Szembetűnő, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán hosszabb az előképzés. A szakaszos, a fokozatos nevelés ott a jellemző. A svéd módszer sokkal inkább egyénekre szabott. Gyakran, a diák dönti el milyen szabadon választott darabot óhajt megtanulni. Vizsga esetén a Liszt Ferenc Főiskolán a tanár általában három előadásra szánt darabot jelöl ki, a diák technikájának a fejlesztésére megfelelő. A diák ezek közül választhat... Legszívesebben Jacob Moskowitzra, Staffan Scheiara, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskoláról pedig, Hargitai Imrére és Búzás Pálra emlékezem.

- Milyen a véleményed az elektronikus zenéről ?

- Hétköznapi életemben nem találkozom vele, korunkat tükröző kifejezési mód, kissé távolabb áll tőlem.

- Mivel foglalkozol, mik a terveid?

- A svéd egyháznál dolgozom, mint orgonista, ifjúsági énekkart vezetek. Tervem a szakmában fejlődni, hogy ne rutinból, beidegződött foglalkozásként műveljem mesterségem. Szeretem az újabb kivívásokat...

- Említetted, hogy ifjúsági kórust vezetsz, az egyház keretén belül, milyen kihívásokkal jár ez akkor, amikor a tömegkommunikáció silány „férczenével” szédíti a fiataltságot?

- Valóban kihívás számomra, mert amire összeáll a kórus, kiderül egyrésztük „afro-amerikai gospelt”, azaz utcai dalokat akar énekelni, amikor Pergolesit, vagy Bachot terveztem. Ilyenkor mindig kétséges vajon hányan fognak eljönni a következőpróbatárra?! De azért eljönnek és nő az énekkar tagjainak száma. Sajnos nagy erők ellen kell küzdenünk, az embernek az az érzése, hogy olyan meredek dombot kell megmásznia, aminek soha nem ér a tetejére. A művelődésben elég egyedül érzem magam. Különben a svéd protestáns egyház adja a zenei életben a legtöbb előadói közösséget.

- Mi a hobbid?

- A Kung-Fu a távol-keleti védekező-támadó sport, amivel ellensúlyozni próbálom a zongora és az orgona által okozott fizikai sérüléseket. Tíz éve aktívan foglalkozom ezzel a sportággal.

- Mit jelent magyarságod a mindennapi életben?

- Magyarnek születtem, és magyar maradok, viszont a svéd társadalomban élek, svéd állampolgárként részese szeretnék lenni a svéd kultúrának is. Úgy érzem az ember két kultúrát bírva, gazdagabb szélesebb látókörrrel rendelkező egyénné válhat. Kötelességemnek érzem viszont gyökereim, önazonosság-tudatom átadását a következő generációnak is. Barátaim fele magyar, fele svéd. Hétköznapi inkább svéd kollégákkal találkozom, ünnepnapokon vagy rendezvényeken magyar barátaimmal. Számos svéd barátom jelen volt a budapesti esküvőnkön, amit igazán nagyra értékelek.

- De párválasztásodban, házasságotokban is döntő volt nemzetiséged...

- Hihetetlen plusz volt számunkra az, hogy tizenhárom éves korunk óta ismerjük egymást Enikővel. A stockholmi Magyar Ház keretén belül működő cserkész-csapatban ismerkedtünk, ifjúságunk emlékei közösek, ennyivel is gazdagabbnak érezzük magunkat lelkiileg is. Enikő is művészi beállítottságú, irodalmat, művészettörténetet tanul, de emellett fest, szobrászkodik, belsőberendezést és fotókurzust is végzett.

Moritz László

Fotó: Tiglezán József

Bartha Magda önmagáról

1955-ben születtem az aranyosszéki Várfalván.

Szüleimtől, és a szép vidéktől kaptam a kincseket, amikkel elindulhattam a rejtélyes világba.

Kolozsvár volt az első állomásom. Ott jártam iskolába. A Brassai Sámuelről elnevezett híres iskolában tanultam. Aztán élettársammal családot alapítottunk, és fiúnkkal együtt nekivágtunk a világnak.

1989-től élünk Svédországban.

Szeretem a természetet, ez adott indítást, hogy festéssel foglalkozzam.

Tanfolyamokat végeztem. Ligia Podorean és Maria Ginzburg akvarellisták irányításával kezdtem alkotáshoz.

Ahogy időm engedi, festegetek, és több oldalról építgetem, gyarapítom művészeti tudásom.

Bartha Magda színes munkái a Képtár mellékletben

Tar Károly

Pillantás a kompról*

Bizony mondom, igen jól és idejében tette Komlós Attila, amikor újra figyelmünk középpontjába helyezte a nyugati magyar szórvány sanyarú helyzetét. (Komlós Attila: Korszakváltás a nyugati magyar szórvánnyal való kapcsolattartásban, Nyelvünk és Kultúránk, 2004/6.) Merthogy ezen a téren valóban nem tapasztalunk sok változást, éppen ezért egyre nyilvánvalóbb, és egyre sürgetőbb a szemléletváltás, a változtatás szüksége itt nyugaton, és otthon is, hogy a külföldön élők javára és a haza előre menetelére „magunkra hagyattatásunkon” javíthassunk, ennek káros következményeit valamennyire mérsékeljük.

Az alábbi jegyzeteimmel csupáncsak pásztázhatom azt a megoldatlan kérdéskört, amely a nyugaton élő magyarokban feltornyosult az elmúlt évek alatt. Tíz esztendeje eszem a svédek kenyerét, talán ez elegendő idő arra, hogy érzéseimben és meglátásaimban az itt élő magyarok érzései és gondoljai is kitörölhetetlenül elkeveredjenek és fel-felhorgadjanak. Az elkülönülés és a hazatalálás dilemmáját még nem oldotta fel az, hogy anyaországunk az Európai Unió tagja. Magyarságunk megőrzése most már bizonyára könnyebb, de tudatos tevékenységünk és a haza éltető figyelme nélkül nem sokra megyünk. A változtatáshoz elengedhetetlen valamiféle olyan felmérés, amit ittlétem óta a „Tudnunk kell egymásról!” figyelemzetéssel sürgetek. Apró lépésekkel fokozatosan javítottunk és javíthatunk helyzetünkön. De még nincs elég erő, nincs elég tisztánlátó akarat, többek között például a mindenben fontos „népszámlálásunk” véghezvitelére. Nemcsak az a lényeges, hogy végül is hányan élünk ebben a kellemesnek mondható befogadó országban, hanem az is, hogy kik vagyunk, kikre számíthatunk megmaradásunk hétköznapijain. A nemzeti kisebbségként való elismertetésünk, az anyanyelvi oktatás, a művelődés, a társasági élet és számos más életvitelünket meghatározó kérdés nem mondható kielégítően és véglegesen megoldottnak. Ezekről, és más, a közérzetünket alakító dolgokról írtam a alábbi jegyzeteimben. Kezdem az örökös hazagondolás vallomásával.

1.

Az „erdélyi gondolat” örökösei vagyunk, és Tamási Áronhoz hasonlóan keressük otthonunkat a szülőföldön, hogy valahol otthon legyünk benne, amelyből a történelem minduntalan ki akar forgatni bennünket. Az eddigi gyakorlatból táplálkozó hiedelmek szerint, jogaink gyarapítása mások jogainak csorbítása. Nem így van, de tény, hogy „Nincs és sohasem létezett olyan demokratikus vagy más, ál-

lamba szervezett ország, ahol minden lakosnak egyenlő politikai jogai vannak.” (Ankerl Géza: Tézisek a különböző anyanyelvű (háztartású) népességek hasznos együttéléséről, Magyar kisebbség, 1995/2). Az élet elviseléséhez szükséges alapvető jogainkról van szó. De a kisebbség igényeinek nincs, és nem is lehet határa, mert lényege az, hogy nem kívánunk kisebbségben maradni. Különösen azok nem, akik szülőföldjükön akarataik ellenére kerültek egy másik nemzet uralma alá. A mi helyzetünkben nem igazságos megoldás a Romániához való tartozás, és az erdélyi románság szemszögéből sem lenne igazságos a Magyarországhoz való tartozás. A történelem folyamán számos olyan alkalom adódott, amikor az önálló Erdély látszott a legigazságosabb megoldásnak, de ezt a nagyhatalmak képviselői nem akarták. Talán még most sem késő, valamiféle autonómia megnyugvást hozhatna az Erdélyben élő nemzetiségek számára. Ezzel a gondolattal leszámoltam a változás utáni évben, amikor megalakítottam a magam egyszemélyes Erdély Pártját, amelynek mindig újraválasztott elnöke, titkára és tagja vagyok, és arra bízattam kétmilliónyi honfitársamat, tegye ezt hozzám hasonlóan. Mindazonáltal meggyőződésem, hogy a jövő mást, többet, jobbat, egyszerűbbet kér tőlünk. Tanúi vagyunk Európa egységesítésének, szemünk előtt zajlik világunk formai újjászületése. Szakszerű vizsgálódás kiderítheti, hogy a különféle egyesítésre törekvő erők az emberi társadalmat „fenyegető” atomizálódásunk közepezté zajlik, talán éppen ennek hatására.

„Az erdélyi magyarság szerveződésének kérdései meglepő azonosságot mutatnak a világpolitikában makro méretekben bekövetkezett változásokkal... Azt hiszem, nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy mindenféle egyesülés előfeltételeként előbb az elkülönülés, az etnikumok esetében a népek magukra találása folyamatának kell lejátszódnia. Teljes önazonosulás nélkül, az emberi szabadság gyakorlata nélkül a kis népek, a nemzetiségek egyesülésének nincs értelme. Az egyenlőtlenégekből eredően a későbbiek folyamán indukált erők állandó bajforrásai lehetnek mindenféle együttlétnek, együttműködésnek. A már egyesült európai országokban is éppen elég példát találunk arra, hogy talán előbb kellett volna a különféle etnikai, vallási stb. csoportosulásokba tartozók igényeivel számolni.

A világ darabokra való széthullásának félelme alaptalan, a felaprózódással egyidejűleg fellép és működik az összetartó erő. Az örökké sántító hasonlatokkal ezt a tényt csak kódósítanénk. A folyamat lényege abban áll, hogy a nemzeti kiteljesedést, illetőleg a kisebbségi lét szorításának feloldását elvállalják-e a demokrácia szabályai szerint mindig a maguk hasznára, de sohasem a mások kárára a nemzetek, és a polgárok civilizációs szintjének növelésével képesek-e véghezvinni mindenik nép vagy anyaországtól elszakított nemzettöredék átmentését a zsarnokságból az új egyesülésbe. Az európai egyesülés tartósságát abban látom, hogy földrészünk kisebb közösségei közvetlenül is kapcsolódhatnak a központhoz. Korszerű világunk az ilyesfajta összekapcsolódási módra már rég lehetőséget talált és teremtett az óriási kapacitású komputerekkel és információs központokkal.

A függetlenégre törekvő emberi elme „egyesbe” kapcsolódva éli az emberi észre alapozott életét. Az információáramlásban szükségtelen az óvatosságból lassító, nyakatekert demokratizmus. A parancsuralmi rendszerek alatt egyesített birodalmak után a demokrácia ereje tartotta és tartja össze hatalmas országokban a sokféle nemzetiségeket. Ezek kapcsolata a nagy egészet irányító központhoz csak meghatározott, különféle egységek útján volt lehetséges. Az európai egyesülés magasabb szinten valószínűleg a kis országokat és a nemzetiségeket sokirányú kötődéseikkel együtt képes lesz egyenlő jogokkal az irányítás legfelsőbb szintjéhez kötni. Ezért nem elleneznünk kell a felaprózódást, az alapszerveződéseket, hanem elősegítenünk, hogy etnikai és más egységenként, a legkeményebb magig lebontva együvé tartozásunkat, sejtként kapcsolódjunk a központhoz. Az agyközpont és a sejtek kapcsolata mutat ilyen szerveződési formát, amelyben a jelzések áramlása igényeink szerint egyszer majd az emberi szervezetben és a társadalomban is a meglévőnél sokkal használhatóbb és gyorsabb lehet.” (Lásd *Borúlátók bizakodása* című írásom, Korunk, 1994/ 4)

Innen a következtetés, hogy a jövő embere az átjárhatóság határtalan világában mindenütt otthon lehet, ha anyanyelvében otthon van. „Nem a fenyők...”, stb., idézhetnénk székely költőnk, és sok más egyébből is azt a korparancsot olvassuk ki, hogy elsősorban anyanyelvünkben kell otthon lennünk, tehát elsősorban megtartó kisközösségeket kell éltetnünk, ahol nyelvünket gyakorolhatjuk, szellemiségünket, hagyományainkat, lelkiségünket művelve sajátosságainkat az utánunk következőknek átadhatjuk. Ha a politikusaink elsősorban nem ezt támogatják minden lehető anyagi eszközzel és népnevelő igyekezettel, akkor nem valószínűs megmaradásunk tudatos akarói, hanem minduntalan a hatalmi harctereken randalírozó kivagyiskodók, akik a saját szobrukat tehetségtelenül alkotják, és megmaradáson valójában a maguk hite szerinti, jóakaró csoportnak az uralkodását értik. Az erdélyi magyarság jéghegyének, a kultúrát fullasztó, kultúraellenes szennyében, a felszín alatti mélyben sorvadó tömeget kell éltetni, az elit amúgy is megmarad. De az erdélyi magyar értelmiség önfeláldozó szolgálata nélkül nincs megmaradás. Ezért sajnálatos minden, a jéghegy kilátású csúcsára delegált, emberünk kivándorlása. De akárhova is kerül, ha folytatja szolgálatát, ha anyanyelvét ápolja, és ápolni szoktatja környezetét, teljesítheti hivatását. A magam mentségére mondom ezt, mert hozzátartozóim halála után, egyetlen lányom után, 1995 végén telepedtem meg Svédországban, hogy unokáim (a harmadik a nyáron érkezik) nevelését, anyanyelvük ápolását segítsem.

Tudom, hogy kedvemre való szolgálattal bennük Erdélyt építem. Mert Erdély már nem az a Kárpátok-ölelte hegyes-völgyes, és sokszor, és sokféleképpen ellenünkre kiforgatott világ, amit ott születésünk és múltunk jogán jobbnak igénylünk. Erdély véglegesen bennünk van, múltjával és jelenével. Ha engednék Makkai borulátásának, azt is leírhatnám, hogy ennek a világnak jövője sincs. Nem vagyok borulátó. Annyit tudok, hogy az én életemben, Erdélyben nem lesz, nem

lehet minőségi változás. Barátaim megmosolyogtatására évtizedek óta hangoztatom, hogy lemaradásunk csupán százhusz év. Nyilván tévedtem. Ha számba vesszük a valamikori „Kincses Erdély” óta bekövetkezett különféle rombolásokat, akkor az újjáépítéshez ennél több idő kell, mert a rombolások gyűrűje belső magunkat, erkölcsünket nemcsak érintette, hanem alapjaiban megváltoztatta. Egy vezércikkem címében ezt írtam: Magyarország: becsület. Emberöltők kellene ennek újjáépítésére. Nincs honvágyam. Otthon vagyok, édes anyanyelvemben. Fiú unokám negyedik évének telén, az errefelé ritka hóesésben, a lámpafényben sziporkázó hópelyhekre, az abroszról összetakarítandó morzsákra gondolva, a *csillagmorzsák* metaforával lepottintott meg. S ha nem lesz belőle költő, valamiképpen már is az, erdélyi svéd-magyar lesz a kies Skandináviában, mert már most leszoktatom a mögöttes beszéd nyögdelőzéseiről, hogy bátran igenelve határozott nemet is mondhasson megfelelő alkalmakkor.

2.

Svédország dicséretét zengtem másfél évtizeddel ezelőtt, miután kétszer idelátogathattam. Azt dicsértem, amit megtanulhatunk a svédektől: tisztaságot, rendet, csöndes nyugalmat, az egész társadalomra kiterjedő emberséget. Most, hogy huza-mosabb időt tölthettem közöttük, látom gyengéiket is. Nem mind arany, mi fénylik. Jelenük kielégítő, jövőjük ugyanúgy féltetni való, mint a másoké. Ha Erdély bekapcsolódik valamikor a korszerű Európába, akkor nyerhet a svédek tapasztalataiból is. Száz évvel ezelőtt mélyebbről jöttek, mint mi, és a gyors civilizációs fejlődésben kissé elvesztették önmagukat. Annyira beleestek az amerikai élet csodálatába, hogy feladva sajátosságaikat igyekeznek mindenben a jóléti államoknak talán a legiskolázatlanabb világához hasonlóan élni. Közben észre sem veszik, hogy Európától távolodva egyre kevesebbet fordítanak a humaniorákra, önértékeik művelésére. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy a svédek kétnyelvűek, anyanyelvükön kívül angolul is tudnak, hiszen második elemitől tanulják ezt a világnyelvet. A digitális kultúra, és főleg az Internet gyors elterjedésének (az internetes postafiókok száma több millió, tehát a lakosok több mint fele használja) köszönhetően információözönben fürdenek, de az amerikai tévéadások mintájára, ahol a tizenhárom évesek szellemi szintje a meghatározó, a svédek sem igen törnek magukat, hogy langyos szórakozások színvonalánál fennebb emelkedjenek. Nem tudom igenelni, hogy a fiatalokat különösen érdeklő könnyűzene világban például alig találni svéd nyelvű slágeret. A tévé egyik szórakoztató jellegű, amolyan találd ki melyik ez és az a dal? vetélkedőn, a közönség együtt fújja a fülbemászó dalok angol szövegét, látszik rajtuk, hogy ezeket, már az óvodában megtanulták. Önfeladásuk a sértő. Ha valamelyik amerikai tévé csatornán befut egy sorozat, egyféle Szabó-család például, annak mintájára sietve és kétségbeejtően gyengébben megszületik annak a svéd megfelelője is. Történik ez, miközben mi felnézünk a nagy-

nevű svéd filmrendezők világhíres munkáira, amelyet az átlag svéd nem is ismer. Ha pedig igen, az minden valószínűség szerint amerikai közvetítéssel került a figyelmébe. Innen is mennek a jobbak. Még az iparban és a kereskedelemben is elvonnza őket az önmegvalósításnak képzelt meggazdagodás vágya, akinek valami eredeti ötlete van, azt gyorsan kiviszi Amerikába, ahol ha befut, pénzt csinál belőle. Svédország az a királyság, ahol a leginkább megvalósították a kommunista eszmékből a mindenkinek szükséglete szerinti elvet. A szocialista párt régóta kormányoz, a baloldaliak nem használják a lejáratott kommunista jelzőt, de harmadik pártként tevékenyek, vörös-zászlós ünnepeik, gyűléseik a politikai közélet természetes része, szemben a különféle fasisztoid megnyilvánulásokkal, amelyeket a jóérzésű többség elítél. A politika itt nem vetkőzteti ki önmagából a polgárt, itt nincs habzó szájú ember, aki politikai, eszmei, vallásos hovatartozása különbözőségéért a másik polgárt sértegetve minősítené. Csak a magyarok között van macacs felosztásként 56-os menekültek, azelőtt és azután érkezettek, a Kádár rezsimnek dolgozók vagy az attól elhatárolódók, a magyarságát utálattal levetkezők, és az utolsónak érkezett erdélyi bevándorlók csoportja.

Az egyenlősdi elvéből a svédek most próbálkoznak kievíckélni, de közben az élet minden területére áterjedt egyféle letargia, egyszerűbben fogalmazva: lustaság, aminek betudhatóan az örökös társadalmi megújulást mozgató erők szívverése betegesen halkul. A kényelmesség - és persze csak az erdélyi szemével tekinthető társadalmi jólét - állóvizében nem kedvelik az akaratot, a változtatást, itt az az illedelmes, aki hagyja a dolgokat a megszokott módon csordogálni valamilyen végkifejlet felé. Mondanom sem kell, hogy nem ez az én világom. De mint idős embernek, nekem is megcsontosodott szokásaim vannak. Egyik ilyen, a megtanult közszolgálat. Írásban jelentkeztem minden fórumon, szoltam fünek-fának arról, hogy mi mindenhez értek, pontokba foglaltam javaslataimat a svéd-magyarok szervezkedésének javításáról. 1992- ben levélben szerteküldtem egy svédországi magyar lap tervét (Erdélyért kiáltom, NIS Kiadó, Kolozsvár, 1993, 22-27 old.) amelyből szerintem egy a magyar állam által támogatott, a nyugaton élő magyarság havi vagy heti lapjának kellett volna kinőnie megmaradásunkat elősegítendő. Amíg otthon voltam, tehát 1995 végéig kaptam néhány „nem lehet” választ, Svédországba érkezve, észre sem vettek. Stockholmban beszéltem minden értelmes emberrel, meghallgattak. És rögtön elfelejtették javaslataimat. Levegőnek néztek. Tartottam előadást az Erdélyi Kiskönyvtárról, a Szépműves Céhről, amelynek intézői tisztjéről, idejövetelem előtt sajtóban közölt lemondó- és elszámoló levélben leköszöntem, de ahogyan Magyarországon, itt is arra buzdítottam, hogy segítsenek éltetni ezt a gazdaságilag is haszonnal kecsegtető hagyományunkat.

„Mögöttes beszéddel” adták tudtomra, hogy itt nem lehet, nem így lehet, úgy sem lehet... Így ment ez egy darabig. Mások is ezt tapasztalták jelentkezéseik alkalmával. Beteges félelem honol itt minden jobbító igyekezettől, a vezetők minden porcikájukkal körömszakadtáig ragaszkodnak megszerzett előljáróságukat

hirdető címeikhez, klikkekbe záródva lombik-magyarságukat éltetik az anyaországra figyelve holmi térdszalagrend elnyerésének ígézetében. Meg kellett szoknom, hogy itt is lassan „örölnek malmaink”. Elmentem a lundi magyarság szervezetének gyűlésére is, meghallgattak. Nem értettek, de beválasztottak a vezetőségbe. Később tapasztaltam, hogy tisztelet a kivételnek, itt mindenfelé a kirekesztést gyakorolják a magyar közösségek. A választáskor a tagság egytizede sem volt jelen. Arról beszéltem, hogy szorgalmunkat ne hagyjuk berozsdásodni. A kényelem, és a mindennapi betevő megléte, nem jó tanácsadó. Ha nem fordulunk a tudás, a tudatos hagyomány- és nyelvápolás felé Apáczaink intése nyomán „dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni”. Százszor hallottam: nem lehet! Nincs kivel. Elsősorban azok a vezetők állítják ezt, akik újraválasztásuk érdekében igyekeznek saját baráti körükre redukálni a magyar közösségeket. Így és ennyire értik megmaradásunkat. Csoda, hogy ebben a 136 nemzetiséget számláló városban nem ismerjük a magyarok pontos számát. Nekifogtam és kiírtam a telefonkönyvből a magyar nevéket és kutatom a nem magyaros nevű magyarokat, a vegyes házasságban élőket is. Közel nyolcszáz magyarral számoltam, és kérdőíveken faggattam őket, mit szeretnének. Nehezen megy, mert nem az a legnagyobb gondjuk, hogy magyarságukat ápolják. Igazat szólva nem is értik mire való lenne ez nekik, amikor a beilleszkedés, a svédesedés minden eddig nem is álmodott igényüket kielégíti. Emberi tulajdonság, hogy oda fordítjuk erőnket, ahonnan rögtöni hasznot remélünk. Az ide több sorozatban kikerülő magyarokat elsősorban a pénz érdekelte és érdeklí most is. Nincs ebben semmi kivetni való. Megtanulták a nyelvet, iskolákat végeztek, mesterséget váltottak, ha kellett, berendezték néhányszor az otthoni és az itteni módosabbak mintájára a lakásukat, kocsit vásároltak, családonként többet is, és volt, aki házat szerzett. Van, aki ma is erre esküszik, ennek részleteiért dolgozik. Ők azok, akik hajtják magukat. Egy másik kategória, elengedi magát, iskolából iskolába költözik, ha dolgozott valamikor, akkor munkanélküli segélyéből él, de olyant is, nem egyet ismerek, aki évtizedes ittléte alatt nem dolgozott még. A svéd állam minden állampolgárát eltartja. Az, aki nálunk szerényen élt, itt segélyből jobban él, ha szerény képességű és kis képesítésű, és ha dolgozna, akkor se élne sokkal jobban. Ez az egalizáló társadalmi gyakorlat hátulütője. Azt hinné az ember, hogy éppen ezekkel a magyarokkal, akiknek rengeteg a szabadidejük „madarat lehetne fogatni”. Nem így van. Ők a lelombozódtak, a legsértődékenyebbek, a legintrikásabbak. Ismeri a világ a magyart: nem hiszem, hogy van a földön még egy náció, akik egymást olyan mohón, gátlástalanul és primitíven eszi. Ez az átok szétvert már különféle szervezeteket és egyházi közösségeket is. Odajutottunk, hogy ma már ingyen kávé és sütemény mellé sem gyűl össze két tucat magyar embernél több. Még az istentiszteletekre sem. Több olyan magyar értelmiségit ismerek, aki azzal dicsekszik, hogy évtizedek óta megtartotta különállását a magyar közösségektől. Nem szólhatom meg őket, ki tudja miféle sértések, piszkálódások érték őket mielőtt ezt a döntésüket

meghozták. Magam is így tehettem volna, ha a köz érdekében, nem nyeltem volna eleget már balkánosított hazámban...

Mindezek ellenére is lehet! Lehet, mert kell. Mondom az építész fiával, Reményik Sándorral, aki Makkai Sándort méltatva, és nem lehurrogva, kitámadva, fejét követelve, hibáit előszámlálva mondta ezt, hanem a püspök eszét, marandó munkásságát elismerve, az emberi megértés felől közelítve, a kisebbségi lét gyötredelmét, a legnagyobbjaink számára is fogas kérdést jelentő gondokat nem megkerülve, a súly és a kő alatt is nőni képes pálma sorsát választva a *kell*-re, a szükségre esküszik. A mi gondunk, most, és ezután is a *hogya?* a *hogyan kell?* és a *hogyan lehet?* kérdésekre választ keressünk.

Otthon, és itt Svédországban is hiába húzódozunk, az alapoknál kell kezdenünk. Az az előjáróság, amely nem ismeri az „alagsor” tömegeinek érdekeit, szokásait, óhajait, és nem hajlandó aprómunkában értelmessé tenni a maga és a mások életét, nem vezető, hanem uralkodó. Parancsoló, erőszakos, kivagyiskodó. A sokaság az ilyent nem követi, legyen az felcicomázva bármilyen tehetséggel, ranggal, mindenhonnan beszerzett elismeréssel. Visszafogom magam, hogy példát ne mondjak: tele vagyunk ilyen akarnokokkal. A nyugati magyarságot nem úgy fenyegeti a beolvadás veszélye, mint a szülőföldjén otthon maradtakat. Erdélyben a román sovinizmus fenyegetéseivel szemben, ha nem máskor, legalább választások idején összefognak a magyarok. Svédországban nincs olyan veszély, ami előtt kölbeszorított kézzel kellene állnunk, merthogy különben kirabolnak, félrenyomnak, eltaposnak. Ezért aztán itt nincs ellenállás, nincs összefogás. Szótlanul vagy mosolygó sunyítással, jó svédségüket hanghordozásukkal, ruházkodásukkal, hajszínükkel és nevük megváltoztatással igyekeznek magyarjaink előbbre és fennebb lépni a társadalmi elismertetés anyagi és egyéb svéd grádicsain. S ha ez sikerül nekik valamennyire, a sunyítani képtelenek elől átmennek az utca másik oldalára, vagy más módon, igyekeznek elfelejteni nemzetiségüket. Olyan is van, aki gyerekeinek tudatosan nem tanítja anyanyelvét, és tudományosnak hírdetett írásában igyekszik bizonyítani asszimilálódásunk szükségességét. Érdekes, hogy míg mindenféle keleti nemzetiségeknek lapjuk és rendszeres rádióadásuk van Svédországban, a magyarokról, bizonyára megkönnyebbült sóhajtással, levette az állam a kezét, szószólói által kimondva, hogy velünk nincs semmi baj, gyorsan elsajátítjuk a svéd nyelvet, és zokszó nélkül, önkéntesen beolvadunk. És akkor mi egymásra nézünk, csodálkozunk, és úgy teszünk mind azok, akik sohasem hallották, hogy honnan бүдösödik a hal! Ezt itt már nyilvánvaló, otthon is rájönnek erre, azok, akiknek nem takarják el szemüket a szomorú tények elől, mert beolvastásunk egyre dagadó számjegyei végül is, az erdélyi magyar nép elszegényedésének és magára maradottságának eredőiből növekednek, és bizonyára megcáfolhatatlanul is, a keserű „önkéntesség” elszaporodásával.

3.

Lassan kinyílnak előttem is az északi világ forgásában eddig meghúzódó emberek, telítődnek a körülöttünk kirajzolódott energiamezők, véletlen kapcsolatok áramoltatják közös akaratunk, emberségek fonódnak, hiszen közösségi lények vagyunk, ha letagadjuk is ezt. Egyik közösségnek tanári képességem jelent valamit, a másik a magyar szövegek öréneke hívott, segítettem bölcsészhallgató diplomavizsga dolgozatát tisztábbra csiszolni, elbeszéléskötetet szerkesztettem baráti kérésre, és írtam reklámot utazási irodát alapító kolozsvári fenegyereknek, ötletem alapján működött néhai könyvtáros feleségem nevével házi kölcsönkönyvtáram, az egyik Magyarországra hetenként robogó buszban könyvtár, az olvasók, ha kedvük van zsebkönyveimet olvashatják. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége által alapított *Anyanyelvünk Közösségben* megbíztak a távoktatás tervének felvázolásával. Gyakorlatba ültetése, a mostani helyzethez való igazítása még várat magára. Folytathatnám a felsorolást, de ennyi talán elegendő ahhoz, hogy bizonyítsam ráérzésemet arra, amit *Borbándi Gyula: Megmaradni a magyar nyelven és kultúrában* című írásában tisztánlátóan így fogalmaz: „A nyugaton élő magyarok hajdani politikai töltetű szerepe és munkája lényegében kulturálissá vált, ami a magyar nyelv és a hagyományok ápolásában, művelődési értékek megőrzésében és védelmében, a magyar tudáskincs és ismeretanyag gyarapításában a fel-növő ifjúság magyar szellemű nevelésében nyilvánul meg.”

A magyarságmegtartásban fontos munkának a legfontosabb területe az iskola. Svédországban lehetőség van arra, hogy az általános iskolákban anyanyelvi oktatásban is részesüljenek az erre jelentkező tanulók. Tapasztalataim szerint a heti egy órában elsajátítható anyanyelvi tudás egyaránt függ a tanító és a szülők képességeitől, igyekezetétől. A tanítók megválasztásában, a tananyag meghatározásában az esetlegesség az általános. Számosan tanítanak képesítés nélkül, és többen vannak, akik magyar tanári képesítéssel nem taníthatnak, mert nincs számukra katedra. A svéd hivatalosságok gyakorlata nem segíti a magyarul oktatók szakmai tudásának felmérését, ellenőrzését, megmérettetésüket, hogy mindig a legképzettebbek kerüljenek katedrára. Az anyanyelvi oktatás minőségével nem gondol a svéd iskola, ezt az oktatók lelkiismeretére bízta. Mint máshol, itt is a személyes kapcsolatokon múlik minden. Ez a sokszor kenyérharccá silányuló vetélkedés gyakran egymás ellen tüzeli a többnyire nőkből álló magyarul oktatókat. Az oktatás minőségének javítására alakított *Anyanyelvünk Alapítvány* egyféle közösséggé való átalakulásával majd megszűnésével az oktatók tapasztalatainak egymásközötti kicserélésének évenkénti egyszeri-kétszeri alkalmi is elsorvadtak. Az alapítvány egyik kurátoraként, a szemléletváltás kezdetéül, két dolgot javasoltam:

a.) Mértjük fel a gyermekek és a szülők körében a svéd-magyar keveréknyelv, a zagyvanyelv hatásait, és javítsunk a meglévő áldatlan helyzeten.

b.) Létesítsünk magyar tanfelügyelői tisztséget, amelynek betöltője folyamatos körútja során a jó tapasztalatok terjesztője, ellenőrzéseivel pedig az igényesebb oktatásra való törekvés kialakítója lehet.

A svéd oktatásban az anyanyelvi ismereteket sem osztályozzák, nem minősítik, ilyenformán a tanító munkáját sem kéri számon. Ez pedig nyilvánvalóan igénytelenséghez vezet, a tanulók és a szülők elégedetlenségéhez, és ahhoz, hogy egyre több gyerek unja a magyar órákat, értelmetlennek tartja folytatását. Ezek után érthető, hogy egyik javaslatom sem talált igénlésre.

Az anyanyelvi oktatás talán legjárhatóbb útja a jövőben a hétfégi magyar iskolák lehetnek. Ennek szép példáját láthatjuk a stockholmi Stuber György vezette iskolában. Itt a tananyag elsajátítása mellett irodalmi műsorokkal, népzenei és népi táncokkal látványossá tett műsorokkal való szereplésre is tanítják a fiatalokat. Ezzel nemcsak anyanyelvük ápolását segítik elő, hanem kiegészítik azt mindenféle tapasztalható nevelési hiány, amely az nemcsak az iskolások körében, hanem a felnőttek között is, egyféle szorongásban, nehézkes kapcsolatteremtésben, esetlenségben is lépten-nyomon megmutatkozik. Ilyen iskola könnyen megvalósítható volna Lundban is, mert ez az egyetemi központ számos magyar értelmiségivel rendelkezik, akik térítésmentesen taníthatnák a legkülönbözőbb szaktárgyakat.

Így olyan minden igényt kielégítő tanári kart alakíthatnánk ki, amelynek többrétűsége kedvelté tenné a magyar nyelven való tanulást a tanulókkal, de ugyanakkor erősítené az itteni magyar értelmiségiek szolgálatkészségét is. A lundin és más nagyobb svéd városok magyar iskolájának kialakításához is még idő kell, amíg beéri, de szükségé egyre inkább sürgető feladat.

A svéd állam jelezte, hogy leveszi kezét a magyar anyanyelvi oktatásról, jelenleg még mindenütt egy-egy magyar tanár, tanítónő vagy ügyesen helyezkedő valaki megfelelő fizetésért foglalkozik a magyarul is tanulni óhajtó iskolásokkal. Nyelvünk, ha nem ápoljuk, kopik, más nyelvekkel keveredik. Egykori itteni neves nyelvtanárunk megállapítása, hogy egyre többen vannak, akik még nem beszélnek helyesen svédül, de már nem tudnak helyesen magyarul. Kik tanulnak magyarul? Elsősorban azok, akiket otthonról ösztökélnek arra, hogy ápolják anyanyelvüket, és azok, akiknek egyetemi továbbképzésükhöz jól fog a magyar órák nyomán szerzett pontszám. Az anyanyelvi oktatás nemsokára magánügy lesz Svédországban, és ez szemléletváltásra kell, hogy ösztönözze a szülőket, fiatalokat, mindenkit. Éppen a váltásra felkészülve alakította a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége az *Anyanyelvünk Alapítványt*, amelynek szép terveit voltak. Tanárutánpérezés, nyelvvörködés különféle lapocskáinkban, nyelvi táborozás, hétfégi iskola, nyelvjavító, hagyományápoló könyvsorozat, szoros kapcsolattartás a Duna televízióval, az Anyanyelvi Konferenciával stb. Csakhogy az *Anyanyelvünk Alapítvány*, mert elfogyott a pénz, *Anyanyelvünk Közösség* néven átalakult valamiféle tömörüléssé, amely időnként félszázánál több magyar tanár, néhánynapos együttlétét segítette elő, aztán a szervezetlenség eredményeképpen pedig olyan, a magyar nyelvet tanítók egyesületévé alakult, amely hangzatos nevének kívül nem sokat

nyújt az anyanyelvápolásban és a magyar nyelvet oktatók továbbképzésében. A legutóbbi találkozójukon mindössze hárman jelentek meg.

Az *Anyanyelvünk* könyv vagy füzet sorozat kiadását magam kezdeményeztem. Első kötetének anyagát, az általam alapított és szerkesztett, de támogatás híján, csak a 22. kötet kiadásáig jutott Erdélyi Kiskönyvtár tartalékából merítettem, és az akkor még tevékeny Lázár Oszkár lundi professzor kiegészítéseivel, *Vallomások anyanyelvünkről* címmel, Kolozsváron nyomtattuk. Az *Anyanyelvünk* második elnökének érdektelensége miatt a könyvek egy esztendeig Budapesten hányódtak, de hiába hozattam aztán a magam költségén és az Ilona's Buszvállalat önzetlen segítségével Svédországba a megmaradt hatszáz könyvet, a mai napig nem jutottak el a magyar egyesületekbe. Következő kiadványunk megjelentetését a *Svédországi magyarító szószerdet*-ét, a sorozat rendkívül olcsó első könyvének előre megtervezett, hasznot hozó eladásától tették függővé, vagyis ilyenformán tették lehetetlenné. A felelősségvónásnak még a lehetősége sem merült fel, mert egyrészt szokatlan volt az, hogy a közpénz felhasználásakor, annak visszaforgatását is megterveztem, másrészt pedig a pénztelen *Anyanyelvünk Közösség* is csendben megszűnt, helyette, mint említettem, egy eleve tevékenységénységre ítélt egyesület alakult. De néhány lelkes segítővel mégis sikerült összehoznom a *Svédországi magyarító szószerdetet*, amit a debreceni Dr. Molnos Angéla erkölcsi és részben anyagi támogatásával megjelentettem a visszamagyarításért küzdő lelkes professzorasszony *Magyarító könyvecskéje* ötödik kiadásának mellékleteként Debrecenben. Ebben anyagilag is támogatott a kristianstadi, a lundi magyar egyesület és a svédországi ifjúsági szervezet egyik a nyelvápolást tudatosan vállaló tagja is. A Magyar Ligetben részletekben megjelentettem a *Svédországi magyarító szószerdetet*, amely a Kormos László által szerkesztett internetes újságban, a világhálón használatos szavak magyar megfelelőiből készült gyűjteménnyel együtt ma is olvasható. (www.hunsor.nu)

*

Javaslat az Anyanyelvünk Közösség közgyűlésének
A SMOSZ Anyanyelvünk Nyelvápoló Közössége közgyűlésének

Tisztelt Anyanyelvünk Közösség! Tisztelt nyelvápolók!

Sajnálom, hogy ezen a közgyűlésen nem lehetek jelen, de mint eddig is, a magyar nyelv és irodalom tanáraként, íróként, a Magyar Liget, a dél-svédországi magyarok családi lapja, és az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam szerkesztőjeként részt vettem és rész kívánok venni az Anyanyelvünk Nyelvápolók jeles Közösségének munkájában.

Kérem, hogy ez alkalommal a közgyűlés vitassa meg, fogadja el és iktassa munkatervébe következő javaslataimat:

1.A magyar egyesületek segítségével terjesszük ki a hétvégi iskoláztatást azokban a helységekből, ahol erre lehetőség nyílik. Milyen lehetőségekre gondolok? Ott, ahol a ma-

gyarul tanulók száma eléri a harmincat, és a különféle képzettségű, tanítást vállaló magyar értelmiségiek száma legkevesebb öt, a helyi magyar tanító vagy tanár vezetésével kezdeményezzük a hétvégi iskoláztatás fokozatos bevezetését, a kezdeti szakaszban a meglévő, az órarendben szereplő tanítás kiegészítéseként. Az anyanyelvi oktatásban rendkívül fontos, hogy a befogadó ország nyelvén tanuló magyar oktatásában ne egy, hanem lehetőleg minél több, különféle tantárgyat tanító magyar származású személy vegyen részt, mert ilyenformán a tanulók több tanártól nagyobb szókinccsre tehetnek szert, változatosabb kiejtést sajátíthatnak el. A hétvégi iskola tanulóit és az ott oktató önkéntes tanárokat az államilag fizetett oktató szervezi. Ha tőlük függetlenül indul a hétvégi iskola, akkor nem számíthatunk támogatásukra, hiszen állásukat féltik a sokszor náluk képzettebbektől. De, ha sikerül őket megnyernünk az ügynek, a hétvégi iskola igazgatóiként fizetett munkájuk eredményességét segítjük, amely mindannyiunk érdeke kell, hogy legyen. Ide tartozik az a tény, hogy a jelenlegi svédországi magyartanítást senki sem ellenőrzi, e nélkül pedig színvonalának javítása elképzelhetetlen. A hétvégi iskoláztatás beindulásával viszont lehetőséget teremthetünk arra, hogy a felkért tanítók és tanárok egymás tapasztalatait kicserélhessék, egymás módszereit megismerve nagyot lépjenek a minőségi oktatás terén.

Ilyen hétvégi iskolát kezdeményezhetnénk Malmöben, Lundban, Helsingborgban és Göteborgban is.

Lundban 41 különböző korú magyar gyermek és fiatal vesz részt a magyar anyanyelvi oktatásban. A hétvégi iskolában óraadó munkára alkalmas értelmiségiek száma több, mint harminc, különféle képzettségű értelmiségi. Van közöttük több tanár, tudományos kutató, matematikus, informatikus, fizikus, orvos, fordító, néhány képzett magyar tanár és tanító is. Amikor a stockholmi Magyar Nagykövetség által is támogatott Peregrinus klub lundi fiókjának szervezéséhez kezdem, csupán az egyetemen 24 magyar címére leltem. A SMOSZ felszólítására bizonyára kedvvel végeznének havonként néhány órás magyartanítást.

Feltételezésem szerint a svédországi magyarok nyelvapolásának kiteljesítése csak szervezésen múlik. A Stockholmban bevált hétvégi iskoláztatás tapasztalatait hasznosítva, ez a forma fokozatosan kiterjeszhető a felnőttoktatásra is, hiszen egy-egy hétvégi előadás témája a legkülönbözőbb korú hallgatóságot is vonzza.

2. Magától érthető az, hogy tanulnunk kell a svéd oktatás és nevelés gyakorlatából is. Lundban például tervezik az ún. osztály-nagypapa nevelői megbízatás bevezetését. Az, hogy minden osztálynak lesz egy nem tanár, nem tanító, egy nem pedagógus, hanem valamilyen mesterségben jártas életgazdag, szeretetreméltó nagytatája, azt a célt célozza, hogy a tanulók közvetlenebbül életközelségbe kerülhessenek. Mint tudjuk, a svéd család hivatalos körvonalán kívülnek tudja a nagyszülőket. A régi nagycsaládos együttélés hiánya bizonyára sokak számára nyilvánvaló. Valószínűleg ebből a megfontolásból létesítenek ilyen, a nagyapai nevelés sokféle területét lefedő nevelői posztokat a lundi iskolákban.

Javasolom, hogy helységenként legyen magyar nagytatája a magyar tanulóknak is. Ehhez persze az kellene, hogy a magyarul is tanuló diákok olykor együtt legyenek. A mostani magyar oktatás Lundban például a tanító vége utazásával valósul meg, amikor iskolától iskoláig rohan egy-egy magyarul tanulóhoz. A hétvégi iskolák fokozatos bevezetése a nagyapa-nevelő munkáját is lehetővé tenné, és így a magyar iskola nemcsak tanítana, hanem nevelne is. Nevelőknek, azt hiszem, nem szükséges hangsúlyoznom, hogy e kettő elválaszthatatlan egymástól

3. Sikerként kell elkönyvelnünk, hogy az anyanyelvünk Nyelvapolók Közösségének első kiadványa a *Vallomások az anyanyelvről* című könyv több száz példánya végre birtokunk-

ban van. A könyvkiadás ügyének annak idején sikerült megnyernem elnökünket, Lázár Oszkárt, aki kiegészítéseivel tette gazdagabbá ezt a hasznos és időtálló kézikönyvet, amelyet magam szerkesztettem és gondoztam. Ez a könyv ötezer koronánkba került, de példányszámainak forgalmazásával könnyűszerrel ugyanennyi hasznot hajt, amelyet terveink szerint következő kiadványunk kiadására fordíthatunk. Kérem, a közösség tagjait segítsenek abban, hogy ez a hasznos könyv eljusson az olvasókhoz.

A következő könyvünk az a Svédországi magyarító szöszedet kellene, hogy legyen, amelynek gyűjtéséhez és szerkesztéséhez a Magyar Liget olvasóit is felkértem. Ez a szöszedet többek között a www.hunsor.nu honlapjáról is letölthető, bővíthető és javítható. Kapcsolatba léptem a Debrecenben élő Molnos Angéla egyetemi tanárral, a *Magyarító könyvecske* szerzőjével, akinek könyvéből maga a magyar miniszterelnök sem szégyellte tanulni, és elértem, hogy a magyarító könyvecske ötödik (!) kiadásának függelékeként a mi szöszedetünk is megjelenhet. Ez azt jelenti, hogy első könyvünk bevételeiből, olcsón kaphatnánk néhány százat a jeles nyelvész háromszáz oldalas kötetéből.

Kérem, hogy vegyék fontolóra ez utóbbi, az előbbieknél nem kevésbé hasznos javaslatomat is, amely egyben az eddigiekhez hasonlóan, önzetlen munkafelajánlásom is e kötet szerkesztésére és gondozására.

Melyhez hasonló jókat kívánok kedves mindnyájuknak, jó munkát, eredményes tanácskozást kívánva szeretettel és nagyrabecsüléssel:

Lund, 2002. május 7.

*

De van itt másféle iskoláztatás is. Lakik itt egy Fodor Béla nevű tánc házas székelyember, aki Arad környéki román feleségével minden magyar parádézaskor fellép, tánc házas iskolát indított évekkel ezelőtt, melynek eredményeképpen már több svéd instruktor is van, aki román és magyar néptáncot tanít. Fodor Béla, ha jól tudom zenei középiskolát végzett, itt folytatta tanulmányait. Az elnöksége alatt működő Akadémiának, ITEK (nevét így fordíthatjuk magyarra: Az Egyetemes (totális) és Alkalmazott Népi Kultúra Intézete) jó oldala, hogy megfér benne minden nemzetiség. Az Intézet tánc házas együttléteit svédül tartja, tanultam velük például a román sárbat táncolni. Otthon valahogyan nem volt erre kedvem, Részt vettem a román tagozat összejöveleiben, alakítottam magyar nyelvű tanfolyamot és gyakorlati svéd tanfolyamot is, amelynek az volt a lényege, hogy az idősebb magyarok nyelvtant nem szívlelő tagjaival, nem osztálytermekben bífláztuk a sztereotíp svéd mondatokat, hanem csoportosan kimentünk a piacra, a postára, a bankba, a gyógyszertárba, az orvoshoz stb., ahol svéd tudásunkat a szükséges párbeszédekben próbáltuk fiatal egyetemi hallgató szíves felügyelete mellett. Egy darabig működtek ezek a körök, újabban ismét lehetőség van újraelalakításukra. Meghirdettem mindenféle más előadássorozatot, mint például a *Bevezetés az újságírásba*, *A könyvszerkesztés alapeleme*, *Hogyan írjunk naplót, novellát, regényt*, *Keresztül-kasul a magyar történelmen*, *Mit kell tudnunk az erdélyi magyar irodalomról*, *Az Erdélyi Szépművés Céh története*, *Az erdélyi mézeskalács történetet* stb. Nem akadt jelentkező. Talán majd, ha az egyetemi oktatásban itt szokásos pontokkal jutalmaznák a sikeresen vizsgázókat.

A lundi egyetem finn - ugor szakán magyar nyelvet is lehet tanulni. Féléves kurzus utáni a sikeres vizsga húsz pontot ér. A vejem, a malmöi képzőművészeti főiskolán, összesen 220 pontot ért el, ami kitűnő teljesítményt jelent, a lányom miután a fogorvosihoz hasonló foghigiéniai főiskolát végzett, és megfelelő számú pontot szerzett, második unokámra várva, művészettörténetet hallgathatott a lundi egyetemen, mert a felvételi sorrendjét mindenütt az elért pontszámoknak megfelelően állapítják meg. Ösztönző lehet – népszerűsitem is lapomban, hogy a magyarul még valamicskét tudók aránylag könnyen elvégezhetik a magyar nyelvi kurzust a lundi vagy az uppsalai egyetemen, és pontszámaikat így könnyen gyarapíthatják. A Svédországban élő magyarnak számolnia kell ezzel az előnnyel is.

4.

A Lundi Lapot pedig azon célból indítottam, hogy bebizonyítsam a kishitűek előtt, hogy igenis lehet. Svédországban minden magyar szervezetnek van vagy inkább volt valamiféle kis lapocskája, értesítője, amit műsoruk ismertetésére, ilyen-olyan, sajnos többnyire rossz magyarsággal megírt, olykor inkább a rendezvényekre való toborzáshoz szükséges meghívók helyett nyomtatnak. A színvonalában példamutató *Új Kéve* egyházi lap, sajátos tematikával, a SMOSZ *Híradója* és a stockholmi Magyar Ház sárga lapja terjedelménél, de szerkesztői beállítottságánál fogva sem tagság- vagy olvasóközpontú lap, hanem többnyire csak vezetőségközpontú. A SMOSZ *Híradója* nemrég örvendetesen megújult, de így sem töltheti be a mindenki által elvárt igényeket. Szükség van olyan lapra (lapokra), amely a közösséghez tartozás érzését keltik az olvasóban. Ha a tagság nem megy el a rendezvényekre, nem jár a magyar klubba (ahol még vagy már van ilyen), akkor az újságnak kell eljutnia hozzá, és benne társai véleményének sokféleségével, közügyeinkről, akaratukról, arról, hogy mit is cselekednének közösen, miért is gyülnének össze alkalomadtán. És főként azért, hogy „Tudjunk egymásról!” Ezt a mindent kibeszélő lapot nem a vezetők írják, hanem egyre többen azok a magyarok, akiknek írásban is gyakorolniuk kell anyanyelvüket, különben kiporlik markukból, mint a Székely Himnuszban a szikla. Nem volt ilyen lap. Ezért indítottam elsőször a *Lundi Lapot*. Ebből nőtt ki a most már az olykor nyolc északi város magyarjainak lapja, a *Magyar Liget*, amely az idén öt estendőös. Külön kihangsúlyozandó, hogy ez a lap ingyenes, semmiféle támogatást nem kap, néhány értő, és mélyen magyar ember közmunkájával sokszorosítjuk, és van jelen a világhálón is. (www.hhrf.org/magyarliget) Innen léphettem tovább, amikor az új évezredben indítottam az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyamot, amelynek 11. számát szerkesztem. (www.hhrf.org/aghegy) Abban járok, hogy minél több szerzőt sorakoztassak fel ezekben a lapokban. Örömmel jelenthetem, hogy idősebbek és fiatalok is egyre növekvő számban kedvet kaptak arra, hogy véleményüket írásban közöljék. Velük javítom, csiszolgotom - annyira,

hogy ne nagyon fájjon - szövegeiket. Ezt nevezem én a megmaradás iskolájának. Minden lapom ingyenes. Az igazán érdeklődők segítenek írásaikkal, híradásaikkal, a lapok sokszorosításával. Mások bélyeget küldenek és ki-ki a maga magyar egyesületében, sokszorosítja és terjeszti a lapokat. Ilyenformán olykor több száz nyomtatott példányban is megjelenik, de megtalálható a www.magyaronline.net a www.hunsor.nu és a saját honlapomon is. (<http://tarkaroly.ini.hu>)

Eddig az egyesületektől, és országos szövetségétől csupán erkölcsi támogatást reméltem. Talán eljön az idő, amikor a többi svédországi „egyszemélyes intézményekkel” együtt elismerik kezdeményeim jótékony hatását a megmaradásunkért folytatott küszködésben.

Mindkét lapom támogatására (elsősorban nem anyagi támogatásról van szó) Társaság alakult. A nemrég Ághegy-Liget Baráti Társaság (<http://aghegy-liget.hu>) néven bejegyzett közel háromszáz tagot számláló egyesület a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének 35. társult egyesülete.

Van itt éppen elég tennivaló. Fel kellene rázni a magyar egyesületeket. A Lundi Magyar Kultúrfórum például jócskán idejét múlta szervezeti szabályzat alapján működik. Ezelőtt tíz évvel átdolgozták, de még annyi visszahúzó akaroknokság van benne, hogy kedvem volna elrettentő példaként közölni valahol, hadd lássák, miként kell egy jobbra érdemes magyar szervezetből tiltásokkal kirekeszteni a magyarokat, ahelyett, hogy a szabályzat minden betűjével vonzanák őket közös munkára, együttlétre, gondolkodásra, magunkat éltető cselekvésre. Szerkesztettem egy új szabályzatot kimondva félreérthetetlenül a szervezet célját és kisközösségeket alkotó jogát. Ez szolgált alapul előbb a Liget, később pedig az Ághegy-Liget Baráti Társaság szervezeti szabályzatának, és halasztás után újra vitára kerül a Lundi Magyar Kultúrfórum közgyűlésén. Vannak már javaslatomnak támogatói, remélem, hogy a tagság érdeklődőbb része elgondolkozik kissé saját jogain és kötelességén.

*

Alapszabályzat javaslat

1. A szervezet neve:
2. Az egyesület az x-ben és környékén élő magyarok demokratikus közössége. Tagjai, anyanyelvüket, nemzeti hagyományait ápolják, művelődési tevékenységet folytatnak. Támogatják a svéd magyar kulturális kapcsolatokat és a svédországi magyarok beilleszkedési folyamatát.
3. Az egyesület támogat minden sajátos magyar ügyet tiszteletben tartva a nemzetközileg elismert emberi jogokat és kötelességeket, valamint az alapvető szabadságjogokat.
4. Az egyesület tagja lehet bárki, aki az egyesület céljait a magáénak vallja és az egyesület tevékenységét támogatja.

A társaság tagjai tevékenyen részt vállalhatnak a közösség demokratikusan tervezett munkájából, a közgyűlés által megszavazott célkitűzések megvalósításáért. A szervezet egész

tevékenységét a tagság cselekvő részvételére építi.

5. A tagok joga, hogy igényeiknek megfelelő kisközösségeket javasoljanak és alakítsanak és ezek élére vezetőt válasszanak. A kisközösségek tevékenységét a vezetőség összefogja és irányítja, figyelembe véve a tagság javaslatait és elvárásait.

6. Az egyesület legfőbb határozószerve a közgyűlés. Évenként egyszer, legkésőbb március végéig, legalább három héttel előbb meghirdetett időpontban ülésezik. A vezetőség ajánlására vagy a tagság egyharmadának kérésére rendkívüli közgyűlések összehívhatók.

A közgyűlés határozatait egyszerű szavazattöbbséggel hozza.

7. A közgyűlés - demokratikusan - évenként választ vezetőiséget. A vezetőség: elnök, alelnök, titkár pénztáros és tagok valamint körfelelősök. A megválasztott vezetőség elosztja a teendőket. A vezetőség negyedévenként részletes tevékenységi tervet dolgoz ki és annak teljesítését nyomon követni. A határozathozatalhoz a vezetőségi tagok legalább kétharmados jelenléte szükséges. A vezetőség szavazattöbbséggel hozza határozatait.

8. A szervezet aláírás jogát az elnök és a pénztáros, vagy a vezetőség által erre felhatalmazottak gyakorolják.

9. A szervezet anyagi alapjait különféle támogatásokból, adományokból, saját rendezvényeiből és a tagdíjakból biztosítja. A tagdíjat a közgyűlés a vezetőség javaslatára határozza meg, a pénztáros év végéig az elkövetkező évre előre begyűjti.

10. A szervezet könyvvitelét a pénztáros végzi, a közgyűlés előtt egy hónappal szakavatott könyvvizsgáló ellenőrzi.

11. Az alapszabály módosítását a közgyűlés kétharmados szavazattöbbséggel végzi.

Az alapszabály módosítására vonatkozó írásbeli javaslatokat legkésőbb tizenöt nappal a közgyűlés előtt kell eljuttatni a vezetőséghez.

12. Az egyesület feloszlata közgyűlés határozata alapján történhetik, amikor a szavazásra jogosultak legalább háromnegyed része jelen van. Amennyiben a közgyűlés feloszlatai határozatot hoz, a meglévő anyagi eszközök és ingóságok egy – a vezetőség által kijelölt – jótékonyági szervezetre szállnak.

*

Szemléletváltásra kell várnunk a svédországi magyar egyesületek anyagi kéréseinek minduntalan előtérbe kerülését illetően is. Elterjedt a szokás, hogy az egyesület, ha anyagi helyzetük megengedi, bekapcsolódhatnak a központi irányítás alatt szervezett, társulatokat és előadókat utaztató közösségbe. A vendégeknek legalább tíz helyen kell fellépniük ahhoz, hogy valamennyire kifizetődő legyen a kiszállásuk. Többször is előfordult, hogy egyik-másik kisvárosban mindössze tucatnyi fizető nézőt számoltak, ilyenkor az egyesületnek kellett állnia a kiszállás többletköltségeit. Az olyan egyesületek esetében, ahol a tagság nem éri el a száz fizető taglétszámot, a kiadások gondjai kerülnek előtérbe, amelyek az egyesület valódi céljait, a művelődést, a hagyományápolást, a kellemes társasági élet kialakításának és állandóságának teendőit elfedik. Megfigyelhető, hogy némely egyesület vezetőségének munkája inkább hasonlít valamely jegyirodához, mint a magyarságukat szolgáló közösség céltudatos irányító testületéhez, amelynek legfőbb teendői között előkelő helyet foglalna el a művelődés. Egyelőre a szórakoztatás áll első helyen.

Megkülönböztethetünk a művelődésben tevékeny és a tétlen formákat. Nem

elégedhetünk meg csupán azzal, hogy a különféle előadások hallgatósága legyen. Elengedhetetlenül szükségünk van arra, hogy a sokféle művelődési tevékenységből válogatva, lehetőségeinkhez mérten olyan kisközösségeket alkossunk, ahol szórakozva, tevékeny részvevőként ápolhatjuk hagyományainkat. Ehhez kellenek a Magyar Klubok. Ehhez kellenének a műkedvelő együttesek, a színjátszók, az énekkarok, az olvasóköri, a különféle alkotó körök, a mindentudás iskolái, tanfolyamai. Ezeknek a köröknek nagy előnye, hogy nem kell hozzá sok pénz, mindenütt saját erőből megteremthető és folytatható. A magyar egyesületekhez való tartozás alapja nem a befizetett tagsági díj kellene, hogy legyen, hanem a közösségben, a közösség javára végzett tevékenység. Megmaradásunkat végül is ez szolgálja igazán. Ehhez persze az is szükséges, hogy egyre többen (bátor célkitűzésként minden svéd-magyar), bekapcsolódjanak valamely egyesület valamelyik kisközösségébe.

Ha elfogadjuk a feltevést, hogy Svédországban megközelítőleg harmincötezer magyar él, lelkesítő célkitűzésünk lehetne az, hogy a magyar egyesületek tagjainak száma a jelenlegi hatezer körülénél fokozatosan nagyobb legyen, tehát nemcsak minden hatodik magyar tartozzon sorainkba. Ha nő az egyesületek tagjainak száma, minden bizonnyal nő azoknak a tábora is, akik az aktív részvételben látják a svédországi magyar élet megújításának lehetőségét.

Úgy tűnik tehát, hogy további magyarázatra, meggyőző munkára lesz szükség ahhoz, hogy magyarságunk megtartását főként közösségekben, mégpedig gyakori tevékeny együttlétek alkalmakor gyakorolhassuk. Amíg ezt meg nem értjük minden nemzetársunkkal, addig nem számíthatunk együttműködésükre, és a magyar egyesületek tisztelet kivételnek, továbbra is amolyan tessék-lássék tevékenységre lesznek ítélve.

Úgy látom, mindenütt csak kezdetek vannak. A kezdetek pedig mindig lendületet, lelkesedést hoznak. Feledjük hát a kishitűek sóhajtásaiban gyakran emlegetett lehetetlent.

5.

Eljött az ideje annak, hogy a nyugati szórványban élő magyarok úgy fonják szorosabbra kötelekeiket szülőföldjükkel, hogy közben újraértékelik közösségi lehetőségeiket saját környezetükben. Az értelmiség részvétele nélkül sehol sem lehetséges a nemzeti tudat ápolása. A múltban az értelmiség szolgálata, Erdélyben például, magától értődő volt. A svédországi magyarok helyzete azért reményteljes, mert tevékenyebb része olyan erdélyi, aki megszokta a kisebbségi létet, hiszen otthoni mindennapjaiban megtanulta, hogy miként állhat ellen az erőszakos beolvasztás sokféle körmönfont és erőszakos gyakorlatának, közösségi szelleme, közszolgálata jótékonyan hat a legtöbb magyar egyesületben. De mégsem annyira eredményesen, mint szükségből vagy kalandvágyból elhagyott hazájában, mert az

íteni szabadság viszonyai között, a többség példájára, lassacskán elkényelmeseedik, a jobb életkörülmények között beolvadása szinte észrevétlenül bekövetkezik gyerekei vagy unokái életében. Találkoztam már nevüket nemcsak svédesítő, hanem az elegánsabbnak gondolt latinosító, franciásító volt magyarokkal is. Az elidegenedés erősödik minden otthon megélt fiaskó vagy politikai fordulat eredményeképpen. Az ötvenhatosok kibékíthetetlenségét tetézte a decemberi népszavazásért sértődött magyarok tábora. A Kárpát-medence magyarjainak kettős állampolgársága mellett, nem sok igen hangzott el, a nyugaton élő hazánfiainak magyar állampolgárságáról sem. Pedig mi nem kívánunk munkát vállalni az anyaországban, a magyar állampolgárságot érzelmi okokból vennék fel, vagy kérnénk vissza. Ilyenformán a nyugati magyarság is a magyarság mostohagyereke. És mégis erős a kötődésünk az anyaországhoz. De a haza éltető figyelme nélkül az érzelmi szálak fokozatosan elsenyvednek.

A szemléletváltás szükségességét hirdetem abban is, hogy a jövőben a magyar egyesületek tevékenységének középpontjában álló művelődésben az eddiginél is nagyobb szerepet kapjon az értelmiség. Az *Ághegy* alkotóinak összeírását folytatva bizonyítottan vélem, hogy nagyrészüket még nem sikerült közösségi szolgálatra készíteni, hogy az egyesületekben való kellemes együttléteket hasznosabb együttlétekké alakítsák. Irodalmárok, zenészek, képzőművészek, előadóművészek, tanárok, orvosok, műszaki szaktekintélyek hada él itt északon, akikben még nem hunyt ki a hivatástudat, ha tisztelettel szólítjuk őket, a felnőttek nevelésében csodákra képesek. Erre vállalkozott alakulásakor az *Ághegy- Liget Baráti Társaság*, s ha sikerül elnyernie a magyarok országos szövetségének és a hazai művelődési intézmények folyamatos támogatását, munkája eredményességében nem kétkelhetünk.

Ugyancsak valamiféle fordulatra lesz szükség a nyugati országokban élő magyar anyagi támogatását illetően is. Megszokottá vált, hogy a jómódúnak ítélt magyar szórványok valutával és mindenféle más anyagiakkal támogatják a hazai és a környező országok magyar egyesületeit. Svédországból például rendszeresen kórházi felszerelésekkel és berendezésekkel tele vagonok és teherautók indulnak a Wennesz László vezette Svéd-magyar Segélyszervezet irányításával, a Lencse Tibor Baráti Társaság Kárpát-medencei árvákat támogat, Tamás Gábor könnyűzenei koncertjeivel többek között a beregszászi színházat, többen, de nem elegendően a Duna Tévét.

A különféle támogatások lehetséges hosszú felsorolásban előkelő helyet érdemel, a Veress Zoltán alapította Erdélyi Könyvegylet (EKE), amely erdélyi írók könyvkiadását segíti, és ezért az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) díszoklevelét is joggal kiérdemelte. Itt álljunk meg egy pillanatra, mert nem kerülhető meg a kérdés: Ki támogatja a skandináviai magyar írókat? Mert-hogy vannak ilyenek, mégpedig az északon élő magyarokhoz viszonyítva szép

számban. Otthon nem juthatnak támogatáshoz, nem is folyamodnak támogatásért, szóba sem jöhetnek, hiszen olyan országban élnek, ahol az otthoni hiedelmek szerint „lazából fonják a kerítést”. Közös kiadványuknak az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyamnak sem jut támogatás. Jeles költőnk, Sente Imre is csak egy –egy kerek születési évfordulóján láthatta nyomtatásban könyveit, amikor a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége indított gyűjtést számára. Nyilván az itteni magyarság, akármilyen jó anyagi helyzetben is legyen, képtelen eltartani íróit. Többen, mint például Bartha István és Szöllösi Antal, a maguk költségén hoznak ki egy-egy kötetet. Gulyás Miklósnak, a marosvásárhelyiek segítségével jelenhetett meg két könyve. Kivétel is akad. Sulyok Vincéről és Klein Györgyről nem feledkeztek meg otthon, Kovács Ferencnek is megjelent hazai segítséggel néhány könyve. De a svédül is író Molnár István regényét csak az Ághegyben láthatta viszont nyomtatásban. Hegedűs Zsoltnak a világhálón közkedvelté vált könyve és a magam kötetei például évek óta kiadatlanul hevernek. (Hegedűs Zsolt, *Svédcsavar* című prózai kötetét azért pelenkáztam, mert a szerző kitűnő megfigyelője az elsvédesült bevándorlók életmódjának, írásaiban élvezetes ironiával benne van a mai európai ember attitűdje (viselkedése, modora), jó, ha ebben a tükörben meglátja magát a nyugat után sóvárgó magyar ember, a ferde tükör is ösztönözhet egyenes tartásra, arra, hogy a sisteregve korszerűsödő világból ne vegyük át a felesleges rosszat. Hegedűs Zsolt Kolozsvárról indult vegyész, a munkanélküliség kényszerítette a számítógép elé, s ha már ott ült, ügyes történeteket pótyogtetett és a nagyvilágba, a világhálóra, ahol a magyarul is olvasók Zita néni néven ismerik és kedvelik írásait. Bízom benne, hogy könyvének otthon is sikere lesz.) Az EKE, annak ellenére sem nyújthat segítséget, például az *Erdélyi mézeskalács című* könyvem kiadásához, hogy magam is tagja vagyok az egyesületnek és az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (EMIL) is. Vajon nem volna célszerűbb, ha úgy támogatnánk az otthoniakat, hogy előbb a magunk környezetét sem hanyagolnánk el? Mert az otthoniak velünk inkább csak akkor gondolnak, ha kapni akarnak tőlünk. Megmutatkozott ez a decemberi népszavazáskor is, amikor alig hallottunk a nyugati szórványban élők magyarok magyar állampolgárságának jogosultságáról.

Hasonló ferdeséget mutat a Stockholmi Magyar Képzőművészeti Egyesület, amelynek népszerűsítéséért könyvet szerkesztettem tíz éves évfordulója alkalmából. Tagjainak névsorából és tevékenységéből is leszűrhető, hogy az egyesület nem foglalkozik a svédországi magyar képzőművészekkel. Megritkult kiállításait az otthoni képzőművészek munkáiból (állítólagos adományából) rendezi, jó szolgálatot tesz népszerűsítésükre. hogy miért kezeli mostohagyermekként a Skandináviában élő magyar alkotókat az megmagyarázhatatlan, ha csak nem az vállalkozás anyagi oldalát vesszük vizsgálat alá. Az áldatlan helyzeten segítséget nyújthat a jövőben az Ághegy-Liget Baráti Társaság, amelynek keretében máris számos magyar képzőművész talált megértésre és támogatásra. Ez az egyesület igyekszik

bekapcsolni közművelődési tevékenységébe a svédországi magyar zeneszerzőket, és a különféle előadóművészeket is.

Míndezekből nyilvánvalóan adódik az ésszerű következtetés: a jövőben elengedhetetlenül nagyobb gondot kell fordítanunk „belterjes gazdálkodásunkra”, az értelmiségiek nagyobb megbecsülésével újabb lendületet adhatunk a magyarságunkat megtartó közművelődésnek. Az értelmiségiek szolgálatának pedig szerves része kell, hogy legyen a hazagondolás, a szorosabb kapcsolattartás az összes magyar népművelő intézményekkel, kulturális szervezetekkel és a tájékoztatás közegeivel, amelyek szellemi hazatalálásunkat elmélyítik, magyar-svéd-magyar kapcsolataink hídját mindnyájunk hasznára karbantartják.

6.

A nyugati magyar emigrációról szinte mindenki pesszimizmussal nyilatkozik. diaszpórák lassú elmúlása csupán idő kérdése. Érdekes és szórakoztató álmodozás előre látni a jövőt. Nekem, amióta meghalt a fiam, nincs jövőm. Csekélyke bátorsággal a szókimondásra innen adódik. Merthogy nincs mit vesztenem. De azért nem értem a pesszimistákat, nem osztom magatartásukat. Amíg az ember él - remél. Közhely, de igaz. Az én reményem: az unokáim. Ha egyáltalán érdekel ez az évezred, csak azért horgad fel bennem a kíváncsiság, hogy unokám miként ötvözi majd a környezet erkölcsét a tőlem kapott tartással, amelybe igyekszem beleépíteni nyelvünk, történelmünk és minden jó szokásunk. Az itt félreállított bevándorló szidja a svédeket. Nehezen viseli alamuszóságukat, sunyiságukat, mögöttes beszédüket, gyávaságukat. Akárhol is megfordultam - állítom, hogy Romániát és az ott lakók természetét ismerem -, mindenütt láttam és tanultam a jót. Nem értem magyarjainkat, hogy miért nem képesek az otthoni és az itteni jót különválasztani a hitványtól, a túlhaladottól, amely itt is, ott is létezik. Kétkedve néznek rám, amikor nem szégyellem hangos szóval az utcán is magyarul tanítani unokáim. Nem svéd nyelvét kurtítom ezzel, hanem a magyart bővitem. Fiúunokám már öt évesen tudatosan két részben gyarapította szótárát, mindig kiegészítjük a magyart a megfelelő svéd kifejezéssel, a svédet pedig a magyarral. A kifejezéseket is megosztjuk. A svéd „nem van” megfelelője a magyar *nincs*, és azt is érzékeli, hogy ez az utóbbi tömörebb. Hosszú út áll előttünk. A következő száz esztendőől azt várom, hogy nekem is jusson belőle legalább tíz esztendő, hogy mellette és testvérei mellett tanítóskodhassam.

Mi lesz majd a nyugati magyarsággal? Ez is kultúrájától függ. Több olyan embert ismerek, aki negyven éve itt él, de nyelvét nemcsak megtartotta, hanem kiművelte. Olvasással, írással. És nemcsak a szórványokból nyugati szórványba érkezők közül valók ők, akikben nem tudom miért, de erősebb a nemzetiségükhöz való ragaszkodás, mint másokban, hanem anyaországiak is vannak közöttük szép számmal. Ők nem a megalázó kisebbségből jöttek az emberséges kisebbségbe, ők általában csupán csak jómódú polgárok akartak lenni, és szerencsével azzá is vál-

tak. A magam fajtájába mélyen benne maradt az elődöktől örökölt körömszakítási folytatott ellenállás a beolvadás ellen. Ez is egy olyan energia, ami többletként nagyobb munkabírást, szorgalmat fejleszthet bennünk a mindnyájunkat környező eltompulás ellen. Egy közepesnek sem nagy erdélyi magyar író írta közhelyként: *Az ember - lusta állat!* Ha kevésbé lesz az, jövője reményteljesebb. *Ne politizálj, építkezz!* - adta ki a negyvenes években Móricz Zsigmond, akivel apám, Balogh Edgár szervezésében az erdélyi munkást megszemélyesítve, együtt ebédelt egyszer. Háború volt. Mi mindig háborúban vagy háborúk után vagyunk. Építkeznünk kell egyszer már végre, sokat próbált őseink fiaskói ellenére: legalulról fölfelé. A nyugati magyarság nincs nagyobb veszélyben, mint az erdélyi vagy az anyaországi, de veszélyben van, ha a haza lemond rólunk. A fergeteges civilizáció jóvoltából csökkentek és gyakorlatilag megszűnnek a lehetséges emberi kapcsolatok közötti távolságok. És hiszem, hogy lehetségesek ezek a kapcsolatok. Ha a magyarság megmarad otthon, a nyugati magyarság is felvirágzik, és magára talál nemzetisége éltetésében. A zsidóság is megmaradt és pompázik világszerte. Az ész teremti a reményt.

Jót cselekszik az, aki a világba szerteszét kalandozó magyarokat gondolatok köré csoportosítva összegyűjti, együttgondolkodásra készíti. A nyugatiak sikereinek előszámlálása mögött, ha a gyűjteményes ember nem is akarja, kivillan önmagukkal való küzdelmeiknek a színe, a szaga, és titkolva is kiderül, hogy a vándorbot és a hazát keresés a világban nem éppen sétalovaglás. És az önmagunkban járt utat nemcsak bölcsességgel mérik, hanem idegrángató fájdalokkal, üres lélekbe-markolásokkal, lemondással és sírig tartó fészkelődésekkel, mint amikor valaki nem a neki való készruhát hordja, és sehogy sem érzi jól magát benne. Könyvtáros ismerősöm negyven év langyos belenyugvás után bevallotta, hogy a megnyugvás igazi ösvényein visszatér anyanyelvéhez. Egy másik Kolozsvárról kivándorolt, magabiztosan, de azt hiszem, némi döbbenettel állapította meg magáról, hogy az itt töltött évtized alatt semmit sem változott. Van lakása, kocsija, több mindene, mint otthon, de valahogyan növekednie kellett volna lélekben, öntudatban, magabiztonságban, kultúrában. Nem volt magára ideje. Otthon havonta elolvasott egy-egy könyvet, színházba járt, érdekelte a jelenkori irodalom. Itt, mert akarta két munkahelye is volt, robotolt. Lassan a legjobbak is kiégnek így. Amikor két évben egyszer hazagurul Volvoján, az otthoniak csak élete külsőségeit látják, és magukat is hasonló anyagi körülmények között képzelik, de irigységük sem tudja legyőzni azt, amit sokadik érzékükkel felfognak, és letagadni sehogy sem tudják, hogy rokonuk, barátjuk, ismerősük nem az, aki volt, emberileg kevesebb, még panaszkodni sem képes. Az otthoniak elvagyódása természetes, taszítja onnan őket minden anyagi rendezetlenség, kilátástalanság, farkas-erkölcs, politika, az erőszakos elnemzetlenítés réme. De anélkül, hogy lebecsülnék a szülőföld vonzását, otthon tartó erejét, tudva tudjuk, hogy most a kivándorlás legfőbb akadályja az a „fából vasfüggöny”, amelyet immár nemcsak az anyaország és Erdély, hanem Románia és az azon túli balkán előtt emelnek az európai egyesült országok.

Ne hitegessük magunk, a különféle ígéretések és a látszat - szolidaritás amolyan "mögöttes beszéd", amit a diplomáciából mentenek át a nagymenők a vérben forogó szemű irigyek megnyugtatóására. Százhusz év lemaradásunkra még rádobhatunk néhány lapáttal, kinek kell egy munka helyett cseccselésre, mások átverésére szokott népeiséggel tele ország, kinek kell a civódó és ráadásul koldusszegény erdélyi magyar? Román zászlóval egyelőre nehezen boldogulunk Európában. Ez annyira nyilvánvaló, hogy már a felvilágosult erdélyi románok is hajlanak az önálló Erdély gondolatának elfogadására. A magam részéről már a változás után megalakítottam az egyszemélyes Erdély Pártot. Na nem azért, hogy hazámat területileg elszakítsam Romániától. Megtették ennek ellenkezőjét a nagyhatalmak szemrebbenés nélkül. Mintha mindannyian hiányoztak volna a térségünk történelmét ismertető tanórákról De azóta lezajlott nálunk néhány népvándorlás. Mindig hátrányunkra. Erdélyt elnyelte a Balkán és felismerhetetlenül átalakította. Ezért nehéz dolga lesz az egyesülni kívánó Európában. De Európa újra beléphet Erdélybe. Legyünk azon, hogy minden javával, minden eszet, lelket serkentő jó tulajdonságával ismételten belépjön meggyötört vidékeinkre, és ott táborot verjen, embert is neveljen. Sikerülnie kell ennek a dolognak, hiszen mi, a nyugatra kitanortogott magyarság vagyunk, és remélem, leszünk ezután is - Európa szerelmes kalauza. A magam részéről, józan jelenlétással kompszerepet vállalhatok. Mert még mindig, nemcsak felhőtlen, napfényben sziporkázás az ingázásunk, hanem emberi satnyaságokkal, politikai viharokkal, rosszindulatokkal, kételkedésekkel terhes. Addig is, amíg a híd épül, a Házsongárdig jár majd ez a komp.

Fontosnak tartom, hogy őseim folytatója lehettem, és leszek ezután is Teleki Béla meghatározását igenelve, magamat nem előtérbe nyomva, szívós munkása, soha nem a hatalomnak, a hatalmaskodóknak, a maguknak kaparóknak, hanem a az erdélyi magyar polgárnak, a jóakarató egyszerű embereknek, akiknek „megmaradását” az előljároság elsősorban a maga helyzetének jobbításával, néha csakis azzal kívánja szolgálni.

Erdélyi vagyok és leszek mindhalálig. Vallom, hogy a világon valahol otthon kell lennünk. És ezen ez az évezred amúgy is megállíthatatlanul atomizálódó emberisége nem valamely határokon belüli térséget, vidéket, megszokott tájat ért majd, hanem az anyanyelvét.

Haikuban így fogalmaztam:

Otthon vagytok a
táguló nagyvilágban:
az anyanyelvben.

És:

Hazámban fázom?
Buggyolálj, óvj, melegíts
édes anyanyelv!

A mindnyájunkat megkeserítő népszavazás kijózanító tanulságát mi már nem feledhetjük. Akinek szeme volt az előre látható eredményt.

Néhány évtizeddel ezelőtt alkalmam volt felmérni, hogy a viszonylagos anyaországi jólétben élő dolgozó személyes könyvtára összehasonlíthatatlanul szerényebb az erdélyi magyarokénál, akik a szigorúan megszábot számú magyar könyveket - amíg hivatalosan és válogatva behoztak valamennyit Romániába, elkapták, később pedig áldozatosan becsempészték az országba, és apránként olyan családi könyvtárakat alakítottak ki, amely magyarországi magánéletükben való megmaradásukat szolgálta. Nyilvánvaló, hogy a „súly alatt nő a pálma” igazsága igazolódott. Az anyaországiak nagy tömege pedig engedett a hazafias érzéseket lényegtelennek, sőt károsnak beállító pártállami tanításnak. A népszavazás előtt *Magyarország nem magyar!* címmel arról írtam, hogy ennek a képtelenségnek az igazát a szavazók döntik majd el, de mégsem hittem, hogy a nem-ek győznek, mert „nem lehet, hogy annyi szív...” ne igennel dobbanjon. A népszavazás a *Mi a magyar?* vita újrafelvételére kell, hogy ösztönözzön. A tényeket nem érdemes letagadni: a külföldön élő magyarok mindössze másfélmillió honfitársuk rokonszenvére számíthatnak. Egyelőre.

Kellett ez a népszavazás. Talán felrázta, felrázza a magyarságot. Nem szabad lelombozódnunk, tudomásul kell vennünk a valóságot, hogy másként cselekedhessünk. Nem használ itt az akarnokság. Egy román fejedelem „Ti nem akartok engem, én akarlak benneteket!” receptje helyett, az egymásmegismerést szükséges kiterjesztenünk, ápolnunk több generáción át, hogy unokáink helyrehozzák, ami helyrehozható.

Erdély még sok értékkel gyarapíthatja a magyar gondolkozást. A szórványmagyarságnak is van mit adnia az anyaországnak, ha az befogadja a világban szétszóródott, de magyarnak megmaradni kész polgárait, akik szívükre hallgatva kibírnak mindenféle „fagyot” ebben a jobbra érdemes évezredben is. Erről írtam, az ezredforduló előtti várakozásunkban, a következő talán még holnap is érvényes sorokat:

Üdvözet Európából

Biharkeresztesnél kiloptam Erdély-részem
 meggyötört magamban
 zsebkendőnyi hegyet maroknyi döglegyet
 hajszálnyi elégtételt nacionalista ferdeséget
 ökölnyi rosszindulatot ökörnyi hetet-hatot
 hajba kapó kamatot kimentaházablakot
 idegrángásból habot szívzörej-lakatot
 sóhajokból kacatot
 ősi-hősök-levegőt tolerancia kergetőt
 becsületbe betörőt érzelmes tekergőt
 ebek harmincadjára holnap tanulságára
 otthon hagytam

és átvágtattam

sokszorosan árván soklóerős kerek lovon
 repülő agytricklin érzelmemozdonyon
 a megengedhetetlen veszett
 sebességen is túl bazdmegmár mérgezett
 magyarságát temető önmagával szórakozó
 magából kivetkező egymáson lovagoló
 élve temetkező férgekkel ölelkező
 nagy-anyaországi kutyálkodásban seregestül
 zsibbadt kurtakány malackodó
 nyelvtársaim trianonokban zsugorított
 apámföldjén gázoltam keresztül
 elidegenítve értetlenül

jó Kelemen bátyámnál is messze távolabbra
 vitt sanyarú sorsom (az ellenkező irányba
 kellett nékem mennem) utánam sem marad
 senki csak gondolatban *kedves néném* nekem is
 a titkokat mélyen rejtő ködszivacsok itt is tova-
 gomolyognak sebesen – kék sárga tisztán ragyog
 a mértékletes északi világ! van nagypohár söröm
 villanymelegben lubickolok hűtőm csordultig tele
 kicsinyként jött örömök sorjájának lakomban
 mikrómban velem sisteregve pironkodó dundi csirke pirul

lehetnék kanál a lében: svéd-magyarok között önműködő
remete tenger mormolása bölcsködéseink permete
idegen-hideg világból hazajáró kivagyiskodó-lélektorony
könny-lego ábrándból búsmagyar sóhajkupac
Európa laza emlőin itt meglehetősen jól élek
zsugorodó segélyen társadalomszegélyen
nem adtam csak kaptam besétáltam a készbe
évszázaddal előbbre megalázó kisebbségből
emberséges kisebbségbe simán érdemtelenül

vidáman szörfözöm hír-tele-Interneten
cöcörög a modem mocomog a faxom
hangrögzítöm cseveg sok idegen hangon
komputerem dolgos akkor is ha alszom
belenézhetek minden áldott este a zsugorításra
ítélt kolozsvári kicsi *Szabadság*ba
az álmokat püffesztő magyar közéletbe
világunkat szédítő sok agyat tépő fájlba
olvashatom sorban kised folytatását
az erdélyi erdőkben lihegő in intenegrum
kapatos prostitúciónak

itt is most is a földszinten nem lakik
más társadalmi kategória alattam
vagyok ki otthon koldul kukában turkál
unottan polgárok közt nincs szava
fürdetem magam süket csendbe-hallgatásom
bére ez (s hogy buszjegyem árából kabátot
vehettem az Uffban s hogy mások előtt szégyellve
ezt rögtön lehazudtam) de rengeteg az ingyen
ingem melyeket kivasaltan küldött nekem
csomagoltan lökve a kukába egy északi szívű
ismeretlen férfi egy sápadtan szőke idegen
aki a jótékonykodást így elkerülte
és hányszor cseréltem bútort mit a fogyasztói
társadalom viszketegségben szenvedő
felfelé figyelő tagja kidobott rádiójával
tévéjével együtt mert unta és unja a banánt
és nem veszi észre magát s annyi mindent mi
örökké javításra szorul a körénk ájult ócska jóban

mondhatom fényes konyhán szokásaimat pazarolva élek
 beépített itt minden akár a szeplőtelen élet
 a kisvárosban az egyetem nagyobb mint otthon
 százhuszonhét nemzetiség koccanástalanul lakja
 épült ezer éve egyenlősdire a háború két
 évszázada nem a „kommunizmus” sem dúlta
 a busz kívül belül tisztább mint nálunk a patikus
 a lazac sem álom itt egyszerűen csak van
 és mellé a világ kelletősen palackozott minden-
 fajta keserű - édes kedvet szikráztató bora
 hajtja magát persze itt is a dolgozó házat hajót
 hétvéget szebbet rögeszmésen többet akar
 miközben csoportokba transzírozva eszi
 társát a hazáját és magát dadogva felejtő
 mohóbbnál is mohóbb svéd-magyar

felzárkóznak és bezárkóznak egykori nyelvtársaim
 extra Transsylvaniae non est vita igazát
 igazolják és mégis innen csak az látszik
 hogy Erdélyben az életnek nincs már java
 félve mondjuk ki : jövője sincsen –
 itt kékebb az égbolt a zöld sem haragos
 tüdőbe való levegő nyugtatja szívünk
 és messze hallatszik a rendre épült csend
 patyolat pontosság ketyeg a létben
 a távolságok egyre rövidülnek de nőnek
 a lelketlen emberi lények között
 a hatalom már nem a kényelem a szent

a haza innen messze belső-afrikai
 brazil-őserdei ausztrál-sivatagi
 elzártságban távol belénk zsibbadva
 fáj és százszor fölhorgad a költői miért
 vizsgáztató templomaink csaknem egyidőben
 tornyosultak és kitántorgott innen is
 az ígéret földjére a századfordulón
 több mint egy millió reménykedő
 jövőmért most én is kitántorogtam Európába
 egyszem lányomból kelt félmagyar unokámért

leszünk játékos kedvvel észben közlekedő edények
ha akad még jó bennem az növelje jó nagyra öt
csizmahúzó nyögésem akaratlanul máris elleste
s utánozza már néhány anyámtól örökölt szép szavam
nevetve munkálkodunk hogy „nem van enyém szobámba”
rendre rend legyen mire édesanyja hasából kinő
a családi vázát szépítő északi szőke erdélyi gesztenye
csipetke fruska kis virág s benne a három betű mit
a hitében soha kopasz apám jussomul rám hagyott
a háromnyelvűség bölcsője magától értetődő
természetességgel univerzális legyen

itt ha úgy tetszik bármikor lehúzom a rozsdás rolót
láttam már éppen eleget: szédült világunk folyton
csak maga körül forgott – és ma viszont hiába
spekulál zihálva népem ott a Kárpátok ölében
importált erkölcsökbe kapva keveredve
Biharkeresztesnél hőköl hanyatt vágódik Európa
kifogytunk immár újra kedves édesanyánkból
basák janicsárok vadak elé ájtatos angol
hidegképpel pénzfüggöny épül s lakat a rongyolt
üres zsebűekre – két világ között határsáv –
ex kincses Transsylvania: egykor dugványolt Európa
magántermő lélekvilág maradj már magadnak
jövőt evő jómadaraknak! – e század nem szül
több jót nekünk s nem lesz több Mátyás és Bethlen

de mit elvettek a nagyok a kő kövön álló alapot
a következő évezredre valót őrizzük a világban
szertesztét szórva is miként a zsidó az esztét
s éltesse a népet, hogy visszajáró gondolatban
téglaként küldjük a reményt: talán az éhesen
ébredő magzat is (mint szikla ha porlik mert
úgy akarja) kibírja sorsát a kemény fagyot
a végtelenülni kész ezer évet

Lund, 1998. november 4.

*

Végezetül még egy sóhajtás.

Csikorog a magyar gazdaság fogata, a valamennyire már megszokott folyamatos ökölrázáson túl is egyre undorítóbban háborog a magyar politika tengere. Eljött az ideje annak, hogy az anyagi jobblétet élő nyugati magyarság átlagos nyugodtságával, európai ismerettségével, jobb tájékozottságával szolgálja az anyaországi változásokat. Amennyire az idegenbe szakadtaknak életbevágóan szükségük van a haza eltető figyelmére, éppen olyan mértékben a hazának egyre inkább szüksége lesz a nyugati magyarokra.

Holnap már nem a határain belül feltérképezhető területtel mérik egy-egy ország nagyságát, hanem a tudással és a jelenléttel a világ meghatározó dolgaiban. Az kellene, hogy Nagy- Magyarország egykori, túlfűtöttségünkben még itt-ott észlelhető nacionalista vágyképe, holnapra alakuljon át bennünk a más nemzeteket semmiben sem sértő, nemes, emberséges küzdelemben, az egész világra kiterjedő honfoglalássá, hogy a felgyorsult egyetemesség következtében mindenütt otthon legyünk benne.

Ebben a jobbulásban, a nyugati szórványokban élő magyaroknak jutó kiemelkedő szerep, új távlatokat nyithat nemcsak a megmaradásukban, hanem sokoldalúságukra épített, okos fejlődésükben is.

* Megjelent a Nyelvünk és kultúránk 2005/2 számában, 27-51 oldal

Svédországi magyar peregrinusok*

Elöljáróban

Megtisztelő, hogy stockholmi megbízatásom okán én írhatom a bevezetőt egy olyan vállalkozás bemutatása-bemutakozása elé, amely, mint ezt a legmohóbb irigység sem tudná elvitatni, Veress Zoltán barátom szellemi gyermeke.

Három éve múlt lassan, hogy Zoltán egy borongós őszi napon felvetette, jó lenne végre megszólítani, összehívni, s ha sikerül, közösséggé formálni a Stockholmban vagy környékén élő magyarok egy sajátos csoportját, amelyik nem teljesen illik bele Svédország negyedszázezres magyarságának hagyományos képletébe, a kisebbségi élet intézményeinek itt egyébként dicséretesen gazdag rendszerébe.

Főképpen azokra gondolt, akik Közép-Európa határok tördelte magyar világából immár nem valami rossz elől menekülve, hanem valami jónak az elérése érdekében jöttek ide, és nem a kényszerű itt maradás, hanem az ideiglenes sátorverés szándékával. Azokra gondolt, akik az emigrálás helyett a peregrinálást választották: azt, hogy - a régi univerzitások vándor-hallgatóinak nevű külföldi műhelyeit zarándokolják végig.

Svédországba került peregrinusaink száma évről évre nő. Megtalálni közöttük az Ericsson vagy az Electrolux fiatal fejlesztőmérnökeit, a Karolinska Intézet ifjú kutatóit, ösztöndíjasokat, szakértőket, a világcégek itteni alkalmazottait, egyetemistákat, szép számmal különféle szakorvosokat, gyógypedagógusokat, de akár banktisztviselőket, zenészeket is. Többségük azért érkezett, hogy itt új ismeretet, szakmai tapasztalatot, elismerést vagy akár pénzt szerezzen, de úgy vágott neki az útnak, hogy Svédország csupán átmeneti állomás lesz élete pályáján. Többségük azzal jött, hogy majd visszamenne Magyarországra, Erdélybe, a Délvidékre. Többségük vissza is menne, ha elég erős lenne az, ami visszahívja őket.

Magyarnak megmaradni, a szülőföld iránti kötődést fenntartani ott a legkönnyebb, ahol elfordulnak az idegentől, ahol kinevetik, vagy megvetik, aki másképp szól vagy másképp hisz. Svédország azonban nem ilyen: ha vannak is ellenpéldák, a társadalom többnyire toleráns, olykor a naivitásig türelmes, ezért aztán erős a szívó-befogadó hatása, itt a rövid időre érkezők közül is sokan meggyökereznek.

Agyelszívás? Alighanem. A tudós elmék elvándorlása ráadásul nemcsak pénz kérdése: művelt, okos, tehetséges emberek a lehető legnagyobb hatásokkal szeretnék folytatni hivatásukat, ott kutatnának, dolgoznának, ahol felfedezéseik hamarabb hoznak sikert, megérdemelt jutalmat - és nem csupán anyagiakat.

Mondják, a kultúrában az egyik nemzet nyeresége nem jelenti a másiknak a veszteségét: ha egy szegedi kutató vagy egy kolozsvári magyar mérnök tehetsége éppen Svédországban kap szárnyra, attól a dicsőség még a miénk marad. Ez az elmélet tetszetős, de hamis: mégiscsak úgy lenne szerencsés, hogy elsőként és

elsősorban azoknak a tudása is a Kárpátok ívén belül haszon-gyarápítson, akiknek a sors átmenetileg másutt nyitott tért. S mivel lehetne ezt itt jobban elősegíteni, mint azzal, hogy egy vándor tudósokat befogadó magyar közösség időről időre újralobbantja az egymáshoz tartozás, a hazához kötődés kis mécsesét?

Veress Zoltán gondolatát könnyű volt megérteni és megszeretni; alighanem az elsők között jelentkeztem az általa megálmodott, végül Peregrinus Klubnak elnevezett körbe. Azóta csaknem a harmincadik közös estnél tartunk, és érdemes végigpörgetni az összejövetelek témáit: szó esett már közöttünk Jókai-regényről, formatervezésről, alkoholfüggőségről, klónozásról, nagy tudósainkról, a zene-szerzés titkairól, a regionalizmusról, az áttetsző üvegszálas tégláról, de még a ví-vásról, a balettről és a tokaji borról is. Ám arról a tudásról, amelyben a klubbesteken ki-ki megmártózhatott, mindennél jobban vallanak majd a tagok művei.

Egy vállalkozás, egy közösség akkor sikeres, ha tagjainak gyakorta eltérő irányú törekvései legjobban mégis együtt valósíthatók meg. A Peregrinus Klub húsz-harminc törzstagját is bizonyára más-más szándékok mozgatják: van, aki csak értelmes, szép magyar szóra vágyik, s alighanem van, aki ennél többet is keres; van, aki a sokszínű vitákat élvezi, van, aki szélesebb körben is szeretné megmutatni, kutatóként vagy szakértőként mire jutott, s akadhat, aki a derűs társaságtól csupán azt várja, hogy oldódjék végre a távollét fanyarsága.

A világ legdemokratikusabb, leginkább befogadó klubja ez a miénk: nincs tagdíja és elnöke, titkársága elfér egy-két lelkes tag számítógépének memóriájában, ajtaja nyitva áll mindenki előtt, aki szívesen hallgatja meg a munkájáról, szenvedélyéről, dilemmáiról magyarul beszélő másik embert. Fiatal és tapasztalt, hívő vagy kételkedő egyaránt jöhet, nem kizáró ok a világnézet vagy az érdeklődés eltérése, nincs korhatár, s az sem akadály, ha valakinek más színű vagy nyomású az útlevele. Igazából még csak peregrinusnak sem kell lenni: a gondolatok megosztásának örömeért vagy a közös tűnődés gyönyörűségéért a svédországi magyar írástudók legjobbjai is eljöttek már közénk.

Bár lassan inkább a korelnöki státus felé tartok, gyakran magam is a világra most rácsodálkozó tizenéves odaadásával hallgatom a Klub előadóit. Szeretem ezeket a hangulatos estéket: még nem volt olyan összejövetel, amelyről ne azzal az érzéssel tértem volna haza, hogy együtt ismét jót és hasznosat cselekedtünk. S itt megint egybeér az érdek és az érzés, a közös és a saját: nemcsak az melegíti a szívem, hogy az erre vágyóknak havonta egy-két alkalommal újabb kis magyar otthon nyílt a fagyos Északon, hanem az a felismerés is, hogy a tudást kereső vándorok társaságában közel három év alatt magam is milyen sokat tanultam. E kettős élményért méltán illet köszönet minden derék peregrinust, valamennyi vidám fiatal és bölcs öreget.

Dr. Szóke László
a Peregrinus klub tagja

Nemzeti alapon szervezett tudományos asztaltársaság?

Egyenként fedeztem fel magamnak őket. Az Iliá-tanítvány bölcsészlányt, itt már asszonyt, aki távoli rokon népek rokon nyelveit beszéli, irodalmukat tanulmányozza és fordítja, sorsuk alakulását figyeli, aggódva, a közömbösség óceánjából kiemelkedő kicsiny és távoli szigetről, az uppsalai egyetem finnugor tanszékéről. Azt a másik fiatalasszonyt, aki olyasmit művel itt Svédországban, hogy az odahaza is - számára: Péccsett - bűvészmutatvány volna: Weöres Sándor költészetéről ír disszertációt angol nyelven. A nyurga fiút, akiből nem nézett ki a Budapesti Műegyetemen végzett építészmérnök, inkább futballistának látszott (futballozott is előszeretettel, amikor össze tudott szervezni két kispályás csapatot); az üveg és a beton építészeti lehetőségeit tanulmányozta a stockholmi művészeti főiskolán, s közben valami furcsa dolog jutott eszébe: az üvegszálakkal átszőtt áttetsző betontégla; előbb álom volt, aztán kézzelfogható valóság lett, jogszabályokkal körülbástyázott szabadalom, rövidesen világhír. (A feltaláló elérhetősége: losoncziaron@csongrad.hu - a szerk.)

A felvidéki lányt, aki finnországi svéd fiúhoz ment férjhez, két kisebbségi létforma hasonlóságait és különbözőségeit tapasztalta a saját bőrén, és most doktori értekezést ír az etnicitásról. Az erdélyi mérnököt, aki a jönköpingi műszaki egyetemen szerzett doktorátust, ugyancsak angolul írt, fémöntés tárgykörű disszertációjával. A Ijungby-i lányt, aki ebben a kedves svéd kisvárosban és nagy székely faluban nőtt fel, kislány korában érkezett ide menekült szüleivel, svéd fiatalember felesége lett, a göteborgi egyetemen avatták a fizika doktorává, s úgy beszéli ma is az anyanyelvét, mintha tegnap érkezett volna a Hargita aljából. Azt a másik Ijungby-i székelyt, aki Raoul Wallenberg legendájára irányította rá a ma már feltárható tények ismeretének fényszóróját, nem hogy demitizálja, hanem hogy heroikus igazságát hitelesen mutathassa fel újra. A délvidéki fiatal férfit, végvári vitéz képével és testalkatával, aki itt nem várat védelmez, hanem várat ostromol: az anyagról, a világ szerkezetéről való, még meg nem ismert megismerhetőségek várát.

Az Értől az Óceánig jutott fiatal fizikusnőt, aki ezt az utat nem képletesen tette meg, mint jeles érmelléki földije, Ady Endre, hanem valóságosan, a Szamos, a Duna és a Mälár-tó, azaz három egyetemi város, Kolozsvár, Budapest és Stockholm közbeiktatásával, és az Óceánon túl Teller Edével készített filmes interjút, hogy emberközlelől mutathassa be őt a stockholmi peregrinusoknak. A kétnyelvűség jelenségét tanulmányozó és gyakorló fiatalasszonyt, akinek svéd férje - filozófus, egyetemi oktató - ugyanolyan jól beszél magyarul, mint ő svédül. A kolozsvári házaspárt, akik diplomás emberekként érkeztek Svédországba, itt azonban nem volt mit kezdeniük végzettségükkel (agrármérnökök voltak, s itt a far-

merek maguk végeznek mezőgazdasági akadémiát, nincs szükségük tanácsadókra); át kellett képezniük magukat, hogy megélhessenek, s most mindkettő kutató genetikus. A szintén kolozsvári vegyészlányt, egy jeles ókor-tudós, latinból és görögből fordító történész unokáját, aki azzal lepett meg, hogy emlékszik egy több évtizeddel ezelőtt írt gyermekversemre; aki itt a szerves kémia köréből írt disszertációt, most egyetemi oktató Budapesten...

És sorolhatnám. Sokáig sorolhatnám. De inkább azt mondom el, hogyan ismerkedtem meg egyszer egy egész csoportjukkal.

Halottbúcsúztatás volt a stockholmi francia református templomban, a magyar protestáns gyülekezet felügyelőjétől - ebben a funkcióban utódomtól -vettek búcsút ismerősei, barátai, munkatársai; zsúfolva volt a templom, nehéz illatú virágokkal borítva a koporsó. Néhány perccel a szertartás kezdete előtt két egyenruhás szolgálattevő piros és fehér szegfűkből komponált nagy koszorút hozott be és tett le a ravatal lábához. A koszorún két oldalra leomló szalag díszlett a szegfűk és a friss fenyőág színeiben, csak felém eső szárnyának feliratát tudtam elolvasni, ez állt rajta: „a magyar Téliások”. Körülnéztem, s ott láttam egyik padban négy vagy öt, körülbelül egyforma korú, ünnepélyesen öltözött fiatalembert, „a magyar Téliásokat”: a svéd telefonvállalat kutatás-fejlesztés osztályán dolgozó mérnököket - az elhunyt pártfogoltjait és munkatársait. Tudtam róluk, de személyesen addig még nem ismertem egyiküket sem; arról ismertem rájuk, hogy ismeretlenek voltak számomra.

Mialatt a pap beszélt, engem egy másféle, profán szentlélek szállt meg: ekkor és itt és valószínűleg ezért jutott eszembe, hogy a svéd fővárosba folyamatosan kiszóródó, onnan néhány év múlva tovább - többnyire nem haza-jutó, többnyire fiatal, friss, előítélet-mentes, befogadó, értékeket teremtő magyar szürkeállomány egyes képviselői nem alkotnak semmilyen közösséget, még csak *in tabernam yuando sunrus* alapon sem, mert nemcsak hogy nem járnak össze, de nem is igen tudnak egymásról. A pap beszélt, és én egyszer csak rémülten vettem észre, hogy szélesen mosolygok: a Karolinka Intézetnek az a két kutatója jutott eszembe, akik a roppant labirintus más-más végében dolgoztak a laboratóriumaikban, reggelenként friss *hej-t* köszöntek egymásnak a bejáratnál, esténként fáradt *hej dó-t*, s csak egy sikeres doktorátusi védés után tartott házibulin fedezték fel egy véletlenül kimondott indulatszóról, miközben egyikük elejtett egy poharat, hogy egy nációnak tartoznak.

Ráhangoztatómat, hogy ezzel a nyakatekertségében is pontosan érthető kifejezéssel éljek, hazulról hoztam: másfél évtizeden át voltam a kolozsvári Korunk (ha valaki nem tudná: 1926-tól megjelenő, bár különböző politikai okokból két megszakítást is elszenvedő társadalomtudományi és művészeti-művelődési folyóirat) természettudományos és technikai tárgyú közleményei szerkesztője. Magyar szakos tanári végzettséggel. Mert „olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid”, ráadásul

napjainkban olyan kiterjedt a szakosodás, hogy minden egyes szakterülethez külön értő szakszerkesztőket nemigen alkalmazhattak volna; meghívtak tehát egy katedra nélküli tanárt, aki - legalábbis az érdeklődés szintjén Madách hőisével együtt elmondhatta magáról, hogy „mi a tudvágyat szakhoz nem kötök, / átpillantását vágyjuk az egésznek”, és rendelkezett magyar szövegek gondozásának bizonyos készségével.

Amire szükség is volt, mert már abban a korban éltünk, amelyben Apáczai Csere János, a Bolyaiak, Mátyus István, Brassai Sámuel szűkebb pátriájában egy sereg tárgyat nem tanulhattak magyar anyanyelvükön a tanulni vágyók.

Ösztönként rögzült belém a reflex: felfigyelni az orvosra, a mérnökre, a matematikusra, a csillagászra, a terepbiológusra, a gyógyszerészre, a számítógépes szakemberre, aki magyar, s aki értelmes dolgokat tud közölni magyarul az értelmes dolgok iránt érdeklődőkkel. Azokkal, akiknek nem elég a konyhai használatra, anyák napján egy-egy *Füstbe ment terv-re* szorítókozó anyanyelvűség; akik a rák feltételezhető kórokaikról, az elektronikus információátvitel újabb lehetőségeiről, a skorpió mérgeének hatásmechanizmusáról is tudni akarnak, elbeszélgetni az anyanyelvükön egy-egy családtagjukkal vagy barátjukkal. Ez az ösztön dolgozott bennem itt Stockholmban is, amikor azt kezdtem érezni, hogy szükség volna egy laza, nem szervezetként működő, leginkább régi polgári értelemben vett kávéházi asztaltársasághoz hasonló közösségre, ahol ezek a karriert építő egyénként nagyon is céltudatos, magyarként azonban csak itt lézengő fiatalok - és nem fiatalok is, akárki - láthatnák és hallhatnák egymást, s egymás között magyarul élhetnék meg modern, minőségi emberségüket.

Nemzeti alapon szervezett tudományos asztaltársaság? - kérdezte sokkal később, már itt Stockholmban, már jóval a Peregrinus Klub megalakulása után egy korszerű gondolkodású, sőt korszerű szabadgondolkodású magyar kutató, akivel véletlenül kapcsolatba kerültem. Igen, olyasmi, válaszoltam. S miért van erre szükség? - kérdezte. Akiben nem laknak szív működési szinten bizonyos empátiák, kötődések, vonzalmak, annak nehéz racionális választ adni egy ilyen kérdésére. Miért van szükség a kék bálnára? - kérdeztem vissza. Kérlek, értsd metaforikusan a teremtés szót, amit mindjárt használni fogok: a kék bálna is, a sequoia fenyő is, a magyar identitás is, a magyar nyelv is mással nem helyettesíthető, nem pótolható része a teremtésnek; aki teljes értékű embernek akarja tudni magát, annak kötelessége mindent megtenni azért, hogy megőrizze. Fenyegeti valami? - Így ő. Igen, a fokozódó közömbössé válás iránta éppen abban a populációban, éppen annak legsikeresebb egyedeiben, amely és akik képviselik. Például benned, mondtam. A román identitást is meg kell őrizni a teremtés számára? - kérdezte gonoszul, tudván, hogy erdélyi vagyok. Mivel mindjárt a sajátomé, azaz a magyar után a legjobban ismerem, s ebből következően mindjárt a sajáto-

mé után érzem azt is a magaménak, nyomatékosan jelentem ki, hogy igen. De nyomaték nélkül is természetes.

A nagykövet úr - magától értetődően: a Magyar Köztársaság nagykövetéről van szó azonnal és maradéktalanul megértett, amikor megosztottam vele ilyen irányú gondolataimat. Annyira, hogy a lényegét érintő megjegyzése is volt: nem kell a nemzedéki jelleget az elképzelt közösség meghatározójává tenni. Stockholmban sok, a korban jól benne járó, sőt idősnek mondható olyan magyar vagy magyar származású ember él, aki már letett ezt-azt a svéd tudományosság, a nemzetközi tudományosság asztalára, akit számon tart a magyar tudományosság is; ők persze nem fognak a peregrinusok egy-egy találkozója után sörözni menni a fiatalokkal a *Zum Franziskaner-be*, de beszélgetni, szakmai kérdésekre felelni, esetleg előadást tartani közérdekű tárgyakról biztosan szívesen eljönnek-jegyezte meg. Három év tapasztalata bizonyítja, mennyire igaza volt.

Döntő mozzanat: azonnal megértette azt is (remélem, jól is esett neki), hogy az első találkozót a követségen kellene tartani, és azután is időnként, mondjuk negyedévenként, ugyanott kellene összegyűlni egy-két órára, legalábbis ameddig még nincs a svéd fővárosban Magyar Intézet. Ez minden szóba jöhető peregrinus számára elfogadható, sőt természetes, sőt ad valami konkrét értelem fölötti értelmet a dolognak, valami láthatatlan fénykoszorúval veszi körül. Öntudatot ad, a kölcsönösség biztonságos érzését: azt, hogy nemcsak a sors szelétől ide sodort magyar értelmiségi akar vagy legalábbis szeretne tartozni valahova, hanem az a „valahol” vagy „valami” is akarja, hogy hozzá tartozzon.

Szóba kell hoznom, hogy lett volna más hely is a peregrinusok találkozásai számára. Legkézenfekvőbb lett volna a svédországi magyar közösség tulajdonában lévő Magyar Ház: egy tágas villa egy, a városközponttól nem túl messze eső villanegyedben. De ide, furcsa módon, nem szívesen jöttek volna el a peregrinusok, mert - akár okkal, akár ok nélkül - a magyar emigráció még fel nem adott fellegvárának érzik, és ők nagyon határozottan megkülönböztetik magukat ettől a kategóriától. Nem elhatárolódnak tőle, csak nem akarnak vele összemosódni, valószínűleg azért, mert korszerűtlennek érzik, és ebben igazuk van: Borbándi Gyula, az emigráció legjobb ismerője és legélesebben látó teoretikusa már 1989 előtt kimondta, méghozzá éppen itt, a stockholmi Magyar Házban, hogy a magyar politikai emigrációnak a világ örvendetes alakulása, a diktatúrák szükségszerű bukása miatt vége, s ha fizikai létében megmarad, nem tehet mást, mint hogy egyfajta kulturális emigráció szerepét vállalja fel. (Saját megjegyzés: ha van vagy lesz egy ilyen kategória, az bármikor egy pillanat alatt újra politikai emigrációvá alakulhat; ne adja Isten, hogy szükség legyen rá.) Nos, ez a kulturális emigrációvá való alakulás itt még éppen csak elkezdődött, a reflexek és a viselkedési normák még a régiiek, ideológiai tartalom nélkül; ezt érzékeli - többek között - a prágai Károly

Egyetem végzettjeként ide került fiatal magyar matematikus, és nem tud beilleszkedni.

De mindez már nem ide tartozik, külön kellene értekezni róla egy másik alkalommal. Ide tartozik viszont, hogy a végül is sikeresen összejött Peregrinus Klub ugyanakkor fenntartás és válogatás nélkül érintkezik a magyar emigráció névvel összefoglalható heterogén rétegek kiemelkedő, mert jelentős szellemi értékeket produkáló személyiségeivel - a fasizmus elől több mint fél évszázada emigrált jeles tumorbiológussal és kultúrfilozófussal éppúgy, mint a kelet-közép-európai kommunista diktatúrák elől, sőt alól emigrált, sőt szökött agykutató orvossal vagy humángenetikussal.

És ide tartozik még az a gond, hogy a klub csak a pillanatnyilag Stockholmban élő peregrinusok számára nyújtja a „lássátok, halljátok egymást” lehetőségét. Egy sokféle elfoglaltságú, de kevés pénzü és még kevesebb szabad idejű fiatal doktorandus számára Uppsala híres, régi egyetemi városától is messze van a főváros, pedig vonattal, autóbusszal kevesebb mint egy óra alatt el lehet érni; sokkal meszebb van tőle Göteborg a maga kiváló műszaki egyetemével, a benne oktató, kutató és tanuló legalább féltucatnyi magyarral s a kulturális emigrációvá válásban talán legtovább jutott, Körösi Csoma Sándor nevét viselő magyar egyesülettel; messze van Linköping is, Lund is, Växjö is, megannyi egyetemi város, melyek mindegyikében, fentebb említett ráhangoltságomnak köszönhetően, legalább két-három magyar peregrinusról tudok, nem szólva Umeå városáról, amely már közelebb van a sarkkörhöz, mint Stockholmhoz, de ennek az egyetemén is van magyar finnugrista, kórházában pedig a Siemens-cég ösztöndíjasaként magyar röntgenológus. Néha ránézek Svédország térképére, s próbálom elképzelni, hol nincs magyar potenciális peregrinus, néha ránézek a világ térképére is ezzel a gondolattal; s enyhe kétkedéssel, enyhe megdöbbenéssel, de élénk érdeklődéssel hallgatom a környezetemben élő genetikus asszony teóriáját, amely szerint a magyar értelmiség páratlan szétszóródását a világban bizonyára nemcsak a kedvezőtlen, néhol éppen nyomorúságos otthoni körülmények okozzák, hanem a revír-szükséglet is: az, hogy amiképpen két dudás nem fér meg egy csárdában, azonképpen sok, az adott helyen élő populáció nagyságához képest nagyon sok tehetség, képzettség, műveltség és ambíció sem fér meg a földrajzilag pontosan körülírható magyar nyelvterületen.

És akkor nem száználmas hiábavalóság-e, ha nem is négy-öt, de átlagosan legalább húsz-huszonöt stockholmi peregrinusnak itt valahol, ott valahol, a követségben, a francia reformátusok könyvtárában, a művészeti főiskola vetítőtermében, majd esetenként *in tabernam* is, havonta egyszer pár órára összehajolni? Ellenkérdés: nem száználmas hiábavalóság-e annak a parányi szilánknak lenni, amely belehull a telített oldatba, és megindítja benne a diadalmas kristályosodást?

Igen, természetesen: a média. Az írott és elektronikus sajtó, a Gutenberg-galaxis kisebb-nagyobb naprendszerei, a világháló. A *peregrinus* - külföldi egyetemekre vándorló vagy zárandokló diák - középkori fogalma, amint rákerül az éter hullámaira, keringeni kezd a kibernetikus térben... Van honlapja a stockholmi peregrinusoknak, de ennek valahonnan ingyen szerzett és korlátozott terjedelmébe úgyszólván csak a programok férnek bele, s azokat is vagy van idő felújítani, vagy nincs.

Kezdetől fogva világos többünk előtt, hogy a stockholmi Peregrinus Klub értelmének kiteljesüléséhez rendszeres magyar nyelvű publikációs lehetőségre volna szükség. Többek között azért is, mert egyáltalán nem úgy van, ahogy az ember hinné, vagyis hogy egy itt írt doktori értekezés eredeti megállapításai önműködően bekerülnek a magyar tudományos köztudatba azáltal, hogy az illető értekezés bekerül az Országos Széchényi Könyvtárba; nem úgy van többek között azért sem, mert egyáltalán nem minden itt írt doktori értekezés jut el oda. Van peregrinus, a magyar államhatárokon kívülről jövő, aki nem tudta, hogy ma már minden további nélkül oda is juttathatna egy példányt; van olyan, az államhatárokon belülről jövő, aki meg azt nem tudja, miért juttasson. Egy saját lap, az más: annak megvolna a maga különossége és romantikája, mint egy patinás berendezésű sörözőnek valahol a stockholmi óvárosban. Ez azonban egyfelől sokkal több pénzbe kerül, mint egy *stor stark* (a svédek *nagynak* és *erősnek* neveznek egy korsó normális sört), másfelől nem biztos, hogy akadna annyi érdeklődő olvasó, amennyi fenn tudna tartani egy mégoly jól szerkesztett lapot is, amely Svédországban működő magyar tudományos kutatók munkájáról tudósít.

Ezért örültünk annak, hogy -mintegy a derült égből -jött egy magyarországi, veszprémi folyóirat. az *Új Horizont*, amelynek szerkesztője azt ajánlotta: kaptok kéthavonta harminckét oldalt érthető nyelven, emészthető stílusban előadott munkáitok számára, esetleg néhány tucat különlenyomatot is ebből a harminckét oldalból. Hozzátette: ha ehhez mi is kapunk anyagi támogatást a kulturális hatóságoktól és privát adakozóktól.

Ezért örültünk annak, hogy nyugati mecénások jóvoltából nem szűnt meg a közben léte peremére került *Új Horizont*, s fennmaradásáért tovább pályázik, kilincsel, kalapoz a szerkesztő. A szerkesztő, aki most már úgy véli: nagyobb a pártfogás esélye, ha nem csupán a stockholmiakat segíti szóhoz jutni, hanem az Európa-szerte, sőt a távolabbi világrészekeken tevékeny magyarokat is. Kéthavonta más és más ország, más és más város peregrinusait, alkotó szellemeit. A mi számunkra ez alig több a semminél, mint jelesül éppen és csakis a stockholmi Peregrinus Klub önmegvalósítására felkínált lehetőség, de elégedettek, sőt büszkék lehetünk, mint máris váratlanul helyzetbe került kis kristályszilánk; bár születnének égbe mutató hatalmas bazaltoszlopok a nyomunkban.

Bizakodjunk, hogy a Veszprémben jegyzett folyóirat olykor aztán még újra hírt

ad rólunk, anyagi biztonságban pedig beváltja ígérését, s egyszer kiad egy svédországi különszámot is. Addig pedig... Nos, addig keresse mindenki, akit az itteniek élete és munkája érdekel, a Peregrinus Klubot a világhálón.

Veress Zoltán

„...az idegek borzongjanak...”

Weöres Sándor költészetéről angolul, Svédországban

Doktori disszertációmát Form and Philosophy in Sándor Weöres' Poetry címmel az uppsalai egyetem finnugor tanszékén írtam 1998-1999-ben. Könyv formában az Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia sorozatban jelent meg, annak harminckettedik köteteként.

A téma, Weöres Sándor költészete, számomra kezdettől fogva magától értetődő volt. Hiszen Weöressel valamiféle lelki közösségben éltem a vele való első találkozásom, gimnazista éveim óta. A Pécsi Tanárképző Főiskola magyar-angol szakán ez az ösztönös érdeklődés egyre fokozódott, de akkor már inkább tudományos irányban módosult. Mégsem hittem volna annak idején, hogy ez a téma egyszer más országban, más nyelven és más név alatt - Fényes Zsuzsának hívtak akkor - doktori disszertációvá érik.

Weöres Sándorról természetesen sok tanulmány született Magyarországon is, külföldön is. Így hát nem szűkölködtem anyagban vizsgálataim során. A probléma inkább az volt, hogy mit válasszak és az adott forrást hogyan alkalmazzam. Három Weöres-monográfiát forgattam különösen gyakran: Tamás Attila Weöres Sándor című, Bata Imre Weöres Sándor közelében és Kenyeres Zoltán Tündérsíp című könyvét. Ezekben a monográfiákban közös a költői pálya időrendben való bemutatása, de ugyanakkor egy-egy téma hangsúlyozott, külön fejezetben való tárgyalása is. Az én munkám, szerkezetét illetően, egy lényeges tekintetben eltér ezekről a tanulmányoktól. Nem időrendi sorrendben tárgyalja Weöres műveit, hanem - egy formai elemzésből kiindulva - költészetfilozófiai összefüggéseiben tár-

ja fel őket.

Céлом nemcsak a szöveg sokoldalú megközelítése volt, hanem az is, hogy a szöveg és a szövegvilág közötti strukturális egyezéseket megtaláljam, hogy ezáltal megvilágíthassam a költői forma és a filozófia gyújtópontjait. Az e célból kiválasztott versek meghatározott költészetfilozófiai köröket képviselnek, amelyek a weöresi világot a lehető legnagyobb teljességében engedik feltárni.

Kutatásaim alapjául az 1975-ben harmadik, bővített kiadásban megjelent, három részes Egybegyűjtött írásokat vettem. A versek angolra fordítása minden esetben az én munkám. Ennek elsődleges oka az, hogy pontos nyersfordításra törekedtem, hiszen egy, a nyelvi formán alapuló strukturális elemzés csak nyersfordítás alapján válhat hozzáférhetővé egy magyarul nem tudó olvasó számára. A nyersfordítás nem ad vissza olyan lényeges formai elemeket, mint például a rím és a ritmus; ezért elkerülhetetlen a magyarul nem tudó olvasó számára is, hogy a magyar szöveget szemmel tartsa. De nemcsak a formai elemek lefordíthatatlansága okoz problémát; ilyenek a nehezen hozzáférhető költői képek is.

Mivel minden verselemzés alapja maga a vers, kiindulópontom minden esetben a szöveg volt. Ezt a felfogást támogatják Weöres versesztétikai tárgyú nyilatkozatai is, melyekben saját versírási módszeréről szól. "Mindig különböző strukturák, különböző mozgáslehetőségek jelentkeznek, és azokhoz csak véletlenül társul az irodalmi téma, vagy esetleg még véletlenül sem" - idézi Simon István. Egy másik nyilatkozatban ezt olvashatjuk: "...a forma, a struktúra sokkal jobban vonzott, mint azok a tartalmak, amelyek költészetté válhatnak." Kenyeres Zoltán pedig így fogalmazza meg a lényegét: "A nyelvi funkcióra való összpontosítás, a formának feladatként való megjelenése az a pont, ahol Weöres irodalomszemléletének lényegéhez jutunk el." Az általam alkalmazott, a külső formából kiinduló elemzési módszer ily módon tehát Weöres versírási módszeréhez is alkalmazkodik.

Weöres kibontakozó költészetének - a harmincas évek elején - keretet ad az az irodalmi kifejezésformákban történt paradigmarendszer-változás is, amely a magyar költészetet az európai költészetekkel egy időben az avantgarde irányzatok fokozatos eltűnésével egy másfajta, egyéni utakon érlelődő költészet színterévé tette. Weöres költészetében az új paradigmák egyfajta elioti köntösben jelennek meg, amiről maga így vall: "Azok közé szeretnék tartozni, akik, mint T. S. Eliot, költészeti doktrína nélkül legjobb hajlamukat követik, maximális értékre törekszenek, ellanyhulásuk ellen makacsul küzdenek, de semmiféle elrugaszkodó vagy kordában tartó elméletük nincsen. Hol hagyományosak, hol újítók, hol érthetők, hol érthetetlenek, aszerint, hogy az éppen jelentkező kifejeznievalónak mi felel meg leginkább."

A szöveg külső formájából kiinduló vizsgálatban a szöveg a legnagyobb szemantikai egység. Az irodalmi mű megközelítése szövegtani alapon szükségszerűen csak komplex elemzés alapján történhet, mely természetes módon merít más

elemzési módszerekből, mint például a genetikus, lélektani, strukturalista, szöveg-magyarító (ún. explication de textes), generatív, matematikai-statisztikai vagy összehasonlító módszerekből.

A különféle komplex elemzési módszerek a szöveget szintekre tagolják. Szathmári István például hat szintet különböztet meg: az akusztikai, a szó- és kifejezés-készlet, a szintaktikai, a képi, a szövegen és a nyelven kívüli szinteket. Bengt Landgren szövegelemzései a következő szintek alapján történnek: tipográfiai-vizuális, szintaktikai, ritmikus struktúrai, fonetikai, grammatikai és szemantikai szint. Hankiss Elemér Az irodalmi mű mint komplex modell című munkájában a vers szerkezeti modelljét négy szint kapcsolatában vázolja: nyelvi összefüggések szintje, valóságmozzanatok és jelentések szintje, értékmozzanatok szintje és kompozíciós összefüggések szintje. Szabó Zoltán globális stilisztikai elemzései egy, a szöveget minden egységében meghatározó szövegszervező elvből indulnak ki. A szövegszervező elvnek alárendelt a szövegkohézió, amely Szabónál általában egy fókusz jellegű, integráló erejű mondat, amelyből az adott mű stílusának összes alkotóeleme levezethető. Széles Klára a művet különböző nyelvi és nyelven kívüli hálózatok rendszereként értelmezi, melyek egy meghatározott fókusz körül csoportosulnak. A fókusz lehet konkrét, mint egy integráló erejű mondat vagy egy trópus, de lehet elvont is, mint például a mű ritmusa vagy társadalmi-történelmi tényezők.

A fentiekben vázolt komplex elemzési módszerek, melyek a művet a maga globalitásában fogják fel, mind erős hatást gyakoroltak önálló elemzési módszerem kialakítására. Az ezekből felhasználtakat kívántam ötvözni munkámnak a címben megjelölt tárgyával és Weöres saját versesztétikai nézeteivel. Az így kidolgozott verselemzési módszer két fő tartópillére az elemzések alapjául szolgáló szöveg és az azon keresztül feltáruló szövegvilág, úgy is mint Weöres költészetfilozófiájának formai foglalatja.

Disszertációm fő tartalma hat vers elemzése. Az elemzett hat vers azokat a tematikai köröket veszi alapul, amelyek szerintem a legteljesebb módon tükrözik a költői formában testet öltött filozófiát. A teljesség igénye azonban megtorpan magán a weöresi filozófián, amelyben csak A teljesség felé létezik, mint ahogyan ezt egyik kötetének címe is mutatja, és ahol minden egyben önmagának az ellentéte is - amiből az következik, hogy a teljesség sem egyértelműen teljesség. Vagy ahogy Weöres a *Dalok Naconxpanból* című versében írja:

*Szemekkel az egész tengert halászod
S horoggal mit fogsz? Egynéhány halat.*

Mindezen tényezők keretet szabnak tehát a teljesség igényének. Tudatában annak, hogy az általam említett tematikai körök újabbakkal egészíthetők ki - a mű terje-

delme is keretet szab a teljesség igényének -, munkám négy kört ölel fel: a személytelenség, az otthontalanság, a harmónia és a teljesség keresése problematikáját. A személytelenség problematikájával foglalkozó első rész három módon közelíti meg a témát: az egyes szám második személyében, a teljes metamorfózisban és a más nyelvi formában megnyilatkozóval. Az elemzett versek ebben az első körben a következők: a *Rongyszőnyeg* sorozat 76. darabja (A hársfa mind virágzik kezdetű vers), *A benső végtelen* és a *Barbár dal* című versek. Az otthontalanság problematikájával a Magna Meretrix, a harmóniáéval az *Atlantis*, a teljesség keresésével pedig a Harmadik szimfónia című versek elemzésének útján foglalkozom.

A hat vers elemzése azonos struktúra szerint történik. Az elemzés két fő részből áll: a szöveggel és a szövegvilággal foglalkozóból. A versek megközelítésének kiindulópontja tehát a közvetlen anyagi minőségében létező szöveg, ahol a fő vizsgálati szempontok a következők: az íráskép formaszervezete, a megjelenítő valóság elemei, a retorikai-stilisztikai szerkezetek, a verstani eszközök és a nyelvi szerkezetek. Mivel a megjelenítő valóság elemeivel foglalkozó rész fontos szemantikai tartalom hordozója, ez a szövegszervező elvre és a mű fókuszára is következtetni enged. E két minőség áthatja mind a szöveggel, mind a szövegvilággal foglalkozó összes szintet. A szövegvilággal foglalkozó rész három fejezetből áll: a témával, a hasonló témakörű versekkel és Weöres költészetfilozófiájával foglalkozókból. Ez az utolsó szint zárja le azt a kört, amelyet a tematikai kör címbeli megjelölésétől a szöveg és a szövegvilág vizsgálatán át a költészetfilozófiával foglalkozó részig megtettünk. Az utolsó rész, felhasználva az elemzés útján megállapítottakat, a szöveget és a szövegvilágot a maga egységében próbálja értelmezni.

Mivel az elemzés szempontjai mind a hat versben azonosak, úgy érzem, elegendő az alkalmazott módszert egy vers példáján bemutatni. Mind tárgyi, mind terjedelmi szempontból a Barbár dal rövid elemzését tartom leginkább helyénvalónak.

*Dzsá gulbe rár kicsere
áj ni musztasz emo
áj ni manküüvantisz emo
adde ni maruva bato! jaman!*

*Ole dzsuro nanni he
ole csilambo ábábi he
ole buglo iningi he
lünlel dáji he! jaman!*

*Vá pudd shukomo ikede
vá jimla gulmo buglavi ele
vá leli gulmo ni dede
vá odda dzsárumo he! jaman!*

*Szél völgye farkas fészke
mért nem őriztél engem
mért nem segítettél engem
most nem nyomna kő! ajaj!*

*Könnyemmel mosdattalak
hajammal törölgettelek
véremmel itattalak
mindig szerettelek! ajaj!*

*Földed tüskét teremjen
tehened véres tejet adjon
asszonyod fiat ne adjon
édesapád eltemessen! ajaj!*

1.1 Az íráskép formaszervezete

A vers, mint ahogy alcíme is mutatja, két részből áll: a képzelt eredetiből és a képzelt fordításból. A külső formát tekintve a kettő egymással megegyezik: mindkét részt három négysoros versszak alkotja, melyek mindegyike nagy betűvel kezdődik és felkiáltójellel zárul. A sorok hosszúságában nincs különösebb eltérés. Minden versszak egy mondat, és - mindkét változat első versszaka első és második sorának kivételével - minden sor egy-egy szabályos tagmondatból áll. A tagmondatok között vessző nincs, az utolsó sorokban azonban két felkiáltójel is látható. Összefoglalóan: a vers szabályos felépítésű, egymással szimmetrikusan elhelyezkedő ortográfiai és interpunkciós megfelelésekkel.

1.2 A megjelenítő valóság elemei

Fiktív a megjelenítés a vers első, "képzelt eredeti" részében. Más nem is lehet, hiszen a nyelv is fiktív. Mintha valami ősi, a történelem homályába burkolózó és ebben a messzeségben érthetlenné vált nyelv hangjai szólnának a sorokban. Az érthetlenség azonban más alapon is magyarázható: a magyar ősköltészet rituális varázsszövegei már saját korukban is érthetlenné váltak. A varázslásnak épp ez a lényege. Valótlanná akarja tenni a valóságot, a világot új formában kívánja megteremteni. Ennek eszköze lehet a nyelv is, egy olyan formában, amely ezt a meg-

változtatni kívánt valóságot tükrözi. A nyelv átalakul, új szimbolikus formát ölt. A megértés tehát nem a nyelv logikai síkján működő szabályok szerint történik, hanem ősi, rituális szabályok szerint.

A *Barbár dal* esetében segítségünkre van a fordítás - bár ez a fordítás is képzelt, vagyis minden a valószínűtlenség szférájában mozog. A képzelt eredeti szavainak jelentésére mindazonáltal egyedül a képzelt fordításból lehet következtetni.

Mint az emberiség tudatában megfogant legelső lírai énekek többségében, itt is természetfeletti erőket idéz az első sor. Mind a szél, mind a farkas tiszteletet követel az első embertől, aki ezeknek a nála hatalmasabb erőknél a védelmét keresi. Feltételezhető, hogy ezekhez az erőkhöz folyamodnak panasszal az első versszak sorai. Kő nyomja a panaszok megszólaltatóját, minden valószínűség szerint sírkő. Aki tehát szól, már a föld alatt van, és segítséget többé nem kaphat. A mindennapi élet mozzanatait tartalmazza a második versszak. A könnyekkel való mosdatás, a hajjal való törölgetés és a vérrel való itatás azonban a képeknek misztikus jelleget kölcsönöz. Ugyancsak a mindennapi élet képei villannak fel a harmadik versszakban, általában pozitív töltésű képek, itt azonban negatív tartalommal telítődnek, és minden a végkifejletet sugalmazza. Az utolsó versszak minden sora átok, amely a való világ tárgyain keresztül egyre fokozottabban érezhető. A fokozás végső pontja, a halál a legsúlyosabb átok, mely ugyanúgy sújtaná a bajok okozóját, mint azt, aki már a sírban van.

A vers alapvető szövegszervező elve a párhuzamos mondatserkesztés, a paralelizmus. A gondolatritmusként is értékelhető kompozíciós módot erősíti a tagmondatok egymásutániségében érezhető fokozás. A vers centrumaként egyetlen szót tudnék megnevezni, ennek a szónak azonban a képzelt eredeti és a képzelt fordítás vetületében két változata van: jaman! - ajaj! Minden képzeleti, érzelmi tartalom ezekben a szavakban összpontosul. Nehéz gondolati tartalomról beszélni olyan mű esetében, amelynek mindkét formája fiktív. A gondolati tartalom módosul a forma által, maga is fiktívvé válik. Egyedül az érzelmi tartalom valós mindkét változat esetében, melyekben a hangulati tartalom az ősnyelvi formát megőrző indulatszóban, illetve annak fiktív formájában realizálódik. A fiktív formát azonban az érzelmi tartalom hitelesíti.

1.3 A retorikai-stilisztikai szerkezetek

A szavak jelentésének ismerete hiányában egyedül a forma adhat eligazítást a képzelt eredeti változatában. Paralelizmus, mint szövegszervező elv és a fokozás formai alapon való érvényre jutása jól követhető az azonos alakú szavak szimmetrikus elhelyezéséből. Több sor kezdődik azonos szóval (áj, ole, vá), ami mint retorikai alakzat az anaphora kategóriájába tartozik. De előfordul ismétlés a sorok végén is (emo, he), vagyis itt epiphorával van dolgunk. Az anaphora és az epiphora összekapcsolása adja a komplexió alakzatát. A versben ez az alakzat az első és a

második versszak viszonylatában tárgyalható, az *áj-emo* és az *ole-he* szavak kapcsolatában. A gondolatrítmus egyik formája a refrén. Ilyen a mindhárom versszak utolsó szavaként szereplő szó: *jaman!* Az említett formai elemek arányos ismétlődése arányossá, szimmetrikussá teszik a verset.

A képzelt fordításra térve, már nemcsak a formai sík, hanem a tartalmi sík retorikai stilisztikai szerkezeteit is nyomon követhetjük. A képzelt eredetire olyannyira jellemző paralelizmus a képzelt fordításban is jelen van. A szavak jelentésének ismeretében a gondolatrítmus, mint fő strukturáló elv is egyértelművé válik. Ehhez kapcsolódik az itt is érvényesülő fokozás, de itt már nem mennyiségi, hanem minőségi alapon, vagyis szemantikai értelemben, amikor a gondolati egységek minden egymás után következő sorban egyre nagyobb intenzitással közelednek a végkifejlethez. Az *anaphora*, *epiphora* és a *komplexió* alakzatai itt is megtalálhatók, ritkábban azonban, mint a képzelt eredetiben. A refrén elhelyezkedése teljes megegyezést mutat a képzelt eredeti változatával. A szintagmák közötti írásjelek hiánya az *aszindeton* alakzatára utal. Hangalakzatként a *protézis* említhető a *refrén ajaj!* szavában. Az *indulatszó* általánosan használt formája tudvaleg a *jaj!* variáns. Mintha a képzelt eredeti *jaman!* formájának hangzási megfelelőjeként módosult volna a képzelt fordítás eredeti formája, ezzel is jelölve, hogy a képzelt eredeti a primér forma. A szavak jelentésének ismerete újabb retorikai alakzatok és figurák felfedezéséhez vezet. Ilyen például az *apostroph*, mint felőbb, természetfeletti hatalmak megszólítása.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a vers két formájának retorikai-stilisztikai szerkezetei között nagymérvűek a strukturális megegyezések. Közös az is, hogy hiányoznak a képi megjelenítés komplex struktúrái. A fiktív tartalom nem a képek, hanem a mű struktúrájában elsődrendű ismétlés közvetíti. A népköltészet legfőbb stilisztikai vonása ez, és minden nép ösköltészetének eredeti megnyilatkozási formája.

1.4 Verstani eszközök

Nincs jelentősége, melyik változattal kezdjük, hiszen első olvasásra minden bizonnyal megállapíthatjuk, hogy *lüktet* a vers. Magával sodor. Olyannyira, hogy szinte mindjárt kívülről tudjuk. A képzelt eredeti esetében anélkül, hogy egyetlen szót értenénk. Nem lényeges, hogy a szavak mit jelentenek, van valami más, ami fontosabb. Ez az az áramlás, amely az egymás után *hömpölygő* sorok árján a minden versszakot lezáró *jaman!* és *ajaj!* felé sodor. Mi okozza ezt az áramlást? Két-ségkívül a különböző formában megjelenő ismétlések.

Hogy a nyelvi elemek párhuzamossága igen lényeges a költészet őskorában, vitathatatlan tény. A párhuzamos mondat szerkesztésben az azonos struktúrájú mondatok szabályos időközökben történő ismétlése adja a ritmust. A költészet ősi formájában, így az ősi magyar költészetben is a ritmus tehát nem a szótagok különböző hosszúságán, hanem grammatikai párhuzamokon alapul. A *Barbár dal*

szövegszervező elve a paralelizmus, a párhuzamosan szerkesztett sorok egymásutánisága. A sorokat különböző számú szótagok alkotják, és mind a versritmus, mind a rímelhelyezés mindkét változatban szabálytalan. A hangsúly és a hanglejtés azonban, mely együttesen határozza meg a vers hanghordozását, intonációmenetét, a két változatban feltűnő hasonlóságot mutat. Tudvalevő, hogy a költészet őskorában a vershez dallam is tartozott. Mintha ezt az ősi dallamot hallanók a Barbár dal két változatának hasonló intonációmenetű soraiból kicsendülni.

1.5 Grammatikai szerkezetek

A *Barbár dal* képzelt eredetije szókincsének megértéséhez elsőrendű támaszpontot természetesen a képzelt fordítás ad. Weöres egyik interjújában a következőképpen tárja fel a vers titkait: "A Barbár dal, a képzelt nyelvű szöveg, tulajdonképpen cigányos akcentusokkal van tele. Kelet-európai, balkáni, moldvai ízekkel, keverve már kissé európai szóanyaggal. Az odda szó benne például addar, fater, germán eredetű, más szavak inkább cigány és román eredetre mutatnak." A Molnár Ildikó, amikor elvégzi a vers hangtani elemzését, a szókincs vizsgálatához is segítséget nyújt. Ő állapítja meg, hogy a fiktív ni a nem tagadósónak felel meg magyarul; hogy a felszólító mód jele az -o; az egyes szám második személyű birtokos személyrag a képzelt formában -vá, a magyar eszközhatározó -val, -vel ragja pedig a képzelt nyelven ole.

E kétségkívül helyes értelmezések kiegészítésre várnak. Kíséreljük meg a többi jelentés megfelelésének feltárását.

1. versszak

dzsá = szél; gulb/e (e = birtokos személyrag) = völgye; rár = farkas; kicser/e = fészke

áj = mért; ni = nem; muszta/sz (sz = kijelentő módú múlt idejű személyrag) = őriztél;

emo = engem

mankütvanta/sz = segítettél

adde = most; matu/va (va = feltételes módú jelen idejű személyrag) = nyomna;

bato = kő;

jaman = ajaj

2. versszak

ole = -val, -vel; dzsuro = könny; nann/i (i = kijelentő módú múlt idejű személyrag) =

mosdattalak; he = téged

csilambo = haj; ábáb/i = törölgettelek

buglo = vér; ining/i = itattalak

lünjel = mindig; dáj/i = szerettelek

3. versszak

vá = birtokos személyrag (egyed szám második személy); pudd = föld; shukom/o (o = felszólító módú személyrag) = teremjen; ikede = tüskét (e = tárgyrag)
 jimla = tehén; gulm/o = adjon; buglavi = véres; el/e (e = tárgyrag) = tejet
 leli = asszony; ded/e = fiat
 odda = édesapa; dzsárum/o = eltemessen

Egy ilyen szemantikai megvilágításban nyilvánvalóvá válik, hogy a párhuzamos mondatszerkesztés elve a fiktív formában is kifejezésre jut. Mindaz, ami a képzelt fordítás grammatikai struktúrájára vonatkozik, elmondható a képzelt fordításról is.

Hangtani tekintetben azonban nagy az eltérés a két változat között. A képzelt eredetiben a magánhangzók és a zöngés hangok jóval magasabb arányban vannak jelen, mint a képzelt fordításban. Kétségtelenül hangzósabb a képzelt eredeti, mint a képzelt fordítás. Könnyű elképzelni, hogy mint az első lírai dalok, melódiával együtt keletkezett; hangzásában is közelebb áll a zenéhez, mint a képzelt fordítás.

2.1 A belső kontextus - A téma

A téma fogalmi megértése természetesen a képzelt fordításból indul ki, az érzelmi megértéshez azonban a képzelt eredeti is bőven hozzájárul. Kétségtelen, hogy valaki megátkozásáról van szó, de nem világlik ki egyértelműen a versből, hogy kit illet ez az átok, és az sem, hogy milyen konkrét vétekért. Utalás arra, hogy a kárhoztatott férfi, a harmadik versszak asszonyod fiat ne adjon sora. Az átok elképzelhető okait az első versszakból véljük kicsengeni: a segítség elmulasztása, a cserbenhagyás. Ennyi az, ami a konkrét formán keresztül kiolvasható. Ami még kiolvasható, az már imaginatív, intuitív, és a szellemi szférába tartozik. Hogy ezeket is tolmácsolni tudjuk, a verset nemcsak szinkronikus, hanem diakronikus értelemben is meg kell vizsgálnunk.

A magyar ősköltészet fő típusai közé tartozik a siratóének és a sámánének. A siratóének a rituális ének egy formája lehetett, eredete egészen a matriarchátus korára vezethető vissza. Mindenkor a nők műfaja volt, formája az idők folyamán változatlan maradt. Pillanatnyiság, rögtönzés jellemzi elsősorban, csak bizonyos szavak, szókapcsolatok ismétlődnek benne, mint az érzelmeket legmélyebben kifejező indulatszó: jaj. A sámánének az ősi magyarság sámánhitével van összefüggésben. Ezek az énekek szintén rögtönzéssel keletkeztek és - természetfeletti erőkkel kapcsolatot keresve - alapvetően varázsszövegek voltak. A XV-XVI. század ráolvasásai, bájoló imádságai a sámánének leszármazottainak tekinthetők. Ezek is babonás hiedelmeket tükröznek, a szavaknak mágikus erőt tulajdonítva bajokat akartak elhárítani vagy az ellenséget kívánták megrontani.

Mintha ilyen ősiségbe nyúlna vissza a Barbár dal. Formája szerint a siratóének és a sámánének keveréke. Mégis különbözik mindkettőtől. A siratóénektől abban, hogy a megholt önmagát siratja, a sámánénektől pedig abban, hogy nem a sámán,

hanem maga a megholt végzi a megrontást.

Nem elégedhetünk meg azonban a képzelt fordítás vizsgálatával. A tartalom rejtettebb dimenzióinak megfejtéséhez elengedhetetlen a képzelt eredeti elemzése is. Weöres egyik nyilatkozatában arra a kérdésre, hogy lehet-e egy értelmetlen szöveget úgy átfuttatni zenével, hogy az jelentést kapjon, a következőképp felel:

„Ange amban ulanoje balanga janégol, vagy Panyigai kudora, kudora. Ezeknek semmiféle szótári vagy szóhatározó jelentésük nincs; csak hangzási, dinamikai és strukturális jelentésük van.” Ugyanezt mondhatnók a Barbár dal képzelt eredetijéről is. Ezeket a Weöres által említett jelentéstartományokat már érintettük a külső kontextusról szóló részben. A jelentés az ilyen "értelmetlen versek"-ben nem a belső, hanem a külső kontextus sajátja. A külső kontextusban a jelentés azonban jellé abszorbeálódik. A szemantika területét a szemiotika váltja fel.

A *Barbár dal* képzelt eredetijében a jelek önmagukban hordozzák a jelentést. Ezek nem mindenki számára érhetőek, mint ahogy a sámán varázsszövegét sem mindenki érti. Amikor a sámán természetfeletti hatalmakkal akar kapcsolatot teremteni, extatikus állapotba kerül, elrívül. A révül és rejt szó közötti etimológiai összefüggés a sámán elrívülése és a rejtezés összefüggésére vet fényt. A sámán lelke ismeretlen dimenziókba távozik, ahol elrejtetik. Csak így tud a természetfeletti lényekkel kapcsolatba lépni. Az elrejtetés eszköze a nyelv.

Amikor Weöres *Rejtelem* című versét „magyarázza”, a következőképpen fogalmaz: "Nem magamnak, hanem másoknak írok. Ezért szuggesztivitásra törekszem. Nem fontos, értik-e, de az idegek borzongjanak, mint a kifeszített húr a szélben." A tartalom legbensőbb dimenzióihoz ezen a szent borzongáson keresztül lehet eljutni. A sámán rejtezik itt.

2.2 A vers az életműben

A *Barbár dal*t Weöres 1944-ben írta. Mely versek kerültek ki még a tolla alól ebben a történelmi időszakban? Mennyiben releváns az a kritika, amely különösen ez időben Weörest a társadalom problémáival vajmi keveset törődő apolitikussággal vádolja? Költőnk számos 1944-ben írt verse cáfolja ezt a vádat. A reménytelenség könyve címűt például Tamás Attila a fasizmus dokumentumának nevezi. Az *Elesett katonák, Szirénák légitámadáskor, Háborús jegyzetek* mindegyike már a címében is jelzi tárgyát.

Könnyen érthető versek ezek, de vannak más, ugyanebben az évben írt versek sokkal nehezebben kibogozható tartalommal. Az *áramlás szobra*, korábbi címén *Eidolon*, felháborodást keltett az olvasók körében, elsősorban azért, mert a nyelvtani szabályokat teljesen önkényes módon használja. Weöres a verset kísérletnek nevezi. Egy bizonyos: az izmusok, különösen a szürrealizmus és a dadaizmus erősen hatottak költészetére ebben az időben, és minden formával kísérletezett, az *Eidolon* esetében feltehetőleg az automatikus írással. Hasonló kísérlete A megmozdult szótár, a *Dob és tánc*, az *Ablak az éjbe* és számos más verse.

Az „érthetetlen versek” másik típusába tartoznak azok, melyekben már nemcsak a nyelvtan önkényes, hanem maguk a szavak is. Ilyen a *Táncdal*, *A vers születése* című diszszertáció mottója, vagy *A képzelt város*, amelyek teljesen a versritmusra épülnek. Hogyan keletkeztek ezek a versek? *A sorsangyalokat*, későbbi címén *A csillagokat* például véve Weöres ezt maga magyarázza el: „Az első fázis az, amikor néhány értelmetlen sor bukkan fel a tudatban (naur glainre iki...). Ebből keletkezik a nyers szöveg, a szavaknak különböző értelmet adva.” Vajon ez a keletkezési mód jellemzi a *Barbár dal*-t is? Nagyon valószínű, hogy igen.

Amikor Domokos Mátyás az értelmetlen vers értelméről faggatta a költőt, Weöres azt válaszolta, hogy az értelmetlen vers „gyakran szembehelyezkedik a korrallal, amiben élünk, és annak érvényességét bírálja vagy tagadja.” Arra a kérdésre pedig, hogy milyen nosztalgiák nyilvánulnak meg az értelmetlen versben, Weöres válasza a következő volt: „Egy rendezettebb, egyszerűbb, áttekinthetőbb világ iránti nosztalgia.” A korábbiakban tárgyalt tört nyelvű versek olyan időszakban keletkeztek, amikor nagyon sok emberben megtört a hit is. A második világháború és a személyi kultusz korszakában. Számtalan írótt hallgatásra ítelt a politikai dogmatizmus. Weöres is köztük volt. 1956-ban szólalhatott meg először *A hallgatás tornya* című kötetével. Lehetséges, hogy a krízishangulat öltött költői formát ezekben a versekben? Lehetséges, de a költészetfilozófiával foglalkozó következő rész más körülményeket is megvilágíthat.

2.3. Költői világ. Költészetfilozófia

„Olvasd verseket oly nyelveken is, amelyeket nem értesz. Ne sokat, mindig csak néhány sort, de többször egymásután. Jelentésükkel ne törődj, de lehetőleg ismerd az eredeti kiejtőmódjukat, hangzásukat. Így megismered a nyelvek zenéjét s az alkotó lelkek belső zenéjét. S eljuthatsz oda, hogy anyanyelved szövegeit is olvasni tudod a tartalomtól függetlenül is; a vers belső, igazi szépségét, testtelen táncát csak így élheted át” - írja Weöres *A teljesség felé*nek A versről szóló fejezetében.

A teljesség felé prózavázlatai 1945-ben jelentek meg először, a *Barbár dal* keletkezése után egy évvel. Ismeretes az a mérsékelt lelkesedés, amellyel Weöres az ország újjáépítését az adott körülmények között üdvözölte. A kiábrándultság számos, ebben a korszakban írt versében kifejezésre jut. Egyfajta passzív ellenállásról tanúskodnak ezek a versek, de ugyanakkor annak a meggyőződésnek a nyomai is, amely minden fejlődést elutasít. Weöres számára a fejlődésnek nincs jelentősége: „Az emberek mozgásában hiszek, a haladásban nem hiszek. [...] Ha fejlődött a gépi technikai civilizáció, ez a szellemi kultúra rovására történik. [...] Mindegy történik valami, de soha nem történik semmi igazán lényeges.”

Kétségtelen, hogy egy ilyen fejlődésellenes filozófia a magánéletben is érezteti hatását. Különösen abban a fontos történelmi időszakban, amikor a lelkesedés kifizetődőbb lett volna. Hogy Weöres nem igyekezett alkalmazkodni, az elsősorban ösztönösségén és őszinteségén múlt. Közéleti költő Weöres természetesen

1945 előtt sem volt, de a mellőzések, amelyek ezután érték, még inkább elvették a kedvét a politikától. A szabadság, amely a társadalomban csupán illúzió, Weöres esetében belső személyi szabadsággá rögződik, amit a nyelvi megformálás a szokott virtuóz módon követ. Nem véletlen, hogy a tört világot tört szavak tükrözik.

Krízis kulturális terméke volt a dadaizmus is. A zürichi Harry Ball lefordíthatatlan versei erősen emlékeztetnek a Barbár dal képzelt eredetijére. A krízisből kiutat keresve kutatta a költő az eredendőt, a mágikust, a misztikust a legősibb rétegekben, a minden rossz használatától mentes szavakat. Tény azonban, hogy különösen pályája kezdetén Weöres minden költői kísérletre nyitott volt. Nem véletlen tehát, hogy a dadaisták univerzális nihilizmusa is érezhető költészetén. Hamvas Béla a *Sciencia Sacrában* a nyelv fejlődésének következő szakaszait említi: ősnyelv, idea-nyelv, szimbólum-nyelv, mítosz-nyelv, költői nyelv, köznyelv, fogalmi nyelv. A fogalmi nyelv, az emberiség mai nyelve szerinte - úgy is, mint paradoxon - a legfejletlenebb. Ebben ugyanis a fogalomnak tartalma nincs, a dolgokat nem reálisan tükrözi, és ezáltal valódi jelentését elvesztette. A köz- vagy népnyelv Hamvas szerint nem egyenletes színvonalú, mivel gyakori változásokat mutat. A költői nyelvben minden a kifejező egyéntől függ, és nagy tévedése a hasonlat, amely „öszszetéveszti a külsőt és a belsőt, azt hiszi, hogy a képpel kell megvilágítania, s a képet külsőnek látja, holott a kép a belső, s ez az, amit meg kell világítani." A mítosz nyelvében ez a tévedés már feloldódott, a szimbólum-nyelv pedig „elrejtí azt, amit kimond és kimondja azt, amit elrejtí". Az idea-nyelv az „észfeletti értelem" nagyon kevesek által megfogható, egyszeri megnyilatkozása. Az ősnyelv, a legfejlettebb fok már teljesen felfoghatatlan az emberi értelem számára, csupán az extázis kivételes pillanataiban villanhat fel egyesekben, mint nagyon távoli sejtés. „Az ősnyelv arról ismerhető fel, hogy a szavakat eredeti jelentésükben, eredeti teremtő feszültségükben és sugárzó hatalmukban mondja ki." Az ősnyelvben a dolgok között analógia van, minden dolog azonos minden dologgal. Az egyes dolgok egymással felcserélhetők, hiszen az egységben minden egy. Az egyéni jelleg megszűnik, a lélek nem hasonlít a pillangóhoz, a lélek a pillangó maga.

Weöres efelé az ősnyelv felé törekedett, ezt az ősi egységet kívánta újraéleszteni. Az ősi egység természetes elemei pedig a hangok és a dallam. Hangok, és dallam alkotja elsősorban a *Barbár dal* képzelt eredetijét. Szavai csak formai értelemben léteznek, a verset mégis valódinak, konkrét jelentéssel bírónak érezzük. Ennek az oka az a mód, ahogyan Weöres a léttelen valóság ösztönösen felbukkanó szavait tudatosá formálja. Ez a nyelvtan segítségével történik: nem fiktív, hanem egy tudós alaposágával kidolgozott valódi nyelvtan segítségével. A fiktív nyelv nem fiktív nyelvtana a nem létező szavakba életet lehel, az elvontság megfoghatóvá válik. Amikor Weöres leszáll az érthetetlen szavak mélységére és azokat a nyelvtan, a struktúra által sugárzott rejtett jelentéssel tölti meg, maga is átalakul. Az első vers első költőjévé válik, amikor más korban, más hangján, más

nyelven beszél. Mivel az abszolút tartalomnélküliség abban az egyedül létező formában rögzül, amelyben minden tárgyiasság megfoghatatlanná válik, a költői személység is feloldódik ebben a formában és eggyé válik a nyelvvel, az egyedül megfogható minőséggel.

Susanna Fahlström

Itteni apánk

Emlékezés Juhász Imrére

Olyan emberről szeretnék megemlékezni, aki nagyon sokat jelentett számunkra. Aki biztosan eljárt volna közénk a Peregrinus Klubba, mindig lett volna hozzánk néhány csendes szava, okos tanácsa - de ezt már nem érte meg. Pontosabban: mi nem értük meg, hogy köztünk lehessen.

Juhász Imre életpályája, így visszanezve a mi szemszögünkből, a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kara dékánjának irodájában kezdődött valamikor a hetvenes években, egy ösztöndíj odaítélése kapcsán. „Nekünk nincs szükségünk arra, hogy maga külföldre mászkáljon!” Az ív csúcsa számunkra az volt, amikor harminc évvel később körülbelül tizenöt magyar - egyetemista, doktorandus, fiatal mérnök - ült a svédországi távközlési vállalat, a Telia étkezőjében, és Imre köré gyűlve derűsen beszélgettek a szakmáról, a munkáról, a jobb jövőről.

Dióhéjban elmondva a Juhász-saga, Juhász Imre élete, a huszadik század második felének igen karakteres magyar története.

2000 márciusában jöttem ki először Svédországba, még negyedéves informatikus mérnök hallgatóként, huszonekét évesen. Azt hiszem, senkinek sem kell elmagyarázni, mit jelent egy fiatal egyetemista számára külföldön szakmai tapasztalatokat szerezni. 2000. január 1-jén írtam egy egyetemi barátnak: ha lehet, beszéljen svédországi ismerősével, Cselényi Istvánnal, aki éppen a Telia kutatóintézeténél dolgozik, és lelkesen szervezi a pesti Műegyetem hallgatóinak stockholmi diplomaírást és doktori munkáját. Másnap levél várt a számítógépben Istvántól, hogy márciustól mehetek. Nem volt kérdés. A Telia kutatóintézete nem tudott fogadni, de Juhász Imre, aki a Telia fejlesztővállalatánál dolgozott, vállalta, hogy kijöhetek hozzá. Így ismertem meg őt, és bátran állíthatom: egy év közös munka alatt még egyszer annyit tanultam tőle a távközlési szakmáról, mint az - innen nézve, nemzetközi viszonylatban is - igen jó színvonalú pesti Műegyetemen.

De nem ez volt a legfontosabb. Megtanultam, jó néhányan megtanultak tőle, hogyan kell mindig a világ felé fordulva, másokat segítve élni.

István mellett a kutatóintézetben egy fiatal magyar mérnök, két doktorandus hall-

gató és két diplomázó dolgozott; Imre mellett egy mérnök és két diplomázó, valamint én mint negyedéves gyakornok. Imrét az első napokban - és ezt a többi újonc is így látta - távolságtartónak tartottam, kissé talán mogorvának is. Nem kellett azonban több néhány nappal, hogy az ember rájöjjön: fanyar humora, gyors gondolatváltásai, mondjam ki, zsenialitása az, ami távol tart tőle mindenkit az első napokban. Viszont amint megismertük szokásait, beszéde fordulatait, amint megértettük gondolkodásmódját, azonnal egy összekacsintós, folyamatosan magas szintű, szellemesen humoros társalgásba csöppentünk, ami - azt hiszem - mindenkit magával ragadott, aki együtt dolgozott vele.

A fiatal mérnökök, akik talán először voltak hosszabb időre külföldön, nagyon sok problémával találták szemben magukat. Vízum, bankszámla, lakás, bútorok, vásárlás, céges belépők, nyelvi problémák, költözködés. Imre mindig készséges volt; természetes volt számára, hogy azonnal segítsen mindenkinek. Egy idő után azt mondogattuk: ő az itteni apánk. Nem volt túlzás. Néhányunk, akik hosszabb időt töltöttek kint vele, tanúsíthatja ezt. Mindeki kapott valamit tőle, valamit, ami megkönnyítette az illető számára a svédországi életet, a távollétet az otthoniaktól.

Többször meghívott minket Mälarhöjden városrészben fekvő házába. A ház egy gyönyörűen karbantartott kertben volt, a kert volt Imre egyik hobbija. Mindig számon tartotta, melyik virág mikor nyílik, melyiket mikor kell ültetni. Sokat mesélt nekünk a fránya özekről, akik lerádják a tulipánbimbókat. Éva, a felesége, fül-orr-gégész orvosnő, mindig valami magyaros ebédrel várt bennünket, ami igazi megkönnyebbülés volt számunkra sok hét svéd vállalati-éttermi koszt után. (Emlékszem, egyszer Imre azt mondta: az étkezdénkből azért vitték el a régi jó bolgár szakácsot, mert a múlt héten túl jó pontszámot adtunk neki a minőségfelmérésen; azóta a főnökségnek főz.)

Egy ilyen mälarhöjdeni alkalommal kérdezett meg Imre, hogy volna-e kedvem diplomázás után vele dolgozni - ahogy már többen tették. Ekkor mesélte el a történetet a villamosmérnöki kar dékánjáról, aki nem tartotta fontosnak, hogy Juhász Imre külföldre mászkáljon. Ő annál inkább annak tartotta a kitekintés lehetőségét, a széles látókört, és igen komoly nemzetközi szakmai kapcsolatokat tartott fenn. Az Internet legfontosabb műszaki szervezeténél, az IETF-nél az egyik szabvány társszerzője volt; dolgozott az Ethernet-ajánláson, amely ma a legfontosabb hálózati szabvány; dolgozott európai távközlési szervezetekkel különféle közös munkákon; volt idő, amikor sokszor tartózkodott Svájcban, hasonló munkákat végezve.

Világlátott ember volt, a földkerekség bármely szeglete jött szóba, volt róla egy anekdotája, tudta a történelmét. Egyszer egy svéd kolléga - visszaemlékezve rá - azt mesélte, hogy sokakat meglepett, amikor pontosította őket a svéd történelem valamely kérdésében. Egyszerűen: jobban ismerte a svéd történelmet, mint az átlag svéd. Pár éve óriási élmény volt számomra, hogy láthattam Szicíliát és Kor-

zikát. Imrével óráig lehetett beszélgetni a két sziget történetéről, nevezetességeiről, a korzikai nép és nyelv származásának titkairól. Nyilvánvaló volt: bárhova ment, felkészült utazóként indult el. Ahogyan egy öreg családi barátunk mondta: nem úgy, mint a koffer, ami utazik, de se lát, se hall.

A nyelvi problémákat igen egyszerűen oldotta meg. Sokaknak emlegette - talán olyanoknak is, akik nem értékelték a humorát -, hogy nálunk, a svéd Telia általa vezetett Nagyteljesítményű Hálózatok Laborjában, három hivatalos nyelv van, a következő sorrendben: első a magyar, második az angol, harmadik a svéd. A dokumentációt mindenki angolul írta, ami teljesen elfogadott, lévén a Telia multinacionális vállalat, lévén továbbá, hogy majdnem minden svéd tud angolul. Ha nem tartózkodott más a laborban, akkor viszont a magyar volt a fő nyelv. Imre persze akarva-akaratlanul is tanította nekünk a svéd szakmai nyelvet, hangulatos magyar-svéd keverék mondatokkal. Amikor nem szakmáról volt szó, tökéletesen tisztán beszélt magyarul, de mivel a magyar szakkifejezéseket nem ismerte, a megfelelő angol szavak helyett a svédeket szőtte a mondatokba. Így alakult ki az idők során az a pszeudomagyar "törzsi szaknyelv", ami nemcsak jellemzi itteni munkánkat, hanem annak lényegét is leírja: átbrüggázzuk a kundokat a netbe, csak klikkázniuk kell a hemszídán. Sok svédet sokkolt azért néha, hogy hangos magyar nevetéssel volt tele a vállalati étkeзде, de ha munkáról van szó, ma már mindenki szívesen dolgozik velünk.

Nem volt könnyű elérnie, hogy magyarokkal dolgozhasson. Bármilyen komoly hajtó-erőt jelentett is a Műegyetem harminc évvel ezelőtti iránymutatása, sokat kellett küzdenie azért, hogy a cég alkalmazza a fiatal magyar mérnököket. Személyes tekintélyének köszönhető, hogy még a távközlés és informatika 2000-es nagy visszaesése után is maradhattunk és dolgozhattunk. Néha egy-egy mellékmondatban utalt a főnökséggel vívott harcaira, de bővebben nem beszélt róluk. Érdekes módon tudta motiválni munkatársait. Komoly elvárásai voltak, de közvetlenül nem követelt meg semmit - s ezért mindenki magától igyekezett megfelelni, mert azért mindenki értette, mi a tét. Imre vakon megbízott bennünk, így nem volt kérdés: teljesítenünk kellett. Imre kapcsolatai és a mi munkánk révén történhetett meg, hogy még a rossz gazdasági körülmények között is folyamatosan jó eredményeket produkáltunk.

Egyik fiatal kolléganőnk, Nagy Andrea - aki 2000 elején helyezkedett el a Teliánál, de a cég egy másik vállalatánál - ezt írta Imréről, amikor erre a megemlékezésre készültem: "Én sajnos Imrével csak kétszer-háromszor találkoztam. Egyszer a kávézóban, amikor meghallottam a magyar szót, egyszer a folyosón, amikor biztatott, hogy süssek süteményt a fiúknak. Harmadszor amikor valamelyik fiú ment haza, s a kocsival mellettem álltak és cigiztek a labor épülete előtt. Ez a néhány röpké találkozás olyan embert mutatott be számomra, akinek nagyon fontosak voltak a védencei, a Magyarországról kihozott fiatal mérnökök. Őket próbálta előreszíteni karrierjük első lépcsőin. Ilyen lépcsőfokok nem minden kezdő

mérnöknek adatnak meg, de Imre lehetővé tette számukra, hogy elkezdhessék álmaik megvalósítását. Persze a fiúk nem voltak hálátlanok, és köszönetüket kemény munkával fejezték ki. Többször találkoztam velük reggelente a kávézóban; nyüzögött, fáradt arcuk éjszakai munkára vallott."

Imre mindig meglepett minket rengeteg energiájával, határozott szakmai véleményével, éleslátásával. A "hiszem, ha látom"-ban összefoglalható műszaki szkeptizmusa és ennek következetes alkalmazása talán a legfontosabb tanulság, amit személyes örökségként viszünk magunkkal a mérnöki pályán.

Íme azok listája, akik az évek során hosszabb-rövidebb időre megfordultak Juhász Imre és Cselényi István körül a Teliánál, s akiknek ők ketten indították el szakmai karrierjét:

Bartók István - azóta Amerikában is dolgozott egy évet egyetemi kutatóintézetben, katonai projekten;

Horváth Zoltán Ede - ma egy innovatív pécsi távközlési cég műszaki szakembere;
Csáki István Norbert - azóta egy jól menő pesti cégnél kormányzati projekteken dolgozik;

Váry Péter - az egyik legnagyobb magyar Internet-szolgáltató fejlesztő mérnöke;

Botka Péter - egy másik nagy magyar Internet-szolgáltató cég szakembere;

Végh Norbert - ma is a Telia kutatóintézeténél dolgozik, egyre komolyabb nemzetközi projekteken;

Füzesi Csaba - konzultánsként dolgozik a Teliának, Imre szerint a vállalat legjobb Internet routing szakembere;

Viczián István - az Ericsson cégnél szerzett szakmai tapasztalatával, Csabával együtt dolgozik a Teliának;

Markosz Maliosz, Füzesi Péter, Malicskó László Gábor, Moldován István, Németh Krisztián, Farkas Károly, akik ma már mindnyájan e műszaki tudományok doktorai; valamint e sorok írója, Daróczy Szabolcs - Csabával és Istvánnal együtt a Telia tanácsadója. Élve az alkalommal, szeretném mindannyiunk köszönetét kifejezni Cselényi Istvánnak, aki jelenleg a Telia magyarországi vállalatának ügyvezető igazgatója. Sajnos Imre már nem fogadhatja személyesen köszönetünket, de mi még sokáig el tudjuk képzelni azt az arckifejezést és azt a gesztust, amellyel megjegyzi: Mi az? Ilyesmiket írogattok, ahelyett, hogy dolgoznátok?

Daróczy Szabolcs

„Az igazság egyszerű, csak meg kell találni”

Beszámoló egy Teller Edénél tett látogatásról

Hogy Teller Ede kicsoda, azt ma már nemcsak a fizikusok vagy a közelmúltat tanulmányozó hadtörténészek tudják, hanem majdnem mindenki. Én elsősorban mint emberről szeretnék beszélni róla, nemrég nála tett látogatásunk - férjemmel, Péterrel együtt kerestem fel - benyomásai, valamint feljegyzéseim és Péter videofelvételei alapján. Lehet, hogy kissé rapszodikus leszek, de remélem, a sok mondanivaló-részletből, ami most eszembe jut, bennetek kialakul egy egységes összkép.

Emberi nagysága, de részben tudósi nagysága is, az emberekre tett hatása alapján mérhető fel leginkább. Élete nagy része küzdelmekben, eszmei és szakmai csatákban telt el. Munkájának jellege folytán elkerülhetetlen volt, hogy fizikus létére a politikába is belekeveredjék. Kemény vitapartner volt: minden energiáját saját igaza bebizonyításának szentelte a politikában is, akárcsak a tudományban. Rám ebben a vonatkozásban talán az őszintesége és egyenésége tette a legnagyobb hatást: az, hogy ha egy tévedése evidenssé vált, ugyanúgy elismerte, mint ahogy az önmaga előtt bebizonyosult igazságokhoz ragaszkodott.

Első alkalommal középiskolás koromban találkoztam vele egy könyvben: Robert Jungk Ezer napnál fényesebb — Atomtudósok élettörténete című, eredetileg az NDK-ban kiadott művében. Bár a könyv a hidegháborús korszakra jellemzően "békeharcos", tehát a hangvétele ma már kissé idejétmúltnak tűnik, nem szégyellem bevallani: nekem ez a könyv keltette fel érdeklődésemet a fizika, a matematika és a kutatók világa iránt.

Második élményem Teller Edével kapcsolatban az 1990-es évekből való: egy Budapesten tartott előadás-sorozata, amelyet sikerült végighallgatnom. Ez tovább fokozta akkor már eleven csodálatomat lebilincselő személyisége, óriási tudása, roppant intuitív képessége és sajátos logikája iránt.

Később Svédországba kerültem. Miközben a stockholmi egyetem Fysikum nevű laboratóriumában dolgoztam, megint foglalkoztatni kezdett az a régóta érelődő gondolatom, hogy egyszer személyesen is elbeszélgessek a rám oly nagy hatást tett, új környezetemben is "élő legenda"-ként emlegetett tudóssal. Levélben próbáltam kapcsolatot teremteni vele, aminek az lett a végeredménye, hogy személyes meghívót kaptam tőle stanfordi "rezidenciájába".

Mielőtt erre térnék, röviden idézek néhány fontos, Teller Edével kapcsolatos tudnivalót.

1909. január 15-én született Budapesten. Középiskolai tanulmányait abban az egyetemi gyakorló gimnáziumban végezte, amelyet a jeles rakétatudós Kármán Tódor édesapja, Kármán Mór alapított. Tagja az "öt jóhírű magyarok"-ként is emlegetett csoportnak, amelynek - mint neve mutatja - öt tagja volt, és mindnyájan

Budapest ötödik kerületében születtek: Kármán Tódor, Szilárd Leó, Wigner Jenő, Neumann János és ő. Érettségi után először Németországba került, a húszas években a hidrogénmolekula-ion matematikai leírásával doktorált Werner Heisenbergnél, Lipcsében, majd Hitler hatalomra jutása után Dániába, onnan Angliába, végül az Egyesült Államokba emigrált. Koppenhágában ismerkedett meg és kötött barátságot George Gamow fizikussal, aki aztán 1935-ben meghívta Washingtonba és kutatási lehetőséget teremtett számára az ottani egyetemen.

Ismert tény, hogy az atombomba kezdeményezője Szilárd Leó volt. Terve csíráját az a F. D. Rooseveltnél elnöknek címzett levél jelenti, amelyet talán Wigner Jenővel együtt fogalmazott meg, s amelyet Einstein is aláírt.

Ezen a történelmi aktuson Teller Ede is részt vett. Ekkor már a legnevesebb amerikai egyetemek versengtek érte. 1942-ben a Columbia Egyetemen dolgozott Enrico Fermivel a maghasadás, a termonukleáris folyamatok területén. A múlt század - a huszadik - nagy fizikai felfedezéseinek évei ezek; ő maga is úgyszólván szemtanúja a relativitáselmélet megjelenésének, a kvantummechanika rohamos kifejlődésének. 1943-ban az Egyesült Államok köztársasága elrendeli a Los Alamos-i kutatóközpont megalakítását. Teller Ede aktívan részt vesz az ott folyó tevékenységben, és kemény nézeteltérésbe keveredik az atombombát kidolgozó ún. Manhattan-projekt "atyjával", Robert Oppenheimerrel.

Az atombomba szomorú históriáját mindnyájan ismeritek.

1950-től kezdve a hidrogénbombát előállító program keretében dolgozott, mint annak vezetője. 1952 nyarán megalakult Livermore-ban az Egyesült Államok második nagy nukleáris fegyverfejlesztési intézete, a Lawrence Radiation Laboratory; ennek egyik alapítója és első igazgatója. 1953-tól a kaliforniai egyetem professzora.

2001-ben jelent meg önéletrajz jellegű könyve *Twentieth Century Journey Through Science and Politics* címmel, amelyben úgyszólván az egész századon végignyúló, fordulatokban bővelkedő életét meséli el, s a világtörténelemben való, nem mindig egyértelmű személyes beleszólásáról vall. Az igazság megtalálása nem egyszerű, van úgy, hogy egy egész életet vesz igénybe - jellemezte ő maga ottlétünk során ezt a munkáját. Ugyanebben az évben kapja Magyarországtól, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma útján, a legnagyobb magyar alkotókat elismerő kitüntetését: a Corvin-láncot.

Harmadik találkozásom a modern fizika egyik legjelentősebb alakjával a stanfordi látogatás volt. Hálával gondolok kedvességére, közvetlenségére, amellyel fogadott, és arra, hogy időt áldozott a velünk való beszélgetésre. Készültem rá: úgy igyekeztem kérdezni, hogy társalgásunk érintse pályája fontosabb mozzanatait éppúgy, mint tudományos eredményeit, közéleti harcait és egész életfilozófiáját.

Beszélgetésünk szülei emlékének felidézésével kezdődött. A szülők szerepe

az egyéniség kialakulásában a legtöbb esetben meghatározó, de legalábbis mérvadó - mondta. Ő maga úgy tartja számon, hogy határozottságát, kitartását vérbeli ügyvéd apjától örökölte, míg művészi hajlamát, amin a költészet és a klasszikus zene iránti rajongása értendő, az édesanyjától. Neki, az édesanyjának az volt az álma, hogy Ede fia híres zongorista legyen, a tudomány műzsája azonban elhódította őt a zene műzsájától, csak az iránta való nosztalgiát hagyta meg benne. "Az embernek két pólusa van, az agya és a szíve" - idézem őt magát a videofelvételről, és közben azt gondolom: ha a zenét választotta volna élethivatásának, bizonyára abban is nagy sikereket ért volna el, de nem olyan jelentőségeket, mint emígy.

Elmesélte, hogyan szeretett bele a számok világába már hatévesen, és hogyan folytatta tovább szülei, főleg édesapja ösztönzésére, matematikai tanulmányait. Ezt a fonalat követve jutottunk el Neumann Jánoshoz. Jó barátok voltak, korban is a legközelebb álltak egymáshoz az "ötök" között. "Szinte mindenhez értett. Hihetetlenül gyors gondolkozású ember volt. Neki köszönhetjük a számítógépek létrejöttét" - jelentette ki, majd felidézte Neumann tragikus küzdelmét a rákkal, amely a számára legfontosabb szervét, az agyát támadta meg. Ebben az időszakban gyakran látogatta meg kórházi kezelésre fogott barátját, aki "még akkor is meg akarta mutatni, mit tud".

Korábban sokat dolgoztak együtt. Neumann az apró, de megkerülhetetlen részletek kidolgozásában segített a projekt nagy vonalait követő többieknek, rengeteg időt takarítva meg mindannyiuk számára. Teller is sokat tanult tőle, barátja jó tanárnak, ő maga pedig jó tanítványnak bizonyult.

Az oktatás témájához jutva megpróbáltuk közösen megfogalmazni a "jó tanár" titkát. Szerinte ha a tanár szereti a tárgyat, amivel foglalkozik, és a dolgát, amit tesz, akkor az ismereteket könnyen át tudja adni a tanítványoknak. Talán ezzel magyarázható a göttingeni, majd később a koppenhágai iskola páratlan eredményessége. Arra a kissé naiv kérdésemre, hogy mitől tehetséges és mitől lesz sikeres egy tudós, Teller Ede ezt válaszolta: "Attól, hogy a tudományt szereti; attól, hogy új dolgokról gondolkozni hajlandó. A tudós alaptermészete a kíváncsiság, amiből új dolgok fakadnak." A nukleáris kutatások nagy erkölcsi dilemmájával kapcsolatban kijelentette: "A kutatás magában se nem jó, se nem rossz; minden attól függ, hogy mire használják fel az elért eredményt." A tudósnövendékek - fejtegette tovább - általában mestereik nyomában lépkednek, az ő gondolataikat gondolják tovább. Ennek van jó oldala is, meg rossz is. A tudomány világában új gondolatot felvetni és megfogalmazni nagyon nehéz, de ugyanakkor nagyon szükséges. Minden minőségi változást, forradalmi előrelépést azok visznek véghez, akik mernek másképpen gondolkozni.

Beszélgetésünk során kitértünk a sokdimenziós tér és az anyag, valamint a rezgés és a tér fogalmára is, ami engem különösen érdekelt, de ennek az ismertetését mellőzöm, mert szakmai felkészültség kell a megértéséhez.

A tudósok közül, akik szóba kerültek, talán a legtöbbet Niels Bohr rokon-

szenves emberi alakjánál időzött. Elmondta, hogy az a típusú kutató volt, aki első-sorban nem az elmélet és a belőle kifejlesztett hipotézisek, hanem a tapasztalat útján haladt a valóság megismerése felé. Tisztában volt a saját területén előfordulható összes hibákkal (legtöbbjüket el is követte), és ezáltal vált jó szakemberré. Zseniális ember volt! - szögezte le. "Egyszer azt mondtam neki: mihelyt egy új gondolat merül fel, amelyhez képest a régi gondolat hibásnak bizonyul, a régit el kell vetni. Bohr ennek energikusan ellentmondott. A tudomány valamely ágát csak akkor értjük meg egészen, válaszolta, ha megismerkedünk valamennyi hibával, amelyekben keresztül az adott ág mai állapotához jutott. Az volt az érzésem, hogy tulajdonképpen az elkövetett, majd elvetett hibákat is nagyon szerette."

Egy alkalommal Bohr az oxigénmolekulát bizonyos összefüggésben hibásan értelmezte, és ezt ő észrevette. Szerényen akarta figyelmeztetni rá, ezért ahelyett, hogy hibásnak nevezte volna az értelmezést, azt mondta: az oxigénmolekulát ilyen módon leírni túlzás. "Erre Bohr dühösen rám nézett, és a következő prédikációt tartotta, szó szerint emlékszem rá: - Teller azt mondja nekem, hogy túlzok. Teller nem szereti, hogy túlzok. De ha én nem tudnék túlozni, akkor nem tudnék beszélni. Ha én azt mondom, hogy Teller százszor többet tud az oxigénmolekuláról, mint én, akkor ez túlzás, mert csak kilencvenkétszer tud többet. - Hát ilyen volt Bohr. Egészen különleges ember volt."

Hosszú élete során Teller Ede nemcsak a tudomány számos kiválóságával került személyes kapcsolatba, hanem más hírességekkel is, például az Egyesült Államok egymást követő elnökeivel. Legkellemesebb emlékének tartotta a Truman elnökkel való találkozását, annak hetvenedik születésnapján, amikor már nem volt aktív elnök. Teller éppen ugyanabban a városban tartózkodott, előadást tartott a hidrogénbombáról, és meghívót kapott az ünnepi vacsorára. Régi ismeretiséget újítottak fel, hiszen 1950-ben éppen Truman elnök volt az, aki utasítást adott az Atomenergia Bizottságnak, hogy folytassák a termonukleáris programot - és ez a program vezetett a hidrogénbomba előállításához.

Elkerülhetetlen volt, hogy ide jussunk a beszélgetésben; nem is akartam elkerülni, sőt egyenesen készültem rá, hogy feltegyem neki a kérdést: hogyan viszonyul "a hidrogénbomba atyja" titulushoz? Nincs miatta lelkiismeret-furdalása?

A háború, a bizonytalanság a Náci-Németország, majd nem sokkal később a Szovjet-unió termonukleáris kutatásait és fegyverkapacitását illetően a demokratikus világ tudósaira rákényszerített egy olyan magatartást, amelyet ez a szükség-helyzet nemcsak megmagyaráz, de ment is, mert érthetővé teszi azt, hogy akkor erre volt szükség - magyarázta. "A hidrogénbombán valóban nagyon sokat dolgoztam. Azt hiszem, hogy anélkül, amit én csináltam itt Amerikában, az oroszok csinálták volna meg előbb, és ezt nem tartom túl kellemes elképzelésnek. Igen, dolgoztam rajta, mert szükségesnek találtam, és meg is védtem azokkal szemben, akik az ellenkezőjét hangoztatták. Otthoni, európai háttéréből következik, hogy az orosz kommunizmusért nem nagyon lelkesedem."

Kis gondolkodás után még hozzátette: "De azért is dolgoztam rajta, mert érdekesnek találtam. Mert előrelépést jelentett a tudásban, s én nem riadtam vissza attól, hogy éppen ezért meg kell csinálni. A legtöbb ember viszont félt tőle, s én ezt is megértem."

Teller Ede mindig hangsúlyozta, hogy a titulus nem csupán őt illeti: többen dolgoztak a hidrogénbomba tervén, többen értek el nélkülözhetetlen részeredményeket. Tehát legfeljebb valamilyen "kollektív atyaságból" vállalja a rá eső részt.

Megtisztelő volt számomra és meghatott, hogy beszélgetésünk vége felé Teller Ede felolvasta nekem egyik fiatalon, körülbelül tizenhat évesen írt saját versét. A mély érzésről tanúskodó sorok így szólnak:

Keresni, vární, semmit sem akarni,
Szeretni, vágyini, egyedül maradni,
Nézni a világot becsukott szemekkel,
Látni azt, amit még nem látott meg ember.
Gyönyörködni titkos, mély harmóniákban,
Emlékezni arra, mit sohasem láttam.
Szeretni, imádni a szent tisztaságot,
A szelet, a felhőt, a havat, az álmat.
Tenni a helyeset, nem kis örömpénzért,
Nem a túlvilági örök üdvösségért.
Tudni, hogy nincsen cél, tudni, hogy nincs Isten,
Félni, hogy talán még igazság sincsen.
Tudni: az ész rövid, az akarat gyenge,
Hogy rá vagyok bízva a vak véletlenre.
És makacs reménnyel mégis, mégis hinni,
Hogy amit csinállok, az nem lehet semmi.
És örülni tudni a nagy megnyugvásnak,
A fájdalom, örömet gyógyító halálnak.

Nem vagyok szakértője, csak kedvelője az irodalomnak, de úgy éreztem: kár, hogy más elfoglaltságai nem tették lehetővé Teller Ede számára a versírás folytatását. Ki tudja, mi lett volna... Szegényebb lett-e volna a világ a hidrogénbombával és gazdagabb egy modern emberi életérzéseket kifejező költővel? A nyelvi miliő is hiányzott hozzá, hogy ezt az utat válassza; németül még egy ideig írogatott, de angolul már nem.

Tudományos tevékenységének fáradhatatlan hajtóereje a kíváncsiság volt.

„Egyetlen nagy vágyam volt mindig: rájönni arra, hogyan tevődik össze a világ” - mondta.

A vágy említése inspirált utolsó kérdésem megfogalmazására. Van-e valami olyan dolog, amit mindig el szeretett volna mesélni, de sohasem kérdezték meg tőle, s így sohasem volt rá alkalma?

Válaszából megtudtam, hogy akármiről szívesen mesél, különösen magyarul - az anyanyelvén. De ha alkalma van rá, ugyanolyan szívesen hallgat zenét vagy verseket is. Jobban szereti hallgatni a verseket, mint maga olvasni, nem szólva arról, hogy az utóbbi időben a szeme is meggyengült, hamar fárad.

Köszönetképpen hallanom adatott saját verséért, amúgy is hosszúra nyúlt látogatásunkat azzal fejeztem be, hogy körülbelül egy óra hosszat verseket olvastam fel neki a magyar irodalom gyöngyszemeiből.

Lukács Enikő

* Lukács Enikő fizikus, stockholmi peregrina, rövid idővel Teller Ede halála előtt tett látogatást a világhírű tudósnál, személyes meghívásra. Beszélgetésükről férje, Lukács Péter közgazdász, videofelvételt készített. Miután visszatért Stockholmba, Enikő beszámolt a Peregrinus Klub tagjainak látogatásáról, egyúttal vázlatosan ismertetve a más szakmájúak számára Teller Ede tudományos munkásságát, személyiségét, hosszú élete fontosabb mozzanatait. A fenti szöveg a Konsthögskola (Művészeti Főiskola) vetítőtermében elhangzott, helyenként vetítéssel kísért kötetlen előadás kissé rövidített és szerkesztett változata.

Értékrendváltás a svédországi magyarok körében?

Eva M. Hamberg: *Livsaoskaodning, religion och värderingar i en invandrargrupp* című könyvéről

A svédországi statisztikai hivatal adatai szerint körülbelül 15 ezer magyar származású bevándorló él ma Svédországban, itt született gyermekeiket leszámítva. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége (SMOSZ) becslései alapján Svédországban a magyar ajkú bevándorlók száma ennél jóval magasabb, 25-30 ezer főre tehető.

A magyar bevándorlók létszámára vonatkozó becslések szembevető különbsége többek között azzal magyarázható, hogy a svédországi statisztikai adatok kizárólag a bevándorlók korábbi állampolgárságára épülnek; nem tartalmaznak semmiféle utalást nemzetiségükre, illetve nyelvhasználatukra vonatkozóan. Ennek következtében a Kárpát-medence Magyarországon kívüli részeiről származó magyar anyanyelvű és nemzetiségű bevándorlókat a svéd állam román, jugoszláv (szerb/horvát), szlovák, illetve ukrán bevándorlókként tartja számon.

A számszerűség bizonytalansága és az entitás belső sokfélesége dacára kétségtelen, hogy a magyar bevándorlók karakteres csoportot alkotnak a svéd társadalomban, és természetes, hogy a svéd szociológiai kutatások egyik tárgyává váltak. Jellegzetes - és reprezentatív - példája az erről a témáról szóló munkáknak Anders Svensson *Ungrare i folkhemmet. Svensk flyktingpolitik i det kalla krigets skugga* (Magyarok a svéd társadalomban. Svéd menekültügyi politika a hidegháború árnyékában) című, a Lund University Press gondozásában, 1992-ben megjelent könyve. Szép feladat volna a Peregrinus Klub szociológusai és más érdekeltek vagy érdeklődők számára összegyűjteni és legalább egy-egy tartalmi kivonat szintjén magyarul is hozzáférhetővé tenni ezeket a munkákat - valamint azokat is, amelyeket magyar kutatók írtak Svédországban, svédül vagy angolul, svéd vagy otthoni magyar társadalmi jelenségekről. (Példa az utóbbira Asztalos-Morell Ildikó doktori disszertációja: *Emancipation's Dead-End Roads? Studies in the Formation and Development of the Hungarian Model of Agriculture and Gender 1956-1989*; megjelent 1999-ben az *Acta Universitatis Upsaliensis* kiadványsorozatban, a *Studia Sociologica Upsaliensia* sorozat 46. köteteként.) Ezt a gyűjtést egyébként már megkezdte Szabó Mátyás svédországi, nyugalmazása után Ausztriába áttelepült néprajztudós, aki több, az 1990-es években közölt cikkének bibliográfiájába magyar kutatók munkáit is felvette.

Az itt következőkben egy olyan, nemrégiben napvilágot látott könyv kritikai ismertetésére vállalkozom, amellyel szemben az olvasóközönség különféle rétegei - mind a laikusok, mind a célcsoport iránt szakmailag érdeklődő kutatók - egyaránt nagy reményeket tápláltak. Szerzője Eva M. Hamberg vallástörténész, magasan képzett, kétszeresen doktorált kutató a lundi egyetem szociológiai tanszékén. Címe: *Livsaskaodning, religion och värderingar i en invandrargrupp. En studie av sverigeungrare - kissé szabad, de nem pontatlan fordításban: Egy bevándorló csoport életfelfogása, hitélete és értékrendje. Tanulmány a svédországi magyarokról.* A könyv 2000-ben jelent meg egy eléggé figyelemreméltó intézmény, a stockholmi székhelyű CEIFO (Centrum för invandrarforskning, az-az Bevándorlókutató Központ) kiadásában, ami általában garanciát jelent a szakmai háttért és hitelt illetően.

Már az elején le kell szögezmem, hogy a kutató tárgyilagosságával nincs semmiféle gond: Eva M. Hamberg minden elfogultságtól mentesen vizsgálja választott tárgyát: "a svédországi magyarok" élet- és értékszemléletét, vallásosságát és ennek megnyilvánulásait a mindennapi életben. Jól átgondolt kérdőívvel dolgozik, jóhiszeműen; a kérdőívet kitöltők válaszait aggályos lelkiismeretességgel osztályozza, elemzi, értékeli. A részletes bevezető és a minden metodológiai részletre kiterjedő pontos leírás olvastán a szerző őszinteségében és feltáró szándékában nincs okunk kételkedni. Esetleges bíráló megjegyzéseim ezért merőben szakmai jellegűek lesznek.

A tanulmány egyik gyenge pontja rögtön a címében rejlik, az ugyanis sokat

ígérő, míg a tartalma lényegesen behatároltabb. A bevándorlással foglalkozó, különböző szakmai háttérű kutatók, akiket a cím a könyv elolvasására ösztökél (például szociológusok, néprajz-kutatók, nyelvészek, politológusok), a mű alaposabb elolvasása után csalódást érezhetnek. Mivel a mű központi témája az értékrend megváltozása a migráció hatására, a címben foglalt egyéb kérdéseket a tanulmány csak futólag érinti. A szakemberek többsége - talán a vallásgyakorlás iránt érdeklődők kivételével - így jogosan vélheti, hogy a mű több kérdést vetett fel benne, mint amennyi választ adott korábban is megvolt kérdéseire.

Hasonló a gond a mű alcímével is, miszerint az "Tanulmány a svédországi magyarokról". Ez a megfogalmazás azt a reményt kelti az olvasóban, hogy az eredmények az egész bevándorlócsoporthoz vonatkoznak, ami rendkívüli érdekességgel bírna. Az alcím azonban nem fedi a valóságot, a vizsgálatban résztvevők ugyanis mind 1980 előtt kerültek Svédországba, méghozzá kizárólag az anyaország területéről, amint azt maga a szerző tudomásunkra hozza (p. 16.). "A svédországi magyarok" jelenlegi csoportja a felmérés adatbázisától lényegesen eltér, összetételében és arányaiban egyaránt, hiszen az 1970-es évek vége óta több ezer anyaországon kívüli - aktuális szóhasználat: "határon túli" - magyar telepedett le Svédországban. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a felmérés során a Svédországban jelenlevő csoporthoz képest egy tudatos időbeli és térbeli szelekció történt. Az ehhez kapcsolódó magyarázat megtalálható a bevezető fejezetben, ahol Hamberg megismertet bennünket az életfelfogás és az értékrend kialakulásának különböző társadalomtudományi elméleteivel, majd felteszi a kérdést, hogy miként befolyásolja a migráció e felfogások alakulását. Teszi mindezt annak az általánosan elfogadott elméletnek a megcáfolására, mely szerint az ember életfelfogásának kialakulása felnőtté válásakor lezárul, és utána gyakorlatilag változatlan marad egész életében (p. 1-10.). Ennek a kérdésnek a kivizsgálásához pedig egyáltalán nem szükséges az egész populáció vizsgálata; elég, ha kiválasztunk egy jól körülhatárolt csoportot, és azon belüli reprezentativitásra törekszünk a megkérdezettek kiválasztásakor.

A fentebb leírt kritériumoknak megfelelően végül 510 magyarországi származású személy került kikérdezésre az eredeti 1071 véletlenszerűen kiválasztott alany közül, ami az eredeti mintavétel 69 százalékának felel meg, veszélyeztetvén a reprezentativitással szemben támasztott követelményeket. A kérdőívek kitöltésére, illetve az interjúk feljegyzésére 1991-92-ben került sor, majd tíz évvel a könyv megjelenése előtt. Az interjúkban feltett kérdésekkel kapcsolatban csupán annyi felvilágosítást ad a szerző, hogy igen sok kérdést tett fel (p. 16.), s hogy ezeket korábbi vizsgálatok alapján állította össze (lásd lentebb).

A kérdés kivizsgálására Hamberg, mint már jeleztem, a kérdőíves megkérdezés módszerét választotta. Az így kapott válaszok értelmezhetőségének három feltétele volt:

1. hogy a vizsgálati alanyok felnőttként, húszéves kor betöltése után vándor-

roltak ki Magyarországról (kiindulási pontul véve, hogy stabil értékrenddel és világszemlélettel rendelkeztek Svédországba kerülésük idején);

2. hogy a vizsgálati alanyok megkérdezésükkor legkevesebb öt éve éltek Svédországban (ez az a minimális időszak, amellyel a társadalomtudományokban bármiféle maradandó változás bekövetkeztével számolnak); valamint

3. hogy a feltett kérdésekre adott válaszoknak legyen összehasonlítási alapja (ti. hogy mihez képest változott, illetve nem változott a megkérdezettek értékrendje és világszemlélete).

Hamberg a biztonság kedvéért a határt tíz évre szabta, s kérdőívének megformálására, illetve összehasonlítási alapként az ún. nemzetközi értékrendvizsgálatok (European Value Study, World Value Study) kérdőíveinek magyarországi és svédországi eredményei szolgáltak. Ehhez hasonló értékrendvizsgálatokat a nemzetközi együttműködésben részt vevő országok tízévente végeznek saját statisztikai hivatalaik segítségével - azzal a lényeges különbséggel, hogy ezek az ismétlődő vizsgálatok az adott ország teljes populációjára vonatkozó értékrendbeli változásokat hivatottak jelezni.

Az említett összehasonlítási alapokból azonban komoly bajok adódnak, melyekkel részint Hamberg is tisztában van. Az egyik probléma abból ered, hogy - mivel a svédországi magyarok megkérdezése 1991-92-ben történt - a szerző összehasonlítási alapul, jobb híján, az 1990-91-es magyarországi eredményeket használja fel. Ez egyrészt azért problematikus, mert nem tudhatjuk, hogy mely réteg az, amelyik kivándorolt: vagyis meglehet, hogy éppen a különlegesen alkalmazkodóképes egyének választották a kivándorlást (p. 13.), de az is lehetséges, hogy értékrendjük már a kivándorlás időpontjában eltért a magyarországi átlagtól (p. 181.). Ennél azonban jóval nagyobb gondot okoz a magyarországi adatok megbízhatatlansága, ami a hirtelen megváltozott politikai légkörből fakad (közvetlenül a köztársaság kikiáltása utáni évről lévén szó); a felmérés nagy valószínűséggel egészen más eredményeket mutatott volna tíz évvel korábban vagy tíz évvel később végzett megkérdezéskor. Hatványozottan igaz ez a vallásgyakorlás tekintetében. Az a tény, hogy a szerzőnek nincs tapasztalata a demokratizálódási folyamat e velejáróit illetően, gyengítőleg hat megállapításai hitelére.

Ugyanakkor a két összehasonlítási alapként szolgáló ország, Magyarország és Svédország eredményei közötti jelentős eltérések biztosítékot jelentenek arra nézve, hogy az efféle módszertani problémák ne kerekedjenek felül a kérdés velején.

A szerző végül is arra a következtetésre jut, hogy a svédországi magyarok vizsgált csoportja életszemlélet, hitélet és értékrend tekintetében a legtöbb vonatkozásban közelebb áll a svédokhoz, mint az óhazabeliekhez, vagy legalábbis köztetes álláspontot foglal el. Ezzel az eredménnyel a szerzőnek sikerült megcáfolnia, mondhatnánk: statisztikailag, az életfelfogás felnőttkori stabilitásának elméletét.

Csakhogyan van itt egy kis bökkenő. A gond ez alkalommal is módszertani, a szerző azonban alábecsülte a jelentőségét, annak ellenére, hogy ez a kérdés alááshatja a felmérés eredményét. A vizsgálat során a Szonda-Ipsosnak megfelelő svéd vállalat kérdezőbiztosai tették fel a kérdéseket svéd nyelven; ezekre kellett a vizsgálatban részt vevő svédországi magyaroknak svédül felelni. Tudnunk kell azt is, hogy a kérdések között rengeteg személyes jellegű is volt, például: "Milyen gyakran imádkozol?", "Mennyire tartod elfogadhatónak a házasságon kívüli szexuális kapcsolatokat?", "Mennyire befolyásolja munkavégzésedet a fizetésed?" - és egyéb hasonlóké. A vizsgálat alanyai azonban kétnyelvűek, s ennek következtében kétféle értékrend-repertoárral is rendelkezhetnek - veti fel a problémát maga a szerző (p. 14-15.; 183.). Ennek a lehetőségnek komoly megfontolását azonban elutasítja, mondván, hogy az esetleges különböző eredmények nem vezetnének semmire, hiszen nem derülne ki egyértelműen, hogy a magyarul vagy a svédül adott válaszok képviselik-e a megkérdezett egyén "valódi" álláspontját az adott kérdésben.

A kétnyelvűség-kutatás területén ma már ismert tény, hogy a kétféle értékrend illetve viselkedés-repertoár létező és természetes jelenség, mégpedig nemcsak bevándorlóknál, hanem a legtöbb kétnyelvű egyénnél is, bárholnán szerezték nyelvtudásukat. Az, hogy egy adott helyzetben hogyan vélekedik, vagy viselkedik egy kétnyelvű egyén, nagyban függ az adott plauzibilitás-struktúrától, vagyis attól, hogy melyik csoport normáinak kell inkább megfelelnie az adott helyzetben. Ebből viszont az következik, hogy a kérdezőbiztosai módszer lényegesen ront a begyűjtött válaszok szavahihetőségén. A szerző által felmutatott "köztes" életfelfogás és ennek értékrendje ettől nem vált ugyan valószínűtlenebbé, szerencsésebb lett volna azonban, ha a kérdezőbiztosai munkába bevontak volna más, a vizsgálatban nem résztvevő svédországi magyarokat, akikkel az interjúalanyok a hozzájuk közelebb álló nyelven értekezhetek volna - lett légyen az magyar vagy svéd. Azt a hibalehetőséget pedig, amelyet a bevándorlók megfelelni akarása okozhat a vizsgálati eredményekben, a szerző meg sem említi.

Mindezen megjegyzések, esetenkénti fenntartások ellenére azzal kell zárnom rövid ismertetőmet, hogy Eva M. Hamberg érdekes és értékes művel ajándékozta meg mind a svéd tudományosságot és társadalompolitikát, mind minket, svédországi magyarokat. Belőle közülünk is nemre, korra, érdeklődési körre való tekintet nélkül mindenki csipegethet magának egy kis elgondolkodnivalót. Hogy milyenek is vagyunk tulajdonképpen, milyenek az elvárásaink magunkkal szemben, és hogy - valljuk be - valóban megváltoztunk egy kicsit svédországi létünk során, még ha nem is olyan mértékben, ahogyan azt szerzőnk statisztikai adatokra desztillált tanulmánya láttatja velünk.

György-Ullholm Kamilla

PhD-hallgató, Centre for Research on Bilingualism Stockholm University

* Megjelent az Új Horizont XXXIII. évfolyam, 2005. 1. számában

Gasztronómia és művészet

Nézzük, hogy az értelmező szótár szerint mit jelent a gasztronómia: "A gasztronómia görög szó, jelentése ínyencség, az ételek és italok szakértő ismerete, kifinomult élvezése, az étkezés művészete. További jelentése szakácsművészet, ínyencmesterség, tágabb értelemben, pedig a terítés, a felszolgálás művészete, az étkezés kultúrája, de magában foglal mindent, ami az étkezéssel kapcsolatos."

Így ír erről Brillant Savarin *Az ízlés fiziológiája* c. művében: "aki részt vett valaha egy pompás lakomán, amelyet tükrökkel, szobrokkal és virágokkal díszített, szépasszonyokkal teli teremben tartottak, amelyben illatszerek és lágy, kellemes zene hangja árad szerte, az ilyen ember minden szellemi megerőltetés nélkül át fogja látni, hogy az összes tudományok hozzájárultak az ízlés élvezetének növeléséhez és illő keretekbe foglalásához".

Brillant Savarin könyvét talán mindenki ismeri. Brillant Savarin túltett minden olyan szerzőn, akik valaha a gasztronómia kérdéseivel foglalkoztak és valósággal a klasszikusok közé küzdötte fel magát. Szakácskönyvek és a vendéglátás-tankönyvei idézik. Az itt említett művét 1825-ben írta, Franciaországban. A könyvről többek között Balzac is nagy elismeréssel nyilatkozott. Sajnos nem sokáig élvezhette sikerét, mert 1826 februárjában tüdőgyulladásban meghalt. A magyar fordítás 1912-ben jelent meg. A fordítónak már a könyv helyes magyar címe is nyelvtani gondot okozott, mivel, ha követjük a látás, hallás, szaglás és tapintás szóképzésének példáját akkor az íz-ízlés szó a helyes. Ellenben az ízelelés és az ízlés között van némi eltérés. Végül is a régi kifejezés mellett maradt a fordító.

Ez a könyv olyan alaptételeket tartalmaz, amiket érdemes megemlíteni. Ő volt az, aki Buffon után elsőként emelt szót hatodik érzékszervünkről. A látás, hallás, szaglás, ízlés és tapintás után a nemi érzéket külön kategóriába sorolja. Az érzékek működésében gyakran zavar támad, ilyenkor a látásunkat szemüveggel, a hallásunkat hallókészülékkel javítjuk. A szaglás hiányát, pedig mindannyian ismerjük meghűléskor, és érzékeljük, hogy milyen hatással van étvágyunkra. És az ízelelés? Vannak olyanok, akiknek a nyelve nem tartalmazza kellő számban vagy minőségben azokat az ízelelőbimbókat, amelyek lehetővé teszik az érzékelést. Sajnos ezen a hibán nem lehet segíteni. Napóleonnak is hasonló problémái voltak, rendetlenül, gyorsan és rosszul evett, mivel nem érezte a kifinomult ízeket, és csak az éhségét akarta enyhíteni. Ilyenkor azonnal enni akart, ezért a konyhája – még a csatározásai alatt is – úgy volt berendezve, hogy azonnal, a nap bármely órájában ki tudja őt szolgálni.

Az ízlés hiányosságának fordítottja az ínyencség. Nem mindenki ínyenc, aki ínyenc szeretne lenni. Erre is, mint annyira másra születni kell.

Brillant Savarin megrója az értelmező szótárak íróit, mert összekeverték az ínyencség fogalmát a falánksággal és a nagylelkűséggel. Azt vallotta, hogy az iga-

zi ingyenc egyesíti magában az athéni eleganciát, a római fényűzést és a francia ízlést.

Dr. Szerb Zsigmond szerint: „a gasztronómia csak akkor bír létjogosultsággal az életben és a tudományban, ha mögötte a gasztrozófia bölcsessége áll. Ez pedig irtózik minden túlzástól. A falánkságtól és a koplalástól egyaránt.” A rómaiak, az élvezetek növelésére kitalálták az asztalok és a termek díszítését, a legtöbb

esetben virágokat és mécseseket használtak. Annyira szerették a természetet, hogy ha mód volt rá, a szabad ég alatt étkeztek. A jobb módúakat lakomáik alatt táncosok, mutatványosok és énekesek szórakoztatták.

Az első ránk maradt szakácskönyv Apicius nevéhez fűződik, aki Kr.e.10-25 körül született, tehát Augustus császársága alatt élt. A fenn maradt írások szerint híres ingyenc volt, és saját maga olyan különleges ételeket kreált, amelyek szenzációként hatottak. Könyvét annak ellenére, hogy recepteket tartalmazott, mégis szépirodalmi műként olvasták, talán, mert nem voltak benne a hozzávalókat meghatározó mennyiségek és a recepteket kellemes módon mesélte el. Abban az időben a rómaiak nagyon kedvelték a szószos ételeket, s szinte mindent garummal ízesítettek. A garum, erjesztett és pácolt halbelsőség, ami a hosszú érlelés alatt

levet eresztett. Ezt használták só helyett is. Az ifjú Apicius tivornyázó élete miatt a fejbűbjáig eladósodott, mert százmillió szerterciust fordított a konyhájára. Miu-tán felmérte anyagi helyzetét és megállapította, hogy már csak tízmillió sertertiusa maradt, mintha koldusbotra jutott volna, kijelentette, hogy ennyi pénzből nem élhet, öngyilkos lett.

Sem a rómaiak, sem a görögök nem használták vajat. Ők az olívaolajban bíztak, annak ellenére, hogy keleten a barbárok (köztük mi magyarok is) és északon a vikingek a zsír mellett kizárólag vajat használtak. Vajas rozskenyeret ettek sült fokhagymával. A vaj készítése és fogyasztása nagyon lassan terjedt el Európában, így volt ez a XIV. századig. Nem csak a vaj elterjedésében játszottunk nagy szerepet, hanem a „zacskós leves” feltalálása is minket illet. A magyarok lovas nemzet lévén gyakran távol otthonuktól étkeztek, ezért a legegyszerűbb módszert alkalmazták; a főtt húst megszártították, és porrá zúzták, üstben felen-gedték vízzel, rövid ideig forralták, így fogyasztották. Sokszor valamilyen zöld-félét is tettek hozzá, sőt tarhonyát is. A tarhonya is magyar „találmány”. Itt emlí-tem a kumiszt, az erjesztett kancatejet, amely elmaradhatatlan része volt mulato-zásaiknak. Sört is készítettek, s ez olyan fontos volt, hogy amikor a bolgárokkal békét kötöttek, és ezt esküvel megerősítették, még ott is szóba került: „Addig lesz közöttünk béke, amíg a kő úszni, és a komló alámerülni nem fog”.

A szakácsot nagyon megbecsülték, ha egyben cukrász is volt még inkább. Apafi Mihály írta feleségének, Bornemissza Annának, hogy olyan szakácsot küldött neki, aki *zuckerpakker* is egyben.

A szakácsok gyakran kaptak pénz- és földjutalmat, sőt 1414-ben Zsigmond király udvari főszakácsának nemesi címert is adományozott. Szakács helységne-veink is ebből az időből származnak.

Krisztina svéd királynő egyszer azt mondta, hogy: „ki jó szakács akar lenni, annak soha sem lenne szabad megházasodnia” Azoknak, akik így cselekedtek, az *Amarant-rendet* adományozta.

Az első magyar szakácskönyv a XVII.-ban jelent meg: *Szakács mesterség-nek könyvecskéje* címmel. Ez a könyv már akkor híve volt a demokráciának, amit a később megjelent szakácskönyvek idéznek: ”nincs benne olyan szembeszökően durva osztályszempontú recept, mint például: ” Paraszt embernek való knödel” vagy „Ha udvari módon akarod feladni”.

Íme néhány idézetet a könyvből:

- Végy egynéhány tikmonyt, főzd meg a tejben, de megoltalmazd a kozmától.
- Trágyázd meg gyömbérrel vagy nádmézzel, fahéjjal és jó lészen.
- Mikor a ludat egészen akarod megsütni, tégy fenyőmagot, zsályát, majoránnát belé, és úgy süsd meg, hadd verje által az szaga.
- Míneikutána az kappan megsült, szaggasd fel.
- A szilvát megfőzni és a magvát kihánni, azután két ostya közé szép laposan terjeszteni.

-Apró veres szőlő, málna, eper, liktáriomok: akármelyiket roncsold meg.

-Az míg ott áll, meglátogasd!

Néhány kifejezés értelme igen csak megváltozott az idők során.

Európa népei az utazások közepette megismerték egymás szokásait, és amit

megkedveltek annak elkészítési módját magukkal vitték, s így szép lassan bizonyos ételek elterjedtek Európában.

Az angolok terjesztették el a teázás szokását a hozzátartozó teasüteményekkel, valamint szendvicseikkel. A sokféle puding és a pié is tőlük származik. Annak ellenére, hogy az angolok kedvelik az ízes fogásokat, valami belső kényszer arra készíti őket, hogy mégse éljenek fenntartás nélkül az asztal örömeinek. Lehet, hogy ez még a régi puritán Angliából, Cromwell idejéből származik. Hódító Vilmos szerint: „felkelés ötkor, ebéd kilenckor, vacsora ötkor, ágyba kilenckor”

De a versikében említett napi két étkezés közül is csak az elsőt fogyasztották asztalnál. Vacsorára csak sebtében bekaptak valami hideget. Egy utazó feljegyzései szerint: ”hideg hús, fagyos társalgás, jeges fogadtatás”. A mai napig úgy tartják, hogy: „Angliában vannak a világ legjobb élelmiszerei... egészen addig, amíg nem

kertülnek a konyhába”

Több író regényben, versben foglalkozik az evés-ivás gyönyöreivel, recepteket és szakácskönyvet is írtak. Alexander Duma olyan ütemben alkotott, hogy nyomon követni is alig lehet: kb. 500 kötete jelent meg miközben állandóan úton volt Párizs, Konstantinápoly, Szentpétervár, Bécs, Marseille és Strassbourg között. Mindent szeretett, ami szép és jó volt, fenéig ürítette az élet poharát. Remek ételeket alkotott és művésze volt a salátakészítésnek. Végül álmai szakácskönyvében, a *Konyhai nagyszótárban*, tette közzé konyhaművészete mesterfogásait. A könyv nem csak szakácskönyv volt, hanem anekdoták gyűjteménye is, s mindez Dumás szellemességével és briliáns ötleteivel ötvözve. Ez volt a szerző utolsó befejezett műve.

Jókai Mór például egy gyűjteményből előkerült régi szakácskönyvből közölt recepteket a *Vasárnapi újság* hasábjain Kakas Márton álnév alatt.

Mikszáth Kálmán is sok, a gasztronómiával foglalkozó írást jelentetett meg. Közülük többet a *Hét* című folyóirat hasábjain. Egyik legismertebb műve *A magyar konyha*, amiben többek között az alföldi almás lepény és a marhahátszín történetét írja meg. 1894-ben barátja Gundel János, az első szállodájában, az István Főhercegenben az úgynevezett Mikszáth szoba ünnepélyes megnyitására a következő menüt kreálta:

Palócleves
Lohinai füves hal
Tót atyafiak haluskája
Brézói ludak Mikszáth-módrá
Galamb a kalitkában
Ami a lelket megédesíti

Az ételek a Nagy Palóc egy-egy írásának tréfásan alkalmazott címéből keletkeztek.

Krúdy Gyuláról már annyi szó esett a *Szinbád* kapcsán. Az *Emlékek* című szakácskönyvét apja írásaiból Krúdy Zsuzsa állította össze. A könyv végén 50 recept található a családi hagyatékból, Zorád Ernő rajaival. A család egyik őse szakács volt, s még Beatrix királynővel települt át Magyarországra, hogy Mátyás udvarában süssön-főzzön jó falatokat. Lehet, hogy Krúdy ezért értett olyan jól a gasztronómiához?

Szinte valamennyi festő művein találkozunk kulináris motívumokkal. 1863-ban a nagy párizsi festészeti kiállítás a „Salon” zsűrije a beküldött képek százait utasította vissza. Mire III. Napoleon, felesége kérésére, aki művészpártoló volt, elrendelt egy második kiállítást, újabb lehetőséget biztosítva ezzel az elutasított festőknek. Közöttük volt Manet egyik műve is. A képnek a *Fürdőzés* címet adta, a

közönség azonban, szinte az első perctől kezdve, *Reggeli a szabadban* néven emlegette..

A kép azonban a várt siker helyett óriási botrányt kavart és erkölcstelennek tartották. Manet azonban ezzel a képpel felszabadította a festészetet az akkori akadémikus látásmód alól. Kortársai Monet, Zola, Cezanne és a többiek tisztában voltak Manet zsenialitásával. Az évek során Manet egészsége megromlott, orvosai tanácsára egyre több időt töltött Párizson kívül. Ekkoriban különböző képeket festett zöldségekkel és gyümölcsökkel. Egyszer egy köteg spárgáról készített csendéletet, amit egy francia újságíró vásárolt meg, s aki 200 frankkal többet adott, mint amit a festő kért. Erre Manet készített egy képet, melyre egy szál spárgát festett és elküldte az újságírónak a következő megjegyzéssel: hiányzott egy szál a kötegből. Legismertebb képeinek egyikeként ez is bekerült a Louvre-ba.

Múltszázadunk egyik kimagasló festője Picasso volt, aki 1904-ben szegényen költözött Párizsba. Szerencséjére a vendéglős képet is elfogadott fizetségként. A XVII. század leghíresebb tájképfestője Claude Lorrain, illetve Lotharingiai Claude. A festő gyermekkorában igen rosszul tanult, ezért apja kivette az iskolából és cukrász inasnak adta. Amikor tanulmányait befejezte, a kor szokása szerint vándorútra indult. Itt fogadta szolgálatába Agostino Tassi festő. Claud napi munkája mellett azonban megpróbálta ellesni a festészet mesterfogásait, oly eredményesen, hogy Tassi maga mellé vette. Amikor már úgy érezte, hogy mindent megtanult, amit Tassitól meglehetett tanulni, tovább állt. Több festőhöz elszegődött most már festőinasként. Nancyban a karmeliták templomának freskóit festette egy idősebb festővel, akinek étvágya nagyobb volt, mint, a tehetsége. Egyszer ez a festő kijelentette, hogy olyan csemegét szeretne fogyasztani, amihez foghatót még senki sem evett. Claud egy kis időre eltűnt, és a szokott étkezési időben, két addig ismeretlen étellel jelent meg. Az egyik olyan előételféle volt, amely csodálatos harmóniába egyesítette finom sajtok, pirított szalonna és addig ismeretlen vajasztésza ízeit. Desszertként, pedig az általunk is ismert *párnacsücske* nevű süteményt tálalta, amihez ugyancsak vajasztésztát használt. A vajás tészta feltalálását követően már csak egy kis lépés kellett a croissant születéséig. Annak ellenére, hogy ez a leveles vajás tésztából készülő sütemény időközben a francia cukrászat jelképévé vált, mégsem francia eredetű. A legenda szerint Buda ostrománál a pékek, mivel éjszaka dolgoztak és hallották a csákányok csattogását, figyelmeztették a katonai vezetőket arra, hogy a törökök alagutat akarnak ásnak az erődítmény alatt, így sikerült megakadályozni a törökök betörését a várba.

Az ellenség felett aratott győzelem megünneplésekor a pékek kitalálták ezt a süteményt, mely a törökök jelképét a félholdat mintázta.

Bécs városának felszabadításakor a menekülő törökök hátrahagyták sátraikat a berendezéseikkel együtt, amiben több zsák kávé is volt. Az egyik kém Franc Georg Kolschitzky begyűjtötte a zsákokat, és Bécsben megnyitotta az első kávéházat.

A kávé nem aratott nagy sikert. Kolchitzky később mézzel, cukorral, tejjel próbált javítani a kávé ízén. Ebben az új formában a kávé igazi siker lett, főleg, amikor az osztrák főváros híres süteményeivel együtt szolgálták fel. A gomba módjára szaporodó kávéházak népszerű találkozóhelyek lettek.

Ehhez, az általa készített édességekkel nagyban hozzájárult Kugler Henrik. „Ó, de szeretnék gazdag lenni,/ Egyszer libasültet enni, /Jó ruhában járni kelni/ S öt forintért kuglert venni.” Így írt erről József Attila. A kugler egyébként a mig-non volt. Kugler szakmai igényességével fantasztikus hírnevet szerzett, ezt öregbítette később Gerbeaud Emil, aki előbb Kugler üzlettársa volt, majd a mester öregségére való tekintettel, átvette a mai Vörösmarty téren álló cukrászdát. Azóta

a Gerbeaud is fogalom lett.

A XVIII. század második felétől már megjelent az étlap Franciaországban, míg Magyarországon csak az úgynevezett mustra volt használatban. Ez nem volt egyéb, mint egy fekete tábla, amire krétával jegyezték fel az aznapi kínálatot. Az 1830-as években Magyarországon is kezdték használni az étlapot. Érdekesek a kínált ételek is. Például nem ritkán különféle módokon elkészített verebet, rigót, cinegét, pintyökét és egyéb madárkülönlegességeket ajánlottak. Az étlapnak volt egy része, amire csak az italok kerültek, ebből lett később a különálló itallap.

Dédszüleink a nyári hőségben még vermelt jéggel hűtött spiccert ittak. A századforduló után terjedt el a fröccs, ami szódavízzel hígított bor volt.

A Gundel vendéglő helyén korábban is állt egy híres vendéglő, amit Wampeticsnek hívtak. Az irodalmi, politikai és művészvilágból jeles asztaltársaságok tartották benne rendszeres találkozóikat. Az egyik törzsasztalnál Rippl-Rónai József, Móricz Zsigmond, Nagy Endre és barátaik társaságában született meg Újházy Ede máig nevezetes levese az Újházy tyúkhúsleves, ami akkor kakasból készült.

Ugyanennél az asztalnál itták először az Újházi-fröccsöt. A híres színész szóda-víz helyett a népszerű vendéglő kitűnő kovászos uborkájának a levével hígította a bort.

A hígításról Kosztolányi fordításában maradt ránk Martiális bosszankodása: „Ravennában volt egy kocsmáros / Hogy becsapott az istenadta! / Vizes bort kértem tőle, cselből, / És a zsvány víz nélkül adta.” Azt hiszem, ma már inkább fordítva ismerjük a történetet.

Henry Notaker 1987-ben megjelent *Gasztrónomi, til bords med historien* c. könyvében olvashatjuk egy utazó 1607-ben írott feljegyzéseit Izlandról. Az izlandiak szárított halat, kenyeret, vajot, sajtot és sózott húst esznek, hozzá pedig, vizet isznak s így orvos és orvostudomány nélkül is sokan élnek 250 éves korukig. Persze ez túlzás, de azt hitték, hogy a speciális étkezésnek köszönhetik hosszú életüket.

1985-ben interjút készítettek az akkor a világ legidősebb emberének számító, 120 éves Izumi japán férfival, aki azt hitte, hogy hosszú életének a titka: minden reggel megiszik egy kupica pálinkát. Ebben azért lehet valami, mert Koppenhágában, egy régi szakácskönyvben is ezt a módszert ajánlották, főként az idősebb embereknek, mivel úgy gondolhatták, hogy az éjszaka alatt a testükben felhalmozódott betegséget előidéző élősködőket megöli az erős szesz.

Az emberiség, mert véletlenül megízlelte az első alkohol tartalmú italt, azóta fogyasztja, mindenféle eljárással sört, bort, pálinkát és az egyéb ajzó italokat készít. Tut-ankh-Amon sírjában 40 boroskorsót találtak. A görögök és a rómaiak faliképei, használati eszközei, korsók, tányérok, tálak, mind-mind a szőlőt, a bor készítését, és ivászatot ábrázoló motívumokkal díszítettek. Giuseppe Arcimboldo milánói festő, különleges műveiben a XVI. század jellegzetes gyümölcsseit és szőlőfajtáit is megörökítette.

A modern időkben, amikor már palackozták az italokat, kitalálták az üvegre ragasztott címkét. Idővel, a címkék egyre díszesebbek lettek, majd ismert művészek munkáinak másolatait használták díszítésül. Napjainkban ilyen céllal, külön művészeti ág alakult. Erről könyv is megjelent, melyben megtaláljuk az ismertebb képeket, a gyűjtők legnagyobb örömeire sorozatokat is készítenek.

Dobos C. József, huzamosabb időt töltött Norvégiában, az északi Hammerfesten. Néhány könyvet is írt ott. Azonban fő művének mégis csak a *Magyar-Francia*

Szakácskönyv-et tartotta. „Ízletesen, sőt finoman főzni aránylag kevés költséggel: ez legyen minden háztartás jelszava.” Azt hiszem, ez még ma is helyén való jelszó.

Befejezésül álljon itt Brillant Savarin *Az ízlés fiziológiája* című könyvének zárszava, ami a ma emberének is szól: ”Kegyelmes Uraim! Ennek a munkának, melyet hódolattal ajánlok önöknek, célja: feltárni mindenki előtt annak a tudománynak az alapelveit, amelynek önök a támaszai és a díszei.

Egyúttal az első tömjén-áldozatot mutatom be gasztronómiának, ennek az ifjú halhatatlannak, ki – csillag-koronával a fején – alig hogy feltűnt, máris fölébe emelkedett testvéreinek, hasonlóan Calypsohoz, aki egy fejjel magaslott ki az őt környező bájos nimfák közül.

A gasztronómia templomának, mely a világ fővárosának díszé lesz, hatalmas oszlopcsarnokai már nemsokára állni fognak; az önök hangja fog visszhangozni bennök; s az önök adományai fogják gazdagítani ezt a templomot; s ha majd az az akadémia, amelyről a jósök beszélnek, a gyönyörűség és a szükség megrendíthetetlen talapzatán felépül, önök, felvilágosodott ínyencek és szeretetre méltó vendégek, tagjai, vagy levelező-tagjai lesznek ennek az akadémiának.

Addig emeljék ég felé sugárzó arcukat; gyarapodjanak erőben és méltóságban; az ehető világegyetem tárva áll önök előtt.

Dolgozzanak, kegyelmes uraim, működjenek a tudomány jóvoltáért, és emésszenek a saját érdekükben; s ha majd munkájok közben valami fontos felfedezést tesznek, értesítsék arról az önök legalázatosabb szolgáját: a gasztronómiai elmélkedések szerzőjét.”

Jankovits Irén

Ligeti Pál fotóin: Magyaros svédasztalok

**Nádasdy Farkas
Irén
(Jankovits Irén)
önmagáról**

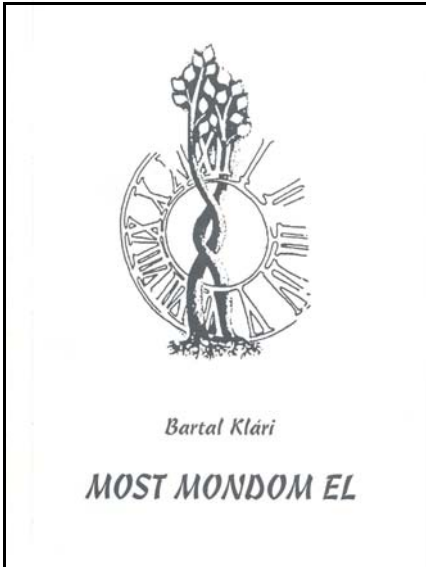
Budapestről 1987 ben költöztem Norvégiába. Megalakulása óta tagja vagyok a Magyarok Baráti Körének (MBK) és nagy lelkesedéssel készítem a finom falatokat egy-egy

összejövetel alkalmával a klubtagoknak és vendégeinknek. Gyermekkoromtól kezdve érdekelt a művészet szinte valamennyi ága. Magam is sokat rajzoltam, festettem.

Amikor önálló lettem, háztartást vezettem, amivel a főzés is együtt járt; megleptem magam néhány szakácskönyvvel. Azóta is folyamatosan bővítem gyűjteményem, ami közben terjedelmessé nőtte ki magát és lassan megközelíti a 600 kötetet. Közötte különleges, egyedi példányok is akadnak. Nem csak a receptek érdekelnek, hanem a gasztronómiával kapcsolatban szinte minden. Nézetem szerint a gasztronómia is besorolható a művészetek közé és megilleti az elismerés.

A különbség csak annyi, hogy a szakács műalkotása múlandó, míg a többi mű évszázadokon át fennmaradhat. A művész alkotásaival fejezi ki gondolatait, érzéseit, ez ugyanúgy vonatkozik a szakácsra és cukrászra is, de utóbbit még a másokról való gondoskodás érzése is bővíti. Fontos szerepet játszik itt is a forma és a színvilág, amihez még az ízek kavalkádja is társul.

Amikor ételről beszélünk, akkor az magában foglalja a kultúrát, politikát, vallást, történelmet, hagyományt, egészséget, alapanyagot, élvezetet, tiltást. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az vagy amit és ahogyan eszel. Próbáljuk meg a fentiek alapján tállalni vagy fogyasztani étелеinket és megláthatjuk, hogy egy egészen más világ tárul elénk.

Ajánlás

Bartal Klári *Most mondom el* című kötetéhez

Nagy örömünkre szolgált, hogy a „Tűznek születtem” válogatott versek után újabb verseskötetének megjelentetésére vállalkozott Bartal Klári, akinek verseit olvasva, úgy jellemezhetnénk, hogy az igazságot mindennél többre becsülő, tiszta jellem.

Mit várunk e könyvtől verseinek olvasóitól? Hogy továbbvigyék azt, amit Bartal Klári örökségül hagy nekünk: az együtt élő emberek őszinte, kölcsönös tiszteletből, megértésből eredő, egymást hitben is erősítő szeretetét.

Nem a szenvedélytelen elvonatkoztatás, hanem ellenkezőleg a rokonszenves elmélyedés csendül ki verseiből, melyek szerves részei a történéseknek, kerete a benne élő eleven embernek.

Az igazság keresésének előfeltétele megvan Bartal Kláriban, s ez, a minden ember gyengeségén felülemelkedő emberi komolyság. Aki verseiből felfogja a lényegét, az megértheti egyéniségének példamutatását, és az emberi küzdelemnek - még mindig telve cselekvő akarattal - tettekre sarkalló erejét. Azt, hogy a teljes értékű élet nemcsak az anyagiakért folytatott küzdelmekből áll, de sokkal inkább az együttérzésből és szeretetből környezetünk, barátaink iránt.

Stílusa egyszerű, az érzelmekre is hat, de az értelmet is igyekszik megragadni és mozgósítani. Sajnos a mai embereknek nincs már idejük hosszú értekezéseket olvasni, de remélem lesz olyan, aki szentel arra néhány percet, hogy a versekbe foglalt mondandókon elgondolkozzék. Mert gondolkodásra készítő e verseskötet. Olyan eszmélődésre, amely lelkiismeret vizsgálatra, majd önmagunk elkötelezésére vezet. Aki kész arra, hogy az olvasottak alapján továbbfűzze gondolatait, hajlandó szembenézni saját életével, és meghallani Istennek hozzá intézett csendes kérdéseit, az nem feledkezik meg többé lelkéről és Megváltójáról.

Eleven, őszinte, becsületes írás Bartal Klári újabb munkája. Szabatosan, közvetlenül, a hétköznapiok nyelvén szól, érthető formában az örökigazságokról.

Jól jár, akinek kezébe kerül e verseskötet.

Stekinger József

ESSZÉIM ELÉ

Előszó Szenté Imre *Szabad szemmel* című kötetéhez

Mintegy negyvenöt esztendő prózaterméséből válogattam össze e könyv anyagát. Ezt az időt teljes egészében távol a Hazától, emigrációban töltöttem, ami egy magában képes valamiféle egységet teremteni a különben lazán összefüggő írások között. A műfaj fogalmát kissé kitágítva esszének nevezem őket, mert ha csak jegyzet, recenzió, olvasónapló, alkalmi előadás jellegű is némelyik, a témától el-elkalandozó gondolatársítás, tágabb összefüggések keresése, személyes „líra” az esszé vonásait mutatja. Az is jellemző rájuk (és persze rám), hogy ritkán születnek csak „saját kútforrásból”. Szívesen fű-

zöm másokéhoz gondolataimat, mintegy hozzászólva, vitatkozva. Szeretem értelmezni a világot, helyére tenni a dolgokat. Lászlóffy Aladár, aki jó tíz évvel ezelőtt beleolvasott kézirataimba, s házalt is velük kiadót keresve - sikertelenül ugyan, de köszönet érte - azt írta róluk, hogy közérthetőek (ami ugyan nem feltétlenül dicséret az ő szájából), s elolvasásuk után

„okosabbnak érzi magát az ember”. Nekem ez elég, többre nem is vágytam. E kötet darabjai közül jó néhányat közölt a müncheni *Új Látóhatár*, a helybeli *Új Kéve*, a hazai *Kortárs és Hítel*, a kolozsvári *Korunk és Helikon*. Előadásként hallgatta két évtized folyamán számos svédországi honfitársam a stockholmi Magyar Házban, az önképzőkör nyári táborain Tångagärdén, Uppsalában, Göteborgban, Kristianstadban, a németországi evangéliumi konferencián. Kiadásukra korábban is gondoltam ugyan, de csak mostani kerek évfordulóm alkalmából valósul meg barátaimnak, a svédországi szóránymagyarság egy részének, a SMOSZ egyesületeinek, elsősorban az önképzőkörnek kezdeményezésére. Köszönet mindenkinek, aki bizalmával megajándékozva előfizetett erre a kötetre, támogatva kiadását. Remélem, hogy ki-ki talál benne olyat, ami érdekli, hisz - bár jórészt a történelmi múlthoz vagy a talán még távolabbnak tűnő közelmúlthoz kapcsolódik, a miénk az a múlt, életünk része s hatásában a jövő kiiktathatatlan tartozéka.

Stockholm, 2002. december 22.

Szenté Imre

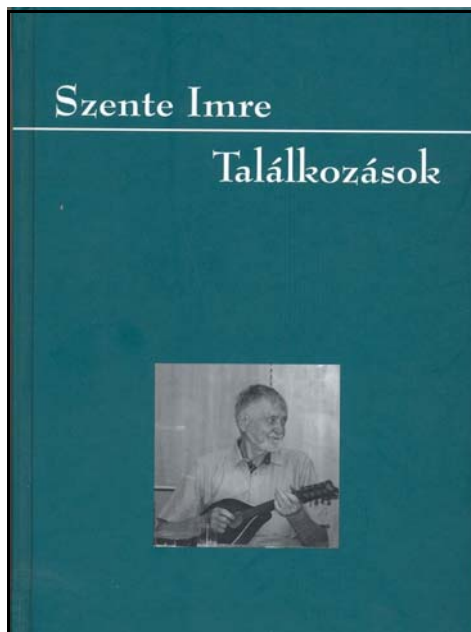
Hátlapszöveg:

Szente Imre az 1956-os magyar emigrációnak ahhoz a vékony értelmiségi rétegéhez tartozik, amelynek tagjai a szó legnemesebb értelmében magyar kultúrát irodalmat, közművelődést teremtettek az őket menekültekként befogadó nyugati országokban. Éspedig nem külön-külön németországi, franciaországi, északi országokbeli stb. magyar szigetkultúrácskákat, hanem tág horizontú szellemi életet, egyfajta magyar szellemi köztársaságot „a magasban”, a vasfüggöny és a szigorúan őrzött határok felett; olyant, amilyen az otthoni magyar szellemi élet tehetett volna és nyilván lett is volna szovjet megszállás és kommunista egyeduralom nélkül.

Munkásságuk, amelynek központjai olyan rangos folyóiratok voltak, mint az Új Látóhatár, a Katolikus Szemle, a párizsi Irodalmi Újság, s olyan igényes könyvkiadók, mint az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem vagy a müncheni Aurora, a huszadik század második fele magyar kultúrájának a magyarorszáigival és a Kárpát-medenceivel egyenértékű, de annál sokkal szabadabb szellemű részét alkotja. És szervesebb részét. A század első, két világháború közötti felének magyar közgondolkodása, művelődése, irodalma kisebb töréssel folytatódik az emigráció ezen részének alkotó munkásságában; ezért van az, hogy napjainkban olyan természetesen simul vissza a sajátlagos erdélyi magyar irodalomba például Wass Albert, az összmagyar irodalomba például Márai Sándor lezárult életműve.

Szente Imre még napról napra gyarapodó életműve is útban van a visszasimulás felé; jelentős lépése és bizonyossága ennek Kalevala-fordításának nemrég napvilágot látott magyarországi kiadása. Bár tanulmányainak, esszéinek ezt a válogatását, amelyet az olvasó a kezében tart, Svédországban jelentetik meg nyolcvanadik évének betöltése alkalmából tisztelői és barátai, mi mindannyian, akik kisebb-nagyobb részt vállaltunk létrejöttében, hinni szeretnénk, hogy nemcsak Szente Imre barátunk és tanítónk közismertebbé válásához, hanem az egy és oszthatatlan magyar kultúra szükséges kiegészüléséhez is hozzájárulunk vele.

Veress Zoltán

Ajánlás

Szente Imre *Találkozások* című könyvéhez

Szente Imre költő, tanulmányíró, műfordító külföldön egyetemi tanárként szenvedélyes elkötelezettje, őrzője a magyar nyelvnek. Költészetében egyik méltatója szerint „a nosztalgikus emlékek” játsszák a vezető szerepet. Szente Imre ma Svédországban él, s magam úgy látom, az említett „nosztalgikus” emlékek közül épp a „világvándorként” mindenüvé magával vitt - s nem csupán féltékenyen őrzött - anyanyelv önnön műveibe való beépítése a gondja. Kissé archaizáló stílusa élvezetes - ám csatlakozva

mindazokhoz, akik a magyar nyelv *hangzását* is elkötelezetten-elhivatottan védeni kívánják, s hol játékosan, de inkább szenvedélyesen, komolyan küzd ő is a magánhangzók életben tartásáért (nyílt e, zárt e, csupán egy példa) - mondatait előttünk így teszi láthatóvá. S mi, olvasói, hamar rádöbbenünk, nem pusztán játék ez - bár tudjuk, az ember leggyönyörűbb játéka, a lélektől a hangzásig, nyelve: az anyanyelv.

Kalász Márton

költő, író, a Magyar Írószövetség elnöke

A szerkesztő előszava

Kasza Imre *Csak a beérés ideje biztos* című könyvéhez

Az idegenség olykor feldühít, olykor elragadtat - ez nem vérmeérséklet kérdése. Sem a faji; vallási, a nemzeti stb. hovatarozásé. Az elutasítás kéretlenül istenadta fegyvertárunk tartozéka, akárcsak a befogadás, ha a mozdulatlanak hitt-remélt-álmódott rend ellen vétó idegenséggel ütközünk. Ezt az ütközetet születésünk pillanatától vívjuk, kisebb-nagyobb veszteségekkel fegyverszünetekkel részbékekkel. Életünk szünni nem akaró hadiállapot. Fegyvereink: erőszak és alázat. Ízlés kérdése, hogy

mikor melyiküket vetjük be (vagy talán valami másé is?). A csaták kimenetele bizonytalan. C' est la guerre. Ami biztos, hogy egyfolytában patakzik a vér. Ha elfáradnak a fegyverek a megsebzett lelkek köz(ös)helyen pihegnek, ahol unalmas lektorkisasszonyból lett darabos ápolókisasszonyok sóhajtozzák hogy közönséges, hogy pongyola, hogy unalmas sztereotípa, hogy iskolás humor. Aztán a biedermeirükből szakított tépettel hősökké ápolják a rend-rendet libegő újultakat. A bolondok a hidakról delirálnak. A feketefejű festő felsóhajt. Csak a beérés ideje a biztos.

Hajdú Farkas-Zoltán

„tenyered melegében / hiányoddal / alszom el”

Kovács katáng Ferenc új kötetéről

E szép lírai idézetet választottam mottóul Kovács Katáng Ferenc új kötetét bemutatandó. A *Soha ne kérj bocsánatot* című könyv a szerző lírai életművébe enged bepillantást. Eddig is ismeretes volt, hogy a novelláskötetekbe versek is bekeverültek, de a színdarabok, a drámaértelmezések, a sok-sok norvégból lefordított mű után, most először jelentkezett csak és kizárólag versekből összeállított könyvvel.

A fentebb idézet néhány sor nemcsak frappáns megfogalmazásával, aforisztikus tömörségével fogott meg, hanem egyben igen jól összefoglalja azt a szemléletet, világlátást, amely az egész kötetre jellemző. A kapcsolatoknak, az emberi viszonyoknak, az érzelmeknek az életben betöltött igen fontos szerepére utal ezzel: a kötődések még akkor is döntő szerepet kapnak létezésünkben, ha csak hiányukkal vannak jelen. Akkor is szívet melengető, jó közérzetet adnak, ha nincsenek is szeretteink a közelünkben, vagy netán még az élők sorában sem. Minden kötelék, amelyet valaha létesítettünk meghatározó, egész életünkre kiható szerepet játszik.

Ezért van az, hogy a kötet a *társak* szónak a körbejárására vállalkozik. Az úti-társak az életúton kísérik az embert, néha elmaradnak, újak csapódnak mellénk, de bizonyos szakaszokban együttes élményekben volt részünk. Ezért váltak életünk kitörölhetetlen részeivé. Kovács Ferenc eddigi munkásságában is igen jelentős teret adott az eddig megtett éveknek, a hagyományoknak, az emlékeknek. De meglett fejjel rá kell jönnie, hogy egyre kevesebb már az ismerős, a barát, akivel az „emlékszel” varázsszavával fel lehet idézni a múltat, hiszen „hült nyomokban lépsz/ a múlt kifogy / hátad megett” (TÁRSAM MINDIG XIII.). Éppen ezért vállalkozott most e lírai kötetben olyan visszatekintésre, amely a jelenre koncentrált, de a jövőt is megcélozza.

Az ajánlások Kovács Ferenc kötetében mindig fontos részt képeznek. A két utóbbi novelláskötet Nyíregyházának, a szülővárosnak, az iskoláinak és tanárainak volt dedikálva. Jelen esetben e mű Ágnesnek és Dávidnak címzett. Ágnesnek, a feleségének és Dávidnak, a fiának. A vallomás mellett az összegzés, az útravaló összeállítása is a kötet célja. A „honnan és hová?” kérdésre ad most a legközelebbi családtagoknak választ, és természetesen mindezt az olvasóval is megosztja.

Soha ne kérj bocsánatot, szól a címlapon, így felkiáltójel nélkül. A kötet nyitó versének utolsó sorából véve e szentenciát. Akár életfilozófiának is beillene, hiszen ezzel arról vall, hogy semmit nem bánt meg: az eddigi tettek, utak, vágyak, érzések mind-mind vállalhatóak. Mindez annak a kinyilvánítása, hogy minden úgy volt helyes, ahogy megtörtént. Nem kell és nem is érdemes semmit sem szégyelleni. Felesleges és hiábavaló úgy is a késő bánat: az ő eddigi élete, úgy ahogy

volt vállalható. „Daccal, göggel” és némi meglegedettséggel is. Nincs mód, de nem is érdemes módosítani.

Ezért most a számbavétel, a számadás. A kötet felosztása az eddigi életutat követi: az első a múlt, a Társak voltak, majd a jelen, amelyet a közelmúlt, égtájakhoz kötött színei és árnyékai, baráti szálai adnak: a Társak délen és a Társak északon ciklus. S végül a Társam mindig, amely a folyamatos múlt, jelen és jövő, a Kedves közellétéről szóló sorok, amelyek még a távoli jövőben vizionált halált is az ő segítségével képzei el. Nem tud élni sem, halni sem nélküle – szól a forró vallomás: „csak / reményleni merem / akkor fogod majd a kezem.” (Utószó) S hogy ezt az óhajt mennyire komolyan gondolja, azzal is bizonyítja, hogy egyedül ennek adott önálló címet. (Talán nem lett volna baj, ha a többi vers is – a dedikációk mellett – kapott volna valami eltérő megkülönböztetést a ciklus elnevezésen és a számozáson kívül.)

A korábbi kötetekben, az emberi kapcsolatokról ír. A múltat, amely meghatározza a jelent is kötelékek, különböző rendű és rangú viszonyok hálózták be, amelyek már emlékek ugyan, de Kovács erős késztetést érez folyamatosan, hogy beszámoljon róluk. Most a déli és északi tájakhoz, emberekhez kapcsolódó érzelmek bemutatására is sor kerül.

Többször alkalmazza a számára oly kedves jelenetező technikát, szinte kiszerepezi a szöveget, jelenetek, párbeszéddek tűnnek fel a versek során. Az önmegszólító formát is kedveli, egyes szám második személyben szól gyakran saját magához. Nagyon kedveli azt a lehetőséget, amikor megszólítja barátját, kedvesét. Néhol vissza is szól az illető, vagy akár veszekedéseket, civódásokat is olvashatunk. (TÁRSAM MINDIG IX, vagy a TÁRSAM MINDIG XII. hosszú verse.) De ha vallomást ír, akkor is ezt a megszólító formulát használja: „ha fálnak fordulok / a Te hangodat hallom” (TÁRSAM MINDIG XI.)

Most is, mint korábban, egy nagyon sajátos képi technikával dolgozik. Nyilván a sok-sok filmélmény, filmes tanulmány eredményezi az apró képekből sajátos montázstechnikával előállított képek sokaságát. Rendkívül kedveli a rövid, képekből vagy akár néhány szóból álló verseket, szinte arabeszkyszerű szépség kerekedik mindebből. Például: „mint borostyánkő / vagy kékeszöld árny / a tavaszi halál.” (TÁRSAK ÉSZAKON IV.)

Ahogy egy szép képében mondja: a cserepek mozaikdarabkáival is visszaidézhető az emlék vagy egy apró töredéke. A kicsiny, a törött is tükrözheti az egészet. Sok – sok illanó hangulat, emlék elevenedik meg láttató képekkel nemcsak a TÁRSAK VOLTAK, tehát az elhunyt öregek, ősök emlékét megelevenítő ciklusban, hanem a TÁRSAK ÉSZAKON részben is, ahol az elment barátok, ismerősök elevenednek meg a mindennapok felidézte emlékekben: „koppanó lépted / a nagyváros zaja” (TÁRSAK ÉSZAKON III.) Vagy a nagyszerű megfigyeléseket rögzítő szép sűrű költemény:

Megfeketült ezüsttálcán
decemberi napsugarat
szolgálnak fel a reggelek.

Telefonod néma
üzenetre vár. A csengő
berozsdásodott.

Tudtad? Nekem
megsúgta valaki
virágözön vár...

(TÁRSAK ÉSZAKON II.)

A vers igen lefojtottan és sejtetően szól a hiányról, amely az egész lakást befonja, és a csalókan ragyogó utolsó kép a szomorú, de felvirágozott végről.

Ez a sűrítő technika, a kihagyásos megfogalmazás, a csattanóra kihegyezetttség a sziporkázó, néha szójátékszerű megoldás többször előfordul a kötetben. Például: „Fatücsök / Folyton folyvást magyaráz / Vélem szinte értem.” (TÁRSAK DÉLEN III.)

A képzelet szárnyán repíti a játékos versírást. Kedveli a „ha” kezdetű mondatokat, amelyek már ellendítik a földről az olvasót a feltételezések, az álom, az ábrándozás világába, vagy a múlt ködébe, mint a TÁRSAK VOLTAK III. VII.

Fontosak ezek a megidézések, mert bármennyire fájdalmasan kénytelen tudomásul venni: „veled vagy nélküled megy az élet tovább” (TÁRSAK VOLTAK III.), de ez nem jelenti az illető teljes hiányát, hiszen nem múlt el egyetlen ős sem nyom nélkül. Mint ahogy tréfásan megfogalmazza a TÁRSAK VOLTAK VII. soraiban: mennyi sok ős adódik össze addig, amíg az ember végül is összeáll.

Az emberi kapcsolatok mindenek felett – erről szól a kötet két középső ciklusa. A kedves ismerősök, író társak alakja tűnik fel, illetve nekik ajánlódnak a versek. Olyanok is vannak, akik rá, mint íróra, fordítóra nagy hatással voltak. (Például Jon Fosse.)

A barátság erejéről nagyon szépen ír: „ha egyszer / barátság lett / angyallá vált / sorsunk // kik itt, Te / ott viseld / szárnyba szökött / hitedet” (TÁRSAK DÉLEN IV.)

A kapcsolatok óriási, egymást röptető erejéről ír igen megkapóan. Arról, hogyan emeli az embert egy kapcsolat: szárnyakat ad számára, de el is tudja varázsolni, s ezzel akár az életét is megmentheti. Furcsa szófacsarással a szárba szökött ismert magyar kifejezést kifordítva a szárnyba szökött kitéttel helyettesíti, jól idomulva a kezdő szóképhez. Az angyal-lét más versekben is a segítség, a baj-

ban való kiállás jelképe lett: TÁRSAM MINDIG XII. Az angyal amúgy is a jónak, a tisztának, a kellemesnek a szinonimája a TÁRSÁK ÉSZAKON II. sorai-
ban: „Havazik /nevezzük hónak / angyalköntösbe / bújtatott jónak.” De emellett az elvekben, az életfelfogásban való hasonlóság is erősíti a kapcsolatokat, nagy erőt ad munkálkodáshoz. TÁRSÁK ÉSZAKON IV.

A társak hiánya, halála nehéz próbatétel, a feldolgozás, a megértés, az elfogadás hosszú folyamat. Az is felmerül, hogy a másik elmúlta saját piciny halálunkat is jelenti (TÁRSÁK ÉSZAKON IV. 2. TÁRSÁK ÉSZAKON III. 1.) Ilyenkor minden a hiányt sugallja, a „valami nem normálisan működik” bántó üzenetét. Már semmi nem az igazi:

Légszomjjal küzd a kalapács
fogaskerék zsír után sikolt
terhe alatt darulánc nyüszít
s az úthenger lomhán halad.

(TÁRSÁK ÉSZAKON III. 3.)

Sokszor ír a nagyváros a civilizáció ártalmairól (TÁRSÁK ÉSZAKON III. 4.) Mennyi rossz, embertelen zajlik a világban, a déli szépségek, természeti gyönyörűségek a tenger, a víz megnyugtató hatása ellenébe! Hiszen délen az idő egészen másként folyik ott az „évek ólomlábakon járnak”. (TÁRSÁK DÉLEN II.) De az északi vidéken is meg lehet találni a természet csodáit, apró képekben rögzíti az elragadtatót gyönyörködés képeit: Eső vagyunk / hallgatsz / hallgatunk /Sűrű a csend / felszabdalthatatlan / szétterül a völgyben / markában tart / nem ereszt (TÁRSÁK ÉSZAKON I.3.); kék fjord / hajók a vízen / mint a szerelem (TÁRSÁK ÉSZAKON I. 2).

Itt is mindig a természet közelsége, a vizek, a csend a robogó zajos nagyvárossal szemben adja a megbékélésnek, a derűs kiegyensúlyozottságnak a perceit, pillanatait. A város „metafizikája” riasztja, a rengeteg technika, a „nagyvárost tükröző kirakatüvegek” (TÁRSÁK ÉSZAKON III.2.) – semmi szépséget nem adnak, ráadásul álvilágot mutatnak, nincsen semmi a maga valóságában, minden csak tükörképe, visszatükrözése, másolata a természet valóságának. De ilyen ijesztő, vészjósló a mobiltelefonos, esemesező világ, a technikával nem megsegített, de megterhelt élet (TÁRSÁK ÉSZAKON III.4.). E túlzások az emberi élet lényegét veszik el. De a legpregnánssabb kifejezője a TÁRSÁK ÉSZAKON VI. darabja, ahol hallatlanul szellemesen bontja széjjel a tükörkép metaforát, amikor arról beszél, hogy: „tévé előtt / háttal a világnak töltjük az életünket.”

Hátat fordítva nem látható az igazi világ, hiszen mindig csak a látszat, a tükörkép juthat el hozzánk: „másodkézből” kapjuk a világot. Minden „mintha” létezik, éppen ezért torz és torzít, beleront az életünkbe és minket is elront. Mindezen

Rontás ellen – szinte Nagy László remek soraira emlékezve – csak a szerelem, egy más stílusú élet adhat segítséget. „Futunk vakon / a szürke / aszfaltavaron / álmos város lakók / araszolnak szemben. (TÁRSAM MINDIG V.)

A másféle életelv szerinti együttélés, a virtuális élet helyett az igazi igénye él izzó szerelmes versekben, vallomásokban, ezért lehetséges, „hogy forog kering / kedvünkre a világ” (TÁRSAM MINDIG VIII.) Vagyis a környezet, a világ is megváltozhat kettejük szép és tartalmas kapcsolata által: teljesebb, nekik való lehet, hiszen élénk színű örömök kísérik őket. A szerelmeséhez kötődik Kovács Ferenc kedvenc évszaka: az ősz a TÁRSAM MINDIG VII. soraiban, vagy az „Ősz vagy nekem – nem eresztlek.” (TÁRSAM MINDIG I.) vágya.

Az összetartozás, a ragaszkodás szép megfogalmazása a TÁRSAM MINDIG IX. „De kéz a kézben kezek / harminc év elég idő / hogy legyünk ketten egy”

Érdekes a TÁRSAM MINDIG XIV. szinte népdalszerű ráolvasása: a „szép / a szeme szép...” kezdetű vers.

A kedves nagyszerű alakja úgy idéződik fel, mint a változásban is az állandóság megtestesítője: „ha megyek / ha maradok / ablakban áll / ragyog (TÁRSAM MINDIG XVI.)

Mintegy sarkcsillag, irányjelző szépség, amely meghatározza a másik életét, koordinátáit adja, és pompázatos lelki és fizikai jelenlétével szinte istennői magasságokba emelkedik. Életének és majdani halálának is örök társaként. „azt hittem lehet / de mégsem / élni nélkülöd.” (TÁRSAM MINDIG XVII.)

Az együttlét csodáiról is szól a verseskötet, az egymásrautaltság, az egymás segítése cseng ki minden sorából.

A kötet számvetés, összegzés mivolta mellett a következő nemzedékre is gondol, amikor útravaló, útra bocsátó elveket is megfogalmaz a szerző, elsősorban a fiának, de mindenki okulhat az életelvekből. Éppúgy, mint a kötetnyitó versben, most is felszólító módban üzen. Most biztatást olvashatunk: ne féljünk megélni a teljes életet, világot, ne akarjunk gyorsan túlesni a dolgokon, hiszen akkor nem élvezhetjük ki minden percét, ha csak a kötelesség, a teljesítés feszültsége hajt bennünket. Ne felejtünk el közben élni, mégpedig az igazi, nagyszerű, természetes világot:

„Valami előtt kicsit lenni / pár nappal, órával / néhány perccel / a legnehezebb. / túllenni végre / mihamarabb / de ekkor maga / az idő fut el / azon percek / mik a végelszámolásnál / mínuszok lesznek / Fiú, menj már ! Söpörd kalpagod alá / a maradék világot!” (TÁRSAM DÉLEN V. Dávidnak)

Mindez nemcsak Kovács Ferenc életfilozófiája, mindez az ősök, a korábbi család megélt élettapasztalatait is tartalmazza, ők is üzennek az utódnak. Mindez a kicsit régies nyelvhasználatból világlik elő, hiszen a mai világban senki nem mondja így: kalpag – ez csak a régiek szava lehet. De bizonyára ők is arra biztatnák az unokát, hogy merjen élni, ne méricskéljen, ne latolgasson, bátran vágjon neki a világ meghódításának.

A kötet illusztrációit ugyancsak Kovács Ferenc készítette. Érdekes, stilizált, titokzatos fejek ezek, a Húsvét szigeti szobrokhoz hasonlóak. Az első kép, egy hajóban mutat két profilt, ahogy a magyar szólás mondja: egy hajóban eveznek. Vagyis a víz, a természet közegében ketten próbálnak fennmaradni, együttesen, egymásra számítva. Mint ahogy az egész kötet ezt a létfilozófiát sugallja. A kötet ezek az arcok variálódnak, különböző díszítéseket kapnak, s a versek nyomán az arcuk is egyre inkább kirajzolódik. Egyre több ismerős vonást tudunk felfedezni rajtuk. S ha még tovább forgatjuk a könyvet, akár több rejtély nyitjára is rájöhettünk.

E karcsú kötet jól summázza Kovács Katáng Ferenc eddig megtett életútját. Ahogy írja: „két kezében elfér a jelen / tenyeredbe rejted” (TÁRSAM MINDIG XIII.3.). S most az olvasón a sor, hogy ezeket a verseket, – a jelen civilizációjával elégedetlen szigorú állapotfelméréseket és az izzó, szenvedélyes vallomásokat az emberi kapcsolatokról, amelyek mégis élhetővé varázsolják a különben elég szürke és kietlen jelent, – kezébe vegye és eltűnődjön üzenetein.

(Napkút Kiadó, Budapest 2005.)

Margócsy Klára

Pfeifer Iván könyve

Szószerinti fordításban magyarul: *A falusi utcától a kisvárosig*. Éppen akkor jelent meg, amikor a Lundi Kultúrfórum Klubjának tagjait októberben, három, a városhoz közeli telep templomaiban kalauzolta nagy szakértelemmel.

A szerző hosszú utat járt meg a budapesti Üllői úttól Staffanstorpig, amelynek helytörténetéről szól ez a könyv. Pfeifer Iván régész, számos ásatásnál, többek között magyarországiaknál is dolgozott. Érdeklődése

most idősebb korában sem lankad, olyan dolgokon akad meg a szakavatott vizsgálatban edződött szeme, amelyeket mások eddig figyelemre nem méltattak.

Ilyen a Bjälerup (gerendás), Knåstorp (Pepecselőtelep), és Tottorp (Csomótelep) templomainak oltárképein feltűnő sokkarú hindu istennő alakja, amelynek eredete abban a múlt századi törekvésben gyökerezik, miszerint ezen a tájon is voltak hívei a különféle vallásokat összesítő törekvéseknek. Egy Indiából visszatelepült előkelő hölgy hozta többek között magával ezt a gondolatot, de felkapta a lehetőséget a lundi Fridrik Krebs, aki egyfajta, helyi Brassai Sámuel lehetett, több tudomány jeles művelője, de az oltárképek festője is, valószínűleg Szent Péter alakjának lábához ő festette a

Sivákat, egyikének mutatóujja hegyén kereszt látható. (Lásd a templomjárás képeit.) Magyar vonatkozású érdekesség, hogy a tottorpi templom oltárát a renoválásig, Munkácsy Mihály egyik képeinek másolatával díszítették. (Most a toronyban helyezték el.) Könyve megjelenése alkalmából köszöntjük Pfeifer Ivánt, akitől még sok minden tanulhat, aki környezetünket megismerni óhajtja.

Szöveg és fotó:
Ligeti Pál

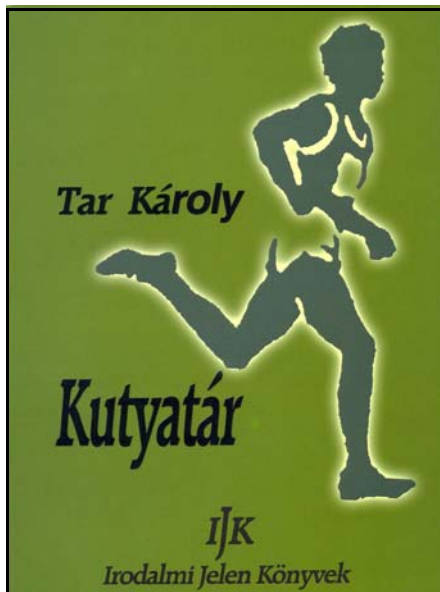

Tar Károly: És

A kolozsvári Stúdium Kiadónál megjelent kötet a szerző harmincötödik könyve.

A címében feltüntetett kötőszó jelzi, hogy a versekből, hangjátékokból és töprengésekből készült összeállítás: adalék — önmaga meglepetésére készült, kerekévfordulós születésnap ajándék — eddigi megjelent munkáihoz:

„Fáradni látott egy évszázad, / Behorodom lassan a szénámat...” — vallja a szerző, egykori szomszédja, az erdélyi Horváth István bölcs, feladatkielölő verssoraira emlékezve.

Tar Károly: Kutyatár

Előszó

Ennek az elbeszél regénynek találó címe KUTYAGUMI lehetne, mert a hangszalagra rögzített történetek kavalkádja és az idősíkok önkéntelen, az emberi emlékezés szabályos szabálytalanságai által provokált csúsztatásai sokszor a kilátástalan bizonytalanságok felé viszik, nyújtják, húzzák a sokféleképpen kutyaéletű hős regényét vagy meséjét, amely természetesen egy kutyakölyök jópofáskodásaival kezdődik, sok kutya-futtában elmesélt futással, vonítással, komédiával, vásárral, méreggel és könnyelműen elhullatott könnyekkel folyta-

tódik, világljárással, ünneplésekkel tetőzik, de emberünk szerencsésen elkerüli a nagykutya társaságát, ahová különben sincs bejárása, mert ahogyan kutyaütő táblákkal teletűzdelt a világ (melyekhez végül is igazodunk, mert halandók vagyunk), ugyanakkor barátokkal és virágokkal zsúfolt a nagy rét, ahol életünket – többnyire a magunk és csak kivételes alkalmak esetén a mások örömeire – letöltjük. Olvashattunk már éneklő kutyaőről, fakutyaőről és egyéb kutyaalkodásokról. Ez a könyv egy kiváló atléta és érdekes edző életéről szól, amolyan kutyaúszással keresztmetszetezett életrajz, tanulságokkal és hasznos életbölcsességekkel, több kutyaéletnyi sanyarú idő után most végre szabadon, de nem éppen kutyaütdában elbeszélve. Szorongóknak és szurkolóknak, fiataloknak és időseknek, sportolóknak, mozgássérülteknek és sértődékenyeknek, önbizalom-hiányos lányoknak és fiúknak, dús- és bőrhajúaknak, kitartóknak és lankadóknak egyaránt ajánljuk. Megismerhetik belőle a küzdés szépségét, a balsikerre hajló emberi természetet, a sporterkölcsöt, amely kifogyni látszik; és megtanulhatják, hogy futni hasznos és érdekes, de nem mások elől, hanem csak úgy szabadon, játékosan, ahogyan a kiskutyák és más pajkosan ebtermészetűek szoktak a folyóparton, ott, ahol medrében mellettünk és velünk csörgedez-csobog sebesen, beláthatatlanul tova, a valamiért gyönyörűnek mondott élet.

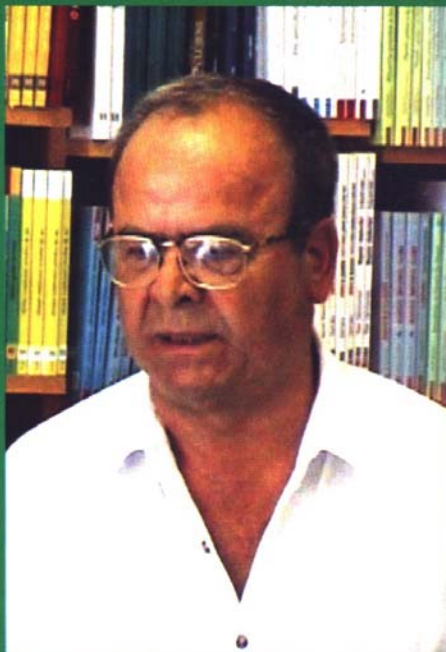
Lépés a Gutenberg-galaxisból

A változó időnek megfelelően, a kezében könyvet tartó ember jelképe helyébe a képernyőre meredő ember figurája kerül. De azért még nincs vége a Gutenberg-galaxisnak, ne készüljünk a temetésére. Napjainkban is számos erőfeszítésnek lehetünk tanúi, amelyek mind azért történnek, hogy a könyv népszerűsége továbbra is megmaradjon. Felesleges ríogatnunk magunkat azzal, hogy máról holnapra eltűnik. Inkább csak átalakul. Olyasvalami történik, mint amikor az agyagtábláról áttértünk a pergamenre, a papiruszra rajzolásról a nyomtatásra. A jövőben írásbeliségünk hordozója nemcsak a papír, hanem a mágneses lemez és a számítógép lesznek. Az indokok sorából most csak a szövegek kezelhetőségét, a digitális könyvek könnyebb terjeszthetőségét, raktározását, olcsóságát vegyük figyelembe, és azt, hogy növekvő könyvéhségünkhöz amúgy sem lesz elég földünk minden erdeje.

A „tessék elképzelni” helyett a már meglévő könyvhelyettesítő eszközeinket sorolom: van már könyv nagyságú, vékony, ágyba vihető, ha szükséges bársonyos tapintású számítógép, amelybe több vastkos könyv szövege elfér, amelyet gombnyomásra, érintésre vagy akár olvasási sebességünkhöz megfelelően önműködő lapozgatásra is beállíthatunk. A legújabb hordozható telefonokba épített számítógépek kiválóan alkalmasak arra, hogy ne csak a távirati irodák híreit, Internet-oldalakat, hanem a beletáplált könyvek szövegeit is olvashassuk képernyőjükről.

Tar Károly válogatott írásai

•
versek
regények
színjáték
közírások
riportok
szociográfia
napló
fordítás
szótárak
•

A szerző 22 könyvét tartalmazó CD-lemez első borítója

Már „bejáratás” alatt van az e-papír, ami nem más, mint papír vastagságú, újság-oldalnyi számítógép-képernyő, amelynek raktárában kisebb könyvtár is elfér.

És most, tessék elképzelni, hogy valamely klasszikus világirodalmi hírességet eredetiben szándékozunk olvasni. Ehhez betöltjük kedvenc hordozható számítógépünkbe össze műveit, életrajzeit, a róla szóló irodalomtörténeti köteteket, szótárakat, enciklopédiákat, fordításokat és minden egyebet, ami csak eszünkbe jut. Kényelmesen elhelyezkedünk karszékben, ágyban, napozón, vonaton, repülőn, és fel sem kell állnunk ahhoz, hogy a választott szöveg tökéletes megértéséhez szükséges segédkönyvekbe is „belelapozzunk”. A betöltéshez máris segítségünkre van a Magyar Elektronikus Könyvtár (www.mek.oszk.hu)

A szerző 22 könyvét tartalmazó CD-lemez hátsó borítója

Ilyen megfontolásból, a jövőre figyelve, készítettem válogatott írásaimat tartalmazó lemezem is, amelyet olvasóim figyelmébe ajánlok.

A szöveggondozásban és a számítógépes szerkesztésben nyújtott önzetlen segítségért ezúton mondok köszönetet Balázs Viktóriának, Kónya Balásznak, Tiglezan Józsefnek, Nits Árpádnak†, Vajas Ilonának, Buchmüller Ildikónak, és nem utolsó sorban Köves Péternek, aki a nyomdai munkálatokat és sokszorosítást gondozta.

Újabb lépések a Gutenberg-galaxisból

A berlini IFA 2005 kiállításon a Philips olyan készüléket mutat be, amely a hajlékony e-papír egyik lehetséges felhasználási területét illusztrálja. A Radius névre keresztelt prototípus használaton kívül jóval kisebb helyet foglal, mint maga a kijelző, ugyanis az az olvasás végeztével papirusztekercs módjára hűződik vissza az elektronikát tartalmazó, 10 x 6 x 2 centiméteres készülékházba. Bár az e-papír ezen típusa nem alkalmas színes grafikák megjelenítésére (csupán négy szürkeárnyalatot képes megkülönböztetni), egyik kétségtelen előnye, hogy igen energiatakarékos. A Philips két éven belül szeretné piacon látni az erre a technológiára épülő termékeket. A Radius koncepciójából például olyan eszközök fej-

lőhetnek ki, amelyek valamelyik rádiófrekvenciás adatátviteli módszert alkalmazva folyamatosan elláthatják tulajdonosukat személyre szabott információkkal, például újsághírekkel, tőzsdei árfolyamokkal, a focibajnokság aktuális állásával vagy egy GPS eszközt közbeiktatva akár az adott helyhez kötődő tudnivalókkal.

Az e-papír ügyében ebben az évben számos előrelépés történt, több vállalat fejlesztési eredményeiről, prototípusairól is hírt adhattunk, készültek újabb polimeralapú hajlékony és színes megjelenítők is, azonban az érdekelt gyártók mindeddig kevés konkrét tervet hoztak napvilágra a fogyasztói piacra szánt készülékek kereskedelmi bevezetését illetően.

A különféle e-papír fajták kiválóan alkalmasak köztéri hirdető- és információs táblák készítéséhez, tartalmuk ugyanis távirányítással változtatható, miközben alig fogyasztanak energiát. Az egyéni felhasználók számára az elektronikus könyv jelenti a legcsábítóbb alkalmazási területet, hiszen az e-papír a hagyományos papírhoz hasonló olvasási élményt biztosít, ám megfelelő elektronikai háttérrel

könyvek százait, ezreit lehet egyetlen készülékbe sűríteni.

Ebben a kategóriában a Sony Librié nevű e-könyve sokáig egyeduralkodó volt, de ez a megoldás sem terjedt el széles körben – az E Ink technológiájára alapozó eszköz ismereteink szerint csak Japánban került piacra, de nem aratott osztatlan sikert. A helyzet a közeljövőben talán gyökeresen megváltozik.

Az Epson CPU-t tartalmazó eszköz nemcsak szövegek, képek megjelenítését teszi lehetővé, MP3-kodekje hangok visszaadását is biztosítja.

Jó hír, hogy Európa sem aludt el; az E Ink egyik legfontosabb partnere a Philips, pontosabban annak polimerekre specializálódott részlege, a Polymer Vision. A Philips egy másik vállalkozása, a holland iRex Technologies nem a technológia, hanem készülékek fej-

lesztésére koncentrált, és reményei szerint már 2006 elején piacra dobhatja saját e-könyvét.

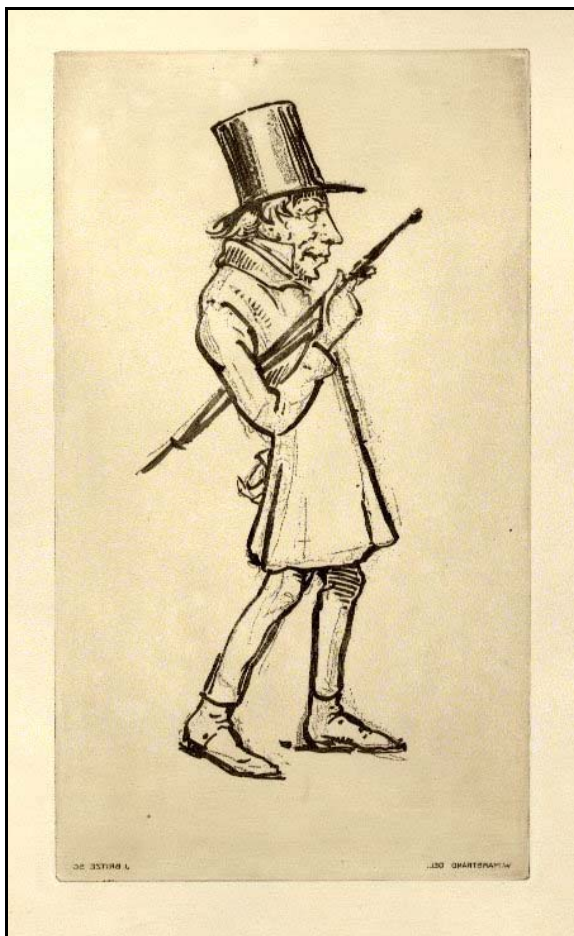
A maaslandi Bibliotheek Oss szervezésében nemrég a nagyközönség is megismerhette az iRex olvasót, melyet szintén nem csak olvasásra lehet használni – jegyzetek készítésére és MP3 fájlok lejátszására is módot ad, sőt internetes

dokumentumok megjelenítésére is képes. A 160 dpi felbontású megjelenítő csupán képváltások alatt vesz fel energiát, így a készülék egy akkutöltéssel több mint 20 óráig üzemképes.

Lázár Ervin Járkáló:

Emlékeztető

150 éve halt meg a dán filozófus, teológus, író Sören Kierkegaard

Az évfordulóra több róla szóló könyv jelenik meg, és két színdarabot is előadnak, az egyiknek éppen halálának évfordulóján éjjel volt a premierje az Assistent Kirkegaard kápolnájában, (abban a temetőben, ahol H.C. Andersen sírja is van, a színmű éppen kettejük fiktív „vitájára” épít a 200 éves H.C..A. — többnyire bizony cunci* - ünnepléssorozat közepette) az előadás után, éjfélkor pedig megkoszorúzták S. K. sírját. Vagyis a dán puritanizmushoz képest jelentős megmozdulások voltak. Ugyanakkor viszont többen panaszkodtak is, Kristeligt Dagblad krónika írója Assbjörn Petersen (filozófia szakos egyetemista) írásának egyenesen az a címe, hogy „Kierkegaards aktualitet bliver overset” (azaz, szabadon: Kierkegaard aktualitása nem aktuális?). Mint írja többek között: „150 éve S. K. az államegyházzal vívott

harca kellős közepén halt meg. Kritikája ma aktuálisabb, mint valaha**. Mégis a privát életét illető hatalmas érdeklődés elárnyékolja gondolatait, amiknek pedig be kellene töltenie a ma egyházát.” Számunkra különösen érdekes, hogy a fiatal krónikás ugyanarra teszi a hangsúlyt, amire a mi Hamvas Bélánk (akiről köztudott-

nak kéne lenni, hogy S.K. és gondolatai eléggé meghatározóak voltak életében és alkotó munkájában). Vagyis: „Det Nye Testamentes kristendom er slet ikke til.” Amit H.B. valahogy így aposztrofált, „No lám, hiszen a kereszténység nincs is”; avagy, „még el sem kezdődött”. Nem ez az alkalom, hogy részleteibe menően bemutassuk a filozófus érveit (ezt írja A. Peteresen is!), de tömören összefoglalva enyhén szólva komolytalannak minősítette mind az állam által fizetett, akkor mintegy 1000 (ma kb. 2000) lelkész által élt, és hirdetett tanokat, mind pedig a „keresztény” (-nek államilag és egyháziilag kinevezett) népesség hit, és életgyakorlatát. A cikk szerzője megkritizálja többek között a Kierkegaard Kutatóintézet munkáját is, miszerint a filozófus életének apróságain huzakodnak egymással, ráadásul szenvedélyesen, miközben a teológus, gondolkodó Kierkegaard eltűnik a háttérben. Ahelyett, hogy a gondolatait tolmácsolják, az életét nézegetik, ami természetesen akadályozza, hogy aktuális, sőt döntő érvei meghallgattassanak napjaink nagy vitáiban. Ez még akkor is így van, ha egyébként kiváló példája volt egy olyan embernek, akinek élete és művei fedik egymást - írja az ifjú krónikaíró. (A - Hamvast ismerő - magyar embernek megint csak eszébe juthat némi alapvető hasonlóság ugye!?) Persze nem csoda, hogy S. K. a mai napig irritálja a többséget a szarkasztikus őszinteségével (megint egy H.B. reminiscencia!?) amikor ilyesmit ír: ha valaki nem tudna különbséget tenni az egyház, és a valódi kereszténység között hát legalább vegyen be hánytatót. A savanyú kiürülés után talán reménye lesz az igazi kereszténységre rátalálni.**

Persze, nem ez az élete végi „le- és elszámolás” persze az egyetlen fontos művelet Kierkegaard életében és művei sorában. Az legalábbis biztos, hogy bizony nincs kimerítve a sokszor fölforgató, és csudálatos életmű, a ma is, személyesen (!) felfogható tanulságokról nem is beszélve. Ő nyugodjék békében, és „hallgassa kimeríthetetlenül Jézust a „rózsacsarnokban”, amint sírfeliratában reméli.

Nekünk viszont, még élőknek - ha jót akarunk! - kikerülhetetlen feladatunk, és/vagy lehetőségünk legalábbis konzultálni univerzális gondolataival. Ámen.

Megj.: Félreértés ne essék, nem gondoljuk, hogy Kierkegaard vallásal kapcsolatos küzdelme, és kritikája csak a dán „keresztény” államegyházat illeti! Egyszerűen, az Istennel, avagy a legmagasabbal, legbensőbbel, stb. való emberi alapállásról kevesen mondtak annyi lényegeset (meggyőződésünk szerint bármely vallást, és intézményeit is illetően), mint ő!

Kelt Koppenhágában 2005. november 11-én, pénteken.

Lázár Ervin Járkáló

A Koppenhágai Hamvas Béla Klub (a MAGosban) Elnök-vezérigazgató-püspök-szolgája...; vagy, amit akar-tok;-) <http://hjem.get2net.dk/hamv.laz>

Jegyzetek:

*H.C. Andersen év is van, és hát - bevallottan - naaagy bizniszt is reméltek az ünnepléssorozatot szervezők, világhírt kihasználni kívánók napjaink kissé begörccsölt, piacfasizta dominanciájú Dániájában. Sajnos, vagy talán törvényszerűen, a sok remek dolog közül (a napi rádió-Andersen mese például) olyan marhaságokra is sor került, mint Tina Turnert meghívni a népstadionbeli központi emlékezés showműsorába, ami az emlékévre szánt pénz mintegy egyharmadát (ha jól emlékszem) el is vitte - közfelháborodásra persze.

A „cunci” H.B. fogalmazása; lásd: <http://hjem.get2net.dk/hamv.laz/cunci.html>

**Aki egy pillantást szeretne vetni a filozófus egyházharcos gondolataiba, az - magyarul csak itt találhatóan - megteheti S. K.-nak élete végén saját költségén kiadott *A pillanat* című periodikája egy részének elolvasásával. A sír is megtekinthető ezen a honlapon:

<http://hjem.get2net.dk/hamv.laz/KierkegaardApillanat1.html>

A baloldali sírtábla a filozófus író „sírversével”:

Fordításban:

**EZ A BIZALOM IDEJE.
VAGYIS NYERTEM.
A TELJES FESZÜLTSÉG
EGYSZERRE ELTÚNÓ-
BEN.
ELPIHENHETEK
A RÓZSASZALONBAN
ÉS MOSTMÁR MINDÍG
[HALLGATHATOM*]
JÉZUSOM BESZÉDIT.**

[*Meggyőződésem, hogy a tábláról hiányzik ez az ige! Hm?! Laz.]

OSLOI HÍREK

* 2005. jan. 19. 8. Irodalmi Teadélután. Krausz György, a Magyar Köztársaság nagykövete és Krausz Judit meghívására a nagykövet úr oslói rezidenciáján tartottuk irodalmi teadélutánunkat az „élő magyar irodalom” címmel. A nap vendége Gáspárné Monostori Judit az Akadémiai Könyvtár osztályvezetője és Gáspár György szerkesztő, a Petőfi Irodalmi Múzeum Hang- és Videótárának munkatársa volt. A beszélgetést Kovács Ferenc vezette. Az estek háziasszonya Krausz Judit volt.

* Jan. 29 -én tartotta a Norvég-Magyar Egyesület (NUFO) szokásos farsangi-nyári estjét. A különböző egyéni és csoportos szórakoztató programok után videófilm részleteket láttunk a Bøjte atya alapította dévai gyermekotthon életéből. Az est bevételét a gyermekotthon megsegítésére ajánlottuk fel. A kisorsolásra került lottó-fődíjat Szinnyei Kiss Ildikó Oslóban élő festőművész ajánlotta fel.

* 2005 febr. 5. Kovács Ferenc filmelőadása. Az est házigazdája Dávoti Barnabás. Folytattuk a 2004 őszén elkezdett Tolnay Klári Filmklub sorozatot az oslói filmbarátok körében. Az első két részben az 1945-ig ill. az 1945 után készült filmekről esett szó. A harmadik esten Tolnay Klári színházi szerepeiből láthattunk részleteket.

* Február 5.-én, a Tolnay sorozat utolsó estjén Csiky Gergely fergeteges vígjátéka kapcsán ismerhettük meg "a nagymama" bájos mosolyát, páratlan humorát, fenséges méltóságát.

Csiky Gergely (1842-1891) a Nemzeti Színház egyik legtöbbet játszott írója, színes egyénisége a múlt század vége drámairodalmának. Eredeti végzettsége szerint pap, tanár és egyházjogász. Szíve azonban fiatal korától a színházhoz, irodalomhoz húzta. Egy párizsi tanulmányútja során megismerkedik az ún. társalgási drámával, amit hazatérte után a magyar színpadon ő alkalmaz először. A társalgási dráma a realizmus felé fordul, tárgyát a korabeli társadalom életéből meríti, a polgári erkölcsöt védelmezi, a társadalom aktuális kérdéseivel foglalkozik. Csiky Gergely 1881-ben szakít papi hivatásával, megnősül, a Nemzeti Színház dramaturgja lesz haláláig. Hatalmas munkabírással ontja színdarabjait, fordítja a külföldi szerzők műveit. A Nemzeti Színházban legtöbbször színpadra került vígjátéka A NAGYMAMA. Méltán volt nagy siker már az első bemutatóján is a finom humorban, fordulatokban és érzelemben gazdag mű, s ezért hat máig is a közönségre. Csiky Gergely vígjátékának legnagyobb értéke, hogy remek szerepekkel ajándékozza meg a színészeket. A bemutatón, 1891-ben Prielle Kornélia játszotta a Nagymamát, később parádés szerepet jelentett Blaha Lujzának, Berky Lilinek, Honthy Hannának, Dajka Margitnak, Tolnay Klárinak.

* Kovács Ferenc filmelőadása. Az est házigazdája Dávoti Barnabás. Március 6.-án megkezdtek Makk Károly (1925) rendezői sorozatát az oslói filmbarátok körében. Makk Károly Berettyóújfaluban született, édesapja mozigépész volt. 1944-ben került a Hunnia filmgyárba, mint műtermi gyakornok. Közben egyetemi hallgató művészettörténet-filozófia-esztétika szakon. 1946-ban felvették a Színház- és Filmművészeti Főiskola első rendező osztályába. Tanárának, Radványi Gézának *Valahol Európában* című filmjében ügyelő, majd asszisztens Bán Frigyes *Talpalatnyi földjében*. Első filmjét, az *Úttörőket* a forgatás befejezése előtt leállították, így a *Liliomfi* lett az első igazi rendezői munkája. Sokszínű alkotó: pályáján ugyanúgy feltűnik a könnyed vígjáték (*Liliomfi*), a véres dráma (Ház a sziklák alatt) és a lírai film (*Szerelem*), mint az 50-es évek korrajzában is beillő MESE A 12 TALÁLATRÓL.

* Március 12.-én emlékezett a Norvégiai Magyarok Baráti Köre (MBK) Nemzeti ünnepünkre s az MBK fennállásának 15. évfordulójára. Az ünnepi műsorban a Magyar Táncakadémia diákjai (Gyurka Gergely, Krizsai Dávid, Urbán Szabó Nikolett, Petrovics Petra és a Norvég Opera énekesei (Rajta Erzsébet, Valeska Zurn) közreműködtek. Az estet nagy sikerű táncház zárta.

* Nemzeti ünnepünkön, március 15.-én fogadta megújult épületében az oslói magyarokat a Magyar Köztársaság Nagykövetsége. A meglepetés-programban négytagú együttestől magyar népdalokat, katonadalokat hallhattunk.

* Március 21.-én "...új tengert kéne teremteni... Napjaink norvég irodalma" címmel tartotta a budapesti Országos Idegennyelvű Könyvtárban a Nagyvilág c. irodalmi folyóirat a norvég antológiát tartalmazó különszámának bemutatóját. Az összeállítást készítő és fordító Kovács katáng Ferenc oslóban élő íróval Szöllösi Adrienne irodalomtörténész beszélgetett. Másnap Nyíregyházán, a Vikár Sándor Zeneiskolában folytatódott a beszélgetés, ahol Pregitzer Fruzsina és Petneházi Attila, a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház művészei olvastak fel a lefordított művekből és a Zeneiskola diákjai és tanárai játszottak az esthez illő Grieg darabokat.

* 2005. ápr. 6.-án 9. Irodalmi Teadélután. Krausz György, a Magyar Köztársaság nagykövete és Krausz Judit meghívására a nagykövet úr oslói rezidenciáján tartottuk irodalmi teadélutánunkat "József Attila emlékévé - 2005" címmel. A nap vendége Haumann Péter, a Katona József Színház színművésze volt. A beszélgetést Kovács Ferenc vezette. Az est háziasszonya Krausz Judit.

* A Norvégia Magyarok Baráti Köre április 9.-én tartotta szokásos, évente kétszer megrendezésre kerülő Filmestjét. Az est vendége Haumann Péter volt, akivel

Kovács Ferenc beszélgetett film és televíziós szerepeiről. Több, apró filmrészlettel illusztrálták Haumann Péter igen sokrétű, gazdag, filmes jelenlétét a magyar művészeti életben.

* A norvégiai Magyarok Baráti Köre rendezésében április 19.-én Oslóban szerepelt a budapesti Bartók Táncegyüttes.

A Bartók Táncegyüttes, Bartók Béla és Martin György munkásságát tekintve példának, a népzene-és tánc hagyomány gyűjtését, feldolgozását és széleskörű terjesztését tartja feladatának. A táncegyüttes 1958-ban alakult szakszervezeti támogatással. 1991 óta önfenntartó. Zene- és tánc repertoárja felöleli az egész Kárpát-medence folklórhagyományát. Az együttes rendszeresen részt vesz magyarországi szakmai rendezvényeken, bemutatókon. Tagjai az együttesi munkán túl igyekeznek személyesen megismerni a még fellelhető tánc hagyományokat, és azt saját közösségi életükben ápolni. Az együttesben tudatos utánpótlás, nevelőmunka folyik. Két gyermekcsoport és egy ifjúsági csoport dolgozik rendszeresen a felnőtt együttes mellett. A jelmeztárat eredeti darabokból és készítettett jelmezekből állították össze, ügyelve a tájegységi különbözőségekre, illetve egyezésekre. Műsor-számaikat a táncosok az adott tájegység viseletében, élő zenekísérettel adják elő. Az együttes évente 40-50 előadást tart. Több alkalommal nyertek díjat hazai és külföldi fesztiválokon. Többszörösen „Kiváló Együttes”. 1975-ben elnyerte a F. V.S. „Európa Díjat”. (JG)

* A norvégiai Magyarok Baráti Köre rendezésében május 21.-én, Martinovits Katalin vezetésével az Akershus erőd megtekintésére került sor. Az Akershus erőd, királyi vár méltán tekinthető a középkori norvég várépítészet legjelesebbjének. Nemcsak az idő viharait állta ki V. Hákon Magnusson 1300-as évekből származó vára, de kilencszeri támadás, körülfalazás ellenére egyszer sem került az ellenség kezére. Stratégiai szerepe mellett a norvég királyi adminisztráció székhelyeként szolgált évszázadokon keresztül. Gazdag történetét szerelmi intrikák, különböző ármányok fűszerezik. Ha a falak mesélni tudnának... Rabok láncainak csörgéséről, sóhajairól, de a német megszállás alatti kivégzésekről is szólna a történet.

Napjainkban az Akershus erőd Oslo egyik fő turisztikai látványossága – többek között itt található a királyi sírkápolna, és a Norvég Ellenállási Múzeum is. Fesztiválok, koncertek, állami reprezentációs események teszik élő történelmi színhellyé. (MK)

* A Magyar Köztársaság Nagykövetsége "európai piknik"-re invitálta a Norvégiában élő magyarokat május 1.-én az Ekeberg-i szabadidőparkba. 2004. május 1-én új időszámítás kezdődött számunkra. Hazánk az Európai Unió teljes jogú tagjává vált, és mi magyarok végre ismét elfoglalhattuk méltó helyünket az európai

nemzetek körében. Európai uniós tagságunk első éve bizonyította, hogy helyes döntést hoztunk: ha néha nehéz alkalmazkodási folyamat eredményeként is, de élni tudtunk a lehetőségekkel, és megtanultuk, hogy mi is felelősséggel tartozunk az Unió valamennyi polgáráért." (MKN)

* Május 25.-én Cserna Szabó András író, a kortárs magyar próza, novellairodalom ismert alakja volt a Magyar Köztársaság nagykövetének és Krausz Judit háziasszonynak a vendége a 10. Irodalmi Teadélutánon. 1974-ben született Szentesen, a PPKE BTK magyar-média/kommunikáció szakán végzett. Gasztronómiai újságíró, a Magyar Konyha főmunkatársa is volt. Esszéket publikál az ÉS-ben, a Népszabadságban, a Magyar Hírlapban. A *Levin körút* - gasztroesszék, hasnovellák - a negyedik kötete. A beszélgetést Kovács Ferenc vezette.

* Május 28.-án az oslói filmbarátok estjén is fellépett Cserna Szabó András író, aki a pompás ételekről, lakomákról szóló filmbejátszások között hasnovellákat olvasott fel legutolsó kötetéből. Majd kötetlen beszélgetés folyt irodalmi, filmes, gasztronómiai témákról.

* A 76. Ünnepi Könyvhét rendezvénysorozatán részt vett könyvheti verseskötetével Kovács katáng Ferenc Oslóban élő író, műfordító. Május 3-án és 5-én dedikált a Szent István téren a Napkút Kiadó sátrában, majd író-olvasó találkozók keretében előadásokat tartott a kortárs norvég irodalomról Budapesten a Katolikus Ifjúsági Mozgalom, Zalaegerszegen a Deák Ferenc Könyvtár és Nyíregyházán a Móricz Zsigmond Könyvtár szervezésében.

* Az oslói filmbarátok május 11.-i Filmestjén folytattuk a Makk Károly rendezői sorozatot. Ezúttal az 1960-1970-es időszak filmjei volt a téma. Részleteket láttunk az 1960-63 között készült trilógia filmjeiből (*Megszállottak*, *Elveszett paradicsom*, *Utolsó előtti ember*), s szó esett Sarkadi Imre (1921-1961) tragikus életéről, munkásságáról is. Az előadást Kovács Ferenc tartotta, a házigazda Dávolti Barnabás volt.

* A június 15.-i Irodalmi Teadélután vendége Jankovits Irén volt, aki gazdag receptes, konyhaművészeti könyvtárából válogatott igen tartalmas beszámolójához illusztrációt. A "Ne csak együnk ... beszéljünk is róla" c. előadás történelmi visszatekintést nyújtott a szakács- és cukrászmesterség titkaiba, az éttermi és kávéházi élet alakulásába, valamint az italok és más élvezetek világába. A Magyar Köztársaság nagykövete rezidenciáján tartott esten Krausz Judit volt a háziasszony. A tea mellé az Irén készítette Balzac parajpalacsintát és a sós szerelmes levelet fogyaszthatták a vendégek. Az alábbi idézet részlet a meghívó szövegéből:

...a levest idejében kell berántani vita tárgyá kis cikkekre vágott

*burgonya és a felkarikázott füstölt virsli nem lehet
puhuláskor felejtsek el magyar polgárim a lightot
kemény tejfölbe szaporázott virulens tojássárga a jó elegy
és végül a gyöngém mivel nekem is van a vágott kapor
de alatta tűz már ne maradjon csak a leült illat szálljon
s öregedve sajnos evés közben egyre jobban szürcsös hangom*

Aczél Géza (részlet az Élet és Irodalom 2001/46. számában megjelent **Frankfurti leves** c. versből)

- Sulyok Vince költő, műfordító *Tegnapodban élsz* című verseskötete felkerült a világhálóra, s a mek.oszk.hu oldalon olvasható.

-

*„Elszállt óráiddal, múltaddal
élhetsz csak, amíg élsz,
s ha tán nem is akarnád: mádban is
a tegnapodban élsz!”*

* A Magyar Köztársaság nagykövetei rezidenciáján 2005. augusztus 17.-én tartott irodalmi teadélután vendége Fázsy Anikó, a NAGYVILÁG című világirodalmi folyóirat főszerkesztője volt. A beszélgetést Kovács Ferenc vezette. A házi-asszony Krausz Judit volt. E napon fogadták az **IFLA** (a világ könyvtáros egyesületeinek nemzetközi szervezete) oslói konferenciáján résztvevő magyar delegáció tagjait is egy tea melletti kis kötetlen beszélgetésen.

* A Norvég-Magyar Egyesület (NUFO) szervezésben augusztus 19.-én az Eikeli templomban kórus- és orgonakoncertre került sor. Tatabánya város felnőtt vegyes kórusa és három orgonaművésze adott műsort.

* A norvégiai Magyarok Baráti Köre (MBK) Szent István-napi ünnepségén a 48 tagú komlói Kodály gyermekkórus szerepelt. A műsor után a Magyar Köztársaság oslói nagykövetsége adott fogadást.

* Szeptember 2.-án Koltai Róbert *Világszám!* című filmjét mutatta be a Cinemateket (Filmens Hus, Lillebil terem). Az oslói ősbemutatón Bogya István vendégként részt vett Koltai Róbert, a film rendezője, akivel a vetítés után rövid beszélgetésre találkozhatott a közönség. Filmrendezősei: *Patika* (1993), *Sose halunk meg* (1993), *Szamba* (1996), *A miniszter félrelép* (!977), *Ámbár tanár úr* (1998), *Csocsó, avagy éljen május 1-je* (2001), *Világszám! – Dodó és Naftalin* (2004). Filmjeinek közös vonása a hétköznapi emberének ábrázolása. Az embert mutatja be, aki néha nyer, de legtöbbször veszít az élete során. Akit lehet szeretni

vagy nem szeretni, de a hite, az optimizmusa és a humora mindig forrása annak, hogy újra és újra neki merjen menni az élete során eléje tornyosuló gondoknak, feladatoknak, és persze néha örömök is érik.

* Másnap, az oslói Magyarok Baráti Köre (MBK) rendezésében, Koltai Róbertnek önálló kabaréestje volt.

* *Elindult egy lány* címmel színpadi előadásra került sor szeptember 17.-én a norvégiai Magyarok Baráti Köre (MBK) szervezésében. A darab Párkány László könyve nyomán készült, s Tolnay Klári életének egy konkrét epizódjáról szól.

Szereplők:

Rózsi: Kara Tünde

Mater Henrich: Kautzky Armand

Rendezte: Pozsgai Zsolt

Tolnay Rózsi /későbbi művésznevén Klári/ tizenhét éves, és a nyíregyházi Angolkisasszonyok Iskolájának tanulója. Legkedvesebb tanára - az egyetlen férfi tanár - Henrich vele marad egy karácsony előtti este, mert Rózsi szülei nem tudnak a lányért jönni, hogy karácsonyra hazavigyék. Mater Henrichnek a fiatal lány felvázolja az elképzelt jövőt, megosztja vele terveit a jövőjére vonatkozóan...mit látott, mit érzett akkor a tehetségéből az a tizenhét éves lány? És mi valósulhatott meg belőle? Erről szól az emberi érzésekből szőtt történet...

* Október 9-én, az oslói Magyarok Baráti Köre (MBK) szervezésében, Kertész Judit, a Polar Kiadó társtulajdonosa tartott előadást a "Norvég irodalom magyarul" címmel. Ebben áttekintést nyújtott az utóbbi 130 évben megjelent magyar fordításokról. Az előadást követő kiállítást megnyitó beszédet Krausz György nagykövet tartotta. Az Országos Széchenyi Könyvtártól, az oslói Deichmanske könyvtárból, valamint magánszemélyektől kölcsönzött könyvek október 31-ig voltak láthatók egy oslói fiókkönyvtárban.

- A Norvég-Magyar Egyesület és a Magyar Köztársaság Nagykövetsége október 23.-án, a magyar forradalom és szabadságharc 49. évfordulója alkalmából emlékünnepeket szervezett Oslóban. Az est ünnepi beszédei mellett irodalmi részleteket hallhattunk Arnulf Øverlandtól, George Orwelltól, s komolyzenei betéteket Henryk Wieniawski műveiből. Fellelépett Per Bleikelia színművész, Piotr Janowski hegedűművész, Wolfgang Plagge zongoraművész, és Emilie Holmen, Fredrik Paasche dráma szakos diákok.

* A NAPÚT – Irodalom, művészet, környezet – folyóirat októberi számában norvég kortárs alkotók antológiája kapott helyet. Azok az írók, költők kerültek az összeállításba, akik 1960 és 1970 között születtek. Ezt az összeállítást korábban két antológia előzte meg. A könyv alakban is megjelent, 1980 után születettek antológiája, s a Nagyvilágban megjelent 1970-1980 között születetteké.

Október 24.-én a budapesti Alexandra Könyvesházban e lapszám bemutatójára került sor, amit megtisztelt a Norvég Királyság újonnan kinevezett nagykövetség-szonya. Jelen voltak a prózaszövegek fordítói – Gangl Orsolya, Kőszegi Dóra, Kunszenti-Kovács Dávid, Szanyi Ágnes –, valamint VIRTUÁLISAN Kovács Ferenc, az antológia összeállítója, a bevezető esszé írója, a versek fordítója. Ugyanis Oslo és Budapest között az Interneten keresztül "élő adás" volt kamerákkal, mikrofonokkal, hangszórókkal. A maga nemében ez volt Európa első ilyen jellegű író-olvasó találkozója.

* Az október 28.-i Irodalmi Teadélután egyik vendége Pregitzer Fruzsina színművésznő volt, aki az „Uram, nem látta Magyarországot?” című önálló estjéből mondott részleteket. Az oslói nagykövet rezidenciáján beszélgetéssel zárult az est, ahol a háziasszony Krausz Judit és a beszélgetést vezető Kovács Ferenc a határon túli „szolgálatokról” kérdezte a másik vendéget, Vraukóné Lukács Iлона könyvtárost.

November 5.-én az oslói Magyarok Baráti Köre (MBK) rendezésében Bartók Béla halálának 60. és József Attila születésének 100. évfordulója alkalmából "...A SEMMI ÁGÁN..." címmel emlékestet tartottak az oslói Színházi Múzeumban. Közreműködött Korhecz Imola előadóművész és Érdi Tamás zongoraművész.

* November 9.-én az Irodalmi Teadélután keretében az aradi Irodalmi Jelen című folyóirat mutatkozott be. Az oslói magyar nagykövet rezidenciáján zajló sorozaton Kovács Ferenc kérdéseire Böszörményi Zoltán író, laptulajdonos, főszerkesztő, Pongrácz Mária író, szerkesztő, valamint Nagyálmos Ildikó költő, megbízott szerkesztő válaszolt. Mindhárman részleteket olvastak fel a közelmúltban megjelent új kötetükből.

Az Irodalmi Jelen estjének szereplői: Böszőrményi Zoltán, Nagyálmos Ildikó, Pongrácz Mária és Kovács Ferenc

* November 19.-én került sor a hagyományos Katalin –bálra, amelyet az oslói Magyarok Baráti Köre szervezett. A nagyszerű esten jókat ehettek, táncolhattak, mulathattak a megjelentek.

* November 30.-án újabb Irodalmi Teadélután volt Oslóban Krausz György nagykövet úr rezidenciáján. Dr. Borka László tartott diavetítéses előadást "Káosz vagy rend van a világban?" címmel.

* December 3.-án az oslói magyar Filmklubban a III. résszel folytatódott a Makk Károly filmrendező munkásságát bemutató sorozat. Kovács Ferenc előadó az I. részben az 50-es évekkkel, a II. részben a 60-as évekkkel ismertette meg a látogatókat. Legutóbb Makk Károly 70-es években készült filmjei kerültek terítékre. Ebben a periódusban született eddigi életművének egyik legsikeresebb alkotása, a Déry Tibor két írásából készült SZERELEM című film. A házigazda: Dávoti Bar-na volt..

Mi fán terem a KLEZMER?

Magyarország kulturális értékeinek bemutatása külföldön alcímet is adhatnánk az eseménynek, mint ahogyan ez volt a címe annak a pályázatnak, amelynek, és még másoknak, a segítségével Koppenhágában üdvözölhetjük a Budapest Klezmer Band-et. A Királyi Könyvtár rangos koncerttermében október 10-én 19.30 órakor finnországi és svédországi sikerek után először koncertezett Koppenhágában a világhírű Budapest Klezmer Band.

A Budapest Klezmer Band előadásai rendkívüli élménnyé teszik a tradicionális zsidó zenét. Zenei átiratokat játszanak, amelyeket az együttes alapítója és vezetője, a munkácsi származású Jávorai Ferenc komponál. Ezek a dallamok Közép-Kelet-Európa azon területéről származnak, ahol a zsidó zenei kultúra egykor virágzó volt.

A Budapest Klezmer Band Európában és Amerikában egyaránt ismert és közkedvelt, - kilépve a liturgikus környezetből - sokoldalúságáról tett tanúbizonyságot. Felleptek a Madách Színház, Kerényi Imre által rendezett *Hegedűs a háztetőn* című musicaljében, a Győri Balett és a Budapest Klezmer Band közös, *Purim, avagy a sorsvetés* című produkciójában, amelyben szintén előben adják elő Jávorai Ferenc szerzeményét. Ezzel a produkcióval Hollandiában, New York-ban, New Jersey-ben és Németországban, Londonban, Szlovákiában, Finnországban, Dániá-

ban, Svédországban, Olaszországban turnézott a két együttes, mindenhol óriási sikerrel.

A Budapest Klezmer Band megkísérelte a klezmer és a klasszikus zene ötvözetét is, művelve az évezred rendkívül divatos zenei formáját, a „crossing-over”-t. A kölcsönös, egymás zenéje iránti érdeklődésben, a Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenymestere, Rolla János felkérte a Budapest Klezmer Band alapítóját, hogy olyan művet komponáljon, amelyben a két együttes együtt játszhat. Ez a *Klezmer Szvit*, amelyet 1999-ben mutattak be a Dohány utcai zsinagógában, és azóta minden évben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen is előadják mindig újabb tételekkel kibővítve. Végül a tíz tételre bővült műből a Magyar Rádióban CD-felvétel készült. 2000 januárjában a Magyar Tudományos Akadémia Pro Kultúra Alapítványának kuratóriuma Kodály Zoltán Közművelődési Díjat adományozott a Budapest Klezmer Band-nek a jiddis zenei hagyományok ápolásáért és terjesztéséért; emellett az együttes 2003 augusztusában Artisjus-díjat kapott.

Jómagam orgonista vagyok 3 kicsi dán templomban és a KOKUS kulturális egyesület keretében igyekszem közvetíteni a magyar kultúrát. www.kokus.dk Mobil: 26889771 Telefon: 35109779, panna.d@mkjaer.dk

Panna Grigoncza Olesen

Az együttesről bővebben a www.budapestklezmer.hu honlapról:

Előadók:

Jávori Ferenc - alapító, az együttes vezetője, zeneszerző, hangszerelő, zongora, ének

Gazda Bence - hegedű, ének

Kohán István - klarinét

Tamás Gábor - harsona, ének

Nagy Anna - harmonika

Kiss Gábor - nagybőgő

Végh Balázs - dob, ütőhangszerek

Bíró Eszter - ének

Fellépések:

1992 Zfat-i fesztivál

1993 Lille-i Opera

1994 Luxemburg Park (Párizs)

1995 Festival Mundial, Tilburg

1995 Utrecht, Hollandia

1996 Verona - MusicAsfera '96 fesztivál

1996 Pzremisl, Lengyelország

1997 Bécs - Jüdische Gemeinde

- 1997 Holland és belga turné – 47 koncert
 1997 Prága
 1998 Genova, Palazzo Ducale
 1998 Jeruzsálem, izraeli turné
 1998. *November*, Princeton University - Richardson Auditorium, N.J.;
 New York - Consulate Generale; Washington Hights; City Play House - Toronto;
 Washington - Hungarian Embassy
1999. *október 16-31.*, Europalia és egyéb koncertek Frankfurt, Stuttgart –
 Sindekfingen, Brüsszel, Antwerpen, Brakel, Vaals, San Dona' de Piave - Olaszor-
 szág
- 1999 Pozsony, -Szlovákia
 1999 Gasteig - München
 2000. *Március* - Beverly Hilton, International Ballroom; New Port Beach;
 Palm Springs (Los Angeles)
 2000 MittelFest 2000-Civiale del Friuli, Olaszország
 2000 Nethanya, Izrael - 11 koncert
 2000 Aarhus, Dánia
 2000. *dec. 13.* Auditorium di Milano: "Festa della Luce", - in memoriam
 Sir Yehudi Menuhin. (A Nemzetközi Yehudi Menuhin Alapítvány olasz kurátorá-
 nak, Gianfranco di Bosio úr személyes meghívására)
- 2001 *márc.-ápr.*, Hollandia
 2001. *április* Birmingham - Alabama, USA
 2001. *júl.-aug.*, Lucille - a BKB részt vett Franciaországban Tony Gattlif
 "Swing"-című filmjének forgatásán
2001. *szept. 2.*, Helsinki
 2001. *okt. 23.* Concertgebouw Amsterdam
 2001. *nov. 9.* Zürich - Volkshaus
 2001. *November*, München
 2001. *nov. 24.*, Stockholm - Södra Theater
 2001. *December*, St. Gallen - Tonhalle
 2002. *február* Joyce Theater, OFF Broadway - New York: "Purim" - a
 Györi Balettel, New Jersey street-fesztivál
- 2002 Il suoni delle Dolomit - kulturális fesztivál Bolzanóban;
 Trentino
- 2002 - hegyi unplugged koncert
 2002 Purim és koncertek Németországban
 2002 Róma: "Purim" előadások színházban, és koncertek a Spanyol lép-
 csőnél
2002. *okt. 1-28*, liegende Bauten - Hamburg
 2002. *12.14.* Nyitra, Szlovákia
 2003 *március* Erfurt, Németország

2003. nov. 29-30. Union Chapel és Queen Elizabeth Hall - London

2003. dec. 6. Union Chapel - Wuppertal

2003. dec. 6. Wuppertal

2003. dec. 7. Düsseldorf

2004. március 18-21. Musik Musee - Malmö, Stockholm

2004. szeptember 26. Concertgebouw Amsterdam és ezt követően a 6. hollandiai turné

2004. október 24. Pozsony Studio-L Színház

2004. november 14. München, Gasteig

2005. február 27. Stockholm

Az együttesről „Yiddish Blues” címmel négy évig forgatták a BKB-ról szóló portré-dokumentum filmet, amely végigkíséri a próbákat, a koncerteket, bepillantást enged a muzsikusok privát életébe és a zenekarnak, mint egy családnak, az

együtt töltött vidám óráiba. De egyúttal - így hozta a sors, viszont éppen ettől is olyan értékes és megismételhetetlen a film -, végigkövette a csapat "drámai személyi változásait", fájdalmas búcsúzásait, a meghirdetett próbajátékon: a boldog egymásra találást is. A filmet 2004. decemberében mutatták be a mozik. A fim készítői: Péterffy András és Nagy Ernő.

Ezzel párhuzamosan amerikai-magyar koprodukcióban készült egy másik film, a „Magisches Klezmer / Le magie klezmer”, melyet az ZDF/ARTE német-francia televízió rendelt meg, és ezen a csatornán is került bemutatásra 2005. május 22-én. Ez a film is a klezmer zenéről szól, melyben főszerepet kap az együttes, - mint a műfaj egyik kiemelkedő képviselője.

Jávori Ferencet, mint a klezmer-zene gyűjtője, szerzője és zenekarának hangszerelője. A team: Vittoria de Bruin (producer) és Novák Emil (rendező)

A fantasztikus KLEZMER

Nem mintha nem tudtam volna, mi a Klezmer. Van kazettám, amit az autóban hallgatok, ha nem akarok elaludni vezetés közben, és van CD-m, amit reggelenként teszek fel, ha rossz hangulatban ébredek. Egy perc után már ugrabugrálok és mégiscsak jól kezdődik a nap.

Na de „egte” Klezmer koncerten még nem voltam. Október 10-én végre erre is sor került Koppenhágában a Fekete Gyémánt-ban a zsidó újév „hagyományos” megünneplése alkalmából most másodszor. De ahogy Samuel Rachlin mondta bevezetőül: „minden hagyománynak van egy kezdete”. Rachlin egyébként egyenesen Washingtonból repült Koppenhágába, hogy bemutassa a Budapest Klezmer együttesét a koppenhágai közönségnek. Meg is érdemelték, mert betöltötték a Királyi Könyvtár egész koncerttermét.

A kicsit túl hosszú bevezető és a koppenhágai Mazel együttes méltó bemelegítője után végre színpadra lépett, mit lépett: robbant! Fegyva és csapata. Egy pillanat alatt markukban volt a közönség. Igazi profi módon a tehetség és teljes odaadás szerencsés keverékével nem kellett hozzá sok, hogy magukkal ragadjanak. A lábukban maguktól dobogott a ritmust, a kezek tapssal kísérték a zenét, biztos sokan dúdoltak is, de azt szerencsére nem lehetett hallani.

Inspirálják és stimulálják egymást, A dialógusok és összjátékok tűzijátékszerű sziporkázása szinte követhetetlen a szemnek és fülnek. Úgy tűnik, fáradhatatlannak, de persze óriási rutin és hosszú évek gyakorlása áll a munkájuk mögött. Nem is tudom, hogy kit emeljek ki, hiszen olyan harmónia és együttműködés uralja a zenekart. Azért a hegedűs Gazda Bence virtuozitása mégiscsak szót érdemel, az icipici vékonyka harmonikás Nagy Anna, aki ha természetével nem is, de tehetségével felér a nevéhez. Kohán István klarinétos a világ bármelyik zenekarában megállná helyét. Jávori Ferenc pedig – hát kezdjük ott, hogy megalapította a Klezmert. Összetoborozta ezt a fantasztikus együttest és olyan zenét komponált, hogy még a legedzettebb zeneértők is alig tudták követni a váltásokat. Fantázia, humor, érzelem, energia, egyszóval ÉLET csupa nagybetűvel.

Azt hiszem azon az estén mindenki feldobva ment haza és még sokáig nem tudott elaludni, mert bizsergett a szíve és a fülében visszacsengtek a dallamok. Mit mondjak, felejthetetlen este volt, és aki nem jött el, az holtáig bánhatja, ha csak nem lesz olyan szerencséje, hogy még visszatérnek ide a Klezmerék lehetőleg minél előbb.

Anna Berthelsen

„Emlémem elől ne fussatok...”

Vita, alkudozás, tétovázás előzte meg az idei március 15-i ünnepi műsort szerente Svédországban. Jóval költségesebbnek ígérkezett, mint az előző hasonló rendezvények, ráadásul bizonyos későn érkezett feltételeknek nem tudtunk megfelelni. Bérelt helyiségünk Lundban nem felelt meg a követelményeknek. Amikor megérkeztek vendégeink s hozzáfogtunk a technikai- s egyéb berendezés kirakodásához döbbsentem rá, hogy ez az előadás nem lesz „hasonló” az eddigiekhez. Két órát dolgoztunk folyamatosan, mire minden a helyére került. Hála a művészek rugalmasságának termünk végül is alkalmassá vált kamaraszínházi előadás lebonyolítására. Amikor közeledett a kezdés időpontja már csak a közönség hiányzott. Az akadémiai tíz perc leteltével is csak körülbelül húszan “tolongtunk” az első sorokban. Szerencsénkre a művészek erre nem ügyeltek. Úgy játszottak, mint telt ház előtt. Játszottak!? Nem, amit műveltek az nem játék volt, legalábbis nem éreztük annak. Szendrey Júlia élete három képbe sűrítve sorsának három meghatározó szakaszát elevenítette fel. A darab színskálája nagyon egyszerű. Az első kép minden perce, minden mozzanata vakítóan fehér. A második kép egyik fele még fehér, a másik már fekete. A harmadik kép éjfékete. Csak fehér és fekete; árnyalatok, átmenetek nélkül. Az érzések szédítő magasságokból egyszerre zuhannak le ugyanolyan szédítő mélységekbe.

Az első képben két csapongó, életvidám fiatal egymásra találása, határtalan szerelme, fergetes temperamentuma mindenkit magával ragadott.

A második kép első felében Júlia még mindig fülig szerelmes, de már boldog feleség is. E nirvánai állapotnak vet véget Petőfi halálhíre. Drámai, könnyörtelen fordulat fehérről feketére.

A harmadik kép az első kép ellenpólusa. A haláltusáját vívó, életének rejtelmait, szenvedéseit, a megalkuvásokat, önfeláldozását feltáró nő egyre halkuló, végül teljesen elhaló vallomása.

A dráma átélése oly erős, hogy a tapsot is szívesen elhagynánk, csak hogy ne zavarjuk a síri csendet. Aztán mégis megtörik a varázslat, húsz pár kéz tapsol a nézőtéren. Az előadás legalább száz hálás néző, elismerő tapsát érdemelte volna! Pataki András remek rendezése, Kalocsai Andrea és Mezei Zoltán alakítása olyan művészi élményben részesített bennünket, amilyenek itt fent északon és magyar nyelven csak nagyon ritkán örülhetünk.

Nem feledkezhetünk meg a technikai személyzetről sem. Kovács Ferenc fiával, Szabolccsal a hang- és fényvezérlést végezte. Nélkülük az előadás rengeteget veszített volna értékéből. A fényhatások mindig ott és akkor jöttek, amikor azok legtöbbet segíthettek a dráma kidomborításában.

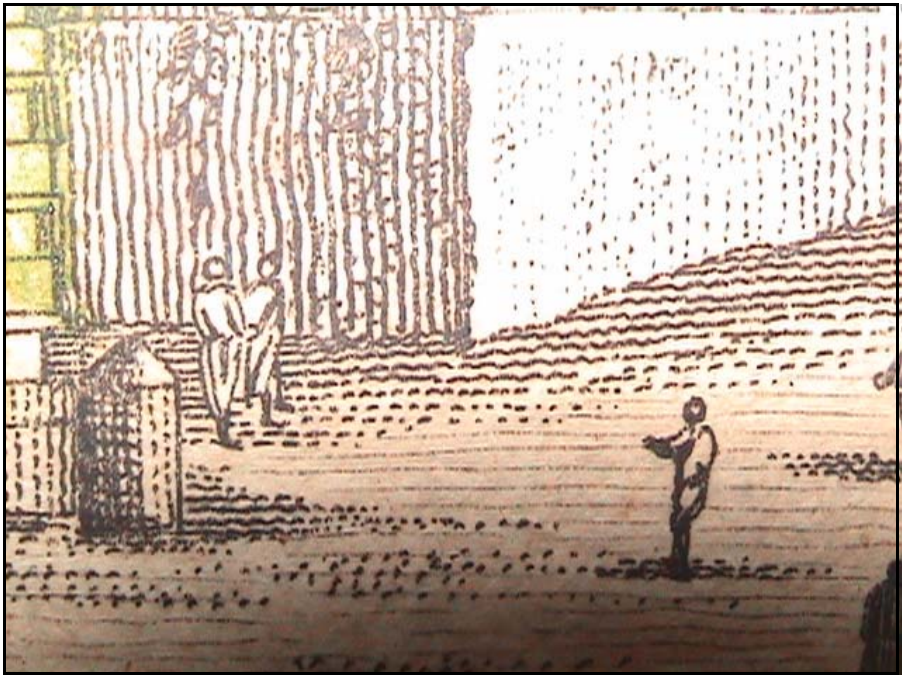
A műsor második felében Pataki András, előadóművészként is bemutatkozott a „Zúg március” című irodalmi összeállításával, többek között Arany János, Petőfi

Sándor, Vörösmarty Mihály költeményeiből. Hazaszeretet, szabadságvágy költői megfogalmazásban szállt felénk ezekből a versekből. A jó öreg kocsmárosnál, a walesi bárdoknál szinte villámok cikáztak, remegett a légtér a szavaló körül. Szűknek éreztük a termet e márciusi zúgás befogadására.

„Emlémem elől ne fussatok...” írja Szendrey Júlia naplójában. Németh Ervin, a darab szerzője mai, prózaibb nyelven úgy értelmezi Júlia e óhaját, hogy „soha ne felejtsem el azokat a szép napokat”.

Mi sem feledjük el ezt a szép márciusi délutánt.

Boross Kálmán

Mayer Hella rajza

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság további útja

Nyílt levél az Ághegy és a Magyar Liget olvasóihoz, az Ághegy-Liget Baráti Társaság jelenlegi és jövődöbeli tagjaihoz, valamint minden kedves érdeklödöhöz

A Stockholmban bejelentett és a nyilvántartásban 802421-6841 számot viselő skandináviai *Ághegy-Liget Baráti Társaság* (*Ághegy-Liget Vänskapsförening*) a Lundban alapított, egykori Magyar Liget Társaság alapjaira építkezük, és az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam alkotóival, támogatóival és barátaival együtt több mint kétszáz lehetséges tagot számlál. Célja, az intézményes támogatást többnyire nélkülözö két lap éltetése, terjesztésének, népszerűsítésének és anyagi támogatásának szervezése, a magyar irodalmi és művészeti rendezvények, találkozások, együttlétek rendszeresítése a skandináv országokban.

A Társaságot, megalakulásának második évében, 2005. szeptember 5-én tagjai sorába fogadta a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége.

A Társaság eddigi tevékenységének összefoglalója

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság a Magyar Liget, (ISSN 1404-7780) a dél-svédországi magyarok családi lapja fennállásának ötödik, az Ághegy (ISSN 1650-8483) skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam negyedik évében alakult, a két lapot alapító Tar Károly író és szerkesztö kezdeményezésére. A két lap munkatársainak segítségével (Balázs Viktória, Békássy Albert, Benzcedi Ilona, Boross Kálmán, Gergely Edo, Kasza Imre, Kovács Ferenc, Kónya Balázs, Lázár Ervin Járkáló, Maros Miklós, Molnár Gergely, Ortman Mária, Patachich Csilla, Szakács Ferenc Sándor, Szalontai Éva, Sente Imre, Ungvári Tamás, Várkonyi Erika és sokan mások) a Magyar Ligetnek 25, (egyenként 18-32 oldal, több száz példányban sokszorosított), az Ághegynek 10 száma (1-1354 oldal, az 1-5 szám, 1-644 oldal nyomtatásban 600 példányban) jelent meg. Mindkét lap, Balázs Viktóriának köszönhetően, a világhálón is olvasható és letölthető.

Kiadványaink intézményes anyagi támogatás nélkül (a SMOSZ, az oslói és a stockholmi magyar nagykövetségek és a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága erkölcsi támogatásával) működik, ingyenes, a szerzők, a szerkesztők és a honlapszerkesztö társadalmi munkájával készül.

Az Ághegy kötetben való megjelenését három skandináv országból 56-an támogatták kisebb-nagyobb összeggel, a begyűjtött 1250 eurót a szerkesztö 670 euróval kiegészítve, három olcsó nyomda közül a kolozsvári NIS Kiadó ajánlatát elfogadva jelentette meg, és az Ilona's Vállalat (Rosenheim Ilona), Kovács Ferenc, Moritz László, Veress Molnár Pál tiszteletes és munkatársai valamint mások

segítségével, de többnyire személyesen jutatta el az északi országok olvasókhoz. A kötetet különféle rendezvényeken (Kolozsváron, Budapesten, Koppenhágában, Lundban, Oslóban és Stockholmban), szépszámú közönség előtt mutatták be a szerkesztő és munkatársai.

Három alkalommal, a szerkesztő költségére összesen 100 darab, az Ághegy 1-10 számát pdf-ben tartalmazó CD-lemezt készítettünk és ajándékoztunk a lapfolyam tartalmának ismertetése és népszerűsítése céljából.

2004 végén elkészült az Ághegy II. kötetének nyomtatásra alkalmas változata (6-10 szám, 644-1354 oldal). Kiadására eddig 37-en, összesen 10 000 koronát fizettek Svédországból, Norvégiában pedig Kovács Ferenc szerkesztőhelyettes 5000 norvég koronát gyűjtött. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának ügyvezető elnökének, Komlós Attilának a segítségével a szerkesztő több alkalommal támogatásért folyamodott és legutóbb ígéretet kapott arra, hogy a második kötet hamarosan nyomdába kerül. A Nemzeti Kulturális Minisztérium nemrég 500.000 forintot ítélt meg az Ághegy támogatására.

Ezért a Társaság tovább folytatja támogatóinak toborzását, felkészülve arra, hogy az Ághegy II. kötetét mindenképpen megjelenteti 2006-ban, s a befolyt összegtől függően a III.- kötetet is mihamarabb nyomdába adja. Az Ághegy lapfolyam képzőművész alkotói eddig több mint félszáz különféle munkájukat adományozták erre a célra, amelyek nagy részét, két, a társaság által szervezett kiállításon bemutattuk, és jótékonyági árverésen pénzzé tettük.

A SMOSZ támogatásával – a II. kötet megjelentetése céljából elkülönített összegben kívül - az Ághegy - Liget Baráti Társaság vagyona 2006 elején: 3163 svéd korona.

A Társaság tevékenységének terve 2006-ban

- Az elkészült Ághegy 11-13. (1354-1692 oldal) számának véglegesítése, a világhálón való megjelentetése, valamint a III. Ághegy kötet nyomdai előkészítése – Szerkesztő, honlapszerkesztő

- A tagtoborzás folytatása, a tagok névsorának naprakész kiegészítése lista kiegészítése a tagok elérhetőségi adataival, beleértve a családtagok feltüntetését is, amit a SMOSZ is igényel - Közös feladat.

- A SMOSZ- tagdíj átutalása. Tagonként 6 korona. A legutóbbi átutalás 232 taglétszámmal történt - Pénztáros

- Támogatás elnyerése pályázatok útján. Támogatás igénylése a SMOSZ-tól.- Elnökség, titkár, pénztáros.

-A második kötet bemutatóinak szervezése. (Ígéretet kaptunk a stockholmi Magyar Nagykövetségen, a Stockholmi Magyar Ökumenikus Önképzőkörben, a Magyar Házban, a az Idős Magyarok Klubjában Koppenhágában a Hamvas Béla Klubban, és Oslóban, az Irodalmi Körön. Meghívtuk Pomogáts Bélát és Komlós

Attilát a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának elnökeit, akiknek segítségével a második kötet megjelenését reméljük. Komlós Attila, a Határon Túli Magyarok Hivatala nemrég kinevezett elnökeként is vállalta meghívásunkat.

- Az Idős Magyarok Otthonában 2006 tavaszán a kötet bemutatása nélkül sorra kerülhet egy irodalmi találkozóra, amelynek műsorát a meghívott írókon kívül Bíró János, Fábíán Mihály és Ungváry Tamás biztosítják.- Kapcsolattartás a két intézményekkel – Elnökség, titkár.

- Saját rendezvény szervezése a stockholmi tájfutó nőikkel.

- Újabb gyűjtés indítása képzőművészeink körében. – Kiállítás szervezése – Elnökség, képzőművészeti rovatfelelős, titkár

- Honlapunk véglegesítése, a körlevelezés beindítása – Alelnök, honlapszerkesztő

- Kapcsolattartás a SMOSZ egyesületeivel, meghívások begyűjtése, évi találkozónk naptárának kialakítása – Elnökség, titkár

- Külföldi jelenlétünk szervezése – Tiszteletbeli elnök, főszerkesztőhelyettes

- Az Ághegy logójának elkészítése, jelvény, kitzűző tervezése és megvalósítása anyagi forrásaink növelése érdekében – Elnök, alelnök, titkár

- A vezetőségválasztás lebonyolítása. Az aktív tagok javaslatainak összegezése és kezdeményezéseik megvalósításának segítése, számonkérése. – Vezetőség.

A felvázolt tevékenység megfelelő lebonyolítására a Társaság vezetőségének küszöbön álló választásakor kialakított bővített vezetőség vállalkozhat.

Tiszteletbeli elnök, ügyintéző: Tar Károly. Elnök: Ungváry Tamás. Társelnök: Dr. Kónya Balázs. Alelnök: Balázs Viktória. Titkár: Tanászi Mária. Pénztáros: Balogh Ilona

Az alapszabályzatban előírt évi közgyűlés, tekintettel arra, hogy a társaság tagjai négy skandináv országban élnek, és figyelembe véve a Társaság sanyarú anyagi helyzetét, egyelőre virtuális - később választmány kialakításával valóságos - lehet. A gyökeresen demokratikus Társaság vezetősége a különféle ötletek alapján, a felvázolt tevékenység lebonyolítására, szervezésére vállalkozókkal folyamatosan bővíülhet.

Ezért a levelezésben lebonyolítható új vezetőségválasztás első szakaszában a tevékenységi terv bővítését és a vezetést vállalók névsorának bővítését várjuk a tagságtól. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges, hogy a levélben megszólítottak, tagsági díjuk befizetésével erősítsék meg tagságukat.

Egyéni tagsági díj: 80 svéd korona

Családi tagsági díj 140 svéd korona

A Tagsági díjakból származó bevételeket ügyintézésre, a Társaság honlapjának kialakítására és kapcsolattartásra kívánjuk felhasználni.

Az Ághegy II. kötetét (az eddig befizetőkön kívül) óhajtottól tetszés szerint legalább 60 koronától kezdődő összeget várunk. A kötet önköltségi árának kiszá-

mítása után a befizetők annyi kötetet kapnak, ahány az általuk befizetett összegből kitelik, a fennmaradó összeget pedig beszámítjuk a tagsági díjukba.

Az Ághegy III. 342 oldalas kötetére ugyancsak legalább 60 koronát meghaladó összeget várunk támogatóinktól.

Kérjük a megítélt összeget (egyszerre vagy részletekben) **tagsági II. és III.** jelöléssel a **PlusGiro 404 86 10-2** bankszámlánkra (105 71 Stockholm, tel. 0771-480 490, fax: 08 72303 92) befizetni.

Vezetőségválasztás

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság 2006-ban választandó új vezetőségébe a következőket javasoljuk:

Tiszteletbeli elnök: Tar Károly

Elnökség: Balázs Viktória, Dr. Békássy Albert, Janáky Réka, Dr. Kónya Balázs, Kovács Ferenc, Lázár Ervin Járkáló, Moritz László, Ungváry Tamás.

Elnök: Ungváry Tamás

Társelnök: Dr. Kónya Balázs

Alelnök: Balázs Viktória (svédországi), Janáky Réka (finnországi), Kovács Ferenc (norvégiai), Lázár Ervin Járkáló, (dániai), Moritz László (svédországi).

Titkár: Tanászi Mária

Pénztáros: Balogh Ilona

Feladatkörük megjelölésével, további jelölésüket elfogadott javasoltak nevét várjuk ez év február 15-ig. A vezetőségválasztásra, ugyancsak levélváltás formájában, a tagdíjat befizetőket, február 15- 25 között, levélben (amennyiben lehetséges elektronikus levélben) kérjük fel.

Mellékelten küldjük a II. kötet nyomtatási költségeihez hozzájárulásukat és a tagjukat befizető eddigi támogatóink névsorát, valamint a Társaság alapszabályzatát azzal a kéréssel, hogy a címzettek, elérhetőségeik pontosításával, jelezzék egyetértésüket tagságukat illetően, véleményeikkel, személyi és egyéb javaslatokkal, valamint anyagi felajánlásaikkal segítsék Társaságunk közhasznú, a magyar nyelvet és kultúrát az északi országokban is továbbéltető, sokoldalúan ápoló munkásságát.

Üdvözlettel:

Tar Károly mkl

az Ághegy-Liget Baráti Társaság
alapítója

Landsdomarev. 1,

222 40 LUND, Sverige

tar.karoly@gmail.com

tel/fax: 00 046 145 364

Dr. Kónya Balázs, társelnök

Balázs Viktória, alelnök (Svédország)

Lázár Ervin Járkáló, alelnök (Dánia)

Kovács Ferenc, alelnök (Norvégia)

Mellékletek

Alapszabályzat

- 1.§. A szervezet neve: Ághegy-Liget Baráti Társaság
- 2.§. Az Ághegy-Liget Baráti Társaság demokratikus közösség, tagjai, anyanyelvünket, hagyományait ápolók, és művelődési tevékenységet kívánnak folytatni.
- 3.§. A szervezet célja: a magyar nyelv és kultúra, az irodalom és képzőművészeti alkotás éltetése, a magyar - svéd barátság ápolása, a skandináv kultúra terjesztése, ismertetése a magyar nyelvterületen.
- 4.§. A társaság tagjai tevékenyen részt vállalnak a közösség demokratikusan tervezett munkájában, a közgyűlés által megszavazott célkitűzések megvalósításában, anyagiakkal és munkával támogatják az egyesületet. A szervezet egész tevékenységét a tagság cselekvő részvételére építi.
- 5.§. A tagok joga, hogy igényeiknek megfelelő kisközösségeket javasoljanak és alakítsanak és ezek élére vezetőt válasszanak. A kisközösségek tevékenységét a vezetőség összefogja és irányítja.
- 6.§. Az egyesület legfőbb határozószerve a közgyűlés. Évenként legalább egyszer, a három héttel előbb meghirdetett időpontban ülésezik, de a vezetőség ajánlására vagy a tagság egyharmadának kérésére bármikor összehívható. A közgyűlés határozatait egyszerű szavazattöbbséggel hozza.
- 7.§. A közgyűlés - demokratikusan - évenként választ vezetőséget. A vezetőség: elnök, alelnök, titkár, pénztáros és körfelelősök. Az elnököt a megválasztott vezetőségből a közgyűlés nyílt szavazással választja. A vezetőség szavazattöbbséggel hozza határozatait. A vezetőség köteles negyedévenként a közösségek vezetőivel együtt részletes tevékenységi tervet kidolgozni és annak teljesítését nyomon követni.
- 8.§. A szervezet aláírás jogát az elnök és a pénztáros vagy a titkár és a pénztáros gyakorolja.
- 9.§. A szervezet anyagi alapjait különféle támogatásokból, adományokból, saját rendezvényeiből és a tagdíjakból biztosítja. A tagdíjat a közgyűlés a vezetőség javaslatára szavazza meg.
- 10.§. A szervezet könyvvitelét a pénztáros végzi, a közgyűlés előtt egy hónappal szakavatott könyvvizsgáló ellenőrzi.

**Az Ághegy Liget Baráti Társaság
II. kötetének támogatására és a tagdíjba befizetett összegek
a bankszámlára érkezése időrendjében**

Plus Girot befizetések:

+ a befizetést megosztottam a bejelentett családtagra is

++ tagsági 80 kr

K . Strivelius – 63047759/04.09.09. – 50**Miklós Margit**, 04.09.23 – 100 kr**Pap Iván**,– 04.09.30 – 100 kr**Veress Magdalena**,– 04.10.05 –70 kr, 80 kr++**Árverésből, 04.10.11 - 2680 kr****Balogh Sándor**,– 04.10.28 - - 100 kr**Gyulai Sándor**, 04.11.30 -170 kr + 80 kr ++

Lindqvist Judit, 04.11.30 – 170+, 80 kr ++

Székelyné Oláh Livia, - Peregrinus –05.01.18. - 70 kr, 80 kr ++**ARSAVG KONTO - minus 240 kr****ARSAVG KONTO -05.0107 – minus 800 kr****Boross Kálmán**,– 05.01.19. – 60 kr +, 80 kr++**Boross Katalin**,– 05.01.19. – 60 kr**Straszer Boglárka**, , - 05.01.24 – 70 kr. 80 kr ++**Szabó Zoltán**,– 05.01.27. – 100 kr**Moritz László**, - 05.02-01. – 60 kr+, 80 kr++**Moritz Livia**, - 05.02-01. – 60 kr**Orosz Gabriella**, Van- 05.02.01. – 120 kr, 80 kr++**Neufeld Róbert**, Folkp– 05.02.00. – 220 kr., 80 kr ++**Drab Károly**,– 420 kr, 80 kr++**Tar Károly befizetése a következő készpénzben fizetők nevében: 05.03.23.-****750 kr****Ajtony László**,– 70 kr+, 80 kr++**Ajtony Phöbe**,– 70 kr+, 80 kr++**Bartha Stefan**,–2005.09. – 120 kr, 80 kr++**Szalontai Éva**, , - 125 kr+**Orsánszki Józsefné**,– 125 kr**Maros Miklós**– 70 kr +, 80 kr++**Maros Ilona**,– 70 kr +, 80 kr++**Ungvary Tamas**, – 120 kr, 80 kr++**Daniel Éva**,– 05.04.19 – 70 kr+, 80 kr ++**Daniel Jenő**,– 05.04.19 – 70 kr+, 80 kr ++

? Pákozdi Ferenc, , 05.04.26 – 100 kr

Bartha László,– 170 kr +, 80 kr ++

Bartha Magda, – 170 kr +, 80 kr ++

Straszer Boglárka,. – 120 kr,

Ágopcsa László, Dander. – 120 kr

Mokos Ádám, -120 kr.

Imre István, - 05.07.28 – 200 kr. - 05.10.03 –160 kr, 80 kr ++

LUNDI KULTÚRFÓRUM -05.09.05. – 420 Kr, 80 kr ++

Kasza Imre,– 1720 kr +80 kr ++

Kasza Ildikó,– 120 kr+, 80 kr++

Köble József,– 05.10. 04. -120 kr

Befizettünk tagsági díjat a SMOSZ-nak, 05. 09. 23. – 1435,00 kr

A SMOSZ támogatása: 05.11.16. – 4600 kr. –

Végösszeg 05. 11. 16-án: 13.588,60 kr

Ebből az Ághegy - Liget Baráti Társaságé:

3163 kr + tagsági díjként befizetve 1920 kr. Összesen: 5083 kr

A II. kötet nyomtatására 8080 kr + 5000 norvég korona (a Kovács Ferenc nyilvántartása szerinti névsorral)

Belépési nyilatkozat

Alulírott az alapszabályzat ismeretében az Ághegy-Liget Baráti Társaság tagja-inak sorába lépek, az évi tagsági díjat a **PlusGiro** **404 86 10-2** bankszámlánkra (105 71 Stockholm, tel. 0771-480 490, fax: 08 72303 92) befizetem, belépésemről a vezetőseget e nyilatkozat megküldésével tájékoztatom.

Név.....

Cím:.....

Irányítószám:.....

Telefon :..... fax:

E-mail:.....

Keltezés:

Aláírás

Mayer Hella: Baklava

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Írók

(prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók)

Antal Imre, Arvidson Sára, Balogh Beáta, Bánáti Gabriella, Bartal Klári, Bartha István, Békássy N. Albert, Bendes Rita, Benedekné Szőke Amália, Berg (Böti) Olga, Bíró István, , Bitay Zsolt, Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó, Bodoni János, Bodor Attila, Borka László, Boross Katalin, Boross Kálmán, Bozsodi László, Bruckner Zoltán, Burányi Gyula, Buzinkay katalin, Csák János, Csíkzsögödi Szabó Zoltán, Csillag János, Deák Csaba, Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos István, Dőri Tibor, Farkas Jenő, Fáskertti Mária, Fodor Béla, Fodor Imre, Fülöp Éva, Fülöp Géza, Gaál Zoltán, Garam Katalin, Gellért Tamás, Gergely Edit Edo, Gergely Tamás, Gulbransen Weche, Gulyás Miklós, Havasi-Krasznai Erzsébet, Hegedüs Zsolt, Horváth Attila, Homoki Mária, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András, Járai János, Jankovics Irén, Juhász Gyula, Kádár György, Kemény Ferenc, Kesselbauer Gyöngyvér, Klein Éva, Klein György, Kovács Ferenc, Kulich Károly, Lahovány Pál, Lakatos Júlia, László Patricia, Lázár Ervin, Lázár Oszkár, Lipcsey Andersson Emőke, Lukács Zoltán, Márky Ildikó, Martinovits Katalin, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István, Mórítz László, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Nalberg Zoltán, Neufeld Róbert, Ortman Mária, Pál Zsolt, Palotai Mária, Perger Dénes, Poeschl Mari, Røkenes K. Erzsébet, Rosenberg Ervin, Rozsnyay Béla, Sall László, Sánta Judit, Schapira Székely Zoltán, Sebestyén Éva, Solymossy Péter, Straszer Boglárka, Strassburger Ferenc, Szalontai Éva, Sulyok Vince, Svéd Frans, Szalay Sándor, Szeles Judit, Szele Imre, Szilágyi László, Szöllösi Antal, Szűcs András, Tanító Béla, Tanító Béláné, Tar Károly, Tatár Mária Magdolna, Thurman Zoltán, Tompa Anna, Tóth Ildikó Irma, Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán, Vető János, Vető Jenő, Vincefi Sándor, Vincze Iván, V. Telegdi Magda, Zsigmond Gyula.

Zeneművészek

(zeneszerzők, zenei előadóművészek, könnyűzenészek)

Bercelly Montág Mária, Bíró János, Bogányi Bence, Bogányi Bernadett, Bogányi Gergely, Bogányi Mária, Bogányi Tibor, Bukovinszky Dávid, Bukovinszky Mariana, Bukovinszky Valéria, Citron Zsuzsa, Csatószegei Judit, Deák Dénes, Deák Csaba, Dénes Elemér, Gaál Zoltán, Hentz Helga, Jónás András, Juhász Gyula, Kádár György, Kerényi János, Kovács Erika, Marina Cristian, Maros Ilona, Maros Miklós, Mokos Imre, Molnár Dávid, Molnár Tibor, Pallay Gizella, Práda Kinga, Rózman Ákos†, Sinai Pál, Solyom János, Stuber György, Szilvay Géza, Szilvay Réka, Szirányi László, Szirányi Mária, Szokolay Sándor, Tamás Gábor, Ungváry Tamás, Urbán Imre, Vas Tamás, Vásárhelyi Melinda, Vincze Iván.

Előadóművészek

(rendezők, színészek, énekművészek, mozgásművészek)

Balázs Beatrix, Benczédi Zsuzsa, Benyő Krisztina, Bíró János, Bokány Ferenc, Dálnoki Dániel, Deák Dénes, Domonkos István, Dusa Ödön, Fábíán Mihály, Eszterhás Péter, Fodor Béla, Frydenlund János, Garlati Lajos, Horváth Eszter, Misurák János, Molavi Mária, Mulvai Márta, Orbán Csaba, Páll Zsolt, Publik Antal, Rajta Erzsébet, Schapira Zoltán, Sólyom János, Stuber György, Székely Ágnes, Székely Zoltán, Szokolay Sándor, Szolnoki Zoltán, Tamás Gábor, Tálás Ernő, Wolf Judit, Urbán Csaba.

Film-, videó- és fotóművészek

Balogh Sándor, Bánhegyi László, Bánovits András, Borbás István, Boros Kálmán, Buday Károly, Dombi László, Dusa Ödön, Fagyos István, Farkas István, Hancz Imre, Herskő János, Kemecsi Ferenc, Körmenyi Dalma, Márton Zoltán, Mihala Éva, Nádasi Róbert, Páhi István, Szirányi László.

Képzőművészek

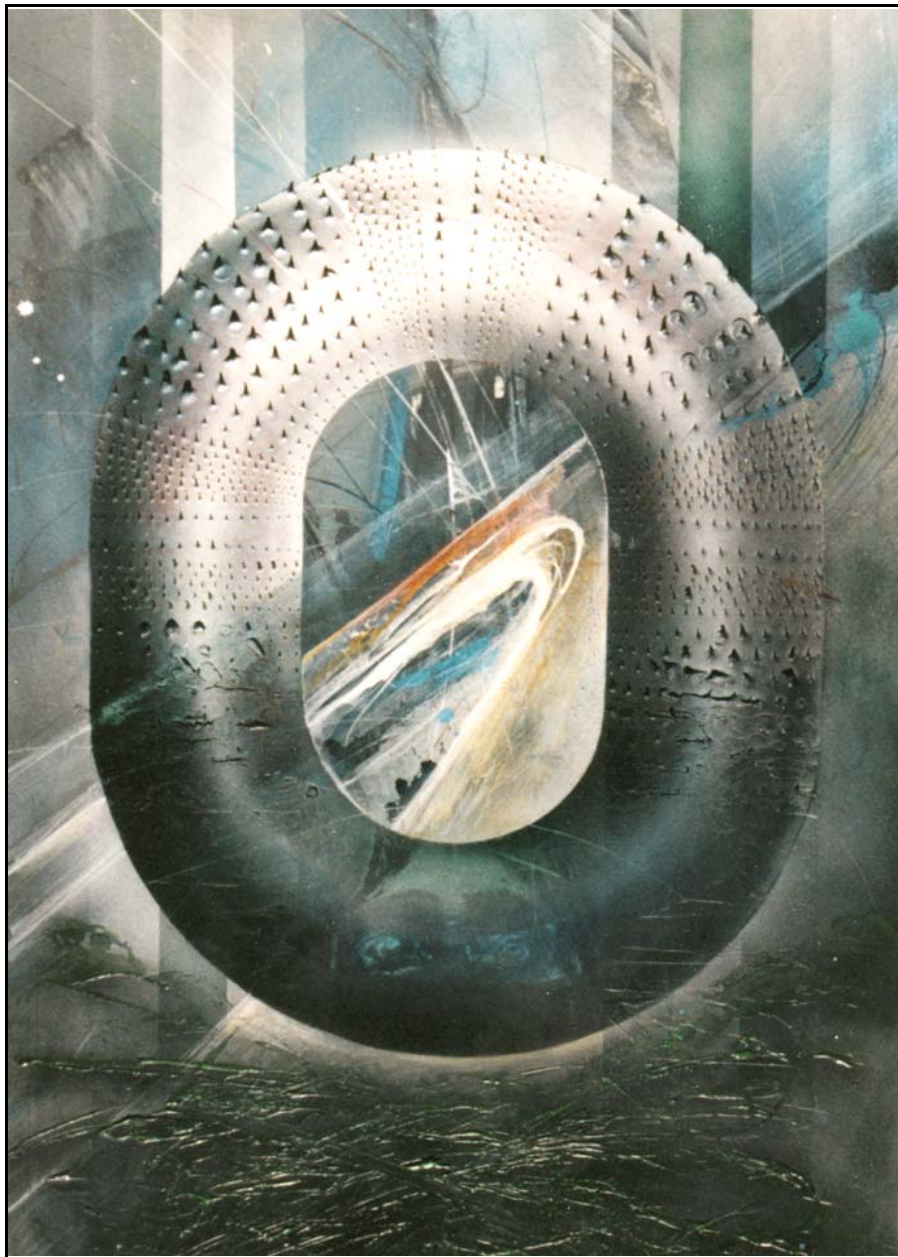
(festőművészek, grafikusok, szobrászok, formatervező, textilművészek, építészek, restaurátorok, művészettörténészek, műkedvelő képzőművészek)

Ambrus Lajos, Ács István, Belik Ferenc, Benczédi Ilona, Birincsik József, Bodoni Dénes, Boros Katalin (Catlin K. Schlosser), Boros Kálmán, Citrom Zoltán, Csanádi Ibolya, Csíki Levente, Csíkszögödi Szabó Zoltán, Dániel Éva, Dávid Aladár, Dohi Alexandru, Drab Károly, Garami Éva, Gilice Zsuzsánna, Gulyás Balázs, Farkas Ildikó, Farkas Kinga, Fazakas Ildikó, Fazekas Marianne, Jiglund Krisztina, Kasza András, Kasza Ildikó, Kasza Imre, Kertész Gábor, Kiss Pál László, Kormos László, Kovács Anna Mária, Kovács Emese, Kovács Gyula, Kovács Ferenc, Kuk László, Láposi Eszter, Láposi Sylvia, Lénárt István, Liknvist Mária, Lisztes István, Löffler Ervin, Mayer Hella, Mihály Ferenc, Mikudin István, Mikola Nándor, Misky Török Ágnes, Molnár Attila, Mocanu Elena Dorina, Mokos Imola, Móritz Livia, Némethy Sándor, Olasz József, Patachich Csilla, Pogány Gábor, Poeschl Mari, Popovics Zoltán, Rébner-Widengard Krisztina, Rozsnyay Béla, Solymosi Ágnes, Söshl Mária, Szabó Klára, Szabó Magdolna, Szántó Kinga, Szakács Krisztina, Szilágyi László, Szinnyei Kiss Ildikó, Tompa Anna, Urbán Attila, Várkonyi Erika, Venczel Árpád, Venczel Gyöngyi, Vető János, Vincefi Sándor,

**Kérjük az érdekelteket és olvasóinkat, hogy bővítsék, helyesbítsék,
pontosítsák a névsort.**

(Távbeszélő: 046 145 364, villámposta: k.tar@comhem.se)

Képtár melléklet

Ács István: Név nélkül — akril/papír, 23 x 30

Kasza Imre: Univerzum

Ághegy

Skandináv magyar irodalmi és művészeti lapfolyam

11-13. szám – 1354 –1704 oldal.

ISSN 1650 – 8483.

Megjelenik félévenként

Honlap: www.hhrf.org/aghegy

Számítógépes tanácsadó: Kónya Balázs

Honlapszerkesztő: Balázs Viktória

Szerkesztőség:

222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország

Telefon / fax: 00 4646 145 364, k.tar@comhem.se

Bárány Tibor fotó

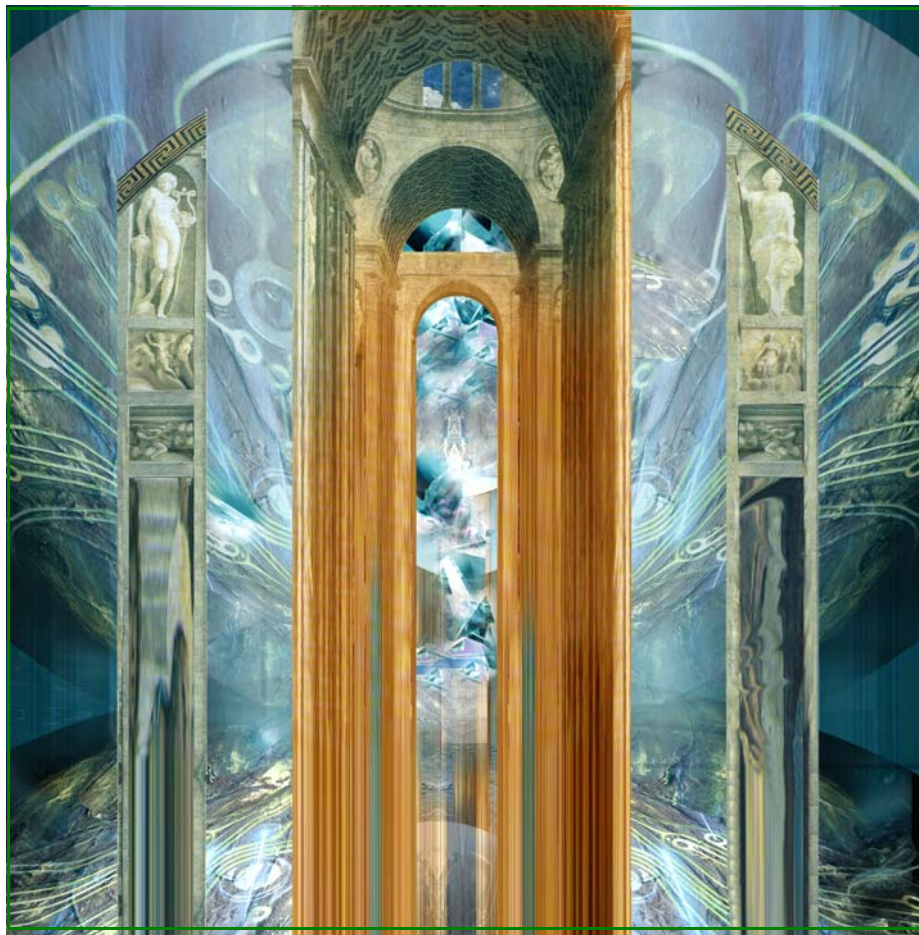

Ritmus
akril/papír, 50 x 70

Jel — akril/papír 70 x 50

Ács István

Utópia — photoshop, 3d studiomax

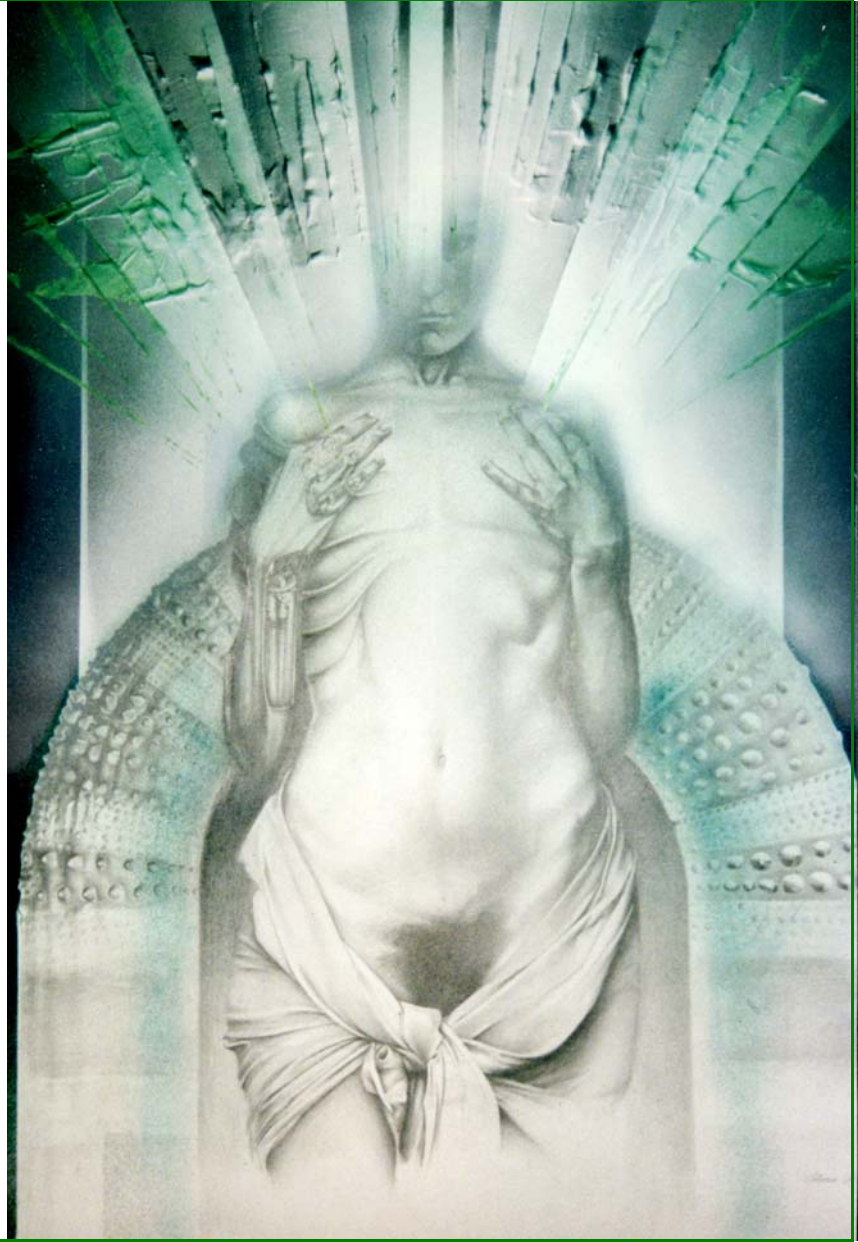
Bárány Tibor fotó

Bárány Tibor fotó

Ács István

Vénusz — vegyesteknika / papír 70 x 50 cm

Ács István

Szakrális — akril / vászon 95 x 120 cm

Bárány Tibor fotó

Bárány Tibor fotó

Mayer Hella

Asztronauta

Ágy
rózsákkal

Mayer Hella

Pác 2, 3, 4

Bárány Tibor fotó

Bartha Magda

Ciklámen,
akvarell, 40 x 30

Várfalvi hagymák,
akvarell, 38 x 28

Mayer Hella

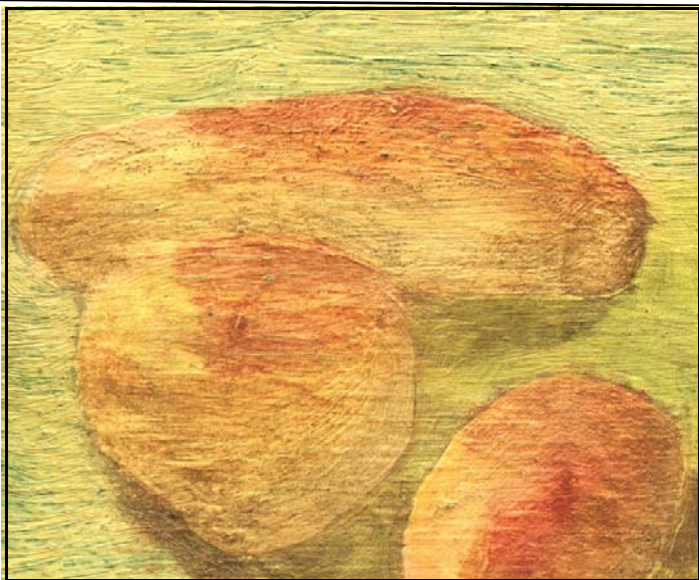

Pálmák

Sárga szoba

Mayer Hella

Baklava 1

Napágy

Rügyek

Hazafelé

akvarell
38 x 28

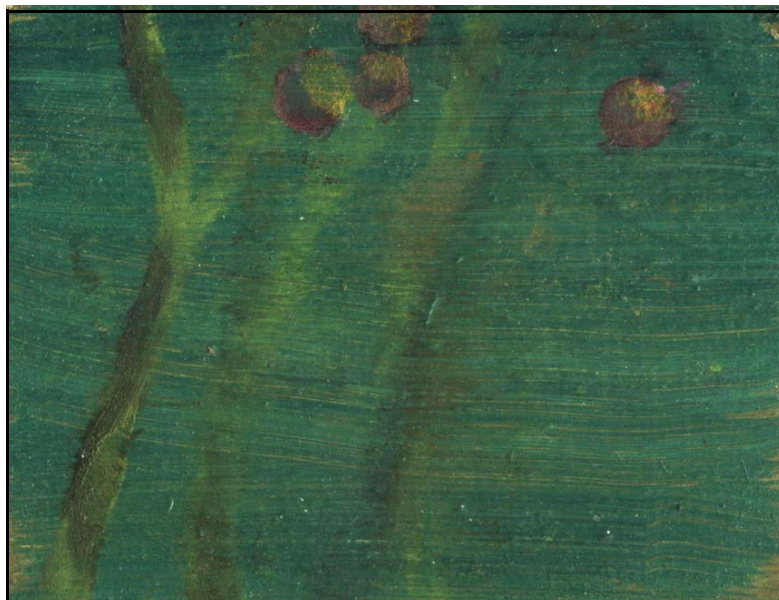
Herrängv

akvarell
38 x 28

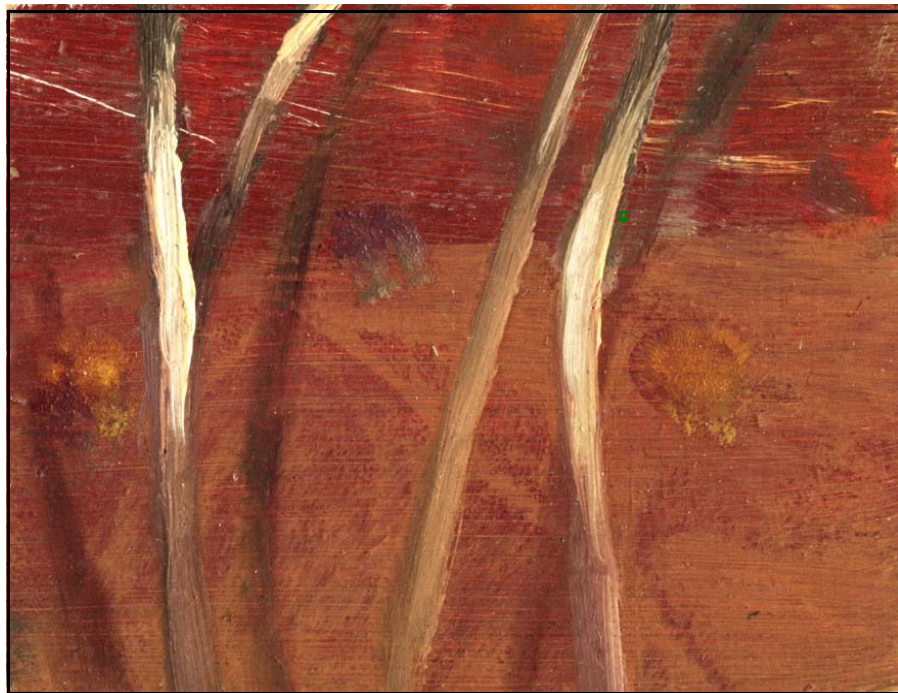

installációja

Mayer Hella munkái

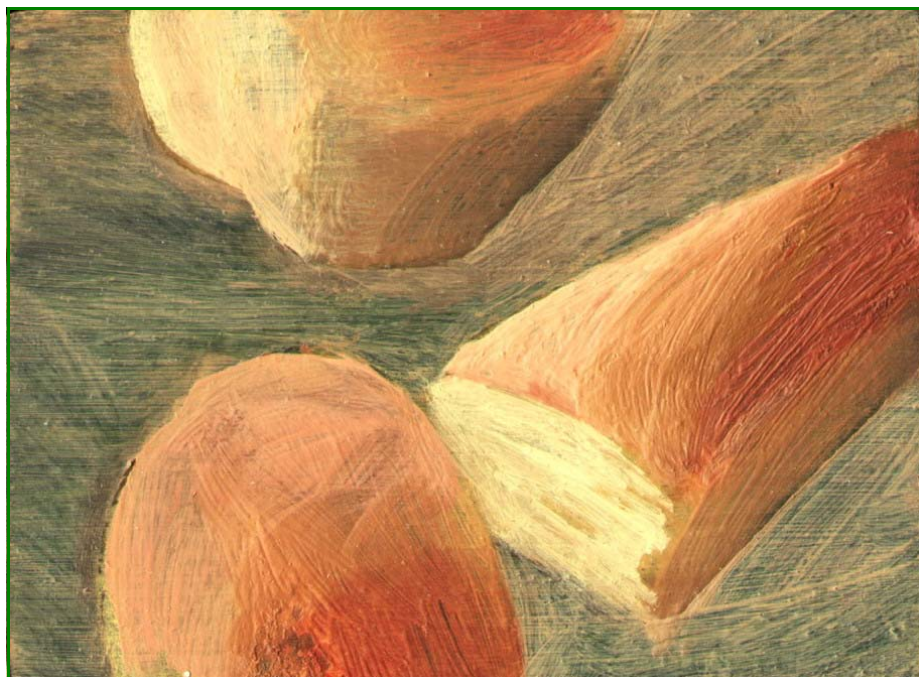
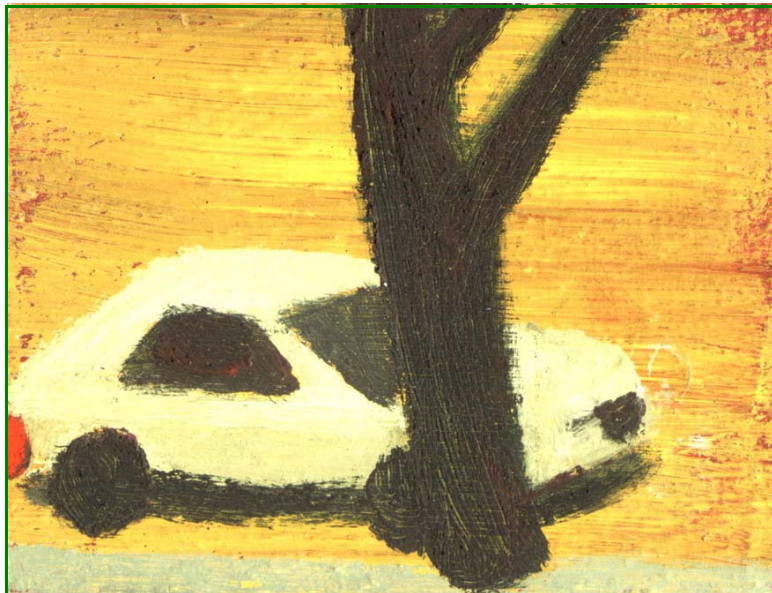
Mayer Hella munkái

Urbán Attila i

Mayer Hella munkái

Mayer Hella munkái

